

**RODOSÇUK'TA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT:
17. YÜZYIL BAŞLARI
(ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE)**

Merve AKBULUT

**Yüksek Lisans Tezi
Yeniçağ Tarih Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR
2019**

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**RODOSÇUK'TA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT: 17. YÜZYIL
BAŞLARI (ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE)**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Merve AKBULUT**

ERZURUM-2019

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Rodosçuk’ta Sosyal ve Ekonomik Hayat: 17. Yüzyıl Başları (Şer’iyyi Sicillerine Göre)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmenliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/raporumun tamamen her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

19.07.2019

Merve AKBULUT

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR danışmanlığında, Merve AKBULUT tarafından hazırlanan bu çalışma 19/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ümit KILIÇ
Jüri Üyesi : Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Musa SEZER

İmza :
İmza :
İmza :

[Handwritten signatures]

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 19/07/2019

[Handwritten signature]

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VI
KISALTMALAR	VII
GRAFİK DİZİNİ.....	IX
TABLO LİSTESİ	IX
Tablo: 1.1. 1601-1606 Yılları Şer'iyye Sicillerine Göre Suçların Dağılımı	64
Tablo: 1.2. 1601-1606 Yılları Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Tahıl-Bakliyat Tablosu.....	88
Tablo: 1.1. 1601-1606 Yılları Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Ait Mülk Satışları.....	108
Tablo: 1.2. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Meslek Dağılım Tablosu.....	111
Tablo: 1.3. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Mülk/Servet Dağılım Tablosu.....	113
GİRİŞ	
RODOSÇUK ŞEHRİ VE ŞEHİR TARİHİ	
I. KAYNAKLAR.....	1
A. Ana Kaynaklar:.....	1
B. Araştırmanın önemi:	4
II. RODOSÇUK'UN ADI COĞRAFYASI VE TARİHİ.....	5
A. Rodosçuk'un Adı:.....	5
B. Rodosçuk'un Coğrafyası:	9
C. Rodosçuk'un Tarihi:	12
1. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi:.....	12
2. Rodosçuk'un Osmanlılar Tarafından Fethi ve Siyasi Olaylar:	19
BİRİNCİ BÖLÜM	
RODOSÇUK'TA SOSYAL YAPI	
1.1. AİLE	24
1.1.1. Ailenin Oluşumu: Evlilik.....	27
1.1.2. Tek Eşlilik ve Ailede Çocuk Sayısı	29
1.2. EVLİLİĞİN NETİCELERİ	31
1.2.1. Mehir.....	31
1.2.2. Nafaka.....	34
1.3. BOŞANMA.....	36

1.3.1. Şartlı Boşanma.....	37
1.3.2. Kazaî Boşanma	39
1.3.3. Anlaşmalı Boşanma	40
1.4. MİRAS.....	43
1.5. VEKİL VE VASİ TAYİNİ.....	50
1.6. SOSYAL HAYATI ETKİLEYEN OLAYLAR	51
1.6.1. Hırsızlık	51
1.6.2. Adam Yaralama ve Öldürme	55
1.6.3. Eşkıyalık	59
1.6.4. Aldatma ve Tecavüz	61
 İKİNCİ BÖLÜM	
RODOSÇUK'TA EKONOMİK YAPI	
2.1. ARAZİ VE DİRLİK SİSTEMİ	65
2.1.1. Has	67
2.1.2. Zeamet	67
2.1.3. Tımar.....	69
2.1.4. Mukataa	75
2.1.5. Vergiler	78
2.2. TARIM	84
2.3. HAYVANCILIK.....	88
2.4. TİCARET.....	92
2.5. MÜLK SATIŞLARI	100
2.5.1. Ev Satışları.....	101
2.5.2. Bağ-Bahçe ve Tarla Satışları	104
2.5.3. Dükkân Satışları.....	106
2.5. MESLEKLER.....	108
2.6. SERVET DAĞILIMI	112
2.7. PARA VAKIFLARI	113
DİĞER OLAYLAR.....	116
2.8. DOĞAL AFETLER	116
2.9. İMAR FAALİYETLERİ	118

SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	144
Ek-1: RŞS, 1545 Numaralı Defter	144
Ek-2: RŞS, 1545 Numaralı Defter	144
Ek-3: RŞS, 1547 Numaralı Defter	145
Ek-4: RŞS, 1547 Numaralı Defter	146
Ek-5: RŞS, 1546 Numaralı Defter	147
Ek-6: Tekirdağ Bölge Haritası.....	148
Ek-7: Rodosçuk Liman Haritası	148
Ek-8: Rodosçuk’a Ait Fevkani Evler.....	149
Ek-9: Rodosçuk’a Ait Tahtani Evler	149
ÖZ GEÇMİŞ.....	150

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RODOSÇUK'TA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT: 17. YÜZYIL BAŞLARI (ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE)

Merve AKBULUT

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR

Haziran 2019, 1-157 sayfa

Jüri: Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR (Danışman)

Prof. Dr. Ümit KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Musa SEZER

Bu çalışmada, 1601-1606 yılları arasında Rodosçuk'un aile, sosyal yapı ve ekonomik durumu ele alınmıştır.

Çalışma bir giriş iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında Rodosçuk'un tarihçesi, adı ve coğrafyası üzerinde durulmuştur. Rodosçuk'un Türk hâkimiyeti öncesi ve sonrası Osmanlı Devleti tarafından fethine değinilmiştir. Ana kaynaklar ve yazılı eserlerden bahsedilerek çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Birinci bölümde, Rodosçuk halkının aile yapısı, evlenme, boşanma, nafaka ve mehir gibi birçok konuya yer verilmiş, sosyal yapı ve sosyal hayatı etkileyen olumsuz olaylar adam yaralama, hırsızlık ve eşkıyalık gibi olaylar incelenmiştir. İkinci bölümde Rodosçuk'un ekonomik yapısı ön plana çıkarılmış tarım, hayvancılık, ticaret, vergilendirmeler yer almıştır. Bunların yanı sıra mülk satışları, meslekler, servet dağılımı ve para vakıfları ele alınarak değerlendirme yapılmıştır. Son olarak da Rodosçuk'ta meydana gelen doğal afetler, imar faaliyetlerine değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekirdağ, Şer'iyye Sicilleri, Vergi, Şehir Tarihi, Nafaka.

ABSTRACT

MASTER DISSERTATION

SOCIAL AND ECONOMIC LIFE RODOSCUK: EARLY 17th CENTURY (ACORDING TO SHARIAH REGISTER)

Merve AKBULUT

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR

June 2019, Page: 1-157

Jury: Assoc. Prof. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR (Advisor)

Prof. Dr. Ümit KILIÇ

Assist Prof. Dr. Lecturer. See Musa SEZER

In this study, family, social structure and economic situation in Rhodes Rhodes between 1601-1606 were discussed.

The study consists of three parts. In the introduction part, the history, name and geography of Rhodes is emphasized. The conquest by the Ottoman Empire was mentioned before and after the Turkish domination. The main sources and written works are mentioned and the importance of the study is emphasized. In the first part, the family structure of Rhodesian people, marriage, divorce, alimony and mehir are given a lot of topics such as social structure and negative events affecting social life, such as man wounding, theft and banditry. In the second part, the economic structure of Rhodes was highlighted and agriculture, animal husbandry, trade, tax charges were included, as well as property sales, occupations, wealth distribution and money foundations were evaluated. Finally, natural disasters and zoning activities in Rhodes were tried to be mentioned.

Key Words: Tekirdağ, Shariah Registers, Tax, Tity Tistory, Alimony.

ÖN SÖZ

Rodosçuk Eski Çağlardan itibaren çok önemli bir ticari konuma sahiptir. Bu durum Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Rodosçuk, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Coğrafi konumundan ötürü imparatorluğun üç başkenti arasına yerleşen bir antrepol ve transfer merkezi olması özelliği bu bölgeyi her daim ön plana çıkarmıştır.

Çalışmanın omurgasını oluşturan şer'iyye sicilleri sosyal, kültürel ve iktisadi alanda değerli bilgiler sunmaktadır. İslam Araştırmaları Merkezi ve Millî Kütüphane'den temin edilen 1601-1606 yılları arasında tutulan sicillere dayanılarak yürütülen bu çalışma kapsamında, Rodosçuk'un 17. yüzyıla ait aile, sosyal yapı, ekonomi ve diğer konular incelenmiştir. Araştırma sonucu evlenme, boşanma, nafaka gibi konular ön plana çıkarılmış, toplumun bozulmasına sebebiyet veren hırsızlık, adam öldürme, eşkıyalık halkı olumsuz yönde etkilemiş toplumsal bozulmalara yol açmıştır. İktisadi yapı açısından tarım, hayvancılık ve ticaret gibi konuların yanında temel ihtiyaçları karşılayacak tahıllar, mülk satışları, ticaret, büyük-küçükbaş hayvancılık, alınan vergi ve ücretlendirmeler araştırma kapsamına girmiştir.

Osmanlıca metinlere merakım küçük yaşta başladı, özellikle ortaokul yıllarında eski kitaplara olan merakım giderek arttı. Üniversiteye başladığım yıl ne kadar doğru bir bölümde olduğumu bilinçli bir şekilde fark ettim. Alanımı ve tez konumu belirlerken öncelik amacım Osmanlıca metinlerle iç içe bir tez oluşturmaktı. Tez konusunun belirlenip metinlerin tedarik edilmesiyle çalışmanın ilk aşaması ortaya çıktı. Bu sürecin temelini oluşturan ve bana her konuda destek veren değerli hocam Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR'a saygı ve teşekkürlerimi sunup, kaynak eserlerin temininde yardımlarını eksik etmeyen Arş. Gör. Yakup ŞAHİNER hocama teşekkürü borç bilirim. Tezin yazımı esmasında kitaplarından ve fikirlerinden faydalandığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ümit KILIÇ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Musa SEZER'e saygı ve şükranlarımı sunarım. Sabrına sabır katan bu zaman zarfında her daim yanımda olan değerli aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Erzurum-2019

Merve AKBULUT

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviri veya Çeviren
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
H	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
İÖ.	: İsa'dan Önce
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İSAM.	: İslam Araştırmalar Merkezi
KEBİKEÇ.	: İnsan Bilinçleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi
M	: Miladi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MEB.	: Millî Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara
ODTÜ.	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OTAM.	: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
RŞS.	: Rodosçuk Şer'iyye Sicili
RTEÜ.	: Recep Tayip Erdoğan Üniversitesi
s.	: Sayfa

TAED. : Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi

TMK. : Türk Medeni Kanunu

vb. : Ve Benzeri

VGM. : Vakıflar Genel Müdürlüğü

yay. : Yayınevi, Yayıncılık, Yayını

yy. : Yüzyıl

GRAFİK

Tablo: 1. 1. 1601-1606 Yılları Şer'iyye Sicillerine Göre Suçların Dağılımı	64
Tablo: 1. 2. 1601-1606 Yılları Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Tahıl-Bakliyat Tablosu.....	88

TABLO

Tablo: 1. 1. 1601-1606 Yılları Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Ait Mülk Satışları.....	108
Tablo: 1. 2. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Meslek Dağılım Tablosu	111
Tablo: 1. 3. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Mülk/Servet Dağılım Tablosu.....	113

GİRİŞ

RODOSÇUK ŞEHİRİ VE ŞEHİR TARİHİ

I. KAYNAKLAR

A. Ana Kaynaklar:

Her ne kadar Rodosçuk, büyük ve iyi bilinen bir yer olmasa da zengin tarihi ve kalıntılarıyla öncelikle arkeologların daha sonra da sanat tarihçilerinin dikkatini çekmiştir.¹ Rodosçuk'un Osmanlı hâkimiyetinde geçen tarihi esas alındığı da hakkında en çok belge bulunan şehirlerin başında gelmektedir. Şehirle ilgili sadece Osmanlı Devleti Dönemi'nden kalma 100'ü aşkın nüfus defteri, 250'yi aşkın kadı sicili ve on binlerce arşiv belgesi bulunmaktadır.²

Çalışmanın tasnifi ve değerlendirilmesi yapılırken Rodosçuk bütün çağlarda olduğu gibi 17. yüzyılda da verimli bağları, ovaları ile dikkat çekmiştir. Bu bölge ticaretin merkez noktası olup kültürel etkileşimlere de ev sahipliği yapmıştır. Şehrin ticaretinde hububat ve hayvan mahsulleri başta geliyordu.³ Bölgenin çok kültürlü yapısını ortaya çıkarabilmek için birçok vilayet, şehir ve kasaba arasından Rodosçuk şehri seçilerek çalışma hazırlanmıştır.⁴

Çalışma esnasında kullanılan temel kaynaklar şer'iyye sicilleridir. Şer'iyye sicili, Osmanlı mahkemelerinde verilen kararların ve tutulan kayıtların toplandığı defterlerdir. Genelde "sicillât-ı şer'iyye" tabirinin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.⁵ Osmanlı Devleti'ndeki toplum yaşantısı, ekonomi, yerel yönetim, yaşam kalitesi, kentte işlenen suçların profili, yöresel adetler gibi kent yaşamına dair çeşitli bilgilere ulaşılabilir. Ayrıca şer'iyye sicillerine, merkezden gelen her türlü belgenin bir sureti

¹ Özlem Sert, *Rodosçuk Osmanlılar Döneminde Esamesi Geçen İnsanların Kenti 1546-1553*, (1. Baskı) Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları, Tekirdağ 2017, s.26-27.

² Hacer Ateş, "Tekirdağ'da Şehirleşme ve Kentsel Yapı XV-XVI. Yüzyılda Tekirdağ Çalışmaları", (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yayınevi İstanbul 2016, s.1.

³ Çalışmanın kaynağı olan RŞS 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, numaralı şer'iyye sicillerinde şehrin adı Rodosçuk, olarak geçmektedir. Buna dayanarak bu çalışmada Rodosçuk, şehir olarak ele alınacaktır.

⁴ Suraiya Faroqi, "İstanbul'un İaşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı", *ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayısı*, (1979-1980), s.139-154.

⁵ Yunus Uğur, "Şer'iyye Sicilleri", *DİA*, C.39, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, s. 8-11.

kaydedilmektedir. Bu da Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezle taşra arasındaki ilişkilerinin detaylarının incelenmesine imkân sağlamaktaydı.⁶

Rodosçuk şehrine ait günümüze ulaşmış en eski tarihli şer'iyye sicil defteri 1510 numaralı H 953-956 M 1546/1547 yıllarına ait olan defterdir.⁷ Çalışmanın ana kaynaklarını 1601-1606⁸ yılları arasında tutulmuş, 5 adet Rodosçuk şer'iyye sicili oluşturmaktadır.⁹ Bu çalışmaya kaynak olan şer'iyye sicilleri defterlerin çoğunda, fiziki yıpranma ve bozulmalar, hatta bazı defterlerin sayfalarında eksiklikler bulunmaktadır. Şer'iyye sicilleri, arşivlerde mikrofilm ortamına alınarak ve bu mikro filmler üzerinden araştırmacılara sunulmaktadır.¹⁰ 1601-1606 yıllarında Rodosçuk'ta ekonomik ve sosyal hayatta toplumun sosyal, siyasî, ekonomik ve hukukî yapısının incelenmesi ön planda tutulmuştur. Sosyal yapı ve sosyal hiyerarşi, nüfus, aile, sosyal huzursuzluk, sosyal suçlar, eşkıyalık ve hırsızlık olarak ele alınmıştır. Ekonomik hayatla ilgili olan konularda ise mülk satışları, tarım, hayvancılık, ticaret ve vergi gibi meseleler yer verilmiştir.¹¹

Rodosçuk ile ilgili gezilip görülerek, çeşitli seyahatler yapılarak, birincil elden arşiv malzemelerinin konu alındığı ve diğer kaynaklara dayalı nitelikli ve nicelikli çalışmalar da mevcuttur.¹² Rodosçuk tarihine katkı sunan yine birçok araştırmacının

⁶ Şahin Sonyıldırım, *17. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.13.

⁷ Rodosçuk Şer'iyye Sicilleri ile ilgili sıralı katalog için bk. Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Dönmez Ofset, Ankara 2007, s.103-104.

⁸ 1601-1606 yılları, 22 Aralık 1603 tarihinde resmi biat töreniyle tahta çıkıp 22 Kasım 1617 tarihinde vefat eden Sultan I. Ahmet Dönemi'ne denk gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. Mücteba İlğürel, "I. Ahmed", *DİA*, C.2, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s.30-33.

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivine göre, sicillerin numaraları 1543, 1544, 1545, 1546 ve 1547 olmak üzere toplam 5 adet defterdir.

¹⁰ Sonyıldırım, *17. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa*, s.15.

¹¹ Ömer Büberci, *1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, s.1.

¹² Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi dönemlerine kadar tarihi olayları kaleme alan, Kâtip Çelebi, Oruç Bey, Aşıkpaşazâde, Mehmed Neşri gibi tarihçilerin yazdığı birçok anonim eser bulunmaktadır. Eserler, Rodosçuk'un şehir yapısını, fethini, ekonomik yapısını ve daha birçok konuda bize önemli bilgiler vermektedir. Bu tarihçilerin yanı sıra bazı Bizans tarihçilerin de Rodosçuk şehir hakkında bilgiler vermektedir. Özellikle Simeon'un verdiği bilgiler çok değerlidir. Bk. Kâtip Çelebi, *Cihannüma I-II*, (Ed. Said Öztürk), Mahya Yayınevi, İstanbul 2013, II/s.988-989.; *Oruç Beğ Tarihi-Osmanlı Tarihi (1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2014, s.21.; *Aşıkpaşazâde Tarihi-Osmanlı Tarihi (1288-1502)*, (1. Baskı), haz. Necdet Öztürk, Bige Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013, s.68.; Mevlâna Mehmet Neşri, *Cihânnümâ-Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013, s.77.; Polonyalı Simeon, *Polonyolu Simeon'un Seyahatnamesi*, (1. Baskı), çev. Hrand Der Andreasyan, Everest Yayınları, İstanbul 2013, s.29.

varlığı da bilinmektedir.¹³ İlk detaylı çalışmayı 1949 yılında neşrettiği eserle Hikmet Çevik yapmıştır. Hikmet Çevik eserini yazarken Antik eserlerden, seyahatnamelerden, arşiv malzemelerinden, kronik ve son dönem Osmanlı resmî tarih yazıcılarının eserlerinden faydalanmıştır.¹⁴ Rodosçuk hakkında arşiv kaynaklarına dayalı olarak yakın dönem içerisinde çalışan araştırmacılardan birisinin Özlem Sert diğerinin ise Hacer Ateş olduğu bilinmektedir.¹⁵

Rodosçuk ile ilgili arşiv belgelerinin zenginliği, şehrin ekonomik tarihi, sosyal tarihi, mimari tarihi, eğitim tarihi, demografik yapısı, dini hayatı ve daha birçok konu hakkında önemli ve orijinal bilgiler vermektedir. Ancak bu belgelerin gün ışığına çıkmak için hala araştırmacılardan ilgi beklediği de sır değildir. Son 10 yıl içinde bilimsel araştırmalar hususunda birtakım çalışmalar görölse de yeterli olmamaktadır. XX. yüzyılda akademik çalışmalar çok az sayıdaki ansiklopedi maddesi, makale¹⁶ ve tezden¹⁷ ibaretken XXI. yüzyılda çok sayıda sempozyumun yapılması, makalelerin¹⁸ ve tezlerin¹⁹ ortaya konulması akademik araştırma sayısını bir hayli artırmıştır.²⁰

¹³ “XVII. yüzyılın ikinci yarısında ise Evliya Çelebi Rodosçuk şehri ile ilgili benzerlerinin aksine eserinde ilk Osmanlı akınlarından şehrin günümüzde unutilan yer adlarına, geleneklerine, göreneklerine, yiyeceklerine, içeceklerine ve şehrin başka diğer önemli özelliklerine dair detaylı bilgiler vermiştir.” Evliya Çelebi, B. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, (4-5-6. Kitaplar), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s.23-17-165-150.

¹⁴ Yakup Şahiner, *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648, (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü, Erzurum 2018, s.3.

¹⁵ Murat Yıldız- Nuran Koltuk, *Arşiv Belgelerine Göre XVII-XX. Yüzyıllarda Tekirdağ'da Ekonomik Hayat*, Asyaport Kitapevi, İstanbul 2016, s. XIV.

¹⁶ Faroqhi, “Tekirdağ- Rodosçuk Limanı”; Ortaylı, “16. Yüzyılda Rodosto”; Yıldız-Koltuk, *Arşiv Belgelerine Göre XVII-XX. Yüzyıllarda Tekirdağ'da Ekonomik Hayat*, s. XV.

¹⁷ Şehir tarihinden önce arkeolojik olarak yine birçok tez yazılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Yılmaz Büktel, *Tekirdağ, Edirne, Çanakkale Müzelerinde Bulunan Bizans Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.; İsmail Hakkı Kurtuluş, *Tekirdağ Kıyı Şeridi Yüzey Araştırması: Mürefte Yukarı Kalamış, Tepeköy, Çınarlı, Hoşköy, Güzelköy, Gaziköy, Uçmakdere, Yeniköy, Kumbağ, Barbaros*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992.

¹⁸ Dergi ve kitaplarda bölüm olarak yayınlanan Türkçe makaleler: Ümit Ekin-Hümmet Kanal, “Tekfurdağı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, *Humanitas*, 4, Tekirdağ 2014, s.109-127.; Ümit Ekin, “17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk Örneğinde Bir Osmanlı Mahkemesinin İş Yükü” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55/1, 2015, s.283- 303. ; Ümit Ekin, “17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuk Kazasında Kölelerin Toplumsal Statüsü” *Tarih Araştırma Dergisi*, 29, 2010, s.24-37. ; Hacer Ateş, “Kuzey Marmara'da Bir Liman Kentinde Ticaret: XVI. Yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk Limanı”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (6), 2013, s. 21- 38.

¹⁹ Rodosçuk adı altında birçok tez yayınlanmıştır: Hacer Ateş, , *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI.- XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.; Emine Cengiz, *1751 No'lu Rodosçuk (Tekirdağ) Şer'iye Sicili Transkripsiyon ve Tahlili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2008.; Agron İslami, *1579 Numaralı Rodosçuk (Tekfurdağı) Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.; Necla Bostancı, *1596 Numaralı*

B. Araştırmanın Önemi:

1601-1606 yıllarına ait 1543 (176s.), 1544 (91s.), 1545 (148s.), 1546 (102s.) ve 1547 (77s.) numaralı Rodosçuk şer'iyye sicilleri incelenmiştir. Metinlerin bir kısmı İSAM Kütüphanesi'ndeki mikrofilm fotokopilerinden temin edilirken diğer kısmı, Millî Kütüphane Başkanlığı'ndan tedarik edilmiştir. Çalışma incelenirken bazı defterlerin eksik ve okunaklı olmadığı görülmüştür. Konu içinde şer'iyye sicillerinin önemini tekrar vurgulayıp Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal ve iktisadî tarihinin sicil defterlerine bakılmadan değerlendirilmesi eksik ve yanıltıcı bir çalışmaya yol açacağından siciller çalışmanın temelini oluşturacaktır. Bilindiği üzere şer'iyye sicilleri aile, evlenme, varisler ve kişinin mal-mülk, borç-alacak ve miras dağılım bilgileri, narh kayıtlarında ürünler, fiyatları, nikâh ve boşanma kayıtlarında mehir, nafaka, suç, ceza, tereke, vakıflar, vergiler gibi pek çok konu hakkında başvurmamız gereken birincil kaynaklardır. Alelade vakalar, cinayetler, nikâh ve vergi kayıtları, tayinler, lonca davaları, vakfiye ve vakıf muhasebe verileri en çok göze çarpan örneklerdir. Bu belge ve konu çeşitliliği şer'iyye sicillerini tarih, hukuk, iktisat vb. pek çok disiplinin ana kaynakları arasına katmıştır. Şer'iyye sicillerinin diğer kaynak türleri arasındaki yerini, kayıtlarda kullanılan kavramları ve kayıtları anlamada kullanılacak yaklaşımları tartışan çalışmalar da gittikçe artmaktadır. Şer'iyye sicillerinin önemini ve değerini göz ardı etmeyen bu tartışmalar. Tarih yazım problemlerini en aza indirebilecek bir yöntem olarak tarih çalışmaları yapılırken tek tür kaynağa dayanmak yerine kaynakların

Rodoçuk (Tekfurdağı) Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.; Hatice Bayraktar, *XIX. yüzyılın ortalarında Tekirdağ Kazası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2011.; Serap Ayhan, *Tekirdağ ve ilçelerindeki Türk devri yapıları* (XIV-XVI. yüzyıl), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2011.; Kaya Göktepe, *Tekirdağ Sancağın da Tarımsal Yapı* (1840-1914), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.; Sevgi Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014.; Hümmet Kanal, *20. yüzyıl başlarında Tekfurdağı Sancağı* (1900-1912), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2015.; Kadir Güldür, *Tereke Defterlerine Göre Rodosçuk Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat* (1788-1790), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2016.; Şeyda İbicioğlu, *1572 No'lu Tekirdağ (Rodosçuk) Şer'iyye sicili Transkripsiyonu ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.; Fatma Özaba, *17. Yüzyıl Başına Ait Şer'iyye Siciline Göre Tekirdağ'da Sosyal ve Ekonomik Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2018.; Yakup Şahiner, *Rodosçuk'ta gayrimüslimler: 1640-1648 (Şer'iyye sicillerine göre)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, Erzurum 2018.

²⁰ Yıldız-Koltuk, *Arşiv Belgelerine Göre XVI-XX. Yüzyıllarda Tekirdağ'da Ekonomik Hayat*, s.1.

çeşitlendirilmesini daha sonra kayıtların metin ve kavram analizinin yapılması önerilmektedir. Ayrıca bugün bazı büyük projelerle sicil defterlerinin neşir çalışmaları sürmektedir. Osmanlı devrinin daha ilk yıllarında tutulmaya başlayan bu defterler 15. yüzyılda mükemmelliğe ulaşmıştır. Kadıların mahkemede gördükleri her türlü işlemler şer’iyye sicillerine kaydedilirdi. Böylece daha sonraki yıllarda tutulan bu siciller sayesinde bir kazadaki ekonomik, sosyal, idarî ve hukukî durumu öğrenmek mümkün olmasına rağmen, ehl-i örfün yaptıklarını sistemli bir şekilde topluca takip edebilecek defter veya kaynaklar bugün mevcut değildir. Bu bakımdan şer’iyye sicilleri Osmanlı Devleti’nin merkez ve taşrasındaki kazaların yıllara göre durumunu anlamak açısından ayrı bir öneme haizdir. Kısaca özetlemek gerekirse, her kazaya ait şer’iyye sicillerinin incelenmesiyle, Osmanlı Devleti’nin siyasî, idarî, içtimai, malî, iktisadî, ticarî, askerî gibi pek çok açıdan bilinmeyen veya eksik kalmış yönleri aydınlanacaktır.²¹

II. RODOSÇUK’UN ADI COĞRAFYASI VE TARİHİ

A. Rodosçuk’un Adı:

Rodosçuk’un kuruluşundan günümüze kadar ulaşan adları, egemenliği altında kaldığı imparatorlukların ya da devletlerin kullandığı dillerin zaman içerisinde yazımsal değişikliklere uğrayarak kendilerinden önceki dönemlerin etkisiyle çeşitli değişimler geçirmiştir.²² Var oluşundan beri aynı adı muhafaza etmiş yerler oldukça azdır. Her milletin her devletin hâkim olduğu yere kendi damgasını vurması ve kendi karakterini vermesi her dönemde karşılaşılan bir durumdu, bu kaide Tekirdağ adı üzerinde de tesirini göstermiştir.²³

Tekirdağ’ının eskiden yeniye doğru aldığı adlar; eski adı Visanthe veya Latince olarak Bisanthe (Bisante) idi ve burası bir Sami kolonisi olduğu biliniyordu.²⁴ Max Pehle, Hans Silbornborth tarafından hazırlanıp, 1929’da Leipzig’te basılan Historicher Schul-Atlas’ın 5 ve 6’ncı sayfasında eski zamanlardaki Akdeniz çevresini gösteren büyük bir harita vardır. Bu harita Herodot’un verdiği bilgilere göre çizilmiş haritanın

²¹ Uğur, “Şer’iyye Sicilleri”, s.10-11.

²² İbrahim, Uzun, “Tekirdağ’a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma”, *Tekirdağ’ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yayınevi, İstanbul 2015, s.31.

²³ Hikmet Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1949, s.5.

²⁴ L. Andereasyan, İnciciyan, Hrand D. “Osmanlı Rumeli’sinin Tarih ve Coğrafyası”, *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1976, C.4-5, s.136.

MÖ en az 5'inci asra ait olduğu tahmin edilmektedir. Marmara sahilleri kırmızı bir şeritle Yunan kolonileri olarak gösterilmiştir. Bunlar arasında bugünkü Tekirdağ'ın yeri de Bizanthe'ye tesadüf etmektedir. Şu hâlde Rodosçuk'un tarihte tespit edilen en eski adı Bisanthe'dir.²⁵ H. Kelepert'in (Formae Orbis Antique XVII) Trakya haritasında da Bisanthe adı vardır. İslam Ansiklopedisi'nin Süpleman cildinde Franz Babinger tarafından yazılmış olan Rodosto maddesinde şehrin en eski adı olarak Bizanthe gösterilmiştir.²⁶ Bu isim bölgede yaşayan Biston Trakları'na istinaden verilmiştir. Bisanthe ve çevresi MÖ 15. yüzyılda bir süre Odrys Krallığı'nın hâkimiyetinde kalmıştır.²⁷ Anadolu'da Perslerin yenilgisine kadar bu isim ile anılmıştır.²⁸

Yunanlılar Dönemi'nde şehrin adı Rhaidestos şeklinde geçmeye başladı ardından bölge Romalıların istilasına uğradı; istila sonrası Yunanlılar şehirde yarı bağımsız halde yaşamlarını sürdürdü.²⁹ Romalılar Dönemi'nde ise Rhadesthus olarak adlandırılmıştır.³⁰ Bu isim İskender'in MÖ 334-843 yılında yaptığı Granyküs Muharebesi'nden sonra Bisanthe adı yerine artık Rhaedestus yazıldığı görülmektedir.³¹ Bu kelimenin Latin-Roma menşeli bir kökenden geldiği tahmin edilmektedir. Zira 15'inci sayfada İranlılar devrindeki ve 11'inci sayfada Romalılar Devrindeki Küçük Asya'yı gösteren iki haritadan birincisi Bisanthe, ikincisi ise Rhaedestus olarak basılmıştır.³² Rhaedestus kelimesinin Latin ve Yunan kaynaklarında aranması daha faydalı olabilir. Trakya ve Anadolu, Roma idaresine geçtikten sonra da yine bu ad kullanılmıştır.³³

Kentin Rodosto olarak anılması İlk Çağ'dan başlayarak Orta Çağ'a kadar sürmüştür.³⁴ Şarلمان İmparatorluğu'nun 843'teki paylaşımını gösteren haritada da bu isimle yer almıştır.³⁵ İlk defa 1773 yılında Yahudi cemaatinden bizdeki Haham karşılığı

²⁵ Mehmet Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Dönmez Ofset Yayıncılık, Ankara 2007, s.12.

²⁶ Yalnız bu sözü İstanbul'un eski adı olan (Byzantium) ile karıştırılmamalıdır. Bk. Aydın Oy, *Tekirdağ İli Yer Adları- I. Merkez İlçesinin Toponomisi*, Tekirdağ Halkevi Yayınları, No.1, İstanbul 1964, s.75.

²⁷ Hacer Ateş, "Tekirdağ", *DİA*, C.40, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s.359.

²⁸ Necla Bostancı, *1596 Numaralı Rodosçuk (Tekfırdağı) Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2010, s.4.

²⁹ Ateş, "Tekirdağ", s.360.

³⁰ Besim Darkot "Tekirdağ", *İA.*, C.XII/I, Meb. Yayınevi, Eskişehir 2001, s.133.

³¹ Uzun, "Tekirdağ'a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma", s.5.

³² Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.13.

³³ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.5.

³⁴ "Tekirdağ", (1982-1983), *Yurt Ansiklopedisi*, C.9-10, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 6977.

³⁵ Bostancı, *1596 Numaralı Rodosçuk (Tekfırdağı) Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, s.4.

olan gezgin, Rabbi Benjamin of Tudela'nın kullandığı sözcüktür. Bu yüzyılda Rodosto'da 400 kişilik bir Yahudi cemaati yaşamaktadır. Macarlarda, Latince ve çeşitli Avrupa ülkelerinin dillerinde Rodosto ifadesini kullanmaktaydılar ve Rodosto Yahudi Üniversitesi diye adlandırılmaktadır.³⁶ Rodosto adının günümüze kadar geldiği görülmektedir. Avrupalılar Rodosçuk'a bugün bile Rodosto adıyla tanınmakta ve haritalara da böyle yazılmaktadır.³⁷

Osmanlılar, Tekirdağ'ı fethettikleri zaman önce Rodosçuk, daha sonra Tekfurdağı olarak adlandırmışlardır. Ön Osmanlı Türkçesinde kullanılan Türkçenin fonetik yapısına uydurulmuştur. 14. yüzyılda Tekirdağ, 1357 yılında Evrenos Bey ve Murat Hüdavendigâr tarafından fethedilmesi³⁸ ve zamanında buraya Tokat, Sivas, Konya ve Kayseri'den göçmenler getirilerek yerleştirildikleri bilinmektedir. Türkler Barbaros'u bırakarak o zaman bir çiftlik yeri olan şimdiki Tekirdağ'a yerleştiler günden güne büyüyen ve Trakya'da bir askeri üs, köprübaşı olarak gelişen bu şehre Rodosçuk adını verdiler.³⁹ Osmanlı tarihinde, fermanlarında, divanı hümayun vesikalarında, Tekirdağ'da bulunan mezar taşlarında daima (Rodosçuk) adı geçmektedir.⁴⁰

Osmanlılar Rodosçuk ismin yanı sıra ikinci bir isim olarak Tekfurdağı adını da kullanmışlardır. XV-XVI⁴¹ yüzyıl kroniklerinde bölgenin adı Tekfurdağı olarak geçmektedir.⁴² Tekfurdağı adının kökeni ile ilgili, Osmanlı Devleti'nin son vakanüvisi olan Abdurrahman Şeref Bey bu kelimenin Ermenice “melik ve hâkim” anlamına gelen “tekavur” kelimesinden çıktığını belirtmiştir.⁴³ Aşıkpaşazade Tarihi'nde ise “Tekürdağı” veya “Tekfurdağı” ismi ile anılmıştır. Aynı suretle Müneccimbaşı da bu

³⁶ Uzun, “Tekirdağ'a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma”, s.38.

³⁷ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.13.

³⁸ Uzun, “Tekirdağ'a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma”, s.38.

³⁹ Osman Yalçın-Rifat-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, Özyürek Yayınları, İstanbul 1999, s.44.

⁴⁰ Şeyda İbicioğlu, *1572 Numaralı Tekirdağ Şer'iye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2016, s.9.

⁴¹ “1732 tarihi Macar asıllı, Osmanlı'ya matbaayı getiren İbrahim Müteferrika'nın Kâtip Çelebi'nin Cihannüma adlı eseri tercüme ettiği tarihtir. Kâtip Çelebi eserini ilk kez 1648 yılında yazmış bu da Tekfurdağ adının 1732'de konmadığını göstermektedir.” Bk. İbrahim Uzun, “Tekirdağ'a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma”, *Tekirdağ'ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yayınevi, İstanbul 2015, s.39.

⁴² Münir, Satkın, *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*, Trakya Gazetesi Tesisleri, Eylül 2012, s.11.; Münir Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, Tek Ofset Matbaacılık, Tekirdağ 1996.; Münir Satkın, “Tarihi Tekirdağ Evleri”, *Tekirdağ'ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yayınevi, İstanbul 2015, s.41-71.

⁴³ Bostancı, *1596 Numaralı Rodoçuk (Tekfurdağı) Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, s.3-4.

kelimeyi “Tekür” şeklinde kaydetmiştir.⁴⁴ Türklerin Bizans derebeylerine verdiği ad olarak bilinen “tekavur”, Bizans Tekfurları dolayısıyla veya eskiden burada çok sayıda bulunan Ermenilerin Tokovar’larından (Bey) türediği ileri sürülmektedir.⁴⁵ Konuyla ilgili efsaneye göre; Rodosto Tekfuru bir gün dağda ava çıkar, karşısına çıkan ceylanı sırtından vurur. Yaralı ceylan korulukta kaybolur; kan izlerini takip eden tekfur, ceylanın yaralı halde yavrusunu emzirdiğini ve az sonra da öldüğünü görür. Tekfur buna çok üzülür, sarayına dönünce avlanmayı yasaklar, kendisi de her şeyini bırakarak dağdaki kulübesine gider, ölene kadar burada kalıp affedilmek için Tanrı’ya yalvarır, bu yüzden Tekfur Dağı adının bir efsaneden geldiği anlatılır. Ancak anlatılan bu efsaneye şehir adının bir ilgisi bulunmamaktadır. Osmanlı toplumunda yaşayan çeşitli dinlere mensup topluluklara gösterdiği bir saygı ve hoşgörü sonucu, kutsal bakiyeye atıfla Rodosçuk’a Tekfurdağ adı verildiği düşünülmektedir. Ermeniler için son derece kutsal olan bakiyenin geldiği yer Surp Tekavor köyüdür ve buradaki Tekavor sözcüğü, dini anlamıyla taç takan anlamında olup Hazreti İsa’yı temsil etmektedir. Ancak Taç kelimesinin üzerinde durmayıp sadece Bizans tekfurunun taktığı Taç olmadığı söylenebilir.⁴⁶

Son olarak Cumhuriyet Dönemi’nde İçişleri Bakanı Cemil Uybadın ve arkadaşları tarafından verilen bir tahrir sonucu ismi Tekirdağ olarak değiştirilmiştir. (10 Kasım 1924) bu tarihten sonra mülki taksimatta Tekirdağ vilayeti olarak yerini almıştır.⁴⁷ Tekfurdağ adı 1927 yılında Tekirdağ’a dönüşmüş ve dağların renginden esinlenerek bu isim verilmiştir.

Tekirdağ’ın Traklar ve Grekler Devrindeki adı (Bisanthe MÖ 334), Bizans Devrindeki adı (Rodosto 843-1357), Osmanlı Dönemi’nde aldığı adlar (Rodosçuk 1358-1732) ve (Tekfurdağı 1732-1923), Cumhuriyet Devri’nde ise (Tekirdağ 1927) adını almıştır. Buraya kadar sıraladığımız adlardan Rodosçuk’un en az yirmi beş asırlık bir maziye sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁸

⁴⁴ Fatma Özaba, *17. Yüzyıl Başına Ait Şer’iyye Siciline Göre Tekirdağ’da Sosyal Ekonomik Hayat*, (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2018, s.12.

⁴⁵ Münir Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.11.

⁴⁶ Uzun, “Tekirdağ’a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma”, s.39.

⁴⁷ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.12.

⁴⁸ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.14.

1601-1606 yıllarına ait şer'iyye sicillerinin incelenmesi üzerine belgelerde Tekirdağ ilinin adı 5 defterde de Rodosçuk şeklinde geçmektedir.⁴⁹

B. Rodosçuk'un Coğrafyası:

Rodosçuk, Marmara Denizi'nin kuzey sahilinde bulunup İstanbul, Kırklareli, Çanakkale ve Edirne ile sınırlı bir sahil şehridir.⁵⁰ Marmara Denizi'ne inen derelerle derin ve sık bir şekilde parçalanmıştır. Kuzey Ergene Havzasına doğru sokulan Ördekli Deresi deniz istilasına maruz kalarak vadi tabanının teşkil ettiği koyda Rodosçuk şehri kurulmuştur.⁵¹ Tekirdağ, Trakya'da, 40° 36' ve 41° 31' kuzey enlemleri ile 26° 43' ve 28° 08' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Marmara'nın Trakya içine doğru yaptığı geniş girintinin dibindedir. Bunun için eskiden beri Trakya'nın iskelesidir; kuruluş ve gelişimi bu coğrafi konuma sıkıca bağlıdır.⁵² Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan kara, deniz ve demir yolu ilden geçer. Tekirdağ, 6.218 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının % 0,8'ini kaplar.⁵³ Marmara sahilinin Tekirdağ'a kadar olan kısmı kumsal ve oradan boğaza kadarki kısmı ise taşlıktır.⁵⁴ Trakya'nın güney kesiminde yer alan ilin toprakları geniş dalgalı düzlüklerden oluşmakta; kuzeydoğu yönünde Yıldız Dağları (Istranca), güney yönünde Ganos Dağı (Işıklar), güneybatı yönünde ise Kuru Dağları yer almaktadır.⁵⁵ Ganos Dağı ilin en yüksek yeridir. Kuzeyde kısmen sınır çizgisi meydana getiren Ergene Vadisi'ne doğru alçalan vadilerle yarılmış dalgalı bir alan meydana getirmektedir. Bu alanda bazı tepeler 300 metreye kadar yükselmektedir.⁵⁶ Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi ile çevrili Türk Trakya'sının kara sınırlarını da suyolları oluşturmaktadır. Türkiye ili Yunanistan arasındaki sınırı oluşturan Meriç (Hebros) Nehri, kuzey batıda Türkiye Bulgaristan sınırını oluşturan

⁴⁹ RŞS, nr.1543, 169a/1, RŞS, nr.1544, 53b/1, RŞS, nr.1545, 94a/3, RŞS, nr.1546, 48b/2, RŞS, nr.1547, 17a/3.; RŞS. Rodosçuk Şer'iyye Sicilleri ifade etmektedir. Nr. Defter numarasını, diğer bölüm ise sayfa numarasını, defter üzerindeki hüküm sayfasını ve bölümünü göstermektedir.

⁵⁰ Hacer Ateş, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.5.

⁵¹ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.105.

⁵² Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.1.

⁵³ "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6965.

⁵⁴ Hatice Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Edirne, 2011, s.1

⁵⁵ Serap Ayhan, *Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk devri Yapıları (XIV-XVI. Yüzyıl)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2011, s.8.

⁵⁶ İsmail Hakkı Kurtuluş, *Tekirdağ Kıyı Şeridi Yüzey Araştırması (Müreffe Yukarı Kalamış, Tepeköy, Çınarlı, Hoşköy, Güzelköy, Gaziköy, Uçmakede, Yeniköy, Barbaros)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yükseköğretim Kurula Dokümantasyon Merkezi, İstanbul 1992, s.6.

Rezve Deresi bulunmaktadır.⁵⁷ Evliya Çelebi Rodosçuk şehrini şöyle anlatmakta; Rodosçuk sakin bir şehir olup bağlı-bahçeli havası latif ve şirin bir şehirdir.⁵⁸

Marmara kıyıları boyunca uzanan dar ve küçük kıyı ovaları, toprakların % 15,5'ini kaplar genellikle akarsu ağızlarında bulunurlar. Kınık, Kumluca, Şerefli, Değirmenaltı, Naip ve Şarköy Ovalarıdır. İç bölümlerde akarsuların geniş tabanlı vadilerini kaplayan verimli ovalar vardır. Ergene, Hayrabolu ve Çene Ovaları en önemlileridir. Ergene Nehri ve kollarından başka önemli akarsu yoktur. Ergene Irmağı, Çorlu, Hayrabolu, Vize ve Arzulu ise bölgenin başlıca dereleridir. Rodosçuk'ta görülen derelerin pek çoğu yağmur ve kar sularını taşır. Ayrıca bunları besleyen kaynakta yoktur. Akarsuların düzensiz bir akımı vardır. Ergene Nehri ve bunun kolları, Çorlu Deresi ve Hayrabolu Deresi devamlı su taşımakta ise de havzaları dar ve kaşdıkları su verdileri azdır. Ergene, Saray yakınlarındaki Gümüşkaya'dan doğar, Çorlu ve Vize suları ile birleşerek Ergene Nehri adını almaktadır.⁵⁹ Rodosçuk topraklarında doğal gölde bulunmamaktadır. Sadece baraj gölleri vardır: Kadıköy ve Karademir Baraj Gölü'dür.⁶⁰

Rodosçuk yeraltı kaynakları bakımından oldukça zengindir. Malkara⁶¹ ve Saray bölgesinde çok zengin linyit yatakları vardır. Şarköy taraflarında ise demir yatakları bulunmaktadır. Şarköy de ayrıca, 1925 yılında, sızıntı halinde petrol bulunmuştur. Yeraltı kaynaklarından bir başkası da Saray'a bağlı Safaalan Köyü yöresinde 18.000 toplam rezervli manganez olup bölgede bu yatakların işletildiği görülmektedir.⁶²

Rodosçuk ve çevresinin arazi yapısı ve bitki örtüsü, genel olarak Trakya bölgesinin belirgin özelliklerini taşır. İstanbul'dan başlayarak bütün Trakya son derece bereketli topraklara sahiptir.⁶³ Kıyı kesimleri Akdeniz iklimi hissedilmektedir. Ancak kışları, şehrin Trakya'dan esen kuzey rüzgârlarının etkisine açık olması ve Karadeniz

⁵⁷ Yılmaz Büktel, *Tekirdağ, Edirne, Çanakkale müzelerinde Bulunan Bizans Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989, s.2.

⁵⁸ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul 2001, s.165.

⁵⁹ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.10.

⁶⁰ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.11.

⁶¹ Malkara hakkında detaylı bilgi için bk. İbrahim Sezgin, "Malkara Şehri (1475-1601)", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, C. 2, İstanbul 1996, s.119-130.

⁶² "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6970.

⁶³ Numan Elibol, "Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18.-19. Yüzyıllar)", (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s.389.

ikliminin etkisinin İstanbul Boğazı aracılığı ile Marmara kıyılarına ulaşması sonucu daha soğuk olmakta ve yılda birkaç kere toprağa düşüp eriyen karlar ile Akdeniz ikliminden ayrılmaktadır.⁶⁴ Yıllık sıcaklık ortalaması, kıyı kesimiyle iç kesim arasında birbirinden çok farklı değildir. İç kesimlerde sıcaklık ortalaması kışın kıyı kesimindekine göre daha düşük, yazın ise daha yüksektir. Merkezde yılın en sıcak ayları temmuz ve ağustos, en soğuk ayları ise ocak ve şubattır.⁶⁵ Rodosçuk'ta bazı yerler meşelik ve geneli steptir. Bu geniş ve az engebeli topraklarda göze en çok çarpan bitkiler pamuk,⁶⁶ buğday, arpa, yulaf, çavdar, pirinç, soğan, patates, fasulye, nohut, bakla, pancar, domates, patlıcan, kabak, biber, pırasa, ıspanak, havuç, ayçiçeği, kuşyemi, mısır, kavun, karpuz, kereviz, nane, maydanoz,⁶⁷ üzüm, vişne, ayva ve kıvılcık gibi birçok meyve de yetiştirilmektedir.⁶⁸ Rodosçuk, tahılın her çeşidini yetiştirmeye elverişli bir iklime sahiptir. Güney kıyılarında zeytinliklerin olması ve Şarköy'den Ereğli burnuna kadar üzüm bağları görülmektedir.⁶⁹

Bölgede ziraat ve hayvancılık kırsal nüfusun temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Koyun (kıvırcık ve dağlıç)⁷⁰ üreticiliği bölgede oldukça yaygındır. Rodosçuk kırsalında küçükbaş hayvancılığın yanı sıra büyükbaş (inek, buzağı, dana, öküz, düve, manda, camış)⁷¹ hayvancılığının da yapıldığı hatta bazı bölgelerde kümes hayvancılığı ve balıkçılığın da yapıldığı bilinmektedir. XVI. yüzyılda köylerin çoğunluğunda arıcılık faaliyetleri de yapılmaktadır.⁷²

Osmanlı Devlet'inde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılında Rodosçuk'un nüfusu Çorlu, Hayrabolu ve Malkara kazalarıyla birlikte 23.423'tür. Bu sayı 1877'de 49.751'e yükselmiştir. Nüfusu devamlı surette artan sancakta, 1893'te 100.701, 1902'de 113.704, 1907'de 159.002 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Salnamelerde Rodosçuk

⁶⁴ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.105.

⁶⁵ "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6971.

⁶⁶ Elibol, "Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18-19. Yüzyıllar)", s.390.

⁶⁷ Evliya Çelebi B. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, (6. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.150.

⁶⁸ Kadir Güldür, *Tereke Defterlerine göre Rodosçuk Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat (1788-1790)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2016, s.56.

⁶⁹ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.14.

⁷⁰ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.21.

⁷¹ Güldür, *Tereke Defterlerine göre Rodosçuk Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat (1788-1790)*, s.86.

⁷² Ateş, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.275.

Sancak'ının nüfusu ayrıntılı olarak verilmektedir.⁷³ Rodosçuk şehrinin ilk nüfus sayımında (1927) nüfus 15.000'den azdı. Şehrin nüfusu bazı iniş ve çıkışlar göstermekle birlikte 1955 sayımına kadar nüfus aynı seviyelerde seyretmiştir. II. Dünya Savaşı ile nüfustaki azalmalar daha fazla artmıştır.⁷⁴ Rodosçuk nüfus varlığı bakımından orta sıralarda yer alan iller arasındadır. İl nüfusunun Cumhuriyet Dönemindeki gelişimi Türkiye genelindeki şehirlere göre çok daha yavaş olmuştur. Bunun önemli nedeni ilde genel olarak doğurganlık düzeyinin yalnızca doğum ve ölümlere bağlı olan doğal nüfus artış hızının hayli düşük olmasıdır. İl nüfusunun yavaş artmasının diğer bir nedeni ise ilin göç yoluyla sürekli nüfus kaybetmesidir.⁷⁵ Tekirdağ ilinin toplam nüfusu 1997 genel nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre 546.105'tir. İlin en kalabalık şehri, nüfusu 120.000'e yaklaşan Çorlu'dur. İkinci sırada nüfusu 100.000'e yaklaşan il merkezi Tekirdağ'dır. Üçüncü sırayı ise Çerkezköy almaktadır. Rodosçuk bölgesinin son nüfus sayımında nüfusun 40.000 yaklaştığı görülmektedir.⁷⁶ 2018 yılı tahmini nüfus sayımı ise 1.031.605 olarak belirlenmiştir.

C. Rodosçuk'un Tarihi:

1. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi:

Araştırmalar sonucu elde edilen bilgilere göre, bölge tarihi Paleolitik Dönemle başlamaktadır. Paleolitik Dönem sonrası Neolitik ve onu izleyen Kalkolitik Dönem buluntularının Trakya'nın iç bölgelerinde, Ergene Havzası yörelerinde yoğunlaştığı, bu dönemde, kıyı bölgelerinde yerleşme olmadığı saptanmıştır. İlk Tunç Çağ'da İÖ 3200-3000 ise Rodosçuk'un kıyı bölgeleri yoğun nüfus yerleşmelerine sahne olmuştur. İlk Tunç Çağ sonrasında Orta Tunç ve Son Tunç Çağları boyunca, Trakya kıyılarında yerleşme sayısında azalma olmuştur. Demir Çağ'a değin (İÖ I. bin), İÖ 3000-2400,⁷⁷ Trakya kıyı kültürleri, Anadolu kültürleriyle hiçbir ortak özellik göstermemiştir. Başka

⁷³ Ümit Ekin, "Hümmat Kanal, Tekfurdağı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)", *Humanitas* 4, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, 2014, s.114.

⁷⁴ Metin Tuncel, "Cumhuriyetten Sonraki Dönemde Tekirdağ", *DİA*. C.40, İstanbul, 2012, s.362.

⁷⁵ "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6972-6973.

⁷⁶ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.15.

⁷⁷ Mehmet Akif Işın, "Tekirdağ'da Tarih Öncesi Yerleşmelerden Menekşe Çatağı ve Trak Tümülüsleri" (Ed. Erdem Aytekin-Murat Velioğlu-Fikret Yıkılmaz-Akpınar Kuloğlu), *Bildiriler Kitabı*, Tekirdağ, 2010, s.109.; Mehmet Akif Işın, "1991 Yılında Başlayarak Tekirdağ'da Yapılan Kazı ve Araştırmalar" *Tekirdağ'ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yay., İstanbul 2015.

bir deyişle, Trakya İÖ II. binden başlayarak Anadolu ve Ege kültürlerine kapalı kalmıştır.⁷⁸ Rodosçuk'taki en eski Eski Çağ şehri MS 46 yılından başlayarak Roma devri Trakya Eyaletinin başkenti olan Perinthos (Marmara Ereğlisi) Eski Çağ şehrinin bulunduğu Marmara Ereğlisi'ne denk gelmektedir. MÖ 7. yy. sonlarında Sisam Adası gelen koloni kurucuları daha önce burada bulunduğu anlaşılan bir kıyı yerleşmesinin üzerinde şehir devleti kurmuşlardır.⁷⁹

Rodosçuk, Doğu Trakya'nın içinde yer alan bir yerleşim yeri olarak, Doğu Trakya bölgesinin tarih boyunca görmüş olduğu akın, fetih ve hâkimiyetleri yaşamıştır. Trakya topraklarında tespit edilen ilk halk Trak kabileleri olarak bilinmektedir. Traklar, MÖ 4000-2000 yılları arasında Trakya'ya akınlar gerçekleştirmişlerdir. MÖ 2000-1200 yılları arasında da akınlarını daha da sıklaştırmışlar ve MÖ 1200'den itibaren boylar halinde Trakya'ya yerleşmişlerdir.⁸⁰ Traklar'ın MÖ 2. binden itibaren günümüzde Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye'nin Trakya bölgesinde yaşamış olduğu kabul edilmiş, İç Batı Anadolu'da da varlığı tartışmalı olan bir halkın, önce kabileler, daha sonra hiçbir zaman birleşmemiş krallıklar halinde yaşamış oldukları bilinmektedir.⁸¹

Firiklerin istilasını MÖ 1200-700: Firikler Trak boylarındandır. MÖ 1200 yıllarına doğru Makedonya'da oturuyorlardı. Bu yıllarda İlliryalılar Güney Batı Balkanlara saldırdılar. Akınlar üzerine Balkan yarımadasında büyük bir karışıklık oldu. İşte bu sırada Firikler yerlerinden kalkarak Rodosçuk'a girdiler. Firik akını kuzeyden zaman zaman gelen İskitlerin etkisi ile MÖ 7. yy'e kadar sürdü.⁸²

Yunanlıların istilasını MÖ 800-341: Rodosçuk'un güneyi, bütün Güney Trakya gibi öteden beri Ege Bölgesi'nin etkisi altındaydı. Bu etki MÖ 800 de başlayan Yunan akını ile giderek büyümüş, kıyı kesiminde şehir kurulmuştur. Yunan kültürü gitgide kökleşip Roma'nın son yıllarına kadar yaşamayı başarmıştır. Rodosçuk kıyılarına ilk yerleşen Yunanlılar, MÖ 8. yy. da Batı Anadolu'dan gelmişler ve Tekirdağ, Ereğli, Silivri kasabalarını yerleşmişlerdir. Bölgede oturan Traklar ile kültür ve ticaret bağı

⁷⁸ “Tekirdağ”, *Yurt Ansiklopedisi*, s.6977.

⁷⁹ Mustafa Hamdi Sayar, *Eskiçağda Tekirdağ*, Kitabevi, İstanbul, 2016, s.24.

⁸⁰ Sevgi Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014, s.18.

⁸¹ Neşe Atik, “Heraion Teikhos Antik Kenti 2000-2010 Yılı Kazı Çalışmaları”, (Ed. Erdem-Murat Aytekin-Fikret Velioğlu-Yılmaz Küloğlu-Akpınar), *Bildiriler Kitabı*, C.1, Tekirdağ, 2010, s.2.

⁸² Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.15.

oluşturulmuş, Grek kültürü Trakya'ya girerken, Traklar da dini alanda Grekleri etkilemişlerdir.⁸³

İskitlerin istilasası MÖ 700-500: İskitlerin asıl yurdu Urallardan Tuna'ya kadar uzanan topraklardır. Fakat İskitler burayı her yönden aşarak komşu memleketlerin içine akınlar yapmışlardır. Marmara kıyılarına defalarca inmişler, Traklar'ı siyasi ve kültürel etkileri altında tutmuşlardır. İskitler Trakya'ya MÖ 7. yy' deki akınlarında önlerine Traklar'ı da katarak Anadolu'ya kadar geçmişlerdir. Traklar, İskitlerden birçok gelenek almış bu bağılıkları ile her daim övünmüşlerdir.⁸⁴

Perslerin istilasası MÖ 513-475: Pers İmparatoru I. Dareios Balkanlara sefere çıktığında Tekirdağ yöresini de içeren geniş toprakları imparatorluğuna katmıştır.⁸⁵ Bu yüzyılda, Pers egemenliği altında yaşayan Trak Beyleri yerel egemenliklerini, Perslere haraç ödemek koşuluyla sürdürebilmişlerdir. Trak topluluklarından Odrisler diye anılan, Pers baskısını zaman zaman alt ederek, Sitalkes zamanında bütün Trakya'yı ele geçirmiştir (İÖ 430). Hatta Yunanlılarla Persler arasındaki Peleponnes Savaşları sırasında Yunanlıların yanında yer almıştır. Odris egemenliği, Kral I. Kotis Dönemi'nde de etkili olmuştur.⁸⁶

Makedonyalıların istilasası MÖ 341-168: Rodosçuk MÖ 475'ten 341'e kadar 134 yıl Rodosçuk'lu Odris Traklar'ının yönetiminde kalmıştır. Bu devlet MÖ 359'da 3'e bölünmüştür.⁸⁷ Büyük İskender'in bölgeyi ele geçirmesi ile babası Filip'in yapamadığını yapmıştır. İskender'in Ortadoğu seferi sırasında, yöre yeniden Trak Beyleri egemenliğine girmiş ve İskender'in ölümüyle beraber bölgeye komutan Lizimakhos gönderilmiştir. Lizimakhos komutanlıktan istifa edip kırk yıl Trak bölgesinin kralı olmuştur. Lizimakhos'un ölümüyle birlikte tarih sahnesinden silinmiştir (İÖ 281).⁸⁸

Romalıların istilasası MÖ 168/M.S. 395: MÖ 168'de Makedonya Krallığının Romalılarca yıkılması ile yöre bu kez Romalıların egemenliğine girmiştir. Romalılar Trakya'da doğrudan işgal yönetimi ile Marmara Ereğlisi'ni il merkezi yapıp İncik

⁸³Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, s.7.

⁸⁴Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.15-16.

⁸⁵Satkin, *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*, s.11.

⁸⁶"Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6978.

⁸⁷Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.17.

⁸⁸"Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6978.

şehrini kurmuşlardır.⁸⁹ Odrisler'in kurduğu ve başında Kotis'in bulunduğu Doğu Trakya Krallığı ile dost olup merkezi Vizede bulunan bu devlet son Trak Krallığı olarak tarihte yerini almıştır. MÖ 168'den MS 46'ya kadar Romanın hegemonyası altına girmiş ve bir bağlı krallık olmuştur. Kralları Romalılar tarafından Trak Prensları arasından seçilmiştir. Rodosçuk, Doğu Trakya Krallığının yaşadığı 214 yıl içinde, Romalıların yol açtığı sayısız karışıklıklara sahne olmuştur. Romalılar Trakya Krallarını, kendi siyasal amaçlarının gerçekleşmesinde kullanmışlar. Fakat Traklar sonuna kadar ulusal varlıklarına, istiklallerine bağlı kalmışlardır.⁹⁰

Venedikler, toprakları verimli ve gemilerin yanaşmasına elverişli olan bölgeleri denetim altına almışlardır. Marmara kıyısının en önemli şehirleri olan, Gelibolu, Tekirdağ ve Ereğli'de Venedik denetimine tabî olmuştur. Venedik kontrolünde bulunan şehirlerin hemen hemen hepsi Venedik ili İstanbul arasındaki büyük ticaret ağını oluşturan deniz yolu üzerinde bulunmaktadır.⁹¹

Gotların istilas 376-487: Germen soyundan olan Gotlar 3. yüzyılda da Karadeniz kıyılarına yerleştiler, 250'de Tuna boylarında görülen Gotlar Roma İmparatorluğu'nun Balkan Yarımadası toprakları üzerine akınlara başlamışlardır. Doğu ve Batı Gotlarının Trakya'daki yıkıcı etkileri 250-487 arasında 217 yıl sürmüş Trakya halkı ve şehri büyük zararlar görmüştür. Gotlar Trakya'ya toplam 12 önemli akın yapmışlardır.⁹²

Hunların istilas 378-559: Rodosçuk bölgesinde ilk defa 378 yılında görünmüşlerdir. Bu yıl Ostrogotlar ile birlikte İmparator Valans'ı yenmişler. Bütün Trakya'yı çiğneyip, 441'e kadar birçok Hun akını olmuştur. Ancak bunların sayısı kesin olarak bilinmemektedir. 587-626 yıllarında ise bölgede Avarların varlığı ortaya çıkmış ve bölgeye Avarlar tarafından akınlar düzenlenmiştir.⁹³

Arapların istilas 673-718: Araplar İstanbul'u (678-673) ve (717-718) yılları arasında 2 kere kuşatmışlar. Birinci kuşatma Muaviye zamanında olmuş ve İstanbul, üst üste beş yıl yaz mevsimlerinde karadan ve denizden sarılmıştır. Emevi orduları Kadıköy

⁸⁹ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.11.

⁹⁰ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.18-19.

⁹¹ Ateş, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.12-13.

⁹² Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.21.

⁹³ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.24.

taraflarına muhasara etmişse de başarısız olup geri çekilmek zorunda kalmışlardır.⁹⁴ Her defasında bu kuşatmaya katılan Arap donanması be defa Rodosçuk'un kıyı bölgesini ele geçirmeyi başarmıştır. Araplar bu kuşatmanın ikinci kısmını Marmara adasında ve kıyılarında geçirdiler. Buradaki şehirleri talan etmişler. Gemilerin birçoğu Rodosçuk ve Ereğli Limanlarına bağlanarak İstanbul'a karadan saldırmışlardır. İkinci kuşatma yine Emevi Halifesi Süleyman zamanında olmuş İstanbul'a karadan ve denizden kuvvetler gönderilmiştir. Rodosçuk ve Ereğli Limanları eskiden olduğu gibi deniz üssü olarak kullanılmaya devam etmiştir.⁹⁵

Slav istilas 540, 970: Hunların baskılarına maruz kalan ve yaşadıkları bölgeyi terk eden Slavlar tekrar 6. yy'nin başında Balkanlar'da görünmüşlerdir. Bizanslılar 540 da Edirne civarında Slavlarla yaptıkları büyük bir savaşta yenilmişlerdir. 545'ten sonra Slav akınları giderek sıklaşmıştır. Bizanslılar, Hun ve Avar akınları karşısında Slavları uç beyi olarak kullanmak istemiş ancak Rodosçuk 970'te bir Slav akını daha geçirmiştir.

Trakya'da görülen bir diğer kavim Peçenekler olmuştur. İlk olarak 970-971 yılında Bizans ile Kiev Rusya'sı arasında yaşanan savaş neticesinde Trakya'ya girmişlerdir. 1030 yılında Bizans topraklarına saldırmaya başlayan Peçenekler, 1049-1050 yılında hiçbir direniş göstermeden Trakya'yı yağmalamışlardır. Edirne'yi kuşatmış, fakat sonuç elde edemedi geri çekilmişlerdir. Bizans, Peçenek saldırılarını engellemeye çalışsa da Peçenekler Ergene Nehri boyunca Lüleburgaz ve Hayrabolu'yu yağmalamışlardır. 1088 yılında Peçenekler tekrardan Trakya'ya saldırmışlar ve o yıl kışı Ergene Vadisi'nde geçirmişlerdir. 1091 yılında Bizans'a karşı Çaka Beyliği ile ittifak yapılırsa da Peçenekler yenilgiye uğramışlardır. 1121 yılında Peçenekler Trakya'ya tekrardan saldırı girişiminde bulunsalar da başarısız olarak dağılmışlardır.⁹⁶

Bulgarların istilas 676, 712, 813, 913, 924, 1205, 1236, 1912: Bulgarlar, tarih boyunca Rodosçuk'a 8 kere sefer düzenlenmiştir. İlk defa 626 da Avarlarla beraber gelmişler ve İstanbul'u kuşatmışlardır. Bulgarlar, I. Bulgar Devleti zamanında, 712 yılında Trakya ve İstanbul çevresini yağmalamışlardır. Rodosçuk'ta bu yağma hareketine maruz kalmıştır. Rodosçuk'a yönelik bir diğer yağma faaliyeti ise 813

⁹⁴ Ateş, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.11.

⁹⁵ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.25.

⁹⁶ Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, s.10.

yılında gerçekleşmiştir. Yine İstanbul'a kadar tüm Trakya'nın içine girilmiştir. 894 yılında Bulgarlar, Bizans Devleti ile yaptıkları savaşı kazanarak Doğu Trakya'yı işgal etmişlerdir. Doğu Trakya'daki Bizans topraklarına tekrardan saldırmıştır. 912 yılına kadar geçerli olan bir barış anlaşması yapılmış, bu tarihten sonra ilişkiler tekrardan gerginleşmiştir. Barışı yenilemek isteyen Bulgarlar, olumsuz cevap alınca İstanbul önlerine kadar ilerlemişlerdir. Bu sırada Rodosçuk'u da ele geçirmişlerdir. Fakat İstanbul'a yönelik kuşatma harekâtı başarısız olunca ve geri dönmek zorunda kalmışlardır.⁹⁷

Haçlıların istilası ve Latin İmparatorluğu 1096-1261: Bizans İmparatorlarının çağırması üzerine Ön Asya Türklerine saldıran Haçlıların ilk üç seferi Rodosçuk'ta geçmiştir. Birincisi 1147 de, ikincisi 1189 da üçüncü Haçlı Seferleri Edirne-Çorlu yolundun İstanbul'a gelmişlerdir. Yalnız ikinci seferin bir kolu eski Roma-Perintos yolunu takip etmiş. Yani İncik-Tekirdağ-Ereğli üzerinden geçmiştir. Bu başarı Latin İmparatoru Miheal Paleolog tarafından gerçekleştirilmiştir. 1261'de Çanakkale Boğazını geçerek Trakya'ya saldırmışlar. Latinleri her yerde yenmiş ve Trakya'yı almışlardır. Aynı yıl donanmanın yardımı ile İstanbul'da kurtarılmış ve Rodosçuk tekrar Bizans yönetimine girmiştir.⁹⁸

Anadolu Türklerinin akınları 1307-1349: 1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'yu yurt edinen Selçuklular ve beraberinde Anadolu Beylikleri zamanında Türklerin zaman zaman Trakya'ya geçişleri olmuştur.⁹⁹ Rumeli'ye birkaç kere geçmiştirler. Anadolu Beylikleri zamanında, bilhassa Çanakkale Boğaz'ı üzerinden Rumeli'ye yapılar akınlar giderek sıklaştı. Aciz Bizans yönetimi ve ücretli ordusu bu akınlara karşılık verememişlerdir. Rodosçuk'un müstakbel sahipleri daha 50 yıl önceden başlayarak bu topraklarda at koşturmuşlar. Ancak Trakya'nın Osmanlılar tarafından zaptı bu akınların sonunda gerçekleşmiştir. Karesi ya da Kara İsa, Aydın ve Osmanoğulları Beylikleri Rodosçuk'a başlıca 7 akın yapmıştır. Bunlardan ilki Aydınoğullarına karşı olacak ve 1307 yılındaki bu akın ile imparator yenilmiştir. Kuvveti 8000 kişiye çıkan İshak Bey Rodos dağlarını aşarak Ganus ve Rodosçuk'u alıp Vize'ye doğru hızla ilerlemiştir. Bu defa imparator daha kuvvetli bir ordu ile

⁹⁷ Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, s.9.

⁹⁸ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.31-33-34.

⁹⁹ Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, s.11.

hazırlanmıştır. Türkler bu kez orman içinde yapılan savaşı kazanamamışlar. Ele geçirmiş oldukları ganimetleri ve iki gemiyi alıp geri dönmüş, geri de bıraktıkları diğer gemileri de yakmışlardır. Osmanlıların 1321’de bölgeye düzenledikleri ikinci akının ise çok büyük önem teşkil etmemiştir. 1327’de İmparator, saltanat savaşı içinde oldukça zor durumda idi. Andronikos’un torunu, babasından korunmak için, Orhan Bey’den yardım istemiş Osmanlı askerleri Çorluda Andronikos’a karşı savaşmışlar, fakat yenilmişlerdir. Sonra İstanbul yolu ile tekrar yerlerine geri dönmüşlerdir. 1332’de Karesi akıncıları Trakya’ya geçmiş biri Rodosçuk’a, diğeri kuzeye olmak üzere iki kola ayrılmışlardır. Kuzeye gidenler Bizans ordusu tarafından ezilmiş ildekiler ise gemileri ile karşı kıyıya geçmiştirler. Türk akıncıları 1340’ta tekrar görünmüşler fakat bu akında da büyük bir rol alamamışlardır. 1341 yılında Andronikos’un vefatı ile yerine geçen 9 yaşındaki oğlu Paleologos imparator olmuş Kantakuzen’de vasi olarak tayin edilmiştir. Orhan Kantakuzen’in kızı Teodora ile evlenerek 1345 yılında Aydınoğulları ile yapılan bir savaşta Kantakuzen’e 20.000 asker göndererek yardım etmiştir. Kantakuzen bu yardımlarından ötürü Orhan Bey’in oğlu Süleyman Paşa’ya Çimpe Hisarı’na üs olarak kullanması için izin vermiştir.¹⁰⁰ 1348’de Çanakkale Boğazını aşan akıncılar 6’ncı defa olarak Rodosçuk’ta görünmüşler. Rodosçuk’un kıyı bölgesi ele geçirilmiş ve Vize’ye kadar ilerlemişlerdir. Vize bölgesindeki Lipkos Dağı eteğinde Bizanslılarla savaşa tutuşmuşlardır. 1349’da Sultan Orhan’ın kayınbabası Andronikos II Sırp tarafından sıkıştırılınca damadından yardım istemiş Süleyman Paşa’da emrindeki 10.000 Türk askeri ile Rumeli’ye geçmiştir. 1353 yılında aynı hareket yeniden cereyan etmiştir. Akın sonrası Süleyman Paşa imparator adına Sırlara ve Bulgarlara karşı büyük bir zafer kazanmıştır.¹⁰¹

Bizans Dönemi 395-1357: Herodot’a göre Samos göçmenleri tarafından Bisanthe adıyla kurulmuştur. Alkibiades buraya bir kale yaptırmış Justinianus tarafından kuvvetli surlarla çevrilen şehir 813 ve 1206’da Bulgarlar tarafından ele geçirilerek yağmalanmıştır. Latinlerin Bizans’ı ele geçirdikleri sırada Tekirdağ, Gelibolu ve Ereğli ile birlikte Venediklilerin payına düşmüştür. 1275’te ise şehir Bizanslılar tarafından geri alınmıştır.¹⁰² IV. yy.’de İmparator Anastasius Dönemi’nde, Isparta yöresi halkı,

¹⁰⁰ Serez, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, s.28.

¹⁰¹ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.35-36.

¹⁰² Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.12.

Rodosçuk'a ve Trakya'nın diğer yörelerine yerleştirilmiştir.¹⁰³ Rodosçuk, Bizans hâkimiyetindeyken çoğu Avrupa'dan gelen saldırılara maruz kalmıştır. Rodosçuk 962 yıl Bizans yönetiminde kalmış Bizans Devlet'indeki taht kavgaları ve karşılaştığı diğer sorunlar Türklerin Rumeli'yi almalarına zemin hazırlamıştır.

2. Rodosçuk'un Osmanlılar Tarafından Fethi ve Siyasi Olaylar:

Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlılar H. 759¹⁰⁴/M. 1357 Pazartesi günü 18'inci defa Rumeli'ye geçmişler. İlk olarak Bolayır'ın güney kısmı tamamen ele geçirilmiş¹⁰⁵, İpsala ve daha sonra da Rodosçuk¹⁰⁶ Kara Koca, Kara Foça ve Kara Mürsel adlarında yetmiş erin ve Lala Şahin, Hacı İl, Evrenos gibi değerli komutanların yardımı ile Gazi Süleyman Paşa eliyle fethedilmiştir.¹⁰⁷ Rodosçuk fethedildikten sonra Türklerin elinde devamlı olarak kalıp kalmadığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁰⁸ Rodosçuk'a kadar olan bölgeler bazı kaynaklarda sadece isim olarak zikredilmekte, nasıl ele geçirildiği konusunda net bilgiler verilmemektedir. Aynı zamanda bölgenin hangi tarih itibarıyla ele geçirildiği hususunda da kaynaklarda farklı tarihler verilmektedir.¹⁰⁹ Süleyman Paşa Rodosçuk'tan Hayrabolu üzerine yürümüş ve çetin bir savaş başlamıştır. Bizanslılar fazla dayanamayıp teslim olmuşlardır. Süleyman Paşa bundan sonra doğuya dönerek Çekmeceye kadar ilerlemiş ve o dönemde Rodosçuk, askeri üs olarak kullanılmıştır.¹¹⁰

Süleyman Paşa'nın bir kaza sonucu 1357'de ölümü, Osmanlıların Rumeli fetihlerinin duraklamasına neden olmuştur. Orhan Bey artık hasta ve yaşlı bir adam idi. Bizanslılar ile artık barış içinde yaşamak istiyordu. Çorlu ve Rodosçuk bölgesi tekrar Bizans eline geçmişti. Süleyman Paşa'nın kardeşi Murad, en küçük duraklamanın bile Rumeli'deki toprakların tümünün yitirilmesi demek olduğunu biliyordu. Bu yüzden Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra eldeki toprakları korumaya çalışmıştır. 1359'da Edirne-İstanbul yolu üzerindeki Çorlu bölgesi Murat tarafından yeniden ele

¹⁰³ "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6979.

¹⁰⁴ Kâtip Çelebi, "*Cihannüma*", C.2., (Ed. Said Öztürk), Mahya Yayıncılık, İstanbul 2013, s.989.

¹⁰⁵ Halil İnalcık, *Trakya Fütuhâtı*, Kitabevi, İstanbul, 2016, s.2.

¹⁰⁶ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, 13.; Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.37.

¹⁰⁷ Anlatılan söylentiye göre Tekirdağ o vakitler bir çiftlik arazisinden ibaretti. Şehir ise Barbaros'ta bulunmaktaydı. Bk. Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.37.

¹⁰⁸ Darkot "Tekirdağ", s.133.

¹⁰⁹ Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, s.1.

¹¹⁰ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.37-38.

geçirilmiştir.¹¹¹ XIV. yüzyılın son çeyreğine girmeden hemen önce Edirne'nin fethi Osmanlıları daha da güçlendirmiştir. Fethin ardından bir kaza merkezi yapılan şehir Rumeli'deki ilk sancaklardan biri olan Çirmen'e bağlanmıştır. Merkezi Rodosçuk olup İnepazarı (İnecik) ve Banados diğer iki önemli yerleşim yeri idi. Bölgeye Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türkmen grupları getirilerek iskân edilmişti. Bugün şehir civarındaki Avşarlı, Karahisarlı, Osmanlı, Selçuk, Gündüzlü, Oğuzlu gibi köyler bu göçlerin izlerini taşımaktadır. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmeye başlayan şehirde ilk önemli yapılar Fâtih Sultan Mehmet Devri ulemasının katkılarıyla meydana getirilmiştir. Dönem içerisinde bir takım siyasal olayların etkili olduğu da bilinmektedir. Bunlardan biri II. Bayezid-Yavuz (baba-oğul) Savaşı: II. Bayezid ve oğlu Yavuz Selim arasında hükümdarlık uğruna ikinci bir çarpışma meydana gelmiştir. Babasının tutumunu beğenmeyen ve kardeşi Şehzade Ahmet'in padişah yapılmak istendiğini anlayan Şehzade Selim, II. Bayezid ile 1511'de Büyük Karıştıran'da karşılaşarak savaşı ve savaşı kaybeden Şehzade Selim Kırım'a gitmiştir. II. Bayezid 1512'de Çorlu'da ölmüştür. Büyük bir tarihi rastlantıdır ki Yavuz Selim'de Edirne'ye giderken ölmüştür.¹¹²

1520'lere gelindiğinde iskele tarafında İskele (Dizdarzâde) adıyla bir mahalle daha kurularak Müslüman Mahallesi sayısı 5'e yükselmiştir. Bu tarihten itibaren Rodosçuk hızla gelişmiştir. 1535'te Câmî-i Cedîd (Kürkçü Sinan Bey Mahallesi) ve Hacı İsa adlı iki mahalle daha oluşturulmuştur. 1540'larda hem mahalle sayısında hem kasabanın vergi gelirlerinde büyük artış olmuştur. Şah Velî (Hoca Velî), Nesîmî Hoca, Kemal Bey, Bevvâb Mehmet Bey ve Hüseyin Çavuş Mahallelerinin kurulmasıyla birlikte Müslüman Mahallesi sayısı 10'a yükselmiştir.¹¹³ Bölgede fetihler devam etmekte en sona ise Malkara bırakılmış gayret ve kahramanlık sayesinde bu bölgede 1363 yılında alınmıştır. Rodosçuk ve Hayrabolu yöresine ilk olarak Karesi, daha sonra Tokat, Sivas, Kayseri, Kütahya ve Ermenek'ten getirilen Türkler bu bölgelere yerleştirilmiştir.¹¹⁴ Bundan sonra Rodosçuk bir Osmanlı-Türk şehri olarak gelişmiş Rodosçuk önceden Gelibolu Sancağına kaza merkezi olarak bağlanmıştır.¹¹⁵ Osmanlı Dönem içerisinde Düzmece Mustafa Olayı da dikkat çekicidir. Rodosçuk, Ankara

¹¹¹ "Tekirdağ", *Yurt Ansiklopedisi*, s.6979-6980.

¹¹² Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.14.

¹¹³ Ateş, "Tekirdağ", s.360.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016, s.66.

¹¹⁵ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.14.

Savaşı'ndan sonra başlayan Fetret Devri'nde Yıldırım Bayezid'in oğlunu elinde bulunduran Bizans, amcası II. Murad'a karşı Düzmece Mustafa'yı Gelibolu'ya çıkartmıştı. Trakya ve Rodosçuk'taki komutanlar Mustafa'ya katılmış ve Mustafa Edirne'de hüküm sürmeye başlamıştır. Daha sonra Gelibolu'dan Anadolu'ya geçmiş ve Ulubat'ta II. Murad'a yenilerek Edirne'de tutuklanıp öldürülmüştür.¹¹⁶

XVII. yüzyılın ikinci yarısında kasabanın demografik yapısı oldukça değişti. XVI. yüzyılın sonlarında küçük gruplar halinde gelen Ermeniler XVII. yüzyılın ortalarına doğru kalabalık kitleler halinde Rodosçuk'a yerleşti. Kemahlı Rahip Gregor 1610 ve 1635 yıllarında olmak üzere iki büyük göçün gerçekleştiğinden bahseder. XVII. yüzyılın sonunda Rodosçuk'un toplam nüfusu 3000 kişi dolayında azalarak yaklaşık 8500'e düşmüştür. Bu yıllarda Müslüman Mahalle sayısı 22, Rum Mahalle sayısı 6 idi. XVIII. yüzyılda da şehrin gelişmesi devam etmiştir. Bu asırda Rodosçuk nüfusunun 10.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. XIX. yüzyılda şehir eski durumuna göre gerilemeye başlamış bu gerileme nedenleri arasında uğradığı işgaller oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Malkara ve Rodosçuk Osmanlı Dönemi'nde sayılı sürgün yerlerindendir. Birçok devlet görevlisinin yanında türlü sebeplerle işlerinden uzaklaştırılan Kırım Giray Hanları (1725-1792) ve Macar Prensi II. Frenc Rakoçzi sürgünlerin en ünlüleridir.¹¹⁷ 1793 yılında kurulan Nizam-ı Cedit¹¹⁸ Rodosçuk için ehemmiyet arz etmekteydi. Büyük umutlarla kurulan ordu acı tatlı iki olayı Rodosçuk bölgesinde geçmiştir. III. Selim devrinde Malkara ve Fere de eşkıya çıkarılmış Nizam-ı Cedit ise bu dönemde henüz yeni kurulmuştu; herkes bu askerin başarısını merak ediyordu.¹¹⁹ Nizam-ı Cedit askeri Ballı Köyündeki çarpışmada büyük başarı kazandı. Rodosçuk ne yazık ki Nizam-ı Cedit aleyhine ilk ayaklanmalara sahne olmuştur. III. Selim Nizam-ı Cedit'i yaymak istemiş ve Rumeli'deki Nizam-ı Cedit işine Rodosçuk'tan başlamayı uygun görmüştür. Bu maksatla Rodosçuk kadısına ferman gönderilmiş kadı, fermanı onaylamak isteyince yeniçeriler tarafından öldürülmüştür. Bundan ötürü Nizam-ı Cedit Rodosçuk'un aleyhine dönmüştür. İsyan hareketleri Sadrazam İsmail Paşa tarafından Trakya'ya yayılmış olsa da Nizam-ı Cedit ayaklanmayı kolayca bastırmıştır. Fakat III. Selim

¹¹⁶ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.40.

¹¹⁷ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.42.

¹¹⁸ Kemal Beydili, "Nizam-ı Cedit", *DİA*, C.33, 2007, s.175-178.

¹¹⁹ Çevik, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, s.44.

orduyu Silivri'ye dönmesini emretmesi üzerine bu olay derebeylerin cesaretini artırmış Rodosçuk'ta başlayan ve III. Selim'in yumuşaklığı ile büyüyen bu hareket III. Selim'in ölümü, ordunun kaldırılması ve Alemdar Olayı ile son bulmuştur (1807).¹²⁰ 1828'de Rusların tekrar Rodosçuk'a geldiği bilinmektedir.¹²¹

Gelibolu'dan başlayarak Trakya'ya doğru genişleyen Osmanlı fetih politikası neticesinde, günümüzde Doğu Trakya bölgesinde yer alan yerleşimler Osmanlı Devleti sınırlarına dahil olarak Türk toprağı haline gelmiştir. Süleyman Paşa ile başlayan Doğu Trakya'ya yönelik fütihat I. Murat Dönemi'nde tamamlanmıştır. Osmanlı Devleti hâkimiyeti ile Doğu Trakya bölgesi, Avrupa'ya gerçekleşen harekâtın da üssü olmuştur. Ayrıca günümüzde bölgenin en büyük şehri olan Edirne'de, I. Murat'ın fethinin ardından Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. Osmanlı fethinin ardından bölgede yer alan diğer şehirler de bir gelişme ve büyüme süreci içine girmiştir.¹²²

Ruslar tarafından 29 Ağustos 1929'da ilin ilk işgali Rodosçuk'un harap olmasına yolaçtı ve Ruslar Edirne Antlaşması ile bölgeden çekildiler. 31 Ocak 1877'de Rusların ikinci kez bölgeyi işgal ettiler ve 3 Mart 1878 Ayastefanos Antlaşması ile Ruslar Tekirdağ'dan çekilmiştir. Tekirdağ ili toprakları 11 Kasım 1912 Pazartesi günü üçüncü defa Bulgarlar tarafından işgal edilmiş özellikle Malkara'da birçok Türk şehit edilmiştir. 13 Temmuz 1913 sabahı Marmara Ereğlisi ve Tekirdağ'a başarılı bir çıkarma yapılarak Bulgar ve Ermenilere karşı başarılı olunmuş Tekirdağ işgalden kurtulmuştur.¹²³

Yunan saldırısı: 20 Temmuz 1920'de Yunanlılar Sultanköy, Marmara Ereğlisi, Değirmenaltı ve Tekirdağ dolaylarına çıkartma yapmışlardır. Mondros Mütarekesi'nin ardından müttefik güçlerce işgal edilmiş. Trakya'nın Yunanistan'a verildiği Sevr Antlaşması yapılmadan önce Millî Mücadele'den sonra Mudanya Mütarekesi'yle şehir boşaltılıp Türklere iade edilmiştir.¹²⁴ Tekirdağ, Muratlı, Ereğli saldırının ilk gününde 20 Temmuz 1920 Salı günü Yunanlıların eline geçti. Bununla Tekirdağ, dördüncü defa işgal edilmiş oldu. Yunanlıların kesin yenilgisi ile sonuçlanan Büyük Taarruzdan sonra 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması gereğince 15 Ekim 1922 tarihinden itibaren Yunanlılar boşalttığı kasabalardan Çorlu ve Saray'ı İtalyanlara,

¹²⁰ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.15.

¹²¹ Ateş, "Tekirdağ", s.361.

¹²² Akın, *Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556*, s.15-16.

¹²³ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.15-16.

¹²⁴ Darkot, "Tekirdağ", s.362.

Tekirdağ ve Şarköy'ü ise İngilizlere teslim ettiler. Rafet Paşa 23 Ekim 1922'de İtilaf Yüksek Komiserleri ile bir protokol imzalar, ardından Edirne Valiliği'ne atanan Şakir Bey'de Doğu Trakya'yı teslim almıştır. Buna göre; Saray ve Çerkezköy 30 Ekim'de; Çorlu 1 Kasım'da; Muratlı 2 Kasım'da; Tekirdağ 13 Kasım'da; Malkara ve Hayrabolu 14 Kasım'da; Şarköy de 17 Kasım'da Türk yönetimine geçmiştir.¹²⁵

Atatürk ve Tekirdağ: Atatürk'ün Tekirdağ'a ilk gelişi 19. Tümeni kurmak üzere 2 Şubat 1915'te olmuştur. İkinci gelişi 23 Ağustos 1928 tarihinde bir günlüğüne olacaktır. Trakya'ya üçüncü ziyareti Haziran 1936'da Muratlı'ya olmuştur. Son olarak Atatürk'ün dördüncü gelişi 1937 yılında gerçekleştirilmiştir.¹²⁶

¹²⁵ “Tekirdağ”, *Yurt Ansiklopedisi*, s.6987.

¹²⁶ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.17.

BİRİNCİ BÖLÜM

RODOSÇUK'TA SOSYAL YAPI

1.1. AİLE

Bir toplumun yapı taşı ve en küçük birimi ailedir. Aile canlı bir yapı olarak, içinde bulunduğu bölgenin; kültürel özelliklerine, etnik yapısına, dini inanışına, coğrafi özelliklerine göre değişiklikler arz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, ulaştığı geniş coğrafyaya, çok milletliliğe, çok dinliliğe rağmen, ülke genelinde birçok noktada nitelikleri birbirine benzeyen, ortak bir kültür oluşturmaktadır. Bu kültürel ortaklığın en açıklığıyla görüldüğü yer ailedir.¹²⁷

Osmanlı ailesi deyimi temsil ettiği toplumun temel karakteristiklerini yansıtır. Bu yüzden tek tip ve mutlak bir aile modeli olmaktan çok, bir ifade kolaylığı nedeniyle kullanılan pratik bir deyimdir. Ancak siyasi yapının belirtilen özellikleri dikkate alındığında farklı unsurların imparatorluk içindeki toplumsal uyumları Osmanlı ailesi deyimine siyasal çözülme dönemine kadar görece bir genellik kazandırmaktadır. Bu durum Müslüman unsurlar için bir kültürel olgu olurken diğer unsurlar için ise siyasal zorunluluktan kaynaklanan bir uyum sorunu olarak değerlendirilebilir.¹²⁸

Aileyi teşkil eden fertler devirlere, bölgelere, sosyal ve iktisadi yapıya göre değişmektedir. Aile genelde; aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile¹²⁹ ve çok sayıda kandaş ya da çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla oluşan geleneksel geniş aile¹³⁰ şeklinde iki kısma ayrılmaktadır.¹³¹ Geniş aile¹³² üç kuşağın bir arada yaşadığı, ama yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de

¹²⁷ Şahin Sonyıldırım, *17. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.80.

¹²⁸ İsmail Doğan, “Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, C.5, Ankara 1995, s.371.

¹²⁹ RŞS, nr.1544, 34a/2.

¹³⁰ “Osmanlı aile tipini, “geniş aile” şeklinde tanımlamak pek doğru olmasa gerektir. Çünkü bazı şehirler üzerine yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bilgiler, Osmanlı aile kurumunun geniş olmadığını, sanıldığı aksine bir durum sergilediğini göstermektedir. Bu görüşün en önemli delilleri, herhalde ölen kişilerin terekelerinden (bıraktıklarından) çıkarılan bilgiler olmalıdır. Osmanlı Devrindeki Türk aile kurumu ile bunun genişliği ve büyüklüğü hakkında bize önemli fikirler vermektedir.”; Bk; İbrahim Güler, “XVIII. Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.1.

¹³¹ Zülfiye Koçak, “Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayıntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.44, 2010, s.1.

¹³² RŞS, nr.1544, 33a/1.

içeren daha geniş bir birleşik bir topluluğun üyesidir.¹³³ Ailedeki hâkimiyetin baba veya anne de oluşuna göre aileler ikiye ayrılmaktadır. Baba hâkimiyetine dayanan, onun çocuk ve yakınlarını içine alan aileye ataerkil, anne hâkimiyetine dayanan, onun çocuk ve yakınlarının teşkil ettiği aileye de anaerkil aile denir. Ataerkil aile daha yaygın olmakla birlikte insan topluluklarında her iki tip aileye de rastlanmaktadır. Ayrıca aile, eşlerin sayısına göre de tek eşliliğe (monogami) dayanan aile, çok eşliliğe¹³⁴ (poligami) dayanan aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹³⁵ Osmanlı şehirlerinin çoğunda olduğu gibi Rodosçuk'ta da her iki evlilik türünün örneklerine rastlamak mümkündür. Ancak Rodosçuk'a ait sicil kaynaklarını incelendiğinde tek eşli evliliklerin daha yaygın olduğu¹³⁶ çok eşliliğin ise yaygın olmadığı görülmektedir.¹³⁷

Erkeklerin veya babaların, Osmanlı aile yapısı içinde aile reisliğini temsil ettiğini belirtilmiştir. Aile reisinin ölümü halinde aile reisliğini, çocukların dedeleri yahut amca veya dayılarının üstlendiğine şahit olunmuştur. Bu durumda, annenin çocuklarını toparlamada ve onları koruyup gözetmede en önemli etken olmasına rağmen dış etkenlere karşı ailenin korunmasında büyük aile içindeki en yakın erkeklerin himayesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Nitekim mahkemede vuku bulan davalarda kadınların bizzat mahkemeye gitmeyip erkek vekilleri vasıtasıyla davaya iştirak etmeleri de bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kuşkusuz bu gelenek ve anlayışın oluşmasında İslâm kültür ve medeniyetinin tesirli olduğunu kabul etmek gerekmektedir.¹³⁸

Ailenin toplumsal çerçevesi mahalle veya köy gibi fiziki ortamda üç kuşağın bir arada yaşadığı, ama aynı zamanda bir hukukî ve malî birim olan haneye değinilecek olursa; genelde tahrir defterleri (mufassal), vergi mükellefi olan erkek nüfusun kaydedildiği defterlerden bir hanede kaç kuşağın yaşadığını tespit edebiliyordu. Tahrir defterlerinden bölge halkının kaç hane olduğu da bu defterlerde belirtilir, ama tek tek nüfus belirtilmez idi. Osmanlı Devleti'nin nüfus sayımı 16'ncı asırda da 19'uncu asırda da hane üzerinden verilmiştir. Bir hanede kaç kişi olduğu ise tartışma konusu olmakla

¹³³ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Turhan Kitapevi, Ankara, 2004, s.57.

¹³⁴ Çok eşlilik hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ali Kâmil Kevser, "Çok Evlilik", *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.365-369.

¹³⁵ Mehmet Akif Aydın, "Aile", *DİA*, C.2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s.196.

¹³⁶ Hacer Ateş, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.126.

¹³⁷ RŞS, nr.1543, 81b/1, RŞS, nr.1544, 41a/1, RŞS, nr.1547, 48b/2, RŞS, nr.1545, 60a/2.

¹³⁸ Güler, "XVIII. Yüzyılda Aile: Sinop Örneği", s.1.

beraber hanenin evli ve bekâr erkek sayısından bir netice çıkarabiliyoruz.¹³⁹ Osmanlı ailesi hakkında yapılacak araştırmalarda sayım defterleri, avarız defterleri, tereke defterleri, şer’iyye sicilleri ve temettuat defterleri çeşitli nüfus kayıtları gibi belgeler önemlidir. Defterlere bakıldığında geriye bırakılan mallar, varisler, aile fertleri, eşler, çocuklar, anne-baba aile nüfusu hakkında ayrıntılı ve kesin bilgiler ihtiva etmektedir. Genel olarak bir ailenin yaşadığı mekânda kimlerin bulunduğu, bir evi hangi aile fertlerinin paylaştığı pek açık olmamakla birlikte muhallefât kayıtlarında Rodosçuk’lu bir ailenin en az kaç kişiden oluştuğu tahmin edilebilir. Çeşitli muhallefât kayıtlarında ailelerin çocuk sayısının 1 ile 7 arasında değiştiği görülmektedir.¹⁴⁰ Osmanlı ailesinin çok çocuklu olanları ise istisnadır. Osmanlı Devleti’nde ailenin demografik yapısını konu alan bir çalışmada ortalama çocuk sayısı % 2,31 şeklinde tespit edilmiştir.¹⁴¹ Genelde ailede üç çocuğun yaygın olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının erkek çocuklardan biraz fazla olduğunu da belirtmek gerekir Osmanlı ailesinin nüfusu ortalama olarak 5 kişiyi dahi bulmamaktadır.¹⁴²

Rodosçuk’ta ayrıntılı nüfus sayımının en eski tahrir defteri 947/1540-1541 yılında hazırlanmıştır. Kiraları Fatih vakfına ödenen dükkân ve mahzenlerin listesini içermekte, ayrıca kiracıların adlarını da yer vermektedir. Rodosçuk kasabasında 643 yetişkin erkek nüfus oturmakta olduğuna göre tüm nüfusun 2000 dolaylarında bulunduğu varsayılmaktadır.¹⁴³ Rodosçuk’un toplam nüfusu 1466 yılında 8000, 1482 yılında 7500, 1515 yılında 10.000, 1530 yılında 9250, 1541 yılında 9600, 1572 yılında 11.500, 1595 yılında ise yine 11.500’dür. Bu nüfus sayıları erkek nüfusa göre tahmin edilmiştir. Salgın hastalıklar ve savaşlar yüzünden şehir nüfusunda artış ve azalmalar görülmüştür. Rodosçuk’ta 16. yüzyılın başlarına ait tahrir kayıtları Müslüman nüfus hakkında istatistiki bilgilere ulaşmayı sağlayacak veriler içermektedir. 1515 yılında Rodosçuk’ta 4 Türk Mahallesi bulunmakta ve Müslüman nüfusu 198 hane, 153 mücerretten ibarettir. 1522-30 yılları arasında ise nüfus 218 hane, 186 mücerret olduğu tahmin edilmekte idi. 17. yüzyılın ikinci yarısında tutulan defterde, 1661-62 yılları arasında Rodosçuk’taki

¹³⁹ Ortaylı, “Osmanlı Toplumunda Aile”, s.19-20.

¹⁴⁰ Ateş, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.128.

¹⁴¹ İbrahim Etem Çakır, “Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı”, Statü, Servet 1671-1678, OTAM, s.31, 2012, s.54.

¹⁴² Ahmet Tabakoğlu, “Osmanlı Toplumunda Aile”, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, *Aile Araştırma Kurumu*, C.1, Ankara 1992, s.87-88.

¹⁴³ Suriya Faroghi, “İstanbul’un İaşesi ve Tekirdağ- Rodosçuk Limanı”, *ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayısı*, (1979-1980), s.140.

Müslüman nüfus 274 avarız hanesi olarak kayıtlıdır. Bu da 1096 gerçek haneye tekabül etmektedir. Müslüman nüfusun yaklaşık olarak 5840-50 olduğu söylenebilir.¹⁴⁴

1.1.1. Ailenin Oluşumu Evlilik

Sözlükte zevc kelimesi “çift, çiftin teki, eş, karı” anlamına gelmektedir. Kocadan ayırt edilmesi bakımından evli kadına zevce denilmişse de her ikisi için zevc kelimesinin kullanılması dil bakımından daha fasih bulunmuştur. Kadının yaratılışı kız çocuk, eş ve anne olarak konumu erkek karşısındaki statüsü ferdi ve içtimaî hayattaki hak ve yükümlülükleri gibi açılardan tarih boyunca birbirinden çok farklı telakki ve uygulamalara konu olması, toplumsal yapıyla olduğu kadar din ve öğretilerin bu alanda getirdiğiyle de yakından bağlantılı bir husustur.¹⁴⁵ Evlenilecek olan zevce adayında şu özelliklerin aranması İslâm âlimlerince müstehap görülmüştür. Dindarlık, doğurganlık, asalet ve güzellik ön planda tutulmaktadır. Evlilik sürekli birliktelik olduğundan genel anlamda geçimsizliğe yol açan davranışlardan sakınılması ve evliliğin devamlılığını sağlayacak özelliklerin tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.¹⁴⁶ Türkçede “evli kadının eşi” anlamında kullanılan koca kelimesinin Arapçadaki karşılığı zevç, çoğulu ise ezvâc ’tır. Arapçada ba’l kelimesinin (çoğulu buûle) bir anlamı da kocadır. Sözlükte; “eş”, “tür”, “çift” anlamlarına gelen zevç idi. Terim olarak evlilik birliğinin taraflarını meydana getiren kadın ve erkeğin her birini ayrı ayrı ifade etmektedir.¹⁴⁷

Osmanlı’da içtimaî yapının temeli olan aile kurumunun oluşmasında ilk adım sayılan Namzedlik (nişanlanma) ile ilgili örf ve âdetler sicillere konu olan davalardan tespit edilmektedir. Sözlükte “birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik; cinsel ilişki” gibi anlamlara gelen nikâhkelimesi fıkıh terminolojisinde, şer’an aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini ifade etmektedir.¹⁴⁸ İslam Hukuku’na göre nikâh akdi ile başlayan ailenin nitelik ve niceliği hakkında dönemin şer’iyye sicillerinden zengin bilgiler edinildiği gibi bunun hazırlık evresi olan namzedlik (nişanlılık) dönemi de gözlemlene

¹⁴⁴ Mehmet Saim Serez, “Tekfurdağı Kazası, Rodosçuk (Tekürdağ) Mahalleleri ve Tekfurdağ Kalesi”, *Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği*, s.21-22.

¹⁴⁵ Ömer Faruk Harman, “Kadın”, *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.82.

¹⁴⁶ Mehmet Boynukalın, “Zevce”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.306.

¹⁴⁷ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Koca”, *DİA*, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.128.

¹⁴⁸ Fahrettin Atar, “Nikâh”, *DİA*, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s.112.

bilmektedir.¹⁴⁹ Örneğin, Rodosçuk'ta yaşayan Ayşe ve Ali'nin nikâhının birkaç şahit eşliğinde kıyılmış olduğu belgelere yansımıştır.¹⁵⁰ Toplumda aile kurumunun oluşması evlenme ile mümkündür. Nişan, erkeğin bir kadınla evlenme isteğini açıklayarak bunu kadına ve ailesine bildirmesidir. Bu bildirme doğrudan doğruya evlenmek isteyen kişi tarafından olabileceği gibi, ailesi tarafından da yapılabilirdi. Kızın ve ailesinin onaylaması ile çift nişanlı sayılır ve evliliğe giden yolda ilk adım atılmış olurdu.¹⁵¹ Kadın evlenme teklifini kabul etmişse aralarında bir nişanlılık münasebeti doğar¹⁵² İslam fıkında “hıtbe” olarak adlandırılan nişanlanma bu şekilde ifade edilmektedir. Evliliğe aday olma yani namzedlik sadece bir evlenme vaadinden ibarettir, taraflara evlenme mecburiyeti yüklemeydi.¹⁵³ Nişanlanma bir sözleşme olarak kabul edilmemiş ve ona hukuki neticeler bağlanmamıştır.¹⁵⁴

Osmanlı toplumunda evlenmeyi aile hazırlardı ve toplumda hiç evlenmeden yaşamını tamamlayan kimse pek olmazdı.¹⁵⁵ Evlilik, kadın ve erkek arasında beraber yaşamaya ve yardımlaşmaya müsaade eden, taraflara karşılıklı hak ve vazifeler yükleyen bir akit olmakla beraber aynı zamanda, erkek ve kadın ilişkisini meşru temele dayandıran toplumsal bir ilişkidir. Ailenin temelini teşkil eden evlilik kadın ve erkeğin kendilerine özgü bir mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına, insan soyunun devamına katkı sağlamalarına imkân veren yegâne meşru ilişki olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁶ Rodosçuk Mahallesi'nde oturan Kara İbrahim Paşa ve Mihrimah Hatun'un ailelerinin rızalarını aldıktan sonra evlendikleri bilinmektedir.¹⁵⁷ Yine Rodosçuk'ta yaşayan Rıdvan, İsmihan adlı bir kadınla evlendiğine dair kayıt bulunmuştur.¹⁵⁸ Rodosçuk Hüseyin Çavuş Mahalle sakini Recep, aynı mahallede yaşayan Emine adlı bir kadınla evlenmek istediğini ailesine iletmış ve ailesinin rızası alınarak evlilik

¹⁴⁹ Arzu Karaslan, “Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik”, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.5, s.2, 2015, s.188.

¹⁵⁰ RŞS, nr.1545, 3-b/2.

¹⁵¹ Koçak, “Şeriyeye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayıntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, s.192.

¹⁵² Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.341, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1947, s.46.

¹⁵³ Karaslan, “Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik”, s.191.

¹⁵⁴ Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.48.

¹⁵⁵ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Orta çağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s.116.

¹⁵⁶ Atar, “Nikâh”, s.112.

¹⁵⁷ RŞS, nr.1544, 131a/1.

¹⁵⁸ RŞS, nr.1544, 56b/4/-5.

gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁹ Rodosçuk’lu Hüseyin, Fatma adında bir kadınla evlenmek istemişiki ailenin de rıza göstermesi ile evliliğin yapıldığı görülmektedir.¹⁶⁰ Kadının rızası olup ailenin rızasının olmadığı bazı evliliklere de rastlanılmaktadır. Örneğin, Ali’nin kızı Alime, Yusuf ile kaçarak ailesinin rızası olmadan evlendikleri bilinmektedir.¹⁶¹ Bu birliğin kurulabilmesi için gerekli olan ise nikâhtır. Osmanlıda muhtemelen devletin kuruluşundan itibaren nikâh akitleri ya bizzat kadılar ya da kadıların verdiği izinname ile yetkili kılınan din adamları tarafından yapılmıştır.¹⁶² İzinname, imamlara hitaben hatip ve mahtubenin (evlenecek kız ve erkek) nikâhlarının akdine izni havi kadı veya naîpleri tarafından yazılan resmi evrak olarak bilinmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki kadıdan izinname alınması, hiçbir şekilde nikâhın sıhhatine tesir etmeyip sadece idari zaruretlerden doğan bir formaliteden ibarettir. Bununla evlenmenin ön şartlarının tespiti ve taraflar arasında evlenme engellerinin bulunup bulunmadığının tetkiki ve evlenme muamelelerinin resmi bir vesikaya raptetmek suretiyle vatandaşlar arasında bu konuda çıkması muhtemel ihtilafları önlemek amacı güdülmüştür. Erkek kadıdan aldığı izinname ile imama gider; Kadının velisi ve evlenecek erkek iradelerini beyan ederler¹⁶³ ve beyan etme sonucu imam bir hüccet¹⁶⁴ tanzim ederdi.

1.1.2. Tek Eşlilik ve Ailede Çocuk Sayısı

Toplumun hayat tarzı gelenekleri, kültürü, erkek- kadın nüfus oranı, ekonomik ihtiyaç ve imkân, sosyal statü, bölgesel şartlar gibi dış faktörlerle de yakından ilgili olan çok evlilik insanlık tarihinde yaygın bir geçmişe sahiptir. Türk toplumu arasında ise 16. yüzyıla kadar “tek eşlilik” yaygındı ve henüz “çok eşlilik” benimsenmiş değildi. 18. ve özellikle 19. yüzyılda artan batılılaşma eğilimi sonucunda çok eşliliğe karşı da tavır alınmaya başlandı. Ancak bu seferde dinin yani İslamiyet’in “çok eşlilik” açısından tavrının, aslında “tek eşliliği” uygun gördüğü düşünölmeye başlanmıştır.¹⁶⁵ Aslında bir

¹⁵⁹ RŞS, nr.1544, 8b/3.

¹⁶⁰ RŞS, nr.154547b/1.

¹⁶¹ RŞS, nr.1545, 75a/1.

¹⁶² Koçak, “Şeriyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayıntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, s.196.

¹⁶³ Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.283-284.

¹⁶⁴ Mustafa Oğuz-Ahmet Akgündüz, “Hüccet”, *DİA*, C.18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s.446-450.

¹⁶⁵ Ahmet Yılmaz, “Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.9, s.20, 2011, s.194.

erkeğin aynızamanda birden çok kadınla (poligami, taaddüd-i zevcat) hemde bir kadının aynızamanda birden çok erkekle (poliandri, taaddüt-i ezvac) evli olması halini ifade eder. Ancak umumiyetle dinlerde ve beşerî sistemlerde çok kocalılığın mümkün olmaması ve uygulamaların çok karılılık şeklinde görülmesi sebebiyle çok evlilikten genellikle çok eşlilik kastedilmektedir.¹⁶⁶ İslam dini, toplumdaki sınırsız sayıda yapılan evliliklere sınırlama getirerek dört kadınla evlenmeye izin vermiştir. Ancak bu emir değil, belirli şartlar dikkate alınarak başvurulmuş bir ruhsattır.¹⁶⁷ Bu sebeple çeşitli Müslüman toplumlarda dört kadına kadar aynı anda evliliklere rastlanılmıştır.¹⁶⁸ Osmanlı toplumunda da birden fazla evliliklere rastlanılmış ancak çok evlilik açısından Osmanlıya baktığımızda bu tür evliliğin yaygın olmadığı, belirli oranlarda kaldığı görülmektedir. Osmanlı toplumunda birden fazla kadınla evlenmenin temel sebepleri; Osmanlı'nın ilk dönemlerinde görülen çok eşliliğin devletin sürekli gazâ halinde olması, giderek büyüyen toplumun karşılaştığı özel durumlar ve gün geçtikçe büyüyen bir coğrafyada yerleşme isteklerinin olduğu söylenebilir.¹⁶⁹ Ayrıca nesebin devamlılığını sağlama ve çocuk sahibi olma isteği, zirai üretim gibi emek yoğun faaliyet alanlarında fazla nüfusa duyulan gereksinim, kol gücüne dayanan ekonomik faaliyetlerin fazlalığından dolayı¹⁷⁰, kız çocuklarının var olmasına rağmen erkek çocuğa sahip olma isteğidir.¹⁷¹ İncelenen Rodosçuk şer'iyye sicillerinde birkaç muhallefat ve miras örneğinde eş ve çocuk sayısı tespiti yapılabilmektedir. Rodosçuklu bir ailenin 2 kız çocuğuna sahip oldukları, erkek çocuklarının olmadığı ve Ahmet'in tek eşi olduğu bilinmektedir.¹⁷² Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde oturan bir ailenin 2 kız, 2 erkek çocuklarının olması ve Süleyman'ın tek eşi olduğu belgelere kaydedilmiştir.¹⁷³ Rodosçuk'ta oturan İsmail'in 2 erkek çocuğa sahip olduğu bilinmektedir.¹⁷⁴ Rodosçuk aile fertleri görüleceği üzere en az 1 en çok 5-6 çocuktan ve 1 eşten oluşmaktadır.

¹⁶⁶ Ali Kâmil Kevser-Salim Ögüt, "Çok Evlilik", *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.365.

¹⁶⁷ Çakır, "Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı", s.43

¹⁶⁸ Gürkan Cevger, "XVIII. Yüzyılda Diyarbakır Şehrinde Ailenin Oluşumu, Dağılması ve Demografik Yapısı", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.2, s.1, 2016, s.98.

¹⁶⁹ Ömer Düzbakar, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", *OTAM*, s.23, 2008 Bursa, s.88.

¹⁷⁰ Cevger, "XVIII. Yüzyılda Diyarbakır Şehrinde Ailenin Oluşumu, Dağılması ve Demografik Yapısı", s.99.

¹⁷¹ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, "Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi", *Aile Araştırma Kurumu*, C.1, Ankara 1992, s.97-161.

¹⁷² RŞS, nr.1547, 51b/2.

¹⁷³ RŞS, nr.154545b/1.

¹⁷⁴ RŞS, nr.1544, 33a/1.

Osmanlı toplumunda çok evlilik rakamları 17. yüzyıl İstanbul örneğine ait 20 şer'iyeye sicili üzerinde yapılan araştırmada 2670 kişiden 1728'inin vefatları anında evli olduklarını tespit edilmektedir. Bunlardan 486'sını kadınlar, 1242'sini erkekler oluşturmaktadır. Erkeklerin içerisinde 1147 kişinin birer, 84 kişinin ikişer, 7 kişinin üçer, 4 kişinin ise dörder eşi bulunmaktadır. 1147 kişinin (% 92,35) birer eş sahibi olması, askeri sınıf içinde tek evliliğin hâkim bir durumda olduğunu gösteriyor.¹⁷⁵

İncelenen belgelerde çoğu ölümden sonra Tereke Defteri tanzim edilmemiştir. Sicillerde tereke kayıtlarına rastlanmamış olması demografik verilere de ulaşmayı engellemiştir. Eş, çocuk ve hane sayısının temini için Tereke defter kayıtları bizim için çok önemli idi. Tereke kayıtlarının olmaması bizi muhallefat ve miras defterlerine yöneltecek ancak bu defterlerde çalışma için yeterli olmayacaktır. Muhallefat ve miras defterlerinde eş ve çocuk sayısının net bir şekilde bazen ifade edildiği bazen de sadece “kardeşler, çocuklar” gibi kavramlarla ifade edildiği görülmektedir.¹⁷⁶

1.2. EVLİLİĞİN NETİCELERİ

1.2.1. Mehir

Sözlükte Mehir (mehr) “ücret” manasına gelir. Evlilik esnasında ödenen para veya malı ifade etmesi¹⁷⁷ bu uygulamanın evlilik kurumunun Sami kültüründeki ilk şekilleriyle irtibatlı olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de mehir anlamında ecrin çoğulu olarak ücûr, fariza ve saduka (çoğulu sadukât) kelimeleri geçmektedir. Hadislerde bu manada daha çok Mehir ve sadak terimlerine rastlanmaktadır. Bazı durumlarda “misil mehir” anlamında “ukr” kelimesi de kullanılmıştır. Türkçe de ise daha çok mihr¹⁷⁸ şeklinde kullanılır. Evlenme sırasında veya öncesinde evlenecek erkeğin kız tarafına belirli bir parayahut mal verme uygulamasının muhtelifdin ve kültürlerde oldukça eski bir geçmişe sahiptir.¹⁷⁹ Bu uygulamanın bilhassa ilk şekilleri nikâh akdinin satım akdine

¹⁷⁵ Said Öztürk, “Osmanlı'da Çok Eşlilik”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.10, 2002, s.1-8.

¹⁷⁶ RŞS, nr.1544, 56b/4/5,

¹⁷⁷ Colin İmber, “Osmanlı Hukukunda Zina”, çev. Muharrem Midilli, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, s.29, 2017, s.506.

¹⁷⁸ “Avrupa hukukunda özellikle Fransız hukukunda mevcut olan “dot” ile hiçbir ilgisi yoktur. Dot mihrin aksine, karı veya ana babası tarafından kocanın emrine tahsis edilen mal topluluğunu ifade eder.” Bk. Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1947, s.210.

¹⁷⁹ “Evlenecek erkeğin kız tarafına ödediği genelde kız isteme evresinde talep edilen para veya mala başlık (kalın) denir”. Mehir ile karıştırılmaması gerekir ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Akgündüz, “Başlık”,

benzer özellikler taşıdığını, çeşitli isimler altında yapılan ödemenin de satış bedeli olarak kabul edildiği düşünülmektedir.¹⁸⁰ İslam Hukukunda, koca evlenmenin akdi anında veya devamı sırasında bazen de sona ermesi halinde karıya muayyen bir mal veya para gibi ticari değeri olan bir şey vermek zorundadır.¹⁸¹ Bu akdin nikâh sırasında zikredilmesi lazımdır.¹⁸² Ancak nikâhın şartlarından değil, neticelerinden biridir.

Mihrin evlenmenin akdi anında taraflarca veya bir başkası tarafından tespit edilip edilmemesine göre muhtelif kısımlara ayrılır. Mihir taraflarca tayin edilmişse Mihri Müsemma adını alır. Aksine mihr tespit edilmemiş veya hiç mihr verilmeyeceği kararlaştırılmış yahut mihr tesisine elverişli olmayan bir şey tayin edilmişse kadına Mihri Misil verilmesi gerekir.¹⁸³ Belirlenen mihrin bir sebeple geçersiz olması halinde de Misil Mihri ödenir.¹⁸⁴ Hanefî geleneği ve yorumunda, mihr iki kısma ayrılıyordu: Evlilik sözleşmesinin imzalanmasıyla ödenen “acil mihr” (mehr-i muaccel) ile tecil edilmiş ister ölüm ister boşanma sonucu ödenen “geciktirilmiş mihr” veya vaad edilen ve sonradan ödenmesi için söz verilen mihre ise (mehr-i müeccel) denir.¹⁸⁵ Mihri muaccel, bilindiği gibi şarta ve ecele bağlı evlenme akdedilmez. Fakat mihr kadının evlenmeden doğan bir alacağı olduğundan ödeme şekli üzerinde taraflar bazı anlaşmalar yapabiliirdi. Çünkü bu tarz anlaşmalar evlenmenin sıhhatine zarar vermezdi. Mihr, evlenmenin inikadı anında ödenebileceği gibi daha sonraki bir tarihte de ödenebilirdi. İşte akit anında peşin olarak ödenen mihr, mihri muaccel adı verilmektedir. Rodosçuk sakinlerinden Yusuf, eşinin belirlediği 6500 mihr akçası istemesi üzerine bu akça miktarının verilemeyeceğini eğer razı olursa 406 akça verebileceğini söylemiştir. Fakat eşi durumu kabul etmemiş mihri muaccelinin verilmesinin vacip olduğunu ileri sürüp kırk gün içinde kendisinin belirlediği akça miktarının ödenmesini talep etmiştir.¹⁸⁶ Halil Çelebi tarafından eşine ayrılan 2000 akçalık mihri muaccele nafakası üzerine kavga edilmiş ve ayrı yerlerde yaşayan eşler birbirlerinden haberdar olmak şartıyla nafaka

DİA, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.131-166.; “Yahudi hukukunda da evlenecek kızın ailesine “mohar” adı altında bir ödeme yapılmaktadır.” Bk. Mehmet Akif, “Mehir”, *DİA*, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s.389.

¹⁸⁰ Mehmet Akif, “Mehir”, *DİA*, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s.389.

¹⁸¹ Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.210.

¹⁸² Ortaylı, “Osmanlı Toplumunda Aile”, s.84.

¹⁸³ Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.217.

¹⁸⁴ Akif, “Mehir”, s.390.

¹⁸⁵ Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.17, 4, 2013, s.230.

¹⁸⁶ RŞS, nr.1543, 81b/5.

mihrinin ödetileceği ileri sürülmüş ancak birbirlerinden haberdar olma imkânı olmadığından bir müddet mihr alma olayı ertelenmiştir.¹⁸⁷ Rodosçuk'ta yaşayan Fatma eşinden ayrılması üzerine, eşi tarafından Fatma'ya 6000 akça mihri muaccelle olarak belirlenen akça miktarı eşine teslim edilmiştir.¹⁸⁸ Rodosçuk kazasında İbrahim tarafından belirlenen 800 mihri muaccel akçası evlendikleri gün içinde eşine teslim etmiştir.¹⁸⁹ Rodosçuk Hüseyin Çavuş Mahalle sakini olan Recep Bey, eşi Emine'ye vermek için belirlediği 4000 mihri muaccelle akçasını eşinin ölümü üzerine kayınpederi tarafından oğlunun muhallelfatından akça temin yapıp 4000 mihri gelini ve torunlarına vermiştir.¹⁹⁰ Rodosçuk Mahallesi'nde oturan Kara İbrahim Paşa'nın vefatı ile eşi Mihrimah Hatun'a verilmesi için belirlenen 200 mihri muaccelle akçasının tamamının verilmediği 40 akçasının daha sonra ödenmesi için bir süre belirlendiği ve verilen sürenin dolması üzerine 40 mihr Mihrimah'a ödenmiştir.¹⁹¹ Mehri müeccel, İslam hukuku prensip olarak, mihrin tamamının peşin olarak ödenmesini şart koşmamaktadır. Hatta Maliki mezhebi dışında kalan diğer mezheplere göre, mihrin tamamının evlenmenin sona ermesi halinde ödenmesi de kararlaştırılabilir veya bu konuda muayyen bir va'de, örneğin, 5 sene 10 sene veya kocanın ölümü gibi, tespit olunabilir. İşte bu şekilde ödenmesi muayyen bir va'deye bağlanmış olan mihr, mehri müeccel adını almaktadır.¹⁹² Rodosçuk kazasında vefat eden Rıdvan Hoca eşi İsmi Hatun'a 6000 akçalık mihri müeccel verilmesini beyan etmiştir. Lakin İsmi Hatun'a sadece 4000 akçalık mihr verildiği geriye kalan 2000 mihrin verilmediği anlaşılmış bunun üzerini Rıdvan'ın kardeşleri 2000'lik kısmı aralarında toparlayıp yengelerine teslim ettikleri belgelere kaydedilmiştir. Ancak İsmi Hatun 2000'lik kısmı tekrar Rıdvan'ın kardeşlerine verip bu mihri onlara hibe ettiği söylemiştir.¹⁹³ Mehri müeccelin verildiğine dair zevcenin tasdiki mahkeme-i şer'iyede kayıt olunmalıdır. Mehir nikâhlı kadının malı olup dilediği gibi tasarruf salahiyeti vardır.¹⁹⁴

Rodosçuk sakinlerinden olan Ayşe'nin nikâhı sırasında şahitler huzurunda anne ve babasının vekilliğiyle 5000 akça mihr belirlenmiş bunun yanında bir gömlek, bir

¹⁸⁷ RŞS, nr.1545, 6b/3.

¹⁸⁸ RŞS, nr.1544, 35b/3.

¹⁸⁹ RŞS, nr.1547, 22a/4.

¹⁹⁰ RŞS, nr.1544, 8b/3.

¹⁹¹ RŞS, nr.1544, 131a/1.

¹⁹² Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.218.

¹⁹³ RŞS, nr.1544, 56b/4/5.

¹⁹⁴ Ortaylı, "Osmanlı Toplumunda Aile", s.85.

nakış yüz yastığı, bir nakış bohça ve bir testi verilmiştir. Ancak 1000 akçalık mihr muaccele hakkından vazgeçmiştir.¹⁹⁵ Bu bakımdan nikâh esnasında mihr miktarı belirtilmezse ve hatta verilmeyeceği söylene bile kadın yine mihr almaya hakkı vardır. Herhangi bir Müslüman ile evlenen kadın zimmî de olsa mihr namı ile bir mala müstahak olur. Mihrin, önceden taraflarca tespit edilmesi genel kural olup, buradaki amaç sonradan taraflar arasında çıkabilecek ihtilafları önlemektir. Bu sebeple mihrin önceden tespiti sünnettir. Mihr doğrudan kadının malıdır ve dilediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Asgari miktarı konusunda Hanefî mezhebinden on dirhem gümüş, üst sınırı için bir miktar konmamakla beraber mezhepler arası miktarın değiştiği görülmektedir.¹⁹⁶ Mehir nakit para olarak verildiği gibi, belli bir eşya, köle ya da cariye olarak da ödenmektedir.¹⁹⁷ Mesela, Rodosçuk kazası Apdi Hoca Mahallesi'nde, Mahmut Bey'in eşine mihr muaccele olarak verdiği bir beyaz kadife, esbap, bir kazan ve 8000 akçanın mihr muaccele şeklinde verildiği bilinmektedir.¹⁹⁸

1601-1606 yıllarına ait şer'iyye sicilleri incelendiğinde mihr ve nafakanın genel olarak kadınlara ait olduğu ve mihrin sadece para olarak değil ev eşyası, yatak, yorgan ve kıyafet gibi birçok eşyanın da mihr içinde yer aldığı görülmektedir. Para miktarının kişiden kişiye değişmesinden ötürü mihr için belirli bir sayı vermek mümkün olmayacaktır. Ayrıca bazı anlaşmazlıklarında olduğu ve mihr müeccele ile ilgili fazla kaydın bulunmadığı da dikkat çekmektedir.¹⁹⁹

Muhallefat defter kayıtları incelendiğinde mehri muaccele bedeli genel olarak bilinmemektedir. Ancak mehri müeccel muhallefat kayıtlarından tespit edebilmekteyiz. İncelenen kayıtlarda Rodosçuk'ta bu miktarın alt sınırının 200 akça olduğu ve şahısların maddi durumlarına göre bu rakamın 800 ve 1000 akça olduğu da görülmektedir.²⁰⁰

1.2.2. Nafaka

Sözlükte “nafaka” kelimesi “harcamak, tüketmek” anlamındaki infâk mastarından türetilmiş olup “azık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddî

¹⁹⁵ RŞS, nr.1545, 3b/2.

¹⁹⁶ Koçak, “Şeriyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayıntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, s.299.

¹⁹⁷ Karadoğan, “Osmanlı Hanedanının Aile Yapısı ve Güncel Yaşamı”, s.220.

¹⁹⁸ RŞS, nr.1544, 29b/1.

¹⁹⁹ RŞS, nr.1543, 81b/5, RŞS, nr.1544, 29b/1, 3b/4, RŞS, nr.1545, 47b/1,6b/3.

²⁰⁰ Ateş, XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi, s.127.

değerler” manasına gelir. Fıkıhta kişinin başka varlıkları görüp gözetme yükümlülüğü belirli yakınlarıyla sınırlı olmayıp köle, hayvan ve cansızlara karşı da bu kapsamda sorumlulukları bulunduğu İslâm hukukçuları tarafından nafaka için değişik tarifler verilmiştir. Buna göre nafakanın terim anlamı, “hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar” şeklinde ifade edilebilir.²⁰¹ Nafaka yiyecek, giyim ve mesken ihtiyaçlarının karşılanmasını kapsamaktadır. Rodosçuk kazası Mehmet Mahallesi’nden olan Mustafa Bey’in oğlu Aşur eşinin nafakasını bırakıp İstanbul’a gitmiştir. Dört beş aylık nafakanın 200 akçasını mihri muaccel şeklinde, 810’unun ise nakit olarak verilmesini söylemiştir. Bunlardan ayrı olarak da bir yorgan-döşek, iki tencere, dört sahan ve esbab nafaka olarak verilmiş ancak 810 nakit akçanın hala verilmediği görülmektedir.²⁰² Rodosçuk kazasında eşi tarafından Fatma’ya verilen 1200 akça, bir döşek, bir yorgan, iki yastık ve bir alaca kazan nafaka olarak belirlenmiş ve eşi Fatma’ya verilmiştir.²⁰³ Kadının baba ve annesi mahkemeye müracaat ederek kızlarının ve torunlarının yiyecek, giyecek vs. ihtiyaçları için nafaka isteyebilir, miras yoluyla intikal eden mallardan nafaka bağlanmasını talep edebilirlerdi.²⁰⁴ Rodosçuk “(...) Paşazade Mahalle” sakinlerinden Hüseyin eşi Gülsüm’den ayrılmak istemiş ayrılma sonucu eşine; üç döşek, üç yorgan, bir sandık, bir ibrik, bir leğen, kaşık, bir minder, bir sini ve 3000 akça nafaka miktarı vermiştir.²⁰⁵ Yine benzer bir nafaka örneğine belgelerde rastlanılmıştır.²⁰⁶ Rodosçuk kazasında Halil eşi İsmihan Hatun’un nafakası için vekil belirlemiş yıllık nafakanın verilmesini istemiştir.²⁰⁷ Rodosçuk sakinlerinden Ayşe Hatun eşinin ölümü üzerine 1700 akça olarak belirlenen nafaka miktarının tahsili için beş aylık bir süre belirlemiş

²⁰¹ Celal Erbay, “Nafaka”, *DİA*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s.399-400.

²⁰² RŞS, nr.1544, 3b/4.

²⁰³ RŞS, nr.1547, 48b/2.

²⁰⁴ Leyla Özpolat, *1 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili (970-1019/1563-1610) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016, s.54-55.

²⁰⁵ RŞS, nr.1545, 47b/1.

²⁰⁶ Rodosçuk kazasının Asiye Mahallesi’nde vefat eden Hüseyin, eşi Raziye’den gayri kimsesi olmaması üzerine nafaka adı altında eşine iki döşek, bir yorgan, dört yastık, iki tepsi, bir sahan ve maşrapa bırakmıştır. RŞS, nr.1543, 6a/5.; Rodosçuk kazasına tabii karye sakinlerinden Şaban vefatı üzerine geride bıraktığı mallardan eşine nafaka temini yapılması için aile fertlerine vasiyet etmiştir. RŞS, nr.1543, 94b/2.; Rodosçuk sakinlerinden Mehmet Çelebi, bilinmeyen bir nedenden ötürü eşine ödediği nafakayı kesmiştir. RŞS, nr.1543, 104a/4.; Şevval ayının 20. günü Rodosçuk kazasına tabii Mustafa eşine yevmi 3 akça nafaka ödemekteydi. RŞS, nr.1543, 28a/2, RŞS, nr.1543, 27b/5.

²⁰⁷ RŞS, nr.1544, 2a/3.

sürenin dolması ile Ayşe Hatun'a nafakası teslim edilmiştir.²⁰⁸ Rodosçuk'ta Ayşe Hatun için belirlenen 1500 akçalık nafaka kocası tarafından bir şarta bağlı kalarak verilmesi kararlaştırılmış eğer eşi Ayşe İstanbul'a gitmez Rodosçuk'ta kalır ise belirlenen nafakanın ancak o şekilde verilebileceğini söylemiştir.²⁰⁹ Rodosçuk'ta Hüseyin zevcesi için bir yıl tamamına değin yevmi 4 akça nafaka verilmesi üzere ailesine bir miktar akça bırakmış olduğu belgelere yazılmıştır.²¹⁰ Rodosçuk'ta Derviş Bey'in eşi Fatma kocasında ayrı olup babasının evinde yaşamaktadır. Nafaka olarak bir kesik künye ve esbap aldığı belgelere kaydedilmiştir.²¹¹

1.3. BOŞANMA

Osmanlı aile hukuku, İslam aile hukukundan bağımsız düşünülemez ve İslam Hukuku'nda boşama ile ilgili hükümler Osmanlı hukukunda da aynen geçerliliğini sürdürdüğü söylenebilir. Bu sebeple İslam Hukuku'nda olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde de çeşitli boşanmalar mevcuttur. Sözlükte “serbest kalmak/serbest bırakmak, bağından kurtulmak/bağını çözmek” anlamındaki “talâk” kelimesi fıkıh terimi olarak belli lafızlarla nikâh akdinin bozulmasını ifade eder. Türkçe karşılığı boşama ve boşanmadır.²¹² İslam Hukuku'nda boşanma için iki kişinin birbirinden ayrılması anlamına gelen “müfarekat” tabiri kullanılmaktadır. Bu genelde İslam Hukuku'nda erkeğin kısıtlanmamış bir boşanma hakkının varlığıdır. Kadının buna karşılık gelecek şekilde boşanma hakkı olmaması anlamı da doğrudur; tek istisnai durum, kocanın iktidarsızlığı, dine küfrü veya eşini terk etmesidir. Kadın, kocasının tek taraflı boşama beyanını reddetme hakkına sahip değildir. Bir kadının eşini boşamak gibi bir hakkı bulunmazken, erkek karısını ya da eşlerinden birini kolayca boşama hakkına sahiptir. Erkeğin boşamak için “boş ol” demesi de yeterliydi ki, kadının kaderi, erkeğin iki dudağı arasına terk edilmiştir. Örneğin, Rodosçuk sakinlerinden Hüseyin Çavuş, eşi Hatice'ye sarhoşken boş ol demiş ve daha sonra durumun sual olunması fikir alınması

²⁰⁸ RŞS, nr.1544, 106b/2.

²⁰⁹ RŞS, nr.1544, 66a/4.

²¹⁰ RŞS, nr.1545, 70a/3.

²¹¹ RŞS, nr.1544, 62a/2.

²¹² H. İbrahim Acar, “Talâk”, *DİA*, C.39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s.496.

için konu araştırılmıştır. Hüseyin, sarhoş olduğunu ve eşini boşadığını kabul etmiş ve eşler boşanmışlardır.²¹³

1.3.1. Şartlı Boşanma

Bazı boşanmaların belirli bir şarta bağlandığı görülmektedir. Bursa şer'iyye sicillerinde görülen bir örnekte: Bu şart “bir defa dahi hamr ve arak (şarap ve rakı), ekşi boza içersen zevcem Ayşe benden talak-ı bâinle boş olsun” örneğinde olduğu gibi dinen yasak bir fiili işlemek üzerine yapılabiliyordu. Ancak yasak bir fiilin işlenmesi boşanmanın tahakkukunun yanı sıra koca açısından işlediği fiil için de cezaî müeyyide gerektiriyordu. Bu nedenle boşanma için ileri sürülen şart her zaman mahkemede açıkça ifade edilmeyebiliyordu. “Bundan evvel bir husus üzere olan şartının vukuuna binaen mezbur Ali'den talak-ı selase ile mutallaka olup” şeklinde şartın ne olduğu gizleniyor, fakat boşanmanın gerçekleştiği kayda geçiriliyordu. Bazen hanımını ailesinin yanından alıp uzak bir yere götürmek gibi özel durumlar da boşanmaya sebep olacak bir şart olarak ileri sürülebiliyordu. Bu gibi durumlarda amaç çoğunlukla boşanmak değildir. Aksine kişi, söz konusu hususları yapmamakta ne kadar samimi olduğunu göstermek istemekte ve bunun için de önem verdiği evliliği üzerine yemin etmektedir.²¹⁴ Rodosçuk kazasında Muharrem ayının 7'nci günü mahalleden ayrılıp İstanbul'a giden Dürdü, eşi Ahmet Çelebi tarafından belirlenen 15 gün içinde çıkıp gelmezse talak ile şartlı boşayacağını²¹⁵ söylemiştir. Ancak Dürdü 14'üncü günün üstüne geri gelmiş ve boşanma gerçekleşmemiştir.²¹⁶ Kadına bir açıklama yapması veya boşadığını yüzüne karşı ifade etmesi de şart koşulan bir koşul değildi. Fakat kadının böyle bir hakkı yoktu: Boşanmak istediği zaman bunu gerekçelendirmek zorundaydı. Bu da kadına dolaylı da olsa boşanma hakkını tanımaktaydı; ancak bu da kocası ile daha evlenirken ondan böyle

²¹³ RŞS, nr.1543, 52b/1.

²¹⁴ Saadet Maydaer, “Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer'iyye Sicillerine Göre)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.16, s.1, 2007, s.307.

²¹⁵ “Kayıtlarda görülen şartlı talakta, şart koşulmakta ve şartın gerçekleşmesi durumunda kadın, erkekle yüz yüze olmadan da boşanmış sayılmaktadır. Erkeklerin boşanmak için koştukları şartlardan birisi, ikamet ettiği mahalden başka bir yere giderken, belli bir süre içerisinde dönmezse karısının kendisinden boşanmış olacağını ifade etmesidir. Bu süre üç ay, altı ay, bir yıl, dört yıl olabilmektedir. Bazen de koca, kesin bir tarih vermektedir.” Bk. Hüseyin Nejdert Ertuğ, “Şer'iyye Sicillerine Göre Hicri 1137 (1724-1725) Senesi İstanbul'unda Osmanlı Ailesinin Evlenme ve Boşanma Verilerine Göre İncelenmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.10, s.1, 2015, s.94.

²¹⁶ RŞS, nr.1543, 149b/1.

bir hak için izin alabilmesi ile mümkündür.²¹⁷ Örnekle açıklamak gerekirse; Rodosçuk kazasında Raziye Hatun Mahallesi'nde Hüseyin Bey'in eşi Ayşe Hatun nikâh esnasında eğer eşim beni döverse üç talak ile boşama hakkına sahip olmayı talep ediyorum demiştir. Eşi, Ayşe'yi darp etmesi sonrası bu durumun sual olunmasını istemiş Hüseyin Bey eğer aynı olayı bugünden sonra tekrar yaparsam o zaman üç talak ile boşayayım diyip şahitler karşısında bir şans daha istemiş Ayşe Hatun'da kocasının isteğini kabul etmiştir.²¹⁸ Bu anlamda, Osmanlı Müslüman kadınları, bir evliliğin sona erdirilmesi konusunda kocanın arzusuna ve yetkisine tabiydi. Kocanın tek yükümlülüğü, eski karısının geciktirilen mihrini vermek, boşanmanın ardından gelen bekleme süresinde geçimini sağlamak ve varsa ona olan borçlarını ödemekten ibaretti.²¹⁹ İslâm dini neslin devamı için tek yol olan evliliği teşvik etmiştir. Eşlerin evlilik birliğini, karşılıklı sevgi ve saygı ortamını olabildiğince korumalarını istemiş, talâkı da ancak evliliğin sürmesine imkân kalmadığında başvurulabilecek bir çözüm şekli olarak meşru saymıştır. Bazı dinlerde ve hukuk sistemlerinde ise görüldüğü gibi kâğıt üzerinde evli kalıp gönül ve bedence ayrı yaşamayı uygun görmemiştir. Kur'an ve sünnette talâkın meşruiyeti açıkça ifade edilmekle birlikte evlilik bağının önemli bir sebep bulunmadıkça keyfi şekilde sona erdirilmesi tasvip edilmemiştir.²²⁰

Talakla ilgili olarak erkeğin boşama hakkını üçle sınırlandırılmakta ve üçüncü boşamadan sonra kadının başka bir erkekle yeni bir evlilik yapmadıkça ve bu evlilikte sona ermedikçe önceki kocasıyla tekrar evlenemeyeceğini yönünde bir hüküm ileri sürülmüştür. Yani üç talakla boşanan bir kadının aynı erkekle evlenebilmesi için iddet²²¹ bekledikten sonra bir başkasıyla sahih bir evlilik yapması, bu evliliğin de ölüm veya boşama ile sona ermesi ve tekrar iddet beklenmesi gerekmektedir. Ancak dinen doğru bulunmasa bile teamülde bu şartların suni bir şekilde yerine getirilip kadını kocasına helal kılmak amacıyla şekli bir evliliğin yapıldığı da bilinmektedir. Bu tür evliliğe Türkçe de "hülle", Arapça fıkıh literatüründe "tahlil" denilmektedir. "Helal kılma" anlamı çerçevesinde oluşan bu adlandırmada, şüphesiz ki üç talaktan sonra taraflar arasında dönüşü olmayan bir ayrılığın ve bir evlenme yasağının doğması, ikinci

²¹⁷ Yılmaz, "Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi", s.193-194

²¹⁸ RŞS, nr.1544, 41a/1.

²¹⁹ Woodhead Christine, *Osmanlı Dünyası*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınevi, 2008, s.469.

²²⁰ Acar, "Talak", s.496.

²²¹ Ayrıntılı bilgi için Bk. Gökhan Erdoğan, *İslam ve Osmanlı Aile Hukukunda Boşanma ve Sonuçları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2014, s.27.

evliliğinde bu yasağı kaldırma, haramı helal yapma işlevini görmesi etkili olmuştur. İnecek kazasına tabi olan Mustafa eşi Mihmah Hatunu üç talak ile boşadığı belgelere kaydedilmiştir.²²² 1917 yılı Aile Hukuku Kararnamesi de İslam hukukçularının büyük çoğunluğunun görüşüne uyarak üç talakla boşanan kadının boşayan kocaya helal olabilmesi için kadının iddeti bittikten sonra hülle kastı olmaksızın bir başka erkekle evlenip zifafa girmeleri ve bundan sonraki ayrılığın ardından iddetini doldurması gerektiğini hükme bağlamıştır.²²³

1.3.2. Kazaî Boşanma

Sözlükte “iki şeyi birbirinden ayırmak” anlamındaki “tefrik”, fıkhıta kadının mahkemeye başvurması üzerine hâkim kararıyla evliliğe son verilmesini yani kazâiboşanmayı ifadeeder. Kur'an-ı Kerîm'de “ferraka” fiili ve türevleri birçok yerde sözlük manasıyla, bir yerde de “eşleri birbirinden ayırmaya çalışmak” anlamında geçmektedir. İslam Hukuku'nda boşama yetkisi münhasıran kocaya aittir. Şu kadar var ki gerek akit esnasında gerekse nikâh sureci içerisinde koca eşine de boşama yetkisi verebilir (tefviz-i talak). Boşama yetkisine sahip olabilmek için tam ehliyeteye sahip olmak gerekir. Bunun kriteri temyiz kabiliyeti ve ergenliktir.²²⁴ Kadının hangi durumlarda tefrik isteyebileceği ve hâkimin tefrike yetkili olup olmadığı İslâm hukukçuları arasında tartışılmıştır. Hanefiler ve kısmen Şafiiler, talâkın kocaya ait bir hak olduğu ilkesine ağırlık vererek kadının tefrik isteme ve hâkimin tefrike hükmetme imkânını epeyce sınırlı tutmuşlardır. Maliki ve Hanbelî mezheplerinde ise kadının mağduriyetini önlemek amacıyla bu konuda kadına ve hâkime oldukça geniş yetki verildiği görülür. Örneğin, Rodosçuk Beni Zade Mahallesi'nde yaşayan Abdullah sefere gitmek üzereyken eşinin babası kızının nafakasını verip daha sonra sefere gitmesini söylemiştir. Abdullah eşi Neslihan'a sefere gitmeden önce her gün 5 akça verilmesi için ailesine bir miktar akça bırakmış ve bir yıl boyunca bu ödeme ailesi tarafından devam ettirilmiştir.²²⁵ Böylelikle bazı kadınlar, kocaları savaşa gitmeden önce mahkeme aracılığıyla nafaka tayini yaptırmışlardır. Koca savaşa gideceğinden dolayı bu süre zarfında ailesinin kimseye muhtaç olmaması için nafaka takdirinde bulunmak ve hatta

²²² RŞS, nr.1544, 122a/6.

²²³ Saffet Köse, “Hülle”, *DİA*, C.18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s.475-476.

²²⁴ Sabri Erturhan, “Vesvesenin Talaka Etkisi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, s.24, 2014, s.210.

²²⁵ RŞS, nr.1545, 60a/2.

dönmeyecek olursa karısının kendisinden talak-ı bain ile boş olması hususunda mahkemeye başvurabilmekteydi.²²⁶ Osmanlı Devleti'nde 1917'de çıkarılan Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde ve ardından birçok İslâm ülkesinde bu alanda yapılan yasal düzenlemelerde Maliki ve Hanbelî mezhebinin görüşü tercih edilmiş ve uygulama daha çok bu yönde olmuştur. Fakihlerin üzerinde durduğu tefrik sebepleri şunlardır: Hastalık ve bedeni kusurlar, gaiplik (kocanın uzun süre eşinden ayrı kalması), hapis, nafaka sağlayamama, kocanın karısıyla cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesi²²⁷ ve şiddetli geçimsizlik gibi konularda kadınlar tefrik isteyebilmektedir.²²⁸

1.3.3. Anlaşmalı Boşanma

Sözlükte “elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak” gibi anlamlara gelen hul'. Fıkıhta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhalea adı verilir. Anlaşmalı boşanma, genel olarak eşlerin serbest iradeleriyle aralarındaki evlilik ilişkisine son verebilmeleri olarak tanımlanmaktadır.²²⁹ Anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için evlilik birliğinin en az bir yıl sürmüş olması, eşlerin boşanmak üzere birlikte başvurmaları veya bir eşin açtığı davayı diğerinin kabul etmesi, hâkimin tarafları bizzat dinlemesi ve tarafların yapmış oldukları anlaşmanın hâkim tarafından uygun bulunması gibi birkaç aşamanın gerçekleşmesi gerekmektedir.²³⁰ Anlaşmalı boşanmanın mümkün olabilmesi için tarafların boşanmasında çocukların durumu, mali ve kişisel sonuçlar bakımından anlaşılmış olup bu anlaşmanın hâkim tarafından uygun bulunursa bu yöntem aracılığıyla evliliklerini sonlandırmaları mümkün olacaktır.²³¹ Çiftler arasında geçimsizliklerin ortaya çıkması ve geri dönülemez bir noktaya gelinmesi mümkündür. Evlilik hayatının

²²⁶ İbrahim Etem Çakır, *16. Yüzyılda Ayıntab Şehri*, (Ed. Bilgehan Pamuk), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, s. 427.

²²⁷ “İlâ” ili ilgili ayrıntılı bilgi için Bk. Hamdi Döndüren, “İlâ”, *DİA*, C.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s.61-62.

²²⁸ H. İbrahim Acar, “Tefrik”, *DİA*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, s.277-278.

²²⁹ Özge Öncü, “Eşlerin “Anlaşmalı Boşanma” Çerçevesinde Mal Rejiminin Tavsiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.19, 2017, s.795.

²³⁰ Öz Seçer, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.7, s.2, 2016, s.260.

²³¹ Derya Uçar Toksöz, “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Halinin Bir Görünüm Biçimi Olan Anlaşmalı Boşanma İmkânının Türk Hukukunun Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *İzmir Democracy University Social Sciences Journal*, C.1, s.2, 2018, s.44.

çekilmez hale geldiği ve evlilikten beklenen amaçların gerçekleşmesinin çok zor olduğu bu gibi durumlarda eşler arasında nikâh bağının sona erdirilmesi gündeme gelir. Rodosçuk Mahallesi'nde, yaşayan Süleyman bir gece eşini ağzından burnundan kan gelecek şekilde dövmüştür. Evliliklerinin bu olay üzerine bozulması eşleri boşanmanın eşiğine götürmüştür. İki tarafta evliliklerini devam ettiremeyecekleri yönünde anlaşmaya varmış ve boşanma sonrası Süleyman eşine 1000 akça ödeme yapmıştır.²³² Rodosçuk'ta meydana gelen başka bir olay ise; Mustafa eşinin bir aydır sürekli olarak kendini masrafa sokması artık eşine ekonomik olarak yetişememesi ve bundan dolayı da evliliğin bitirilmesi yönünde bir karar alındığı görülmektedir. Eğer eş boşanmayı kabul ederse ve bir anlaşmaya varılırsa eşine sürekli nafaka ödeyeceğini söyleyen Mustafa anlaşma sonucu eşini üç talak ile boşamıştır.²³³ Koca veya kendisine talak yetkisi verilmiş kadın tek taraflı kendi iradesiyle evlilik ilişkisini sona erdirebilir. Kendisine bu yetki verilmeyen kadın ise muhalea yoluyla veya mahkeme kararıyla eşinden ayrılabilirdi. Geçimsizliğin kaynağı koca ise karısını muhaleaya mecbur bırakıp ondan bedel alması haramdır. Geçimsizlik sebebi kadın olsa bile kocanın talak hakkını kullanmasının hul' yolunu istemesinden daha iyi olduğunu ifade etmişler ve geçimsizliğin kendisinden kaynaklanması halinde muhalea isteyen kadına da aldığı mihri iade etmesini veya kocanın mağduriyetini giderecek bir miktarı para bedelinin geri verilmesini tavsiye etmişlerdir.²³⁴

Talakı çeşitli bakımlardan kısımlara ayırmak mümkündür. Sonuçları itibariyle talak-ric'i, talak-ba'in diye ikiye ayırmak mümkün olduğu gibi, sünnete uygunluğuna göre sünni talak-bid'i talak diye ikiye ayırmak da mümkündür. "dönüşlü" kelimesiyle Türkçeleştire bileceğimiz ric'i boşama yeniden evlenme akdi yapmadan evlilik hayatına dönüş imkânı veren boşanmadır. Talak-ı ric'i ile boşanan eşlerin iddetin bitiminden sonra birbirlerinden kesin olarak ayrılımlarına talak-ı ba'in adı verilir. Örneğin, 1016 yılının Ramazan ayında Rodosçuk'ta yaşayan Yakup, eşi Kamer Hatun'u talak bain ile boşadığını söylemiştir.²³⁵ Talak-ı ba'in, erkeğin karısını boşarken, boşanmanın ayırıcı olduğunu gösteren bir söz veya işaret kullanması ile de ortaya çıkabilirdi. Bu tür boşanma ile evlilik tümüyle ortadan kalkmaz idi. Boşanma, ancak bekleme zamanının

²³² RŞS, nr.1545, 72b/2.

²³³ RŞS, nr.1544, 6b/1.

²³⁴ Fahrettin Atar, "Muhâela", *DİA*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, s.399-400.

²³⁵ RŞS, nr.1544, 62a/2.

geçmesi ile kesinleşir. Bu tür boşanma bekleme zamanının başını gösterirdi. Eşini böyle boşayan koca, belli müddet içinde boşamadan vazgeçerse, bunu eşine bildirir ve evlilik hayatları yeniden başlamış olurdu. Ric'i talakta, kocanın boşama iradesini geri alabilmesi ve kesin boşamadan vazgeçmesi için tanınan süre kadının iddeti ile sınırlıdır. Bu tür boşamada, kadının iddeti süresince evlilikten doğan karşılıklı hak ve sorumluluklar devam etmektedir. Ric'i talak evlilik birliğini ref' etmeyeceğinden iddet müddeti içinde koca ric'at etmekle, vazgeçmekle, yeni bir nikâha, şahitlerin huzuruna, kadının rızasına lüzum kalmaksızın ve yeni bir mehir tayinine gerek olmaksızın kadın yine o erkeğin karısı olur, zevciyyet avdet eder. İddet müddeti geçmeden önce karı kocadan biri ölürse o biri onun mirasçısı olur. Ric'i talakın mümkün olabilmesi için üç şart aranır: Evliliğin fiilen başlamış olması, Talakın sarih, şiddet ve mübalağa ifade etmeyen sözlerle yapılmış olması, boşamanın üçüncü boşama olmamasıdır.²³⁶

Ba'in talak, ayırıcı boşama demektir. Ba'in talak, üç talak hakkının üçünün de kullanılarak evliliğin sonlandırılmasıdır. Talak-ı ba'inle boşanan eşler derhal ayrılırlar. Kadının rızasıyla yeni bir akid ve mehirle evliliğin tekrar kurulma imkânı halen varsa meydana gelen ayrılığa "beynunet-i suğra", üç talak hakkı kullanıldığı için şer'i tahlil olmadan yeniden evlilik imkânı ortadan kalkmışsa buna da "beynunet-i kübra" denilir. Bu nevi talak muaccel mehrin hemen ödenmesini gerektirir ve mirasçılığa mâni olur.²³⁷ Koca zevcesini tekrar almak isterse, kadın da isterse, yeniden nikâh yapmaları lazımdır. Karşılıklı hak ve ödevler sona erer. Boşanan kadınlara sadece iddet nafakası ve hamile ise doğuma kadar nafakası ödenir. Ba'in talak, henüz ödenmemiş mihr muaccel hale getirir. Karı-koca artık birbirine mirasçı olamaz. Bu boşama türünde eğer üçüncü boşama hakkı kullanılmamışsa koca, kadının razı olması ve yeni bir nikâh kıyılıp ikinci defa mihr verilmesi şartıyla karısına dönebilir. Evlenme akdinden sonra henüz cinsi temas yapılmadan ve sahih halvet durumu da gerçekleşmeden boşamış olmak halinde boşama ba'indir.²³⁸ Sünnete uygun boşamadır. Talakın sünnete uygun olması için şu şartların varlığı gerekir: Boşama, kadının hayız görmediği (regl olmadığı) ve son reglinden itibaren koca ile cinsi münasebette bulunmadığı bir devrede vuku bulmalıdır. Boşamanın ric'i talak olması gerekir. Boşama iddeti bekleyen bir kadın, bu süre içinde

²³⁶ Gökhan Erdoğan, *İslam ve Osmanlı Aile Hukukunda Boşanma ve Sonuçları*, s.12-13.

²³⁷ Recep Çetintaş, "İslam Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka", *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, Konya, s.24, 2014, s.200.

²³⁸ Gökhan Erdoğan, *İslam ve Osmanlı Aile Hukukunda Boşanma ve Sonuçları*, s.14.

ikinci kez boşanmamalıdır. Yani, bütün müçtehitler, ilgili naslara ve uygulamaya bakarak “ay halinden sonra, birleşmeden ve bir talak ile boşanmanın Sünni” olduğunda birleşmişlerdir. Buhari, boşamanın Sünni olabilmesi için gerekli olan bu şartlara iki şahidin bulunmasını da ilave etmiştir. Caferi hukukçularının talakın sıhhat şartlarından saydığı iki adil şahit bulundurma, ehl-i sünnet fukahânın çoğunluğunun talakın şartlarından saymadığı ve İmanîyenin üzerinde icmal ettikleri bir uygulamadır.²³⁹

Kadını ay hâli görürken yahut temizlik içinde cinsi temas yaptıktan sonra yahut da bir temizlik içinde birden fazla boşamak bid’attır, sünnete aykırıdır. Sünnete aykırı boşamanın dinde caiz olmadığı eşini böyle boşayan şahsın günah işlemiş olacağı konusunda görüş birliği vardır. Bid’i talak fakihlerin ekserisine göre, sünnete aykırı sayılmakla birlikte ehlinden sadır olduğu için hukuki sonuç doğurur; ancak kişi günah işlemiş olur.²⁴⁰

Hanefiler, Malikiler ve Hanbelilere göre fiyatların artması ve eksilmesi ihtimalinden dolayı gerek şehirlerde gerekse köylerde hem zengin hem de fakir açısından artma ve eksilme kabul etmeyecek şekilde kadının nafakası hususunda belirlenmiş bir miktar yoktur. Bakara Suresi 236’ncı ayetinde nafakanın miktarı konusunda iki hususu şart koşmuştur. Bunlar erkeğin zenginliğine ve fakirliğine itibar edilmesi ve nafakanın örfে uygun tarzda olmasıdır. Dolayısıyla nafakanın miktarını belirlemede bu iki hususa dikkat edilmesi gerekir. Bu iki hususta örf insanların adetlerine bağlıdır. Örf de zamanın ve mekânın değişmesine göre değişiklik göstereceğinden muhtelif zamanlardaki adetlerin gözetilmesi kaçınılmaz olur ve nafakanın miktarı konusunda hem erkeğin hem de kadının durumu dikkate alınmalıdır.²⁴¹

1.4. MİRAS

Sözlükte “kök, temel; birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye” anlamlarındaki irs (virase) kökünden türeyen miras kelimesi, çok defa irs ile eş anlamlı olmak üzere “bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasında kalan tevarüs edilen şey” manalarında kullanılır. Fıkıh terimi olarak irs ve miras, ölen bir

²³⁹ Erbay, “Nafaka”, s.499.

²⁴⁰ Gökhan Erdoğan, *İslam ve Osmanlı Aile Hukukunda Boşanma ve Sonuçları*, s.15.

²⁴¹ Çetintaş, “İslam Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, s.190.

kimsenin (müris) mal varlığının akıbetini düzenleyen kuralların bütününe ifade eder.²⁴² Aile bireylerinden birinin ölümü durumunda hayatta olan yakınlarının ondan kalan şeyleri hukuken paylaşmaları gerekirdi. Ölen kişilerin arkalarında bıraktığı şeyleri Osmanlı belgeleri tereke, metrukât ve bazen de miras diye nitelendirmiştir.²⁴³

Miras, kadınlara karşı ataerkil söylemin oluşturulmasında ve söz konusu söylemindini emir ve pratiklerle şekillendirildiği belli başlı konulardan birisidir. Mirasın İslam dini açısından ele alınışı İslam dininin toplumsal düzenin her alanını kuşatıcı bir nitelikte örgütlediği bütüncül yapının, kadın-erkek ilişkileri üzerindeki görünümünün önemli parçalarından birisidir. Kadın bedenine yönelik örtünme talepleri, kadının kamusal alanda varoluş sınırlarının çizilmesi, kadınların hukuki statüleri, kadınların erkeklerle bir arada belirli şartlara bağlı olarak tanımlanması, kadına yüklenen sosyal rollerin niteliği ve kadınlara yönelik algılama biçimleri bir bütün olarak ataerkil bir dünya anlayışının din ile çerçevelenen bir resmini sunmaktadır. Böyle bir resimden anlaşılacağı üzere miras; kadınların erkeklergöre ikincil statülerini pekiştiren bir araca dönüşmektedir.²⁴⁴ Osmanlı cemiyetinde ve ailesinde miras dini farklara göre taksim edilir. Müslüman ailede kız çocuğa verilen hisse erkek evladının yarısı kadardır.²⁴⁵ Kız ve erkek çocuklar arasında biyolojik cinsiyetlerine yüklenen sosyal ve kültürel anlamlarla inşa edilen eşitsizlik olgusu, kız çocuklarına eşit pay verilmemesinin birincil nedeni olarak görülmektedir. Erkek kardeşlere babaları tarafından kadınlara az pay verilmesinin bir diğer meşru gerekçesidir. Kadınların evlenerek başka bir aileye gitmeleri, koca tarafından eşine bırakılan mirasların varlığı da bilinmektedir. Rodosçuk kazasında, Mehmet, İstanbul'da vefat etmesi üzerine eşine intikal eden mirasın Rodosçuk'a geldikten sonra eşine aldığı evi eşinden habersiz satması ve bu evin eşine miras kalmasına rağmen elden çıkarılması üzerine dava açılmış ve dava sonucu ev kadına verilmiştir.²⁴⁶ Rodosçuk kazasında yaşayan Ahmet, vefatının üzerine kızlarına bıraktığı 500 akçalık mirasın diğer aile fertleri tarafından çocuklara verilmemesi üzerine kız çocukları bu durumun mahkemeye taşımış durumun sual olunmasını ve mirasın

²⁴² Hamza Aktan, "Miras", *DİA*, c.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, s.143.

²⁴³ Yakup Şahiner, *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, s.93.

²⁴⁴ Ayça Demir Gürdal-Zuhal Yonca Odabaş, "Kadın ve Miras: Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Folklor/Edebiyat*, 2014, C.20, s.78, s.41.

²⁴⁵ Ortaylı, "Osmanlı Toplumunda Aile", s.101.

²⁴⁶ RŞS, nr.1543, 43b/3.

temin edilmesini talep etmişlerdir.²⁴⁷ Evlilik, erkeklerin adaletli bölüşümü gerçekleştirmemelerini meşrulaştıran bir kurum olarak kabul edilmektedir.²⁴⁸ Sicillere bakıldığında; Rodosçuk Kara Kâtip Mahalle sakinlerinden Süleyman'ın vefat etmesi üzerine hâkim huzuruna çıkan kızları Rahime ve Mihmane'ye intikal eden malın kullanma hakkına sahip oldukları anlaşılmıştır. Ancak yan yana olan fevkani ve tahtani evler (iki katlı veya altı üstlü iki bölümlü evler)²⁴⁹ ve bahçe oğlu Şaban ve diğer oğlu Mustafa'ya hibe ettiği görülmektedir. Mustafa'nın vefat etmesi ve oğlunun olmaması durumunda miras Mustafa'nın kardeşi Mehmet'e intikal etmiştir.²⁵⁰ Rodosçuk kazasında Halime'ye babasının vefatı ile intikal eden 2500 nakit akça babasının belirlediği vekil Mehmet Çelebi aracılığıyla mirasın Halime'ye teslim edildiği deftere kaydedilmiştir.²⁵¹ Rodosçuk'ta İskender Çavuş Mahallesi'nde olan İlyas, vefatı ile buluş çağındaki oğlu Hüseyin'i vasi tayin etmiş ve 3000 miras akçası oğlu Hüseyin'de kalmıştır.²⁵² Rodosçuk kazasında yaşayan ve kimsesi olmayan Karagöz Çavuş'un ölmeden önce vasi tayin ettiği Derviş Çelebi'ye bütün mal varlığını ve tarlası miras olarak Derviş'e vermiştir.²⁵³ Rodosçuk'ta vefat eden Nasuh kardeşine, eşine ve kızına 30.000 akçayı ve dükkânı miras olarak bırakmıştır. Akça mirasçılar arasında pay edilmiş dükkân ise kardeşi ve kızının ortaklığı ile 25 yıl işletilmiş ve kazanılan dükkân sermayesinden eşine de pay verildiği sicile kaydedilmiştir.²⁵⁴ Osmanlı Devleti'nde kadınlar mihr, hibe, alım-satım, vasiyet ve miras yollarıyla mülk edinebilmişlerdir. Ancak kadınların mülk ediniminde genel bir eğilim göze çarpmaktadır. Bu da Osmanlı kadınlarının mal varlıklarının taşınmaz mallardan ziyade taşınır mallardan oluşmasıdır.²⁵⁵ Örnek verecek olursak, Rodosçuk Behram Reis Mahallesi'nde yaşayan Ahmet, eşi Fatma Hatun'a babasının vefatı ile intikal eden mallar şunlardır. Dört döşek, iki yorgan, nakışlı yorgan başlığı, bir nakışlı yüz yastığı, dört nakışlı yastık, iki nakışsız yastık, iki minder, bir bakır sini, üç tencere, dört sahan, bir tepsi, bir sandık, bir çift altın bilezik, bir çift altın küpe ve bir altın bileklik Fatma Hatun'a babası miras olarak

²⁴⁷ RŞS, nr.1547, 51b/2.

²⁴⁸ Gürdal, Odabaş, "Kadın ve Miras: Sosyolojik Bir Değerlendirme", s.43.

²⁴⁹ Hüseyin Necdet Ertuğ, "Şer'iyye Sicillerine Göre Hicri 1137 (1724-1725) Yılı İstanbul'unda Osmanlı Konutu/Menzili", *Akademik İnceleme Dergisi*, C.10, s:2, 2015, s.137.

²⁵⁰ RŞS, nr.1545, 45b/1.

²⁵¹ RŞS, nr.1544, 41b/1.

²⁵² RŞS, nr.1544, 34a/2.

²⁵³ RŞS, nr.1547, 24a/3.

²⁵⁴ RŞS, nr.1544, 33a/1.

²⁵⁵ Gül Akyılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Kadınların Mülkiyet Hakları ve Karşılaştıkları Hukuki Sorunlar*, (Yayınlanmamış Profesörlük Tezi), Gazi Üniversitesi, 2002, s.334.

bırakmıştır.²⁵⁶ Belgelerde miras ve muhallefat kayıtlarının çeşitli şekillerde verildiği ve temin edildiği görülmektedir.²⁵⁷ Miras payları belirtmeksizin kadınlar da mirasçı olabilirlerdi. Miras taksiminde hazır bulunan, fakat varis olmayan yakınlar, yetimler ve yoksulların da gönlünün alınması tavsiye edilirdi. Anne ve babanın hiçbir zaman mirastan mahrum olmadığı ve ölenin kızları yanında amcaoğlunun bile mirasçı olabildiği dikkate alınırsa bu hukuk sisteminde mirasçıların çerçevesinin daha geniş tutulduğu söylenebilir. En yakın mirasçıdan en uzak mirasçıya kadar her dereceden mirasçının üçte iki oranında mahfuz hissesi vardır; başka bir ifadeyle miras bütün mirasçılar bakımından üçte bir oranında tasarruf nisabına sahiptir. Bireylerin miras paylaşımı için kadıya başvurmaları ve terekelerin tahrir sebepleri araştırmacıların ilgisini çekmiş, bazı yorum ve değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Varislerin miras paylaşımını aralarında çözümleyememeleri, askerî sınıf terekelerinin genel kural olarak hacz edilebilir özelliği ya da bunların terekelerinin düzenli tutulduğu varsayımı, elit tabakanın tereke taksimi için mahkemeyi diğerlerinden daha fazla tercih ettikleri bilinmektedir. Terekeden alacaklı olarak hak sahiplerinin mahkemeye başvurmaları, kadınların kendi haklarını korumak adına hukukî yolları gibi görüşler önemli olmakla beraber sicillerde kayıtlı terekelerin ancak bir kısmının kaydedilme gerekçesini açıklayabilir. Mirasçılıktan söz edebilmek için veraset sebepleri yanında bazı şartların bulunması gerekir. İlk olarak varislerin hepsinin kibar ve hazır (reşit ve aynı şehirde mukim) olması durumunda varisler talep etmedikçe görevlilerin miras paylaşımına karışamayacakları vurgulanıyordu. İkinci prensip de en az birincisi kadar, hatta daha fazla önemliydi. Kanuna göre, varisler arasında yetim, mevkuf ve mecnun gibi reşit olmayan veya gaip/gaibe gibi hakları muhafaza edilmesi gereken kişilerin bulunması durumunda kadınlar talep olmaksızın mirasa müdahale edeceklerdir. Yetimlerden sonra en kalabalık ikinci mirasçı grubunu gaip(er)ler oluşturmuştur. Gaib(e)lerin tanımını, Osmanlı miras uygulaması çerçevesinde, terekede pay sahibi olan, ancak farklı bir

²⁵⁶ RŞS, nr.1547, 46b-2.

²⁵⁷ Rodosçuk kazasında Asiye Mahallesi'nde yaşayan Mahmut, iki bap bağı ve tarlasını oğluna miras olarak bırakmış ancak kardeşinin oğlu Yusuf ile tarla ve bağı 1600 akçaya takas eden Mahmut'un oğlu 13 yıl boyunca takası sürdürmüştür. Fakat 1600 akçaya bu kadar yıl takasın olmayacağını söyleyen Mahmut oğlu mahkemeye giderek durumun sual olunmasını talep etmiştir. RŞS, nr.1543, 15a/1.; Rodosçuk'ta iltizam emini olan Ali Çavuş, Hüseyin'in vefat etmesi üzerine bıraktığı 830 akçalık muhallefatinin 240 akçası ile Hüseyin'e ait borcu kapatmış geriye kalan kısmı da kendisi tarafından alındığı görülmektedir. RŞS, nr.1543, 6a/3.

şehirde yaşayan mirasçılar olarak yapabiliriz.²⁵⁸ Murisin vefat etmiş olması. Hayatta olan bir kimsenin malına mirasçı olunamaz; ancak kendisinden uzun süre haber alınamayan (mefküd) ve dinden dönüp darülharbe iltica eden kişiler hakkında mahkemece hükmen vefat kararı verilmesi durumunda bunların malları belirli sorumluluk hükümleri çerçevesinde mirasçılara paylaştırılabilir. Mirasın paylaşılmasından önce mirasçılardan bir veya birkaçının vefatı halinde bunlara düşen payların kendi varislerine intikalinin hesaplanması “tenasüh” terimiyle ifade edilir.²⁵⁹ Miras öldüğü sırada mirasçının hayatta bulunması ve önce ölen sonra ölene mirasçı olamamaktaydı. Birlikte ölenler de birbirlerine mirasçı olamazlar ve miras engellerinin bulunmaması durumunda varisin murisini öldürmesi mirasçılığa engel olmakla birlikte kasıt dışı öldürmelerin bu kapsamda sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır.²⁶⁰

Sözlükte “geride kalan: geriye bırakılan” anlamlarındaki muhallefin çoğulu olan muhallefat kelimesi yerine belgelerde tereke (terike) ve metrukât şeklinde de geçmektedir.²⁶¹ Osmanlı hukuk sistemine göre, ölen kişilerin geride bıraktıkları eşya ve mallarının tespit ve taksimi kadıların görevleri arasında yer alır. Rodosçuk İbrahim Mahallesinde vefat eden Mustafa, geriye bıraktığı muhallefatından Mehmet’e olan 70 akça borcunu ödemesi için aile fertlerine vasiyet etmiş ve borç Mehmet’e teslim edilmiştir.²⁶² Rodosçuk’ta Mehmet’in muhallefatından 2000 akçalık bir miktar alınıp Halil’e olan borcu ailesi tarafından ödenmiştir.²⁶³ Rodosçuk kazasında yaşayan Mahmut kızı Raziye buluğ çağında bekâr bir kızdır. Babasının vefatı ile Raziye’ye kalan 2800 akçalık mülkün muhallefatından temin edilmesi için talepte bulunmuştur. Vasi olarak belirlenen Mustafa 2800 akçalık muhallefat mirasını Raziye’ye vermediğini sadece

²⁵⁸ Fatih Bozkurt, “Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları”, *Tarih Dergisi*, s.54, İstanbul 201, s.102-106.

²⁵⁹ Aktan, “Miras”, s.145.

²⁶⁰ Aktan, “Miras”, s.144.

²⁶¹ “Tereke ve Muhallefat kavramları, ölen kişinin mal varlığını ifade etmek üzere birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Tereke Defteritabiri, İslâm Miras Hukuku’nun tatbik edildiği Osmanlı mahkemelerinde hukukî bir işlem çerçevesinde kaleme alınan ve metrukâtın tafsilatlı dökümü de dahil olmak üzere tereke sahibi, vârisleri ve terekeyle ilgili diğer hususlar hakkında bilgi veren mahkeme kayıtları için kullanılmıştır. Bu tercihimizin sebebi, kadı sicillerinde ilgili kayıtlar tanımlanırken tereke defteri tabirinin yaygın olarak kullanılmış olmasından dolayıdır. Muhallefat Defteri tabiri ise, bir nevi idarî tasarruf olarak değerlendirilebilecek müsadere uygulaması çerçevesinde tanzim edilen belgelere münhasır kavram olarak kabul edilmiştir. Malları devlet tarafından müsadere edilen devlet görevlisi veya servet sahibi kişilerin kayıtlarını tutan Osmanlı merkez bürokrasisinin kâtipleri tarafından bu kayıtları ifade etmek üzere ağırlıklı olarak muhallefat teriminin tercih edilmiş olması anlamlı bulunmuştur”. Bk. Bozkurt, “Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları”, s.96.

²⁶² RŞS, nr.1544, 46b/1.

²⁶³ RŞS, nr.1547, 45b/3.

1300 akçalık kısmını verildiğini geri kalan akçayı hala ödememesi üzerine dava açılmış ve dava sonucu kalan mirasta Raziye'ye teslim edilmiştir.²⁶⁴ Rodosçuk'ta yaşayan Recep'in ölümü üzerine toplam 3000 akçalık muhallefat belirlenmiş ve bu akça üzerinden Abdurrahman'a olan 2500 akçalık borcu alınıp Abdurrahman'a teslim edilmiştir. Ancak başka bir kişiye de borçlu olması ve akçanın yetmemesi üzerine aile fertlerine beş aylık bir müddet verilmiş süre sonunda ödemenin yapılması istenilmiştir.²⁶⁵ Rodosçuk Mahallesi'nde vefat eden Kasım geride bıraktığı muhallefatından kardeş ve ortaklarının her birine 4000 akça verilmesi için aile üyelerine vasiyet ettiği belgelerde yazmaktadır.²⁶⁶ Zamanla mirasın taksim işi kadınların maiyetindeki kassam denilen memurlara bırakılmıştır.²⁶⁷ Fakat sivil kesimin miras taksimini kadıya yaptırması ise isteğe bağlı olmuştur. Kadı, ancak mirasçılarının veya alacaklıların talebi durumunda yahut mirasçılar arasında küçük çocuklar varsa miras taksimine müdahale edebilmekteydi. Kişinin vefatıyla birlikte hemen mal varlığının tespiti yapılmaktadır. Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde bulunan Abdullah'ın vefatı ile eşi dışında başka bir varisinin olmaması sebebiyle herhangi bir kargaşaya mahal vermeden muhallefatından 1200 akça miras payı eşine verilmiştir.²⁶⁸ Benzer bir olayın tekrar kayıt altına alındığını görüyoruz. Behram Reis Mahallesi'nde Ahmet'in vefatı ile varisinin olmaması ve 1000 akçalık muhallefat mirasının eşine verildiği bilinmektedir.²⁶⁹ Bu maldan teçhiz ve tekfin masrafları karşılanır, ölen şahsın borçları varsa bunlar ödenir, mal varlığı borçlarının tamamını karşılamıyorsa alacaklılar terekede hisseleri oranında hak sahibi olur, bu arada vakıfların alacağına öncelik tanınırdı. Borçların ödenmesinden sonra vasiyetler yerine getirilir ve kalan mallar mirasçılar arasında paylaştırılırdı. Rodosçuk'ta yaşayan İsmail'in şahitlerin huzurunda ölmeden önce oğullarına ve eşine bıraktığı miras taksimini belirlemiş olması bunun üzerine İsmail'in ölmesi ve muhallefattan ailesine verilecek miras; iki oğluna 49.000 akça, eşine ise 31.000 akça ödeme yapılmasını istemiştir.²⁷⁰ Ölen kimsenin mirasçısı yoksa tereke beytûlmala intikal eder. Varis bırakmadan ölen veya mirasçıları tespit edilemeyen

²⁶⁴ RŞS, nr.1544, 26a/1.

²⁶⁵ RŞS, nr.1544, 24a/3.

²⁶⁶ RŞS, nr.1545, 84b/1.

²⁶⁷ Vefat eden kimselerin terekelerini taksim eden şer'î memura kassâm denir. Ayrıntılı bilgi için bk. Said Öztürk, "Kassâm", *DİA*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.579-582.

²⁶⁸ RŞS, nr.1544, 14a/1.

²⁶⁹ RŞS, nr.1544, 5a/1.

²⁷⁰ RŞS, nr.1544, 33a/1.

kişilerin terekesiyle ilgili işlere muhalefat kalemi bakardı. Vefat eden kişinin bilinen bir mirasçısı yoksa muhalefat kaleminde kaydı tutulan malları ve parası bir süre muhafaza edilir, kanuni mirasçısı ortaya çıkmazsa devlet hazinesine gönderilirdi.²⁷¹

Muhalefat kayıtlarının yer aldığı defterler; tereke, kassam, metrukat ve muhalefat defterleri gibi isimlerle kullanılmaktadır. Defterlere geçirilen muhalefat kayıtları dört kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak başlık kısmı görülmekte buru da ölen kişinin kimliği, unvanı, ait olduğu zümre, mesleği, ikamet ettiği ve öldüğü yer, ölüm şekli, vefat tarihi gibi bilgiler yer alır, bu arada mirasçılarının kimler olduğu da belirtilir. İkinci kısımda kalan malların ayrıntılı bir dökümü verilir. Burada kaydedilen her malın bilirkişi tarafından tespit edilen değeri de yazılırdı. Üçüncü kısımda teçhiz, tekfin, ıskat it'am-ı fukara, resm-i kısmet ve diğer işlemler için yapılan masraflarla borçlar sıralanır: varsa mihr ve nafaka borçları özellikle kaydedilir. Örneğin, Rodosçuk'un Şehzade Mahallesi'nde oturan Hüseyin'in ölümü ile eşinin hakkı olan mehri muaccelenin temini için mahkemeye başvurulmuş ve muhalefattan 2000 akça mihr talep edilmiştir. Talebe karşı çıkılmış ancak belirlenen mihr eşinin muhalefatından alınmıştır.²⁷² Rodosçuk kazazasın da yaşayan Timur Bey'in vefatı ile zevcesi Abide Hatun'a 1000 akça mihri muaccele bedeli belirlenmiş eşinin vefatı üzerine bu miktar eşinin muhalefatından alınıp Abide Hatun'a teslim edilmiş ve kayıtlara da bu şekilde geçmiştir.²⁷³ Rodosçuk sakinlerinden Osman, eşi tarafından hakkı olmadan istenilen 2000 akçalık mihr muaccele nafaka miktarının sual olunmasını talep etmiş ve bu haksız mihrin istenilmemesi yönünde dava açmıştır. Dava sunucu Osman bu hak talebinden feragat etmiştir.²⁷⁴ Son dönemlerde ölen kişinin devlete olan borçlarının tahsiline öncelik verilmesi, ardından diğer alacaklılara ödemedede bulunulması yönünde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Son bölümde mirasçılarda her birinin mirastan alacağı hissenin oranı ve hissesine düşen malın nakdi değer belirtilmektedir.²⁷⁵

Rodosçuk'ta incelenen dönemin sicillerinde ölümleri kaydedilen kişilerin mirasları genelde aile içinde kalmıştır. Eşlerin ve çocukların bu miraslardan faydalanması sadece erkek çocukların değil kız çocuklarında bu mirastan pay aldığını

²⁷¹ Tahsin Özcan, "Muhalefat", *DİA*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, s.406.

²⁷² RSS, nr.1543, 31a/2.

²⁷³ RSS, nr.1545, 56b/3.

²⁷⁴ RSS, nr.1543, 44b/4.

²⁷⁵ Özcan, "Muhalefat", s.407.

göstermektedir. Bazen ölen kişinin çocuğu yoksa miras kardeşler arasında pay edilmiştir. Miras meselesinin genelde mahkemeye taşındığı dava sonucuna kişilerin itaat ettiği görülmektedir. Bazı ölen kişilerin varisinin tek kişi olması işi kolaylaştırmış herhangi bir tartışma söz konusu olmamıştır. Bırakılan miras sadece para ile sınırlandırılmamış çeşitli ev eşyaları, tarla bahçe ve evlerin bırakıldığı sicillere kaydedilmiştir.²⁷⁶

1.5. VEKİL VE VASİ TAYİNİ

Sözlükte “birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak” anlamındaki vekl kökünden türeyen vekâlet, fıkıhta bir kimsenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder. Kendisine iş tevdi edilen tarafa vekîl, tevdi edilen işe müvekkelün-bih, işin sahibine müvekkil, vekil kılmaya tevkîl denir.²⁷⁷

Belgelerde yer alan mülk satışları, miras işlemleri gibi konularda bazen vekil tayin edildiği bilinmektedir. Örneğin, İsmihan Hatun tarla satış işlemi için kardeşi Ali’yi vekil ilan etmiş bu durum Recep ve Mustafa şahitliği ile kabul edilmiştir.²⁷⁸ Yine benzer bir durum Hüma Hatun tarafından aile fertlerinden Hızır’ı vekil edip dükkân satış işlemini vekil eşliğinde gerçekleştirdiği görülmektedir.²⁷⁹

Başka bir örnekte ise Hüseyin sefer sırasında eşine ödenmesi için nafaka miktarı belirlemiş bu nafakanın eksiksiz ödenmesi içinde aile fertlerinden birini vekil tayin etmiştir.²⁸⁰

Mirasın taksimi esnasında babasından kalan miras payını almak isteyen Halime, babasının belirlediği vekil Mehmet Çelebi tarafından payına düşen malı vekil eşliğinde almıştır.²⁸¹

Sözlükte “eklemek, bitişmek; birinden bir işi üzerine almasını istemek” anlamındaki vasy kökünden türeyen vesâyet,²⁸² fıkıhta edâ ehliyeti bulunmayan veya

²⁷⁶ RŞS, nr.1543, 43b/3, RŞS, nr.1544, 5a/1, RŞS, nr.1547, 45b/2, 43b/3.

²⁷⁷ Bilal Aybakan, “Vekâlet”, *DİA*, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.1.

²⁷⁸ RŞS, nr.1547, 23b/1.

²⁷⁹ RŞS, nr.1547, 43b/1.

²⁸⁰ RŞS, nr.1545, 70a/3.

²⁸¹ RŞS, nr.1544, 41b/1.

eksik olanlarla ehliyeti sonradan kısıtlananların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufla bulunma yetki ve sorumluluğunu yahut veli/hâkim tarafından bir kimseye bu yetki ve sorumluluğun verilmesini ifade eder.²⁸³

Rodosçuklu Mahmut'un vefatı ile vasi tayin edilen Mustafa muhalledattan aldığı 1300 akçayı Mahmut'un kızı Raziye'ye vermiştir.²⁸⁴ Karagöz Çavuş'un ölümü üzerine vasi olarak belirlediği Derviş Çelebi'ye kimsesi olmadığı için tarlasını miras olarak bıraktığı yazılmaktadır.²⁸⁵

Hayatta iken kişinin kendi ataması ya da kadı tarafından yapılan atama ile ortaya çıkan, ölüm sonrası yapılması istenilen işleri yapan, kişiye vasi denir. Vasi atamalarında önce vefât eden kişi, ardından geride bıraktığı çocuklar ve atamanın sebebi anlatıldıktan sonra, son olarak vasi atanacak kişi zikr edilmiştir. Vasi atamalarında göreve başlama ve hangi görevleri yapacağı belli iken, görev karşılığında vasilerin ücret alıp almadıkları belli değildir.²⁸⁶

1.6. SOSYAL HAYATI ETKİLEYEN OLAYLAR

İnsanlık tarihi boyunca sosyal hayatı olumlu olumsuz etkileyen birçok olay görülmektedir. Dönem dönem rastladığımız, toplumu derinden sarsan ve hayat düzenini alt üst eden bu olaylar her toplumda ve her devlette kimi zaman az kimi zaman yoğun bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1601-1606 yılları arasında Rodosçuk bölgesinde de toplumsal ve kültürel hayatı bozacak aykırı davranışların ön plana çıktığı ve sosyal hayatı etkilediği görülmektedir.

1.6.1. Hırsızlık

Hırsızlık Eski Türkçede uğrulama, Arapçada “sirkat” ve “serika” kelimeleriyle ifade edilmiş, hırsız içinde Eski Türkçede “uğru”, Arapçada “sarik” ve “lišş” kelimeleri

²⁸² “Vesâyet ve vasiyet birbirinden farklı iki kelimedir. Vasiyette mâlikin, ölümü sonrasına izâfe ederek malını bir şahsa veya hayır cihetine teberru yoluyla temlik etmesi, velinin tayiniyle gerçekleşen vesâyet ise velinin bir şahsı velâyeti altında biri üzerinde ölümünden sonra malî gözetime yetkili kılması söz konusudur.” Ayrıntılı bilgi için bk. Ali Bardakoğlu, “Vesayet”, *DİA*, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.66-70.

²⁸³ Bardakoğlu, “Vesayet”, s.66.

²⁸⁴ RŞS, nr.1544, 26a/1.

²⁸⁵ RŞS, nr.1547, 24a/3.

²⁸⁶ Özpolat, *1 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili (970-1019/1563-1610) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, s.53-54.

kullanılmıştır. Sirkat sözlük ve örfte “başkasının malını gizlice alma çalma” manasında olup Kur’an’da, bu anlam çerçevesinde mecazi bir kullanım olarak “başkasının konuştuğunu gizlice dinleme” manasında “istirâku’s-sem’a” tabiri geçer. Hırsızlık, İslam Hukuku’nda genel olarak, aklı başında ve ergen bir kimsenin, başkasına ait ve muhafaza altında bulunan, nisap miktarındaki bir malı, mülk edinmek kastıyla, gizlice almasıdır.²⁸⁷ Hukuk dilinde hırsızlığın terim anlamı, ayrıntı teşkil eden farklılıklar göz ardı edilirse hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde aynı olup kelimenin sözlük ve örfteki anlamından farklı değildir. Toplamlar ve medeniyetler arası farklılıklar, hırsızlığın suç teşkil ettiği ve çeşitli müeyyide ve tedbirlerle önlenmesi gerektiği noktasında değil suçu önleyecek tedbirlerin seçimi, suçun oluşma şartları ve suça uygulanacak müeyyide hususunda yoğunlaşır.²⁸⁸ Geçmişten günümüze toplumlarda görülen bu ve benzeri suçların ortaya çıkmasında temel nedenler vardır. Hırsızlık suçlarının işlenmesinde kişilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması veya hayatlarını idame edememesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumlarda insanlar zarureten dolayı böyle bir suçun içerisine girebilmektedir. Fakat bunların haricinde meydana gelen hırsızlık faaliyetlerinde zarureten çok alışkanlık öne çıkmaktadır. Bu kişiler ihtiyaçlarını herhangi bir emek harcamadan, haksız ve kolay yolla ulaşmanın yollarını aramaktadır. Bu durum toplumda huzursuzluğa sebep olmaktadır.²⁸⁹ 1601-1606 yıllarına ait şer’iyye sicillerinde 20’ye yakın hırsızlık suçunun olduğu belgelenmiş ve bu hırsızlık olaylarının çoğunu hayvan hırsızlığı oluşturmaktadır. Örnekeleyecek olursak, Rodosçuk Kefe Mahallesi’nde İbrahim adında bir kişinin, Mahmut’un kapısına bıçakla dayanması zorla tavuklarını alması²⁹⁰, 1014 Şevval ayının 17’nci gecesı Yusuf Çavuş’a ait olan koyunların, Musa ve Ahmet adlı çobanlar tarafından güdülürken Mihal tarafından 206 koyunun çalınması bu koyunların bir miktarını Rodosçuk’a götürmüş bir kısmını ise kasap dükkânı olan Rıdvan isimli bir kişiye vermiş koyunları kesip etini aldıktan sonra ise firar etmiştir.²⁹¹ İnecek kazasına tabî olan Ferhat, Süleyman’ın elinde bulunan kuyruğu beyaz siyah sığır, sarı inekler ve küçük öküzün çalınması üzerine durumun sual olunmasını talep etmiştir. Hayvanların kesilmiş olması karşılığında 2500 akça istenilmiş

²⁸⁷ Yasemin Baba, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.71, s.1, 2013, s.80.

²⁸⁸ Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, C.17, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, 1995, s.385.

²⁸⁹ Suha Oğuz Baytimur, “Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar”, *Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışmaları*, C.8, s.15, 2018, s.92.

²⁹⁰ RŞS, nr.1543, 9b/2.

²⁹¹ RŞS, nr.1547, 5a/2.

ancak bu parada Ferhat'tan alınamamıştır.²⁹² Rodosçuk kazasında 1014 yılı Şevval ayının 17'nci gecesi Sarı İsmail'in koyunları çalınmıştır. Olay mahkemeye taşınmış otuz gün boyunca olay incelenmiş ancak çalınan koyunlarda çalan kişide bulunamamıştır.²⁹³

Bu dönemde hırsızlık olaylarının çeşitliliği görülmektedir. Rodosçuk kazası Cennet Hatun Mahallesi'nde Ramazan ayının 13'üncü günü Sinan Çelebi'nin eşi Fatıma komşuluğa gidince evine giren hırsızlar 20.000 akçalık esbap (elbise) çalmışlardır. Mahalle halkı hırsızları yakalamak istemişler fakat bir sonuç alamamışlardır.²⁹⁴ Musa adlı kişinin aynı şekilde hırsızlar evin duvarını delip sandıktan eşinin 10.000 akçalık esbabını çalmışlar ve Rodosçuk iskelesinden bir kayığa binerek İstanbul'a firar etmişlerdir.²⁹⁵ Rodosçuk'ta bakkal Hüseyin'in dükkânına giren Ali, bakkala alınan dizi incirden üç dizi incir ve bal mumu çalmıştır. Dükkân sahibi olayın sual olunmasını istemiş ilk başta kimin çaldığı bulunamamış ancak daha sonra hırsız yakalanmıştır.²⁹⁶ Benzer birçok olayın yine belgelere yansıdığı görülmektedir.²⁹⁷ Rodosçuk kazasında Abdülkadir Çelebi'nin tımar mahsulünden ve Mehmet Çavuş'un tımar mahsulden 6 kilo arpa, 10 kilo yulaf, çalınmış ancak hırsızlar tımarların karıştığını ifade ederek aldıkları malları geri teslim etmişlerdir.²⁹⁸ Rodosçuk'ta yaşayan Derviş Bey'e ait tarladan 12 araba çalı kesen Şaban, Derviş'in haberi olmadan tarladan kestiği çalılar için dava

²⁹² RŞS, nr.1544, 29b/4.

²⁹³ RŞS, nr.1547, 2b/2.

²⁹⁴ RŞS, nr.1543, 30a/1.

²⁹⁵ RŞS, nr.1544, 18b/1.

²⁹⁶ RŞS, nr.1547, 10b/1.

²⁹⁷ Rodosçuk kazasında yaşayan İsmail'e ait olan üç çift öküzü ve eşinin esbabı hırsızlar tarafından gasp edilmiştir. Hırsızları takip eden İsmail köprübaşına gelince hırsızlar İsmail'in üzerine at sürüp düşmesine sebep olmuşlardır. Yere düşen İsmail başını sandığa çarparak ölmüş hırsızlar ise olay mahallinden uzaklaşmışlardır. RŞS, nr.1543, 10a/4.; Rodosçuk kazasında yaşayan Mehmet Paşa, Hasan Paşa'nın Rodosçuk iskelesinde olan on (...) kayığını çalarak kayıkları Yorgi adında bir Yahudi'ye satmıştır. Kayıkları alan Yorgi İstanbul'a gitmiş ancak çok geçmeden kayıkları çalan Mehmet yakalanmış ve Yorgi ile olan iş birliği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Yorgi'ye Mehmet adı altında haber ulaştırılmış otuz gün içerisinde kayıkların geri getirilmesi istenilmiştir. RŞS, nr.1547, 27b-1.; Rodosçuk'ta Hasan Çelebi, merhum Süleyman ait dükkâna girip bir (...) kese alıp dükkândan ayrılmıştır. Olayın sonradan fark edilmesi ve mahkemeye taşınması üzerine mahkemeye çıkarılan Süleyman bir şey çalmadığını söylese de gerçek ortaya çıkarılmış kese karşılığı olarak 45 akça dükkân sahibine teslim edilmiştir. RŞS, nr.1543, 49b/3.; Rodosçuk Behram Reis Mahallesi'nde yaşayan Himmet, İbrahim dükkânına üç fırça, 2 (...), 1 kuşak ve 1 çift altın bilezik emanet etmiştir. Ancak gece dükkâna giren hırsızlar emanet eşyaları ve dükkân sahibine ait esbapları çalmışlardır. Osman ve Mehmet gece koyunlara saman vermek için ahıra gitmişler bu sırada hırsızların dükkândan çıktığını görüp onları yakamışlar ve mahkemede de şahitlik yapmışlardır. RŞS, nr.1543, 37a/3.

²⁹⁸ RŞS, nr.1545, 6b/2.

edilmiştir. Ancak mahkemeye çıkan Şaban 12 araba değil 6 araba çalı kesip götürdüğünü söylemiştir.²⁹⁹

Toplumu etkileyen bu tür olayların sıklığı görüldüğü üzere oldukça fazladır. Belgelerin değerlendirilmesi ile genelde hayvanların ve para değeri fazla olan eşyaların çalınmış olması davalardan istenilen sonuçların alınmaması üzerine olayların bazen firar bazen de ölümle sonuçlandığı görülmektedir. Rodosçuk'un Hacı Mahallesi sakinlerinden olan Mehmet İstanbul'da iken evine giren hırsız sandığını kırarak içinden "280 (...)" almış bunun üzerine dava açılmış fakat dava açıldığını öğrenen hırsız Mehmet'i sokakta yakalayarak öldürmek istemiş ancak etraftakilerin müdahalesi üzerine hırsız yakalanarak mahkemeye çıkarılmış mahkeme sonucu ile hırsız iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.³⁰⁰

Osmanlı Devleti, kuruluşundan sona ermesine kadar (modernleşme sürecinin başlangıcı kabul edilebilecek 1839 tarihli Tanzimat Fermanında bile), bir "İslam Devleti" olduğunu iddia etmiştir. Osmanlı Hukuk Sistemi şeklen İslami, uygulamada örfi veya laik diyebileceğimiz iki anlayış arasında bağlar kurarak gelişmiştir. İslam devletleri arasında İslam hukukunu en fazla dikkate alan Osmanlılar olmuştur.³⁰¹ Türk kanun koyma geleneği ile de birleşince, Osmanlı Devleti özelinde zengin (hatta bazen şer'i hukuktan daha kapsamlı), bir hukuk sahası yaratmıştır ki buna "örfi hukuk"³⁰² denilmektedir.³⁰³

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren oluşturmuş olduğu adli sistem içerisinde hırsızlık faaliyetlerine karşı çeşitli önlemler almaya çalışmıştır. Çıkarılan kanunnameler ile hırsızlık faaliyetleri yasaklanmış ve bu suça karışanların cezalandırılacakları kesin bir şekilde ifade edilmiştir. Birçok padişahın suç karşılığında suçu işleyenlerin kişilerden belirli bir miktarda akça alımının olması ve suçun itirafında çeşitli işkencelerin yapıldığı bilinmektedir. Birden fazla suç işleyen kişinin idam edildiğini ve Şeyhülislamların verdikleri fetvalarda kısas sisteminin uygulanıp suçu işleyen uzuvlarının kesilmesi, sürgün (nefy), hapis (kalebentlik) ve kürek cezası yönünde

²⁹⁹ RŞS, nr.1544, 23a/1.

³⁰⁰ RŞS, nr.1545, 41b/1.

³⁰¹ Neşe Erim, "Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, s.79.

³⁰² Osmanlılarda XIX. yüzyılda kurulan askerî ceza mahkemelerinin genel adıdır. Ayrıntılı bilgi için bk. Zekeriya Türkmen, "İdâre-i Örfiyye", *DİA*, C. Ek 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016, s.337-340.

³⁰³ Baba, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları", s.92.

bilgilere rastlanmaktadır.³⁰⁴ Her mahalleye birer kapı inşa ettirilmiş ve her kapıya da gece nöbet tutmak üzere bekçiler görevlendirilmiş, mahallelere kefilsiz yerleşmelerin olmamasının yanında kefalet uygulamasıyla ilgili mahallelerde yerleştirme yapılmıştır.³⁰⁵ Çıkarılan kanunlar ve alınan önlemler hırsızlık suçlarının önlenmesine katkıda bulunmuştur. Fakat devlet içerisinde görülmesine engel olmamış, faklı bölgelerde çeşitli şekillerde görülmeye devam etmiştir. Duraklama Dönemi'ne kadar belgelere fazla yansımayan hırsızlık suçları bu dönemden sonra hızla artmaya başlamıştır. Devletin içerisinde bulunduğu kötü durum bu tür faaliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Osmanlı Devleti bu durumu engellemek amacıyla hırsızlık suçlarına karışan kişi veya kişilere çeşitli cezalar uygulamasına rağmen hırsızlık suçlarını engelleyememiştir.³⁰⁶

1.6.2. Adam Yaralama ve Öldürme

Sözlükte ve örfte “bir canlının bir başka canlıyı öldürmesi” şeklinde geniş bir anlamı bulunan katil (katl) kelimesi, İslam Hukuku'nda bir kimsenin hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın ölümüne yol açacak bir davranışta bulunmasını, teknik tabiriyle adam öldürme cürmünü ifade eder. Bu fiili işleyene katil, öldürülene maktul denilir. İnsanların birbirine karşı işlediği en ağır suç ve günah olan haksız yere adam öldürme fiili insanlık tarihi kadar eski olup hemen bütün dinlerde, ahlaki öğretilerde ve hukuk düzenlerinde ağır bir dille kınanıp yasaklanmıştır. Bu yöndeki teşebbüsleri engelleyecek ve adaleti sağlayacak toplum vicdanını tatmin edecek şekilde birtakım maddi ve manevi yaptırımlarla önlenmeye çalışılmıştır.³⁰⁷ Haksız yere adam öldürmenin büyük bir suç ve günah olduğu ilahi dinlerin ortak temalarından biri olup Tevrat'ta adam öldürme ve yaralama ile sonuçlanan müessir fiilîlerin “cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, yanığa yanık, yaraya yara” şeklinde kısasla cezalandırılması öngörülür İnfazı maktulün kan öcünü alan yakınları gerçekleştirmektedir. İslam ceza hukukunda adam öldürmede maktulün velisine kısası isteme yetkisi verildiği, maktulün velisinin katili affetmesi halinde veya hataen adam

³⁰⁴ Baytimur, “Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar”, s.93

³⁰⁵ Ömer Menekşe, *XVII-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.69.

³⁰⁶ Baytimur, “Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar”, s.94.

³⁰⁷ Ali Bardakoğlu, “Katil”, *DİA*, C.25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s.45.

öldürmelerde diyet³⁰⁸ ödeneceği veya bir köle azat edilmesinden bahsedilmektedir. Kötülüğün karşılığının ona denk bir kötülük olduğu ve cezanın suç ile orantılı olması gerektiği de vurgulanmıştır.³⁰⁹ Rodosçuk'ta yaşayan zabıta memuru Derviş Çelebi, kendi bölüğünde bulunan yoldaşı Abdullah'ı bıçak ile öldürüp suçu üstlenmemiştir. Ancak olayın sual olunması üzerine olay mahkemeye taşınmış gerçek ortaya çıkarılmıştır.³¹⁰ Rodosçuk kazasında Kara Hisar karyesinde oturan Sinan ve Abdullah arasında kavga çıkmıştır. Sinan yatmak için at ahırına gitmiş ardından ahıra Abdullah'ta gitmiştir. Abdullah elindeki nacak ve bıçak ile Sinan'ın üzerine yürümüş Sinan'ın yere düşmesini fırsat bilip nacakla öldürmüştür. Olay mahkemeye taşınmış bu iki kişinin kardeş olduğu ve miras bölmede anlaşamadıkları için küs oldukları ve kavgaya tutuştukları anlaşılmıştır. Ceset keşif amaçlı alınmış başının sol tarafına üç kez, sağ tarafına bir, boynunun sol tarafına da yine bir kez nacakla vurulduğu ortaya çıkarılmıştır.³¹¹ Rodosçuk'ta Yeniçeri Serdari Mustafa, Ahmet Efendi'nin evini basıp adamı katletmiştir. Arkadaşından dört beş gündür haber alamayan Abdullah eve gidince Ahmet'in öldürüldüğünü görmüş olayın ortaya çıkarılması için mahkemeye başvurmuştur.³¹² Rodosçuk kazasında Şehzade Mahallesi'nde yaşayan Hasan'ın öldürülmüş olması ancak kim tarafından öldürüldüğünün bilinmemesi üzerine olay mahkeme tarafından soruşturulmuştur. Şevval ayının 28'inci gecesini evinin kapısı yakılarak içeriye girilmiş olduğu ve kılıç ile Hasan'ın öldürülüp çuvala koyularak evinden uzaklaştırıldığı anlaşılmış ancak zanlı hala bulunamamıştır.³¹³

1601-1606 yılları arasında ki sicil belgeleri incelendiğinde karşılaşılan en yaygın suç yaralama ve adam öldürme olaylarıdır. Olayların fazlalığı çeşitle aletlerin kullanılarak bıçak, kılıç, taş, ok-yay³¹⁴ ve nacak gibi kesici delici aletlerin ön planda olduğu görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk Can Paşazade Mahalle sakini Ali Paşa'nın üzerine nacak ile giden Aşur, Ali Paşa'yı başından yaralamış onu öldürmek istemiş bunun sonucunda dava talebinde bulunan Ali Paşa'ya 800 akça yevmi bedel akçesi

³⁰⁸ İslâm hukukunda adam öldürme ve yaralamalarda mağdur tarafa ceza ve kan bedeli olarak ödenen maldır. Ayrıntılı bilgi için bk. Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s.473-479.

³⁰⁹ Şamil Dağcı, "Kıyas", *DİA*, C.25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 488-489.

³¹⁰ RŞS, nr.1544, 12a/2.

³¹¹ RŞS, nr.1545, 37b/1.

³¹² RŞS, nr.1545, 76a/1.

³¹³ RŞS, nr.1545, 11b/1.

³¹⁴ Abdullah isimli bir kişinin ok-yay kullanılarak katledilmek istenilmesi ve üzerine gidilerek Abdullah'ın öldürülmesi ile olay mahkemeye taşınmıştır. RŞS, nr.1543, 46a/1.

verilmiştir.³¹⁵ 1010 Şaban ayının 9’uncu günü Rodosçuk kazasında yaşayan İsmail’in evine giren sarhoş taş ile üzerine gitmesi İsmail’i iterek düşürmesi ve alnına taşla vurup ellerini, bütün vücudunu yaralamıştır. Etraftan yardıma gelen insanların bu duruma şahit olmaları üzerine durumun keşfi için talepte bulunulmuştur.³¹⁶ Rodosçuk kazasının Kefe Mahallesi’nde yaşayan Behram Mustafa, İbrahim Bey’i kılıç ile başından yaralamıştır. Yaralama sebebini ise şöyle açıklamıştır: Mustafa üç kez İbrahim’e birilerini gönderip gelmesini söylemiş ancak üçünde de gelmediğini ileri sürerek böyle bir şey yaptığını ifade etmiştir.³¹⁷ Rodosçuk’ta Yusuf’un üzerine giden Abdullah sopa ile Yusuf’un eline vurarak iki bileğini kırıp başına da bir darbe indirmiştir. Olay sonrası mahkemeye çıkan Abdullah ekmek istediğini söylemiş ancak Yusuf’un ekmek vermemesi üzerine onu yaraladığını söylemiştir.³¹⁸ Rodosçuk’ta yaşayan Mustafa çarşıdaki Müslümanlar üzerine bıçak ile yürümüş olaya şahit olan Yusuf, Ahmet, İbrahim ve Mehmet adlı kişilerin ifadelerine göre Müslümanlar arasından birkaç kişinin Mustafa tarafından öldürüldüğü şeklinde beyanda bulunmuşlar ve mahkemede Mustafa’nın aleyhine şahitlik yapmışlardır.³¹⁹

Adam öldürme olayları belgelerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.³²⁰ Örneklerle değerlendirme yapacak olursak, Rodosçuk kazasında başı gövdesinden kesilmiş olan “Hasan oğlu (...)” hala kayıp olup olayın sual olunması istenilmiştir. Ferhat adlı bir kişinin anlatımına göre, bir kişinin gizlice ambara girdiğini bir çuval alarak başı kesilmiş olan kişiyi çuvala koyup çuvalı yorgan ile bağladığını ve karanlık deryalara doğru gittiğini söylemiş ve birkaç zaman sonra ise köpek havlamalarını duyduğunu söylemiştir.³²¹ Şehzade Mahallesi’nde benzer bir olaya daha rastlanılmakta fakat bu kez Şevval ayının 28’inci gecesi Hasan Paşa’nın evinin kapısını yakıp içeri giren kanlıları Hasan Paşa’yı evinde boğarak öldürmüş ve cesedini çuvala koyup götürmüşlerdir.³²² İnsanların canice öldürüldüğü olayların olduğunu da görüyoruz örneğin, 1014 Şevval ayının 6’ncı günü Rodosçuk kazasında bir kişinin 17 yerinden bıçaklanarak öldürülmesi

³¹⁵ RŞS, nr.1545, 41b/2.

³¹⁶ RŞS, nr.1543, 12a/2.

³¹⁷ RŞS, nr.1545, 68b/1.

³¹⁸ RŞS, nr.1545, 74a/4.

³¹⁹ RŞS, nr.1547, 18b/1.

³²⁰ Rodosçuk’ta Yeniçeri Başçavuşu olan Bekir, kendisine tabii olan 28 kişi ve kardeşi Yusuf’unda içinde bulunduğu bölüğe saldırı düzenlenmiş ve birçoğu katledilmiştir. RŞS, nr.1547, 59b/1.

³²¹ RŞS, nr.1543, 33b/2.

³²² RŞS, nr.1547, 12b/1.

öldüren kişinin bununla da yetinmeyip aynı gün iki kişiyi daha bıçak ile katletmesi sonucu kısas uygulanması istenilmiştir.³²³ Olayların bununla da kalmadığı, hırsızlık esnasında veya çiftlik hayvanlarının³²⁴ tarlaya girmesi sonucu kavgaların, yaralanmaların ve ölümlerin de ortaya çıktığı da görülmektedir. Görüldüğü üzere birçok yaralanma ve ölümler söz konusu olmuştur. 17. yüzyılda da olayların sıklığını rakamlarla belirtmek zor olacaktır. Belgelere bakıldığında silah ve tüfek gibi aletlerin çok nadir kullanıldığı ve kesici aletlerin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. İncelenen dönem çerçevesi içinde yaralanma ve ölümlerin fazla olmasına rağmen bir adet tüfek ile öldürülme kaydına rastlanmıştır. Rodosçuk'ta yaşayan Hüseyin, gece yarısı evine giren hırsız eşinin kıyafetlerini ve özel eşyalarını çalmak istemiştir. Hüseyin, hırsıza ateş ederek ölmesine sebep olmuştur.³²⁵ Yaralanma ve ölümler genelde bir sonuca bağlanmış diyet ve çok ağır suçların sonucu kısasla son bulmuştur. Bazen olaylar sonrası firarlar da görülmektedir.³²⁶

Osmanlılarda adam öldürme suçunun kısas yoluyla cezalandırılmasında infaz genellikle kılıçla gerçekleştirilmiş, diğer suçlarda ölüm cezasının infazı için asma, boyun vurma, ikiye biçme gibi yöntemler de kullanılmıştır. Genel ilke olarak Osmanlılar da siyaseten katil cezasını verme yetkisi sultana, sadrazama ve onların yetkili kıldıkları vezirlere ait olmakla birlikte bu yetkinin devlet otoritesinin zayıfladığı ya da yetkinin kötüye kullanıldığı durumlarda zaman zaman sınırlandırılmasına yönelik girişimlerde bulunulduğu görülmektedir.³²⁷

Rodosçuk'taki cinayet davalarının sonucunda kısasa mı yoksa diyete mi karar verildiği hakkında bir bilgi yoktur. Muhtemelen İslam Hukukunda kasten adam öldürmenin cezası kısas olduğu için kısasla cezalandırılmışlardır. Maktuller ise genellikle kesici aletlerle katledilmişlerdir. Son olarak Rodosçuk'ta ekonomik ve şahsi nedenlerden dolayı adamyaralama ve öldürmeler olmuştur.³²⁸

³²³ RŞS, nr.1547, 23b/1.

³²⁴ RŞS, nr.1547, 47a/4.

³²⁵ RŞS, nr.1544, 105a/4.

³²⁶ RŞS, nr.1543, 12a/2, 33b/2;; RŞS, nr.1545, 41b/2, ; RŞS, nr.1547, 12b/1, 23b/1, 47a/4.

³²⁷ Münteha Maşalı, "Ölüm Cezası", *DİA*, C.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s.43.

³²⁸ Şahiner, *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, s.103.

1.6.3. Eşkîyalık

Sözlükte “bedbaht, talihsiz; günahkâr, asi” gibi manalara gelen şaki kelimesinin çoğuludur.³²⁹ Ancak eşkıya Türkçede farklı bir anlam kazanmış olup “yol kesen” manasına gelen katıu’t-tarik (kuttau’t-tarik) “haydut, harami” anlamına gelen muhârib kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Eşkîyalık genelde silahla yahut başka bir şekilde zor kullanarak yol kesip veya baskın yapıp mala ve cana tecavüz, kamu düzenini ve asayişini ihlal olarak anlaşılır.³³⁰ İslam hukukçuları arasında, ekol farklılığı yüzünden suçun tanımı, oluşması gibi konularda farklı yorumlar vardır.

Bir ticaret limanı olan Rodosçuk’ta ise varlığı eski tarihlerde de görülen eşkıyalığın yapılmasında iktisadî ortam önemli rol oynamıştır. Şehrin limanlarına farklı ülke ve şehirlerden gelen gemiler ve ticaret ürünü yüklü kayıklar demir atmaktaydı. Bu eşkıyalar için bulunmaz bir fırsattı.³³¹ 1600’e gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu’nda eşkıyalık yaygın bir olgu haline gelmiştir. Bazen toplum kendi yöntemleri ile bu gibi durumların üstesinden gelmeye çalışmıştır. Rodosçuk ve İncecek kaza sakinlerinden olan İbrahim ve Mustafa’nın da içinde bulunduğu bir eşkıya grubu köyleri basarak birçok kişiyi katletmiştir.³³² Rodosçuk kazasında Recep’in 10.000 akçasını alıp, Ahmet Efendi’nin öldürülmesine sebep olan eşkıyaya dava açılmış ve Ahmet Efendi’nin ölümüne karşılık diyet alınmıştır.³³³ Yine Rodosçuk’ta bir eşkıya olayına rastlanılmakta bu kez Ahmet Efendi’nin bir eşkıyayı vurup katlettiği belgelere yansımıştır.³³⁴ Rodosçuk Mahallesi’nde yaşayan Abdullah’ın evine kılıç ile giren eşkıyalar zevcesini darp etmeleri sonucu bu eşkıyalar Abdullah tarafından öldürülmüştür.³³⁵ Her dönemde bu olayların sıklığını görmekle beraber bazen de anlaşılması zor olaylarla da karşılaşırız. Örneğin, Rodosçuk’ta yaşayan Hüseyin’in cariyesi bir eşkıyayı ayartmış karye ahalisi Hüseyin Bey’i bulup eşi ile konuşturup bu keyfi durumun sual olmasını istemişlerdir.³³⁶ 1014 yılı Muharrem ayının 14. günü Osman’a ait geminin 10 eşkıya tarafından basılması ve geminin içinde olan erzakın talan edilmesi üzerine olayın sual

³²⁹ Kemal Saylan, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkîyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İnceleme Dergisi*, C.12, s.24, 2018, s.64.

³³⁰ Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s.463.

³³¹ Şahiner, *Rodosçuk’ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer’iyye Sicillerine Göre)*, s.99.

³³² RŞS, nr.1543, 113a/1.

³³³ RŞS, nr.1545, 92b/1.

³³⁴ RŞS, nr.1546, 6b/1.

³³⁵ RŞS, nr.1544, 7a/3.

³³⁶ RŞS, nr.1544, 60a/3.

edilip zararının karşılanması Osman tarafından talep edilmiştir.³³⁷ Rodosçuk'ta, yeniçerilerin Başçavuşu Bekir, kendisine ait bölükteki asker ve kardeşi Yusuf'a bir grup eşkıyanın saldırdığını bölükteki birçok kişinin eşkıyalar tarafından katlettiği bilinmektedir.³³⁸ Başboş köylüler, asi suhteler, resmi maiyetlerin başına buyruk mensupları ile muhalif ya da itaatsiz askerler, eşkıyalığı sürekli besleyen sonsuz bir kaynaktır.³³⁹ Osmanlı'da eşkıyalık hadiseleri genellikle bürokratlar, askerler ve işi-gücü olmayan kimseler arasından çıkmıştır. Devletin ve toplumun işleyişini bozan bu eşkıyalık faaliyetleri XVI. ve XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin rastladığı en büyük tehlikelerden biridir.³⁴⁰ Eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişiler üzerinde zengin olmak ve ekonomik nedenlerin yanında meşhur olmak gibi adından söz ettirerek psikolojik tutumlar da önemli rol oynamaktadır.³⁴¹

Devletin eşkıyalık olaylarını önlemek amacı ile aldığı önlemlerin başında, gençlerin kefile bağlanması uygulaması gelmektedir. Bu uygulamada, kefil olmayı kabul eden kişi, kefile bağlanan kişiyi, kadı veya subaşı istediği zaman hemen bulup getirmekle görevlidir. Devletin eşkıyalık faaliyetlerini önlemeye yönelik aldığı başka bir tedbir “nezre bağlama” uygulamasıdır. Bu uygulama, devletin halktan muhalif hareketlere katılmayacağına dair söz alması, sözünde durmayanlardan ise ceza olarak para tahsil etmesidir. Eşkıyalık olaylarını önleyebilmenin bir diğer yolu, devlet otoritesini arttırmaktır. Bu amaçla, devlete yararlı işlerde bulunan, tecrübeli, yetenekli devlet adamları, olağanüstü yetkilerle donatılarak görevlendirilmiştir.³⁴² Osmanlı Kanunnamelerinde eşkıyalık suçu için verilmesi uygun bulunancezalar, İslâm Hukuku ile uyum içinde olduğu söylenilebilir. Eşkıyalık suçunun cezası beş türdür: öldürülme, asılma, kürek cezası, el ayakların çaprazlama kesilmesi ve sürgündür. İslam fikhında had cezaları içinde yer alan bu cezaların uygulanması zorunlu olup devlet başkanları bunları başka cezalara çevrilemezdi.³⁴³

³³⁷ RŞS, nr.1547, 47b/1.

³³⁸ RŞS, nr.1547, 59b/1.

³³⁹ Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, s.145.

³⁴⁰ Mücteba İlgürel, “Eşkıya”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s.467.

³⁴¹ Şahiner, *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, s.99.

³⁴² Esra Yakut, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkıyalık ve Cezalandırılması”, *Kebikeç*, s.33, 2012, s.24-25-26

³⁴³ Mehmet Öz, “Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri”, *İlkadım Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü*, Samsun, 2017, s.12.

1.6.4. Aldatma ve Tecavüz

Sözlükte “kişinin bedeni ruhu övgüye değer yaratılışı soyu sopu” gibi anlamlara gelen ırz kelimesi (çoğulu a'râz) örfteki kullanımında daha ziyade insan varlığıyla, özellikle de onun dokunulmazlığı bulunan manevi ahlaki yönleriyle ilgili manaları ifade etmektedir.³⁴⁴

Rodosçuk kazasında çobanın kardeşi, evli olan Sakine'yi ayartmak istemiş onu yoldan çıkarmayı amaçlamış ancak Müslümanlara bu durumu anlatan Sakine, Halil Paşa tarafından İstanbul'a götürülmüştür.³⁴⁵ Bu olay kadının uzaklaştırılması ile kapanmıştır. Benzer bir olaya tekrar belgelerde rastlanmaktadır. Rodosçuk'ta Ali Bey'in kayınpederi³⁴⁶ tarafından bir kadının ayartılması ve Ali'nin kayınpederini katledildiği yazılmaktadır.³⁴⁷ Rodosçuk kazasının Karabaş Mahallesi'nde yaşayan Mehmet'in eşi Fatma'nın cariyesi Belkıs, Abdullah'ın oğlu Bilal tarafından mülk verilerek ayartılması üzerine olayın sual olunması talep edilmiştir. Sonuç olarak Bilal'in bulunarak Fatma'nın cariyesi geri alınmış ve Bilal'den 1000 akça tahsil edilmiştir.³⁴⁸ 17. yüzyılda sicillerine bakıldığında toplumu huzursuz eden bu olayların çok fazla olmadığı görülmektedir.³⁴⁹

İnsanlık tarihi boyunca süregelen bir şiddet biçimi olan ırza geçme (tecavüz), insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne karşı işlenen, genel ahlak ve aile düzenini ilgilendiren bir suçtur. Bu nedenle, en ilkel toplumlardan günümüze kadar kişilerin hem vücut bütünlüğünün hem de şeref gibi çok yüksek manevi bir değer koruması olan “ırz güvenliği” hukuk sistemleri tarafından korunarak tecavüz suçu cezalandırılmıştır. Irza geçme (tecavüz) suçu, genel olarak bir erkeğin zor kullanarak bir başka kadınla zorla (cebren) cinsel ilişkiye girmesi olarak tanımlanabilir.³⁵⁰

Zor kullanılarak bir kadınla zina³⁵¹ eden kişiye Hanefilere göre, had cezası³⁵² verilir. Osmanlı Devlet'inde kısas ve ta'zir³⁵³ şeklinde üçlü bir taksime tabi tutulmuştur.

³⁴⁴ Hayati Hökelekli, “İrz”, *DİA*, C.19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, s.133.

³⁴⁵ RŞS, nr.1547, 38a/4.

³⁴⁶ RŞS, nr.1545, 60a/2 numaralı belge orijinalinde Ali Bey'in kayın atası tarafından kadının ayartıldığı yazılmaktadır.

³⁴⁷ RŞS, nr.1544, 60a/2.

³⁴⁸ RŞS, nr.1545, 71b/3.

³⁴⁹ RŞS, nr.1543, RŞS, nr.1544, RŞS, nr.1547, 38a/4.

³⁵⁰ Belkıs Konan, “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.29, 2011, s.149-150.

³⁵¹ “Zina ve tecavüz birbirinden farklı iki kavram olup anlamlarının da karıştırılmaması gerekmektedir. Zina, kadının bu fiile rızası ile imkân vermesi olarak bilinirken, tecavüz ise, kadının söz konusu fiile

1858 yılı Osmanlı Ceza Kanunnamelerinde tecavüz suçu için öngörülen para cezası ve hetk-i ırz suçunu işleyen kişi hadım ve diyet cezasına çarptırılır.³⁵⁴ Sopa ile dövme (100 değnek) şeklindedövme ve sürgün bekâr olan faile uygulanırken, recm³⁵⁵ cezası yalnız evlibir başka deyişle muhsen olanlar için ön görülmüş bir cezadır.³⁵⁶ Rodosçuk Yunus Bey Mahallesi'nde olan Mahmut Bey, Mehmet'in 10.000 akçalık cariyesini Mahmut, 5000-6000 akçalık esbap ile kandırıp gece evden çıkartarak bir miktar Mahmut ile söyledikten sonra ayrılmışlardır. Evden çıkan cariyenin evine giren hırsızlar 5000-6000 akçalık esbabını çalmışlardır. Hırsızlar bulunup hapse atılmış, cariyeyi ayartan kişinin ise öldürüldüğü belgelere kaydedilmiştir.³⁵⁷ Rodosçuk kazasında gemi ile seyahat eden Meryem adlı bir cariyenin kaybolması üzerine, geminin ortağı tarafından cariyenin kaçırılarak samanlığa götürüldüğü anlaşılmıştır. Olayın duyulması ile ortağın firar ettiği görülmekte ancak uzun sürmeden yakalanan ortak bedel olarak 2500 akça ücret ödediği belgelere kaydedilmiştir.³⁵⁸

İslam Hukuku'nda hükümler ister küllî ister cüzî şekilde ele alınmış olsun, hükümlerin tamamı can, mal, akıl, şeref ve özgürlük gibi insani ve hukuki değerlerin korunması içinkonulmaktadır. İslam Hukuku'nun genel amacı toplumun düzenini korumak ve toplumu meydana getiren fertlerin yararını sağlamak suretiyle, toplum yararının devamlılığını temin etmektir. Bunun için maddi alanda mağdura ödenecek tazminat ile en azından ekonomik açıdan bir rahatlık oluşturulabilir. Tecavüz suçunun failine verilecek ceza gerek mağdur gerekse toplum vicdanında önemli bir yaptırım olarak görünecektir. Bundan dolayı suçların kamu hakkı kapsamında ele alınması amaçlanan, bahsi geçen bu güven kaybının önüne geçebilmektedir.³⁵⁹ Rodosçuk

rızasının olmaması şeklinde ifade edilmektedir." Bk. Âdem Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i ırz (tecavüz) Suçunun Cezası ve Kuran Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2018, s.47, 2018, s.225-261.

³⁵² Kur'an ve Sünnet'te belirlenmiş, kısas ve diyet dışındaki cezaî müeyyideleri ifade eden fıkıh terimidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Ali Bardakoğlu, "Had", *DİA*, C.14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s.547-551.

³⁵³ Had ve kısas cezaları dışında yöneticinin veya hâkimin takdirine bırakılan cezadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Tuncay Başoğlu, "Ta'zir", *DİA*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, s.198-202.

³⁵⁴ Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i ırz (tecavüz) Suçunun Cezası ve Kuran Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", s.240-241-242.

³⁵⁵ Tecavüz sonrası kişilere verilen bir tür ceza uygulamasıdır. Ayrıntılı bilgi için bk. Ömer Menekşe, "Osmanlıda Zina Cezası Olarak Recm", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, C.3, s.2, 2003, s.7-18.

³⁵⁶ Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", s.155.

³⁵⁷ RŞS, nr.1543, 41a/1.

³⁵⁸ RŞS, nr.1545, 2a/1.

³⁵⁹ Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i ırz (tecavüz) Suçunun Cezası ve Kuran Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", s.254-255.

kazasında ağır suçlar arasında yer alan bu olaylar genellikle öldürölme ile sonuçlanmış namus davasının toplum içinde çok önemli olması sebebiyle kişilerin olayları kendi bildikleri gibi çözmeye çalışmışlar ve kendi önlemlerini kendileri almak istemişlerdir.

Yukarıda yer verdiğimiz toplumu etkileyen olumsuz olaylara kısıtlama getirmemiz çok doğru olmamakla beraber toplum içerisinde farklı olaylara da rastlanmaktadır. İncelenen dönem belgelerinde tecavüz ile ilgili bir kayda rastlanılmamış ancak aldatma-ayartma gibi birçok olay belgelerde kayıt altına alınmıştır. Şer'iyye sicillerine bakıldığında da bu olayların çeşitliliğini bir kez daha görölmektedir.

Rodosçuk kazasına tabiî Küçük Kalçalı karyeden, Mükremin bin Ali'nin, Kara Yusuf oğlu Ali Çelebi tarafından evin üç kapısı kırılarak 13 yaşındaki Alime adlı bekar kızını at ile kaçırdığını bunun sonucunda karye ahalisinin sorguya çekilmesini ve hala firar olan Ali Çelebi'nin bulunmasının hatta katlinin vacip olduğu söylenilmiştir. Ancak firar olan Ali'nin bulunamaması üzerine olayın istedikleri gibi sonuçlanmadığı görölmektedir.³⁶⁰ Rodosçuk'ta yaşayan Şaban, Mehmet'in evini taşlaması ve evin büyük bölümünü harap etmesi sonucu Mehmet dava açmış durumun ve kişilerin sual olunması talep edilmiştir.³⁶¹ Rodosçuk kazasının Asiye Mahallesi'nde oturan Ahmet Çelebi'nin eşi Durdu mahalleli tarafından istenilmemiş mahalleden çıkarılması gerekli görölmüştür. Bunun üzerine Ahmet Çelebi'de mahalleli ile birlikte hareket etmiş eşinin mahalleden çıkması için üç gün mühlet istemiştir. Üç gün sonra eğer çıkmazsa eşini mahalleden zorla çıkaracağını esbaplarını sokağa döküp evden ve mahalleden gitmesini sağlayacağını mahallelilere duyurmuştur.³⁶²

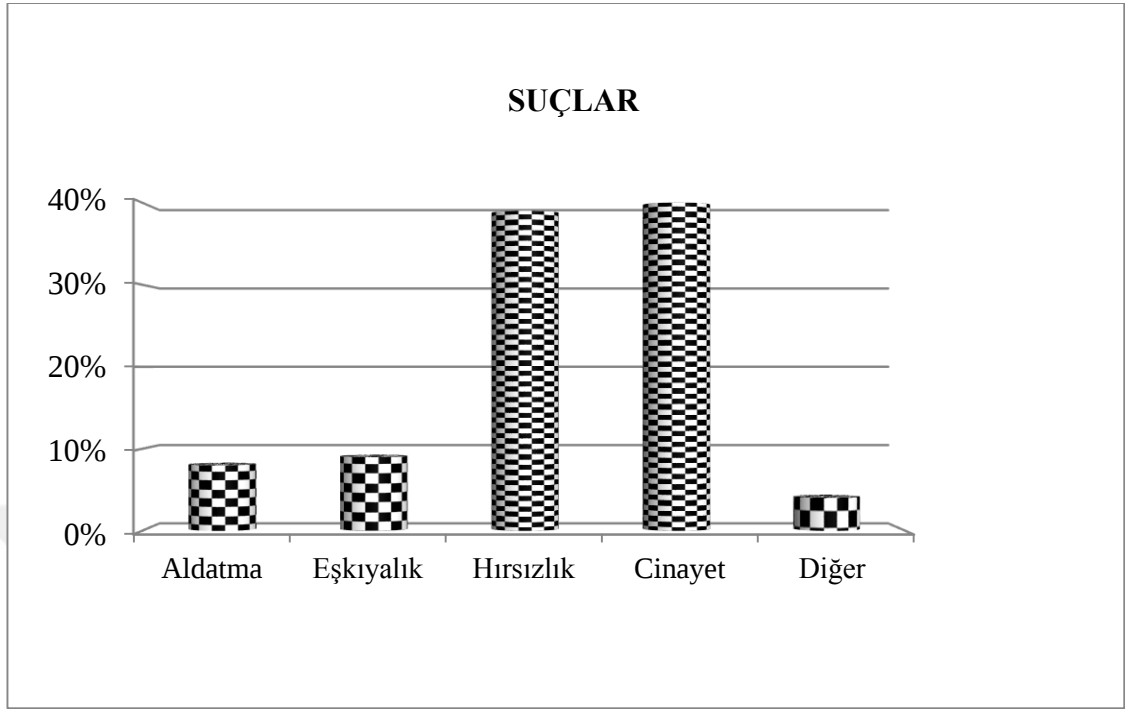
Toplumda huzuru ve insan haklarını korumak amacıyla çeşitli kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Çıkarılan kanun ve uygulanan kurallara aykırı davranışlarda bulunanları engellemek amacıyla çeşitli cezalar uygulamıştır. Alınan tedbirler ve uygulanan cezalar olmasına rağmen devlet içerisinde kanunlara ve kurallara aykırı davranışlar sürekli olarak görölmüştür. Kanunlara aykırı davranışların görölme sıklığı 17. yüzyılda da yoğun bir şekilde ortaya çıkmıştır. İncelenen dönem içinde de çok fazla kaynağa ve belgeye yansımıştır.

³⁶⁰ RŞS, nr.1545, 75a/1.

³⁶¹ RŞS, nr.1544, 53b/7.

³⁶² RŞS, nr.1546, 11b/4.

Tablo 1.1. 1601-1606 Yılları Şer'iyye Sicillerine Göre Suçların Dağılımı

Grafikte görüldüğü üzere Rodosçuk kazasında 1601-1606 yıllarına ait şer'iyye sicillerinin incelenmesiyle toplumun en önemli sorununun öldürülmeler olduğu görülmektedir. Peşin sıra gelen hırsızlık olayları da toplumu etkileyen diğer önemli bir konudur.

İKİNCİ BÖLÜM

RODOSÇUK'TA EKONOMİK YAPI

Osmanlı Devleti'nde içtimai ve iktisadi hayat üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda üç kıtaya yayılmış ve altı yüzyılı aşkın bir süre varlığını sürdürmüş, farklı etnik ve dini kimliğe mensup toplulukları bir arada yaşatma becerisini göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin sosyal, kültürel yapılanmasında ekonominin rolü oldukça önemlidir.

2.1. ARAZİ VE DİRLİK SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nde arazi; miri, vakıf ve mülk olmak üzere üç ana gruptan oluşmaktadır. Miri arazi kendi içinde has, zeamet ve tımar olarak üç kısma ayrılmaktadır.³⁶³ Miri arazi, kuru mülkiyeti devlete ait olan, tasarruf hakkı ise yapılan sözleşme karşılığında ihtiyaç sahibi olup, toprak isteyen çiftçiye, süresiz ve irsi olarak verilmiş olan tarım arazileridir. Miri rejimle yönetilen tarım toprakları, Osmanlı ülkesinin % 80-90'ını oluşturmaktaydı. Miri araziye, arazi-i memleket, arazi-i beytülmal veya devlet arazisi de denmektedir. Miri arazinin çeşitli şekilleri mevcuttur. Miri arazi ilk olarak, fethedildiği zaman dağıtılmayıp, devlet adına alıkonan arazilerdir. İkinci olarak miri arazi, alınış şekli bakımından savaş ya da barış yoluyla olup olamadığı belirsiz olan arazilerdir. Üçüncü olarak miri arazi, mirasçı bırakmadan ölen kişinin arazisi olup, mülkiyeti devlete ait olmak üzere yetkili makamın izni ile imar edilen arazi de olmaktadır. Bu arazinin aslını ise, haraç arazisi oluşturmaktadır.³⁶⁴ Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde, üzerinde nüfus ve arazi tahriri yapılmış olan sancak ve vilâyet reayası arazi ve ziraî tasarruflarında eksiksiz miri arazi rejiminin hukukuna tabî olmuşlardır. Böylece, miri topraklar üzerinde çiftlik tasarruf eden reaya, ancak bu hukukun şart ve kaideleri dahilinde toprakları kullanma hakkına sahip bulundular. Reayaya bu araziler şartlı kiracılık yoluyla verilmektedir. Yalnız araziler babadan oğula

³⁶³ Ateş, XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi, s.252.

³⁶⁴ Haydar Karadağ-Mustafa Şit, "Osmanlı Devlet'inde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi", RTEÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, s.4, 2016, s.58.

intikal ettiğinden yani irsî kiracılık hususu bir hukuka bağlandığından, reayayı toprakları üzerinde çok emanet olma düşüncesinden ve kaygısından uzak tutmaktadır.³⁶⁵

Vakıf toprakları ise, geliri dinsel amaçlara tahsis edilmiş topraklardır. Vakfın gelirinin tümünün ya da bir kısmının dinsel bir hizmete tahsisi edilmesi zorunludur. Bir kişinin bir malı vakf edebilmesi için, o kişinin o mala malik olması gerekmektedir. Malını vakf eden, vakfın işlerini ve gelirlerini yürütecek bir mütevellî görevlendirmektedir. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, mülkiyeti tamamen vakıflara ait olmak üzere mülk arazi üzerine kurulabilmişlerdir. Bu araziler satılamamakta, rehin edilememekte ve haczedilememektedir. Osmanlı Dönemi'nde vakıflar belli bir amaç edinmiş olan ve mülk topraklardan meydana gelen sahih vakıflar ile miri topraklardan belirli bir kısmının tasarruf hakkının ya da gelirinin, padişahın izni ile belli bir amaca tahsisinden meydana gelen gayri sahih vakıflar olarak ikiye ayrılmaktadır. Sahih vakıflar hakkında, arazi kanununun hükümleri uygulanmamakta, İslam fıkıhı hükümleri uygulanmaktadır. Sahih vakıfların idaresi ile her türlü hukuki işlemleri, vakfın şartlarına göre, vakfın mütevellisi tarafından yürütülmektedir. Gayri sahih vakıflar hakkında ise arazi kanununun hükümleri geçerli olmaktadır.³⁶⁶

İlk Osmanlı padişahları, arazinin mülkiyetini hazine (beytülmal) için alıkoymuş, kullanımını askeri hizmet karşılığında, askerler arasında dağıtmıştır. Osmanlı Devleti, kuruluşundan başlayarak yükselme dönemine kadar geçen süre içinde bir takım idari, askeri ve iktisadi zorunluluklarla toprağın mülkiyetini kendisinde tutmuş, tasarruf hakkını reayaya (köylüye, halka, ahaliye) vermiştir. Rekabesi (çıplak mülkiyet) devlete ait olan bu topraklar, hizmet karşılığında belirli şahıslara verilmiştir. “Sahib-i arz” adı da verilen bu tımar sahipleri devleti temsilen yönettikleri toprağı halka kullandırmışlardır. Tımar sistemi adını alan bu organizasyonda, kendilerine tımar verilen kimseler, arazinin mülkiyetine değil, sadece vergi gelirine sahip olmaktadır. Bazı mülk toprak sahipleri, inançları gereği veya miras hukuku hükümlerinden

³⁶⁵ Mehtap Özdeğer, “Osmanlı İmparatorluğunda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği”, *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, s.13, 2003, s.3.

³⁶⁶ Karadağ-Şit, “Osmanlı Devlet’inde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi”, s.61.

kurtulmak amacıyla topraklarını hayırlı bir amaca tahsis etmişlerdir. Bunun sonucunda da vakıflar ortaya çıkmıştır.³⁶⁷

Mülk topraklar iki kısma ayrılır: Öşürlü Topraklar (Arazi-i Öşriye): Mülkiyeti Müslümanlara ait olan ve mahsulünden 1/10'ı her sene devlete ödenen topraklardır. Bu topraklar bugün anladığımız manada ferdi mülkiyet konusu olan topraklardır. Maliki, bu arazi üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilir. İkincisi ise Haraçlı Topraklar (Arazi-i Haraciye): Harplerde fethedilen ve mülkiyet hakları, aynı vergi mukabilinde, eski zilyetlerine bırakılan topraklardır. Bu topraklar da bugün anladığımız manada, ferdi mülkiyet rejimine tabiidir. Fetih olunan topraklardan bir kısmının sadece zilyetliği, eski maliklerine bırakmış ve kuru mülkiyeti devlete mal edilmiş ve bu nevi topraklar mirî olmuştur.³⁶⁸

2.1.1. Has

Arapça bir kelime olan has, Osmanlı idari terminolojisine has veya hassa (çoğulu havas) şeklinde girmiştir. Senelik geliri 100.000 akçadan fazla olan dirliklere has denir.³⁶⁹ Rodosçuk'ta Yeniçeri Mustafa Paşa'ya ait hasların varlığından bahsedilmektedir.³⁷⁰ Haslar padişah hasları (hass-ı şahî havass-ı hümayun), vezirlerle diğer yüksek devlet memurlarına verilenler (havas-ı vüzera, havas-ı mir-i miran), hanedana mensup hanımlara "paşmaklık" adıyla tahsis edilenler ve tekaüt hasları olmak üzere dört gruba ayrılır. Bunların dışında nadir olarak "arpalık hasları" tabirinede rastlanılmaktadır. Padişah hasları şehirlerde alınan bir kısım resimlerden, mukataa gelirlerinden, birçok köyün, mezranın hâsıllarından, bac-ı ubur, adet-i ağnam, gümrük, cizye ve cemaat gelirlerinden oluşmaktadır.³⁷¹

2.1.2. Zeamet

Osmanlı askerî teşkilâtı terminolojisinde genel olarak askerî hizmette bulunanlara verilen zeamet, 20.000 ile 100.000 akça arasındaki dirlikler şeklinde ifade

³⁶⁷ Mustafa Hatipler, *Osmanlı Toprak Rejimi ve Tarihsel Süreç İçinde Kooperatifçiliğimiz*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2010, s.34-35.

³⁶⁸ Halil Cin, "Osmanlı Toprak Hukukunda Miri Arazinin Hukuku Rejimi ve Bu Arazinin TMK Karşısındaki Durumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.22, s.1, 1966, s.749.

³⁶⁹ İbrahim Solak, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, (Ed. Tufan Gündüz), Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.105.

³⁷⁰ RŞS, nr.1546, 82b/3.

³⁷¹ Cengiz Orhonlu-Nejat Göyünç, "Has", *DİA*, C.16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s.268.

edilmektedir.³⁷² Defterde kayıtlı muayyen zeametlerin çekirdek kısmına kılıç denilmekteydi, kılıç kısmına dokunulmaz ve bu kısım parçalanmazdı. Bu kılıç kısım 20.000 akçalık ana çekirdeği oluşturmaktaydı. Rodosçuk'ta yaşayan İbrahim'e 20.666 akça zeamet verildiği belgelere kaydedilmiştir.³⁷³ Bu dirlikleri tasarruf eden kimselere ise “zaim” denilirdi. Rodosçuk kazasında yaşayan Ali, Büyük Karaca Muratlı'sının mutasarrıfı³⁷⁴ idi. Zeametın Rodosçuk gemileri ile Musa oğlu Mehmet'e verilmesini lakin zeamet mahsulünden de Ali'ye 40 kilo un, 5 kilo bulgur ve “25 kilo (...)” teslim edilmesi istenilmiştir. Süleyman ve Mustafa'nın vekil olması her ne kadar miktar mahsul olursa olsun Mehmet'in bu mahsulden Ali'ye de verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁷⁵ 1010 senesinin mart ayı mahsulünün de dahil edildiği Rodosçuk kazasında Murat ve Ömer'in zeamet mahsulünden 40 kilo nohut, 5 kilo bulgur, 205 kilo buğday ve 112 kilo yulaf verilmesi talep edilmiştir.³⁷⁶ Zaim öldüğü zaman dirliği oğullarına verildi. Rodosçuk ve İnecek kazasında zeamet mutasarrıfı olan Mahmut, ölen Ahmet Paşa'nın oğlu Murat'a babasının dirliğini teslim etmek için görevlendirilmiştir.³⁷⁷ Resmî kayıtlarda Zaimlerin mutlaka seferegitmeleri gerektiğine özellikle vurgu yapılmıştır. Sefere katılmayanların zeametleri geri alınıp başkalarına verilmiştir. Örneğin, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa'nın huzuruna çıkan Mehmet Çavuş, “(...) Sancağı'ndan”, Rodosçuk Nahiyesi'ne geçmek isteyen 20.000 akça zeamete sahip olan Hüseyin'in sefere gelmediğini onun zeametinin alınıp kendisine verilmesini talep etmiştir. Konunun araştırılarak Hüseyin'in beratı³⁷⁸ elinden alınmış ve zeamet Mehmet'e verilmiştir.³⁷⁹ Rodosçuk'ta bulunan Ali Çavuş ve vezir Mehmet Paşa'nın emrindeki sancaklarda Eflak taraflarında yapılan bir seferin Serdarı İbrahim Paşa ile muhafızlık görevinde olan Mahmut Paşa seferde mevcut olanların isimlerini deftere yazıp mühürleyerek defteri İbrahim Paşa'ya teslim etmiştir. Ancak seferde olmayıp defterde adı geçen bir kişinin tespit edilmesi üzerineo kişinin elinden beratı alınıp dirliğine zarar verdiği yönünde

³⁷² Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul 1994, s.543.

³⁷³ RŞS, nr.1544, 83b/1.

³⁷⁴ Osmanlı taşra teşkilâtında sancak veya livanın mülkî âmiri için kullanılan bir unvandır. Bk. Ali Fuat Örenç, “Mutasarrıf”, *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s.377-379.

³⁷⁵ RŞS, nr.1544, 41a/2.

³⁷⁶ RŞS, nr.1544, 41a/3.

³⁷⁷ RŞS, nr.1544, 24a/1.

³⁷⁸ Bir tayini, bir vazife veya muafiyetin verildiğini gösteren, üzerinde padişahın tuğrası bulunan belgedir. Bk. Mübahat Kütükoğlu, “Berat”, *DİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.472-473.

³⁷⁹ RŞS, nr.1545, 127a/1.

karar alınarak zeameti başka birisine verilmiştir.³⁸⁰ Ali Çavuş'un huzuruna gelen Osman, Emin Sancağı'ndan, Rodosçuk Nahiyesi'ne 24.650 akça zeamet mutasarrıfı olan Murat Bey'in, Belgrat Kalesi hizmetinde bulunmadığını ancak beratı olduğunu söylemiştir. Olayın soruşturulması üzerine Mehmet adlı bir kişiden bu beratın alındığı ortaya çıkarılmıştır.³⁸¹ Zaimler itibar sahibi kabul edilir, vezirler onları ayakta karşılardı. Zaimler kendi bölgelerinde tımarlıların da denetimini yapar, onların başında sefere giderlerdi. Savaş dışında bulundukları bölgede kadının denetiminde asayiş sağlamaya çalışırlar, ayrıca vergi toplarlardı. Genellikle, devlet hazinesinden günde 30 akça ulûfe alanlara 30.000, 60 akça alanlara ise 60.000 akçalık zeamet tahsis edilirdi. Çaşnigirler umumiyetle ulûfe alırlardı, kendilerine zeamet verildiği takdirde bu 60.000 akçalık olurdu. Osmanlı Kanunnamelerinde şöyle tarif edilir: "Zeamet şuna derler ki kâmil 20.000 akçalık üzere veyahut daha ziyade ile bir kimseye berat olmuş ola. 20.000 bir akça eksik olsa ona zeamet denilmez, tımar denilirdi. Zira zeamet ekseri haddi 100.000 ve ekal-li kâmil 20.000'dir." Zeametın idarî bir mıntıka anlamı da vardır.³⁸² Zeamet sahibine tâbiî olan tımarlı sipahilerinin topluca bulunduğu askerî ve idarî bölge" demektir. Zeamet tahsisi için gereken bir berat belgesi vardı bu berat belgesi merkezde hazırlanırdı. Zeamet kelimesine II. Murad Dönemi'ne ait olup bugüne ulaşan defterlerde bu terime rastlanmazdı. Zeametler genellikle beylerbeyi ve sancak beylerinin oğulları, kale dizdarları, subaşı, alay beyi, tımar defterdarı, eyalet defterdarı gibi orta dereceli memurlara tevcih edilmektedir.³⁸³

2.1.3. Tımar

Türkçe de dirlik (dirilik), iktâ³⁸⁴ ile eş anlamlı kullanılan timâr (tımar) kelimesi sözlükte "bakım, ilgi" anlamına gelir.³⁸⁵ Pehlevi dilinde elem, acı, ıstırap, endişe, şefkat, dikkat sadakat veya bakım anlamına gelmek üzere rastlanmıştır.³⁸⁶ Rumcadaki

³⁸⁰ RŞS, nr.1543, 74b/1.

³⁸¹ RŞS, nr.1544, 80a/1.

³⁸² Erhan Afyoncu, "Zeamet", *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.162.

³⁸³ Yusuf Hallaçoğlu, *XIV-XVII Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s.94.

³⁸⁴ Kamu otoritesinin, tasarrufundaki arazi ve taşınmaz malların mülkiyet, işletme veya faydalanma hakkını kişilere tahsis etmesi şeklinde ifade edilir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Demirci, "İktâ", *DİA*, c.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s.43-47.

³⁸⁵ Halil İnalcık, "Tımar", *DİA*, C.41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.168.

³⁸⁶ "Tımar sisteminin yaygın olması ve bu sistemin Bizans toprakları içinde farklı isimlerle (pronoai veya thema) kullanıldığı görülmektedir." Ayrıntılı bilgi için bk. Murat Keçiş, Cüneyt Güneş, "Bizans'ın

“tımariyon’a” gelince, bu yalnızca Osmanlıcadan geçmiş bir kelimedendir.³⁸⁷ Farsça kökenli olan tımar terimi, bu dilde acı, ısırap, sadakat ve bakım anlamlarına gelmektedir. Tımar terimine ne Türkçede ne de Moğolcada rastlanmaktadır. Türklerde tımar teriminin kullanılmasına dair eski atıf, Büyük Selçuklu Sultanı Sencer’in (1117-1157) Farsça bir hükmünde rastlanmaktadır. Sistemin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin olmamakla beraber, bazı araştırmacılara göre Orhan Bey Dönemi’nde ilk tımar örneklerinin bulunduğundan söz edilmektedir. Daha geriye gidildiğinde, Büyük Selçuklu Devleti’nde ve Mısır Memluklerinde, Osmanlı tımarının belli niteliklerinin var olduğu gözlenmektedir.³⁸⁸ Terim olarak, Osmanlı merkez vilâyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve tevarüs yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade eder.

1601-1606 yıllarına ait şer’iyye sicillerinin değerlendirilmesi üzerine okunan nüshalar arasında dirlik olarak bilinen tımar kavramı “tımari” şeklinde ifade edildiği görülmektedir.³⁸⁹

Tımar, en yaygın tanımı ile geçimlerine veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, belli bölgelerden nam ve hesaplarının tahsili salahiyetiyle birlikte tahsis edilmiş olan senelik gelirleri 20.000 akçanın altında olan dirliklerdir.³⁹⁰ Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa, Ali Seyit’in Cermen Sancağı’ndan, Rodosçuk Nahiyesi’ne 5000 akça tımar mutasarrıfı olup, sancağı Eflak seferine memur olan Eflak serdari vezir Mehmet Paşa’nın sefere gelmediğini söylemiş ve tımarın elinden alınıp Abdi’ye verilmesini talep etmiştir. Eflak seferine varıp Mehmet’in seferde olmadığı anlaşıncaya kadar el konulup tımarı elinden alınmıştır.³⁹¹ Hüseyin Çavuş’un elinde bulundurduğu 13.000 akçalık tımarın, Hüseyin’in vefatı ile tımarın kanun üzerine kardeşleri Mehmet ve İbrahim’e tevcih olunup berat ve tımar kardeşlere verilmiştir.³⁹² Ölen kişilerin tımarlarının çocuklarına veya kardeşlerine

Anadolu’daki Yeni Düzeni: Thema Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Problemler, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.19, s.43, 2018, s.95-107.

³⁸⁷ Nicoara Beldiceanu, “Tımar Terimi İhdası ve En Eski Atıflar”, *XIV. Yüzyıldan, XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Tımar*, çev. M. Ali Kılıçbay, Teori Yayınları, Ankara 1985, s.11.

³⁸⁸ Fatma Acun, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, *Türkler*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.899-900.

³⁸⁹ RŞS, nr.1544, 22a/1, RŞS, nr.1546. 79a/1, a/2, a/3, b/2.; RŞS, nr.1545, 114a/1.

³⁹⁰ Harun Şahin, “Osmanlı Tımar Sisteminin Menşei Meselesi”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, s.14, 2013, s.60.

³⁹¹ RŞS, nr.1543, 73b/1.

³⁹² RŞS, nr.1545, 142b/1.

bırakıldığı görülmektedir. Rodosçuk kazasında 3000 akça tımar mutasarrıfı olan Hüseyin Çavuş'un vefatı ile oğulları Mehmet ve İbrahim'e verilip berat ettirilmiştir.³⁹³ Tımar sahiplerine ise ehli tımar veya tımarlı sipahiler denilmektedir. Çıplak mülkiyeti devlete ait tımar arazisinin sipahiye tahsil edilmiş bölümü “kılıç”, “kılıç yeri”, “hasa yeri”, “hasa çiftlik” adlarıyla anılırdı.³⁹⁴ Örneğin, Mehmet Çavuş'un huzura gelerek sancaklardan 48.131 akça zeametın 50.000 akçalık mutasarrıf olup zeametın 23.000 akçalık kısmının elinde bulundurması Cermen Sancağı'ndan, Rodosçuk Nahiyesi'ne 20.000 akçalık zeamet kısmına berat verip feragat eyleyen Hüseyin'in tahvilinden (para) kendisine tımar verilmesi rica etmiş ve tevcih olunması için Recep ayının 10'uncu günü hükmü şerife verilmiştir. Bu tımar, “(...) Sancağı'ndan”, Piri Vadi Nahiyesi'ne 2725 akça hasa tımar müteveffa (ölü, ölmüş) Mehmet Çavuş tahvilinden alınması rica olunmuştur. Cemaziyü'lâhir senesinin 12'nci günü hüküm verildikten sonra tezkeresinin ihracı için emir verilmiş ve zikir olunan 20.000 akça zeametten feragat eden Hüseyin'e 2725 akça has tımar müteveffa Mehmet Çavuş tahvillerinden elinde olan zeametiyle biriktirilip cümle zeameti 52.323 akçalık olup 2000 akça ziyadesinden gayrı kabili ifraz olmayan 323 ziyadesiyle tevcih olunarak verilmiştir.³⁹⁵ Rodosçuk kazasında, Ahmet ve Mustafa Çavuş'un beratı miriyeden 10.500 akçalık tımar kılıcından sefer-i hümayunda iken Ahmet'e gelmiş tımarın kılıç mahsulünden 60 kilo buğday, “53 kilo (...)” ve 16 kilo yulaf almış geriye kalan 25 kilo buğday ve 83 kilo yulafı ise mezbur Ahmet Çelebi'ye emanet etmiştir. Ahmet, eğer ben ölürsem belirlenmiş olan tımar mahsulünden verilmesi gereken kişilere teslim edilmesi yönünden beyanda bulunmuştur.³⁹⁶ Cermen Sancağı'ndan, Rodosçuk Nahiyesi'ne 10.500 akça tımar beratı tasarrufunda iken üzerlerinde olan kılıçları alıp ulufe hizmetinde kalanlara verilmesi ferman olunmuştur. Ancak Mehmet'in tımar hassasının üzerinde kalması için de ferman verilmiştir. Tımarın 6000 akçası kılıç olup 4500 akça hassası elinde olan hasa zeameti ile üzerine alınması fermanım olup cülusu hümayunumdan tahrir beratı da bu tımarı dahil edilmiştir.³⁹⁷

³⁹³ RŞS, nr.1543, 155b/2.

³⁹⁴ Ali Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Tımar Sistemi*, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bursa, s.3.

³⁹⁵ RŞS, nr.1545, 126b/1.

³⁹⁶ RŞS, nr.1545, 58a/1.

³⁹⁷ RŞS, nr.1545, 137a/2.

Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik yapısının temelini tımar sistemioLuşturmaktaydı. Sistemin en faal şekilde çalıştığı dönem şüphesiz Osmanlı Klasik Dönemi olmuştur. Bu sistem büyük bir imparatorluk ordusunu Orta Çağ ekonomisine dayanarak ayakta tutabilme kaygısından doğmuştur. İmparatorluğun eyalet yönetimiyle, toplumsal ve tarımsal politikalarına biçim verilmiştir. Nitekim bu politikaların hemen hemen hepsi devletin askeri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir.³⁹⁸ Diyarbakır müteferrikalarından olan yevmi 20 akça ulufe mutasarrıfı iken 13.333 akça tımar Mehmet'in emrine verilmiştir. Cermen Sancağı'ndan, İnecek Nahiyesi'ne 10.500 akça tımarı olan ve sancağın sipahiyelerine tevcih olunan tımarın verilmesi için talepte bulunulmuştur.³⁹⁹ Sefer sırasında vefat eden Halil Paşa'nın sahip olduğu 10.000 akça tımarın oğlu İbrahim'e seferin 6'ncı günü tımar tevcihi yapılmış ve oğlunun adı deftere kaydedilmiştir.⁴⁰⁰ Kırk Kilis Sancak Bey'i Bilal dersâdete mektup göndermiş Salih oğlu Mehmet için, sefer hizmetinde bulunması üzerine 10.000 akça tımar verilmesi emir edilmiştir. "(...) Sancağı'ndan", "(...) Nahiyesi'ne" 3500 akça tımar mutasarrıfı olan Pala firar etmesi üzerine Sefer ayının 22'nci günü miri miran (beylerbeyi) tarafından tahvil mektubuyla tımarın Mehmet'in kendisine verilmesi yönünde ferman belirlenmiştir.⁴⁰¹

Tımar sahiplerinin mesleklerine göre ve veriliş şekillerine göre tımarlar ikiye ayrılmaktadır.⁴⁰² Tımar sistemi içerisinde yer alan tebaanın da birtakım sorumlulukları ve hakları bulunmaktadır. Devlet ve sipahiye, kanunların emrettiği bedeni hizmetler haricinde karşılıksız olarak hiçbir hizmet yapmayan veya yaptırılmayan Osmanlı köylüsü bu anlamda bağımsızdır. Köylünün emeği kanunsuz olarak sömürülemez. Köylünün emeği ve hürriyeti kanunlarla garanti altına alınmıştır. Diğer taraftan köylü kendine tahsis edilen çiftliği⁴⁰³ işlemek, elde ettiği mahsulün vergisini sipahiye⁴⁰⁴ ödemekle mesuldü. Rodosçuk kazasında memurların başı olan Ahmet, çiftlikten alınan

³⁹⁸ Halil İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s.111.

³⁹⁹ RŞS, nr.1545, 1b/1.

⁴⁰⁰ RŞS, nr.1545, 142a/1.

⁴⁰¹ RŞS, nr.1245, 66a/1.

⁴⁰² Ayrıntılı bilgi için bk. Nicoara Beldiceanu, "Tımar Terimi İhdası ve En Eski Atıflar", *XIV. Yüzyıldan, XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Tımar*, çev. M. Ali Kılıçbay, Teori Yayınları, Ankara 1985, s.904.

⁴⁰³ Osmanlı toprak sisteminde ziraat yapılan belirli büyüklükteki araziye verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bk. Halil İncalcık, "Çiftlik", *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.313-314.

⁴⁰⁴ Osmanlı askerî teşkilâtında altı bölük halkı da denilen kapıkulu süvarilerinin en seçkin grubudur. Ayrıntılı bilgi için bk. Erhan Afyoncu, "Sipahi", *DİA*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s.256-258.

10.000 akça tımarın müteveffası Mehmet Çavuş köylüsü Halil'e tevcih olunan beratını verip berat üzerinde iken Mehmet Çavuş'un köylüsünden bana mahsul verdiğini bildirmiş ve bu bildirinin deftere yazılarak mühürlenip çavuşa teslim edilmiştir.⁴⁰⁵ Rodosçuk'un kırsal alanında tasarruf edilen topraklar, ülkenin genelinde olduğu gibi arazinin büyüklüğü ve kırsal alandaki ziraat sahaları göz önünde bulundurulduğunda kaza geneli için birim çift teriminin kullanılması doğru olacaktır. 16. yüzyılın sonunda bazı köyler köy statülerinde olmasına rağmen nüfussuzlaşarak neredeyse sadece çiftliklerden ibaret büyük araziler haline gelmiştir. Bekirdanlı, Çayır, Hamzaca ve Kışlakçılı gibi köylerin büyük çiftliklere dönüştüğü görülmektedir.⁴⁰⁶ Köylü keyfi olarak tarlasını boş bırakamaz, toprağını terk edip başka memlekete yerleşemezdi. Bu durum devletin sosyal ve ekonomik yapısını bozacağından köylünün keyfi hareket etmesine asla izin verilmemiştir. Osmanlı Kanunnamelerinde tımarlı sipahiye çiftini terk eden köylüyü 10 yıla kadar geri getirtme, köylüye çift bozan resmi ödetme hak ve yetkisi verilmiştir.⁴⁰⁷ Çift terimi, iki öküz tarafından sürülebilen ziraat sahalarının ölçüsünü belirtmek üzere kullanılmış olup çiftlikle aynı manayı taşımaktadır. Örneğin, Rodosçuk sakinlerinden olan Çeribaşı Mehmet, Halil Efendi'ye babası Bilal Bey'den intikal eden iki öküz tarafından sürülebilecek bir çiftlik ve evin yanında bir kara öküz, bir kara inek, arpa ve bir kara sabanı Halil Efendi, Çeribaşı Mehmet'e 3700 akçaya sattığı belgelere kaydedilmiştir.⁴⁰⁸ Osmanlı Kanunnamelerinde çiftlik sahibi köylüyü içine alan biranlam da kazanmıştır. Bir çiftçi ailesine yetecek genişlikte olan çift veya çiftlik, toprağın verim kabiliyetine göre 60 ila 150 dönüm arasında değişen bir arazi parçasını ifade etmektedir. Böyle bir toprağı elinde bulunduran çiftçi işlediği bu toprağa karşılık kanunnamelerde "çift resmi, çift hakkı, kulluk akçası" adlarıyla anılan belirli nispette bir vergiyi ödemekle yükümlüdür. Osmanlılarda çiftçi köylünün temel vergisi özelliğini taşıyan ve bünyesinde çeşitli mükellefiyetleride toplayan çift resmi ortaya çıkışı, daha sonraki uygulamaları ve miktarı bakımından zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. Köylü işlediği toprağı bir neden olmaksızın terk ederek başka yerlere göç eden veya başka işlerle uğraşmaya başlayan, dolayısıyla arazisini 2-3 yıl boş bırakan kimselerden çift bozan vergisi alınmaktadır. Rumeli Vilayeti'nde zeamet tasarrufu eden

⁴⁰⁵ RŞS, nr.1544, 91a/1.

⁴⁰⁶ Ateş, XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi, s.255-256.

⁴⁰⁷ Solak, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, s.108-109.

⁴⁰⁸ RŞS, nr.1545, 64a/2.

Divan-ı Hümayun Kâtiplerinden Mehmet Bey Rodosçuk sakinlerinden defterli reayasındayken Rodosçuk kazasına gelip çift bozan resmi talep etmiştir. Bunun üzerine 20-30 yıldır bu vilayette yaşayan fakat Mehmet Bey'in defterli reayası olmadığı söylemiş bu söz üzerine şahit olan Kasım, Mustafa, Abdullah ve İbrahim tarafından çift bozan resminin talep edildiği 3 ay mühlet verilirse vilayete geri dönüp toprağı işleyeceğini söylemiştir. 3 aylık mühlet verilip çift bozan için birkaç akça verildiği belgelere kaydedilmiştir.⁴⁰⁹ İnecek kazasına tabii olan Mehmet, Rodosçuk kazasında Recep'in tımarından 2800 akça çift bozan akçası istemiştir.⁴¹⁰ Çift bozan vergisi önceleri 75 akça olarak tahsil edilmiştir. Ancak bu eylemin giderek artması üzerine 1650 yılından itibaren 300 akça alınması kanun haline getirilmiştir. Gayrimüslim çiftçiler ise çift resmi yerine ispence adı altında ayrı bir vergi verirlerdi. Ancak Trakya ve Batı Anadolu sancaklarından bazılarında bunlardan çift resmi alındığına dair kayıtlar vardır. Bu bölgelerde ispence vergisine nadir olarak rastlanır; buralardaki gayrimüslimler de Müslüman çiftçi gibi çift resmine tabi tutulmuşlardır.⁴¹¹ İspence kelimesinin etimolojisi hakkında kaynaklarda kesin bilgi bulunmamaktadır. Bu hususta yapılan açıklamalar tatminkâr değildir. XV. yüzyılın ilkyarısına ait defterlerde kelime “ispence” ve “ispence” şeklinde kaydedilmiştir. Örneğin, Rodosçuk kazasında yaşayan Osman Efendi tarafından emir verilerek “(...) adlı gayrimüslimden” 238 akça ispence aldığı belgelere kaydedilmiştir.⁴¹² Bu vergiye dair en eski kayıt I. Bayezid Dönemi'ne kadar (1389-1402) uzanır. 835 (1432) yılı Arvanid tahrir defterine göre ispence evli hane sahibi gayrimüslim erkeklerden 25 akça olarak toplanmaktaydı. Dul kadınlar ise 6 akça vermekteydiler. Bu miktarlar Fatih Kanunnamesi'ne göre de aynı idi. Buradaki kayıtlarla her evli gayrimüslimden 25 akça ispence alınacağı, ayrıca yanında bulunan yetişkin erkek evladından aynı miktarın talep edileceği çiftliği olmayan dul kadınların ise 6 akça vereceği belirtilmiştir.⁴¹³

Tımar, dağıtımında uyulması gereken kanun ve nizamların aksine tımar ehli kişilere verilmeyip, rüşvetle askerlikle ilgisi olmayan şahıslara verilmiş, bu durum sistemin bozulmasına yol açmıştır. Nitekim 17. asrın başlarında, 22 sancaktan meydana

⁴⁰⁹ RŞS, nr.1547, 44a/2.

⁴¹⁰ RŞS, nr.1543, 138a/4.

⁴¹¹ Feridun Emecen, “Çift Resmi”, *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.309-310.

⁴¹² RŞS, nr.1543, 55b/1.

⁴¹³ Halil İnalçık, “İspence”, *DİA*, C.23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.177.

gelen Rumeli eyaletinde cebelüleriyle⁴¹⁴ birlikte 33. 000 tımarlı sipahi bulunurken, bu sayı iki binin altına düşmüş; 18. 700 askeri bulunan Anadolu’da da bu sayı 1000’e düşmüştür. Tımarın bu şekilde bozulması ve eski fonksiyonunu kaybetmesi, devletin her fırsatta tımar gelirini hazineye aktarmasına neden olmuştur. I. Abdülhamid ve III. Selim zamanında yapılan yenilikler yetersiz kalmış ve 1844 yılından itibaren zaptiye ve başka hizmetlerde kullanılmak üzere eski fonksiyonunu kaybetmiş ve sessiz sedasız yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.⁴¹⁵ 1695 tarihiyle ortaya çıkan Malikâne Sistemi ile tımar sistemi daha çok etkisini kaybetmiş ve 1827 III. Murat Dönemi’nde yeni oluşturulan Asâkir-i Mansûre⁴¹⁶ süvarisi haline gelen ve artık işlenmez halde olan tımar sistemini, sistem içerisinde yer alan sipahilerin geri kalanı ise emekli ya da azledilerek dağıtılmış ve tımar sistemi uygulanmasına son verilmiştir.⁴¹⁷

2.1.4. Mukataa

Sözlükte mukataa “kesmek” manasındaki Arapça kat’ kökünden türeyen mukataa “kesişmek” demektir. “Belirli bir miktar üzerinde karşılıklı anlaşma” olarak tanımlanabilecek bir genel anlamı vardır. Osmanlılar da başlangıçta daha ziyade bu anlamda “mukataaya vermek”, “mukataaya almaktutmak” veya sadece “mukataa” tabirleriyle devlete ait bir kısım vergilerin iltizama verilmesini kastetmişlerdir. Bu dönemde mukataa kavramı aynı zamanda “sözleşmede kararlaştırılmış olan meblağ” manasını da gelmektedir. Mukataa, “devlete ait bir kısım vergi ve resimlerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesi” manasından zamanla “iltizamın konusu olan vergi birimi” anlamına doğru kaymıştır. Mukataa kelimesi başlangıçtan beri, mülkiyeti devlete veya vakıflara ait araziden ve arsalardan ifraz edilerek özel şahıslara veya kurumlara kiralanen parçalar için yapılan kira sözleşmesini ve ödenen kirayı ifade etmek üzere “mukataa-i zemin” veya “mukataalı” gibi tabirlerde de kullanılmıştır.⁴¹⁸ İstanbul’un fethinden 17. yüzyıla kadar olan 150 yıllık zaman dilimi olup mukataa sisteminin kuruluş ve gelişme süreci her dönemde görülmektedir. Mukataa usulü, ilk

⁴¹⁴ Osmanlılar da tımar sahiplerinin sefere götürmekle yükümlü oldukları tam teçhizatlı askere cebelü denir. Ayrıntılı bilgi için bk. Feridun Emecen, “Cebelü”, *DİA*, C.7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.188-189.

⁴¹⁵ Yıldırım, *Osmanlı Devleti’nde Tımar Sistemi*, s.13-14.

⁴¹⁶ Abdülkadir Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, *DİA*, C.3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.457-458.

⁴¹⁷ Solak, *Osmanlı Teşkilat Tarihi*, s.114.

⁴¹⁸ Mehmet Genç, “Mukataa”, *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s.129.

kez Fatih tarafından İstanbul'un fethinden sonra konutlarda uygulanmaya başlanıp daha sonra vazgeçilen bir yöntem olarak görülmektedir. Ancak Fatih'ten önce özel kesimlerde benzer kiralamarlar mevcuttur. Osman Gazi, Karacahisar'ın fethinden sonra şehirde boş kalan evleri savaşa katılan gazilere, Germiyan ve diğer bölgelerden gelen halka dağıtmıştır. Yine İnegöl fethinde de aynı uygulama yapılmıştır. dönem dönem uygulanan bu sistem 871/1466-874/1469 tarihlerinden sonra süreklilik kazanmıştır.⁴¹⁹ Rodosçuk kazasında, 1010 senesinin Şaban ayının 10'uncu günü arz olunan Mehmet Han Gazi'ye ait mukataaların belirlenmesi için memurlar görevlendirilmiş bu memurlar için 300.000 akça ücret belirlenmiş sekiz vilayette bulunan mukataa ve mahsul için defter tutulup bilgilerin kendisine ulaştırılması üzerine emir vermiştir.⁴²⁰

Osmanlı maliyesinde mukataa “hasılatı dış hazineye ait, tımar düzeni dışında kalan” bir vergi kaynağıdır. Dolayısıyla hasılatı hazineye girmeyen dirlik düzeni gibi vergi kaynaklarına “mukataa” denilemezdi. Mukataa tek bir vergi türü olabildiği gibi ürün, kurum, işletme, balık, tuz ve maden vergileri gibi çeşitli türleri de kapsamaktadır.⁴²¹ Rodosçuk İskeleyi'nden ihraç edilen ve Edirne'ye gönderilen Hoca Veli mukataasının kirası için 3 resmi koyun akçası iltizama şart koşulmuş ve iki baş koyun resmi alıp koyunları Edirne'ye götürmesi için tüccarlara teslim edilmiştir. Tüccar taifesinin yolu kesilmiş yapılan zulme rağmen tüccarlar koyunların hepsini Edirne'ye ulaştırmayı başarmışlardır.⁴²² 19 Ağustos 1012 yılın da İnecek, Rodosçuk mukataalarına ve Cermen, Kırk Kilis mukataaları nazırı olan Mustafa Çavuş ve mültezimi Musa Çavuş, Rodosçuk sakinlerinden Derviş Çelebi mukataayı 1012 senesinden ağustos ayının evvelinden mart ayının sonuna değin 6 yıl boyunca 60.000 akçaya iltizam etmiştir. Rodosçuk mukataasını ise 8 ay kendi adamları zapt ve kabz tasarrufu etmiştir. Recep ayını 17'sinde tahvilin tamamına değin 5 yıl 4 ay oturmaz ise Mehmet Çelebi'ye 800 akçaya verileceği belirtilmiştir.⁴²³ 1012 yılının Ramazan ayında Rodosçuk'ta mukataanın mart evvelinden 9 yıl 42 gün için 17.000 akça belirlenerek kiralanması söz konusu olmuştur. Ancak bunun yanında bazı şartlarında olduğu bu şartlar yerine

⁴¹⁹ Baki Çakır, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi'nin Yapısı ve İşleyişi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, s.32-33.

⁴²⁰ RŞS, nr.1543, 77b/1.

⁴²¹ Erol Özbilgen, *Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniye*, İz Yayıncılık, 2007, s.686.

⁴²² RŞS, nr.1546, 150a/3.

⁴²³ RŞS, nr.1545, 136a/1.

getirilirse kiralama işleminin gerçekleştirileceği beyan edilmiştir.⁴²⁴ Mukataalar, birkaç şekilde idare edilmiştir. Bunlardan biri mukataanın, devlet tarafından tayin edilmiş olan ve devletten maaş alan memurlar tarafından idare edilmesidir. İltizamla idaresi ise, mukataanın işletme hakkı, genellikle 3 yıllık bir süre için açık artırma ile satışa çıkarılır ve en yüksek meblağı ödemeyi kabul edene verilir. İltizamı alan mültezim iltizam⁴²⁵ bedelinin bir kısmı peşin öder, kalan kısmın ödenmesi için de kefil gösterilir. Örneğin, Yusuf Bey'in oğlu Mehmet'e ait mukataa için 5000 akça alıp zapt eyledikleri mukataaya 12.000 akça peşin verip, 1015 yılının Safer ayının 15'inci gününde 3 yıl tamına değin Abdullah tarafından 110.000 akçaya kiralanmıştır.⁴²⁶ İltizam bedelini ödeyemeyenlerin mallarına el konulup hapsedilirdi. İltizamlar, genellikle 3 yıl süre ile verilmekle beraber, mültezimin kazançlı görmesi halinde, mukataayı birden fazla 6, 9 hatta 12 yıl gibi sürelerle de alması mümkündür. Emanetle idare edilen mukataalar, emin tarafından iltizama alınması halinde mültezim, vaktiyle o mukataanın emini olduğu için bu sıfatını sürdürür ve aldığı ücreti de iltizam bedeline mahsup ederdi.⁴²⁷

Mukataalı vakıf tabiri de uzun süreli bir kira sözleşmesiyle arsası arazisi üzerinde bina yapılmasına, ağaç dikilmesine izin verilen vakıf türünü ifade eder. Rodosçuk'ta Süvari olan Mehmet Bey, mukataasının Ahmet Bey'e Ramazanın 27. günün de sual eden mart ayından başlayıp 3 yıl boyunca 120.000 akçaya verildiği ancak Ahmet'in firar etmesiyle başka bir kişiye 3 yıllığına 105.000 akçaya yeniden kiralamak zorunda kalmıştır.⁴²⁸ Rodosçuk kazasında yaşayan Mustafa zapt ettiği Mahmut'un mukataasını 1014 yılının 2'nci günü ve dahil olan mart ayının 1 yıl tamamına değin 13.000 akçası tekit ile asıl 6500 akça alıp Ahmet adlı bir kişiye kiraladığı iltizam tarafından sicile kaydedilmiştir.⁴²⁹ Rodosçuk'ta Mehmet tarafından İbrahim'in mukataasını 1013 yılının Şevval ayının 20'nci günü mart ayını da dahil eden 3 yılın tamamına değin 420.000 akçaya kiralarak iltizam etmiştir. İbrahim kendi rızası ile mukataasını teslim ettiğini söylemiştir.⁴³⁰ Rodosçuk kazası ve İnecek kazasında, yer

⁴²⁴ RŞS, nr.1546, 93b/1.

⁴²⁵ Osmanlılarda devlete ait vergi gelirinin özel bir şahsa verilmesini ifade eden bir terimdir. Bu işi yapan kişiye mültezim denir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Genç, "İltizam", *DİA*, C.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s.154-158

⁴²⁶ RŞS, nr.1547, 53a/1.

⁴²⁷ Kütükoğlu, *Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*, s.545.

⁴²⁸ RŞS, nr.1543, 149b/3.

⁴²⁹ RŞS, nr.1546, 60b/3.

⁴³⁰ RŞS, nr.1546, 8b/1.

alan iki mukataanın ikisinden de 6 yıl her sene için 140.000 akçaya iki tahvili 840.000 akçaya İbrahim tarafından kiralanmıştır.⁴³¹ Rodosçuk kazasında Gündüzlü Karye zabıtası Ferhat, Abdülkerim'in mukataası için her sene 20.000 akça vermeyi kabul ederse Abdülkerim mukataasını Ferhat'a kiralayacağını söylemiştir.⁴³² Toprak kadıları hümayuna vasıl olunacak mukataa iltizamı Mehmet Çavuş'un huzura gelip mukataanın teftişi ile zikir olunması ve mukataanın teftişi ile 6 yıl 38 gün boyunca 70.000 akçaya iltizama kiralanmıştır.⁴³³ Rodosçuk ve İnecek kazasında bulunan mukataaların, ilki 6 yıllığına kiralanmış ikincisi ise 3 yıl tamamına değin kiralanmıştır. Ancak verilen akça bilinmeyip iki yük akça olarak belirtilmiştir. Vakıf akarların kısa süreli ve bir defaya mahsus kiraya verilmesi esas olmakla birlikte, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar üzerine ve belli şartların yerine getirilmesi kaydıyla hem peşin bir meblağ hem de yıllık kira bedeli alınarak uzun süreli kiralanmasına cevaz verilmiştir. Mukataalı vakıf mutasarrıfının sahip olduğu aynı hak hayatı boyunca kendindekalıyor ve ölümünden sonra mirasçılara intikal ediyordu. Ancak mukataalı vakfın arsası arazisi üzerinde bina ağaç varsa bunların mülkiyeti ve yer üzerindeki tasarruf hakkı mutasarrıfın mirasçılara şer'i miras kaidelerine göre, bina ve ağaç yoksa tasarruf hakkı sadece erkek ve kız çocuklarına eşit olarak intikal ediyordu. Mukataalı taşınmaz tahsisat kabilinden olan gayri sahih vakıflardan ise bu takdirde miri arazinin intikal hükümleri uygulanıyor ve taşınmaz sekiz dereceye kadar varislere intikal ediyordu. Mukataalı vakıf uygulaması başlangıçta çok revaç görmüş bir icâre şekliydi. Zira henüz intikal halleri tevsî olunmamış bulunan icareteynli vakıflarda mutasarrıfın ölümü durumunda tasarruf hakkı ancak çocuklara geçiyor, eş pay sahibi alamıyordu. Mukataalı vakıflarda ise arazi üzerinde bina veya ağaç bulunması halinde feraiz hükümleri gereğince eş de mirasçı olabilmekteydi.⁴³⁴

2.1.5. Vergiler

Osmanlı Devleti'nde vergi, devletin daimiyeti için, devletin ihtiyaçlarına paralel olarak veya fevkalade durumlar için padişah tarafından konulan yükümlülüklerdir. Osmanlı Devleti'nde ekonominin temeli zirai üretime dayanmaktaydı ve devlet

⁴³¹ RŞS, nr.1547, 39b/1.

⁴³² RŞS, nr.1544, 49a/2.

⁴³³ RŞS, nr.1543, 66a/1, 65b/1.

⁴³⁴ Nazif Öztürk, "Mukataalı Vakıf", *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, s.132-133.

harcamalarının ana finansman kaynağı olan vergiler ağırlıklı olarak zirai üretimden elde ediliyordu. Osmanlılarda Şer'i ve Örfi olmak üzere iki türlü vergi vardır. Tekâlif-i Şer'iyeye (şer'i vergiler); zekât, öşür, haraç, cizye ve bunların kısımları olarak seksene yakın vergiden meydana geliyordu.⁴³⁵ Zekât; Sözlükte “artma, arıtma; övgü ve bereket” manalarına gelen zekât, terim olarak Kur'an'da belirtilen sınıflara sarf edilmek üzere dinen zengin sayılan Müslümanların malından alınan belli payı ifade etmektedir. Örfte bu payın maldan çıkarılması işlemine de zekât denilir.⁴³⁶ Öşür; Sözlükte “onda bir” anlamına gelen uşr (çoğulu uşûr, a'sâr) kelimesinin Türkçeleşmiş şekli olan öşür fıkihta toprak ürünlerinden tahsil edilen zekâtı ifade eder.⁴³⁷ Haraç; Arapça harc kökünden gelen ve sözlük anlamı “topraktan çıkan şey” anlamına gelmektedir.⁴³⁸ Osmanlı uygulamasında haraç terimi, hem harâcî araziden ve hâsılatından hem de Müslüman olmayan şahıslardan kişi başına alınan vergiyi ifade eder; harâc-ı ruûs (harâc-ı baş) cizye vermekle mükellef kişilerden, harâc-ı arz (bağ haracı) araziden alınan vergi demektir.⁴³⁹ Cizye ise; Cizye “kâfi gelmek; karşılığını vermek, ödemek” manasındaki cezâ masdarından türemiş bir isim olup İslâm edebiyatında tebaadan olan gayrimüslimlerin ödedikleri vergiye, harbî olanlardan ayrı tutulmalarına, can ve mal güvenliğine kavuşturulmalarına karşılık sayıldığı için bu ad verilmiştir.⁴⁴⁰ 1601-1606 yıllarında incelenen şer'iyeye sicillerinde cizye ile ilgili bir kayda rastlanılmamıştır. Başka dönem şer'iyeye sicillerinden birkaç örnekle değerlendirecek olursak, XVIII. yüzyıla ait bir cizye beratında, bir defada ödeme gücü olan gayrimüslimlerin dışında kalanlarından cizyelerinin tedricen tahsiledilmesi ve cizyedarların dört taksit halinde topladıkları cizyeyi hazineye teslim etmeleri emredilmiştir. Hatta bu taksitlerin merkeze hangi zamanlarda gönderilmesi gerektiği de açıkça belirtilmiştir. Buna göre birinci taksit tutarı Ramazan ayının 15'inde, ikinci taksit tutarı Kurban Bayramı'nda, üçüncü taksit tutarı Rebiyülevvel ayının 15'inci günü ve dördüncü taksit tutarı ise Cemâziye'l-âhirin 15'inci günüksiksiz olarak cizyedarlar tarafından hazineye ulaştırılmıştır.⁴⁴¹ Başka bir örnekte, “*Kazıyye-i ikrâr-ı Köstendil ma'a Dimyât-ı 'Alâ'ıye. Vech-i tahrîr-i hurûf budur ki*

⁴³⁵ Yiğit Yılmaz, “Osmanlı Devlet’inde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi”, *Makaleler*, 239, 2019, s.12.

⁴³⁶ Mehmet Erkal, “Zekât”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.197.

⁴³⁷ Mehmet Erkal, “Öşür”, *DİA*, C.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s.97.

⁴³⁸ Cengiz Kallek, “Haraç”, *DİA*, C.16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s.71.

⁴³⁹ Cengiz Kallek, “Haraç”, *DİA*, C.16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s.88.

⁴⁴⁰ Mehmet Erkal, “Cizye”, *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s.42.

⁴⁴¹ Sami Baybal, *Konya Şer'iyeye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyıldaki Cizye Uygulamalarında Gayrimüslimler*, Ofset Yayınevi, Konya, Ekim 2003, s.189.

*‘Alâ’iye İskelesi emîni olan Hüseyin bin Emîr tarafından mühürlü mektûbla gelen vekîl-i mezkûr Köstendil meclise gelüp ikrâr ve i’tirâf kılup Karye-i Kase’den Aleksi bin Yorgi ve oğlu Yorgi ve Morîs bin Betris nâm zimmîlerin ve Karye-i Sulas’dan Asılbegi bin Karyağdı ve oğlu Arslan ve Evren bin Durmuş ve Yorgi bin Durmuş ve oğlu Durmuş ve İskender bin Arslan ve tis ‘ami’e Cemâziye’l-âhir evâ’ilinde bir yıllık cizyelerin alup kabz etdim dedikde mezbûrûn zimmîler mukîrr-ı mezkûru cemî’ ikrâr-ı muharrerlerinde tasdik idüp bi’t-taleb defter olundu hurrîre fî gur-re-i Cemâziye’l-âhir sene 970 (1 Cemâziye’l-âhir 970 / 26 Ocak 1563). Be-mahzar ‘Ömer Çelebin bin ‘Abdî ve Kutluhân bin ‘Abdullah ve Ahmed bin ‘Abdullah ve İlyâs bin Şâhkulu ve ‘Abdî bin ‘Abdullah ve gayruhum’.*⁴⁴² Konya şer’iyye sicillerinde cizye alımı bu şekilde idi.

Tekâlif-i Örfiye (örfi vergiler) ise, Osmanlı vergi sisteminin (Tekâlif Kavaidi) ağırlık merkezini teşkil etmiştir. Bu vergilerin, ilk defa II. Beyazıd zamanında “Avarız Vergisi” adı altında, olağanüstü zamanlarda, hükümdarın emriyle konan bir vergi olduğu görülmektedir. Örfi vergiler, geleneklere göre konmuş ve din ayrımı yapılmaksızın herkesten (bütün mükellefler/raiyyet) yerel ve olağanüstü harcamaları karşılamak için alınan düzensiz vergilerdir.⁴⁴³ Divanın kararı ve padişahın emriyle olağanüstü hallerde toplanan vergilere avarız-ı divaniye adı verilir. Arız ve arızanın çoğulu olan avarız, sözlükte “sonradan olan, sonradan ortaya çıkan şey” demektir. Rodosçuk kazasında Paşazade Mahallesi halkı huzura adam gönderip kendi hane-i avarızlarının defter kaydında 3 hane olduğu şeklinde kaydedilmiştir. Ancak bu hanelerden akça alımının yapılmadığı da belgelere kaydedilmiştir.⁴⁴⁴ Rodosçuk’ta hümayuna vasıl olan evlerin darsaadete gönderilen mektup üzerine Rodosçuk, “(...) Karyesi’nde” ve Sarı İsmail karyelerinin ahalisi vilayet defterinde eşkinciler kaydı olup bazısı sefer hizmetinde lazım idi. Bunun yanında hazine için arpa ve saman bedeli de bu avarız hanelerinden tedarik edilmekteydi.⁴⁴⁵ Rodosçuk kazasında Behram Reis Mahallesi’nin Kethüdası Ramazan, 10 hane üzerinden alınan avarız hanelerinin suretleri deftere kaydetmiştir. Birkaç sene sonra ise hane sayısı 13’e çıkmış artan hanelerde deftere kaydedilmiştir.⁴⁴⁶ Rodosçuk’un Hoca Veli Mahallesi’nde akça tahsili için

⁴⁴² Leyla Özpolat, *1 Numaralı Konya Şer’iyye Sicili (970-1019/1563-1610) (Değerlendirme ve Transkripsiyon)*, s.503.

⁴⁴³ Yılmaz, “Osmanlı Devlet’inde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi”, s.13.

⁴⁴⁴ RŞS, nr.1547, 64a/1.

⁴⁴⁵ RŞS, nr.1545, 121b/2.

⁴⁴⁶ RŞS, nr.1545, 59a/1.

Mehmet, Derviş Reis'in hanesi, avarız hanesinden olup bu sene Derviş Reis'ten 300 akça alınması talep edilmiş ve bu tahsil işlemi Mehmet tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴⁴⁷ Rodosçuk kazasında yaşayan Sipahi Ali, 160 adet avarız hanesinin olması ve hanelerden bu sene bedel olarak 3200 adet tavuk alınmıştır.⁴⁴⁸ Osmanlı Devlet'inde hububattan alınan bir diğer vergi ise nüzul vergisidir. Sözlükte "konaklama yeri, misafir için hazırlanan yiyecek" anlamlarındaki nüzul, Osmanlı maliyesinde sefere giden ordunun yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere buğday ve arpa gibi hububattan alınan aynı vergiyi ifade eder. Genellikle fevkalâde dönemlere mahsus avarız türü vergilerden biri olduğu halde bazı kanunnamelerde şer'î vergi şeklinde de açıklanmıştır. Nüzul vergisi, savaş zamanlarında cepheye giden ve cepheden geri dönen ordunun iâşesini temin etmek için belli menzillerde istenen un ve arpanın hazırlanması gayesiyle ortaya çıkmıştır. Başlangıçta nüzul vergisi sadece savaş halinde ve olağanüstü durumlarda alınmak üzere ihdas edilmiştir. Gerek Anadolu gerekse Rumeli tarafında bir savaşa karar verildiğinde ordunun hangi yolları takip edeceği önceden belirlenir, istenen nüzul zahiresi, tahsiline memur edilen kişiler tarafından ya kendilerine emredilen menzile getirilerek orduda bulunan nüzul eminine teslim edilir ya da ordunun geçtiği yollar boyunca askerî maksatla yapılmış olan zahire ambarlarında depolanırdı. Umumiyetle sefer güzergâhına yakın kazalardan toplanan nüzul vergisinin sınırları ordudaki asker sayısına ve seferin büyüklüğüne göre bazen genişletilebilirdi. Ancak XVI. yüzyılın sonunda başlayan ve XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam eden uzun savaşlar ve iç karışıklıkların doğurduğu zaruretler nüzulü her yıl istenen bir vergi haline getirmiştir.⁴⁴⁹ Örneğin, Rodosçuk'ta matbaa-ı amire emini İbrahim, meclisi dersadete arz göndermiş bundan akdem "(...) Sancağı'nda" vaki olan 210 hanenin reayası avarız bedeli olarak matbaa-ı amireye her sene 20 tavuk, 10 adet piliç verme mukabelesinde avarız-ı divaniye ve nüzul tekâlifinden muaf olacağı şeklinde beyan edilmiştir. Zamanla 400 hane ve 506 hane 1010 senesinin Şaban ayının 19'uncu günü itibariyle her sene hane başı 20 tavuk 10 piliç vermesi emir olunmuştur.⁴⁵⁰ Rodosçuk İskelesi'nden İstanbul'a gönderilen hububatlar içinde dörder akçadan 440 akça nüzul akçası gönderilmiştir.⁴⁵¹ Rodosçuk İskelesi'nden İstanbul'un ambarı amire için gönderilen hububat içinde üçer

⁴⁴⁷ RŞS, nr.1545, 68a/2.

⁴⁴⁸ RŞS, nr.1546, 1b/1.

⁴⁴⁹ Ömer İşbilir, "Nüzul", *DİA*, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s.311.

⁴⁵⁰ RŞS, nr.1544, 70a/1.

⁴⁵¹ RŞS, nr.1545, 1b/2, RŞS, nr.1543, 14b/1.

akçadan 900 akça nüzul gönderildiği yazılmaktadır.⁴⁵² Osmanlılarda vergi ve nüfus tespitleri aile (hane) sayımına dayanır, sayımlarda da vergi verebilecek durumda olan nüfus esas kabul edilirdi.⁴⁵³ Fıkıh usulü açısından avarız, ehliyeti ortadan kaldıran veya daraltan sebepleri ifade eder örfi vergilerden olan avarız, başlangıçta yalnız harp zamanlarındaki ihtiyaçları karşılamak için alınmışken daha sonra ulufe⁴⁵⁴ dağıtılması sebeplerle hazinenin düştüğü sıkıntıları hafifletmek üzere de toplanmıştır.⁴⁵⁵

⁴⁵² RŞS, nr.1545, 60a/1.

⁴⁵³ Halil Sahillioğlu, “Avarız”, *DİA*, C.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.108.

⁴⁵⁴ Osmanlılarda saray hizmetlileriyle yeniçeri ve kapıkulu askerlerine ödenen düzenli maaşa ulufe denir. Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Mert Sunan, “Ulufe”, *DİA*, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.124-126. Belgelerde askerlere ödenen birkaç ulufe görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasında hümayuna vasıl olacak sipahiyelerin 37. bölükte yevmi 24 akça ulufeye mutasarrıf olan Mustafa Mehmet bu sene vaki olan seferi hümayundan kale hizmeti eylediğinde bu akça kendisine belirlenen akça miktarı verilecektir. RŞS, nr.1545, 136b/1.; İstanbul gümrük iskelesinin Emmini Ayaz ve Musa taraflarından Rodosçuk kazası iskelesi adamlarından olan Sipahi Mehmet mutasarrıf olduğu yevmi 106 akça ulufesinden 1014 Recep ayının ortasından Şevval ayının tamamına kadar 4 aylık işlenmiştir. 18.000 akça ulufesi olan ve Rodosçuk gümrük iskelesinden alınması için emir verilmiştir. RŞS, nr.1545, 22b/2, 66b/4.; Sipahilerin bulunduğu 53. bölükte yevmi 15 akça ulufe mutasarrıf olan Kırk Kilis ve Rodosçuk mukataası üzerine gönderilen Mehmet mukataa emini olarak vazifelendirilmiş yevmi 1014 akçaya çıkarılmıştır. RŞS, nr.1545, 52a/2.; Demir hizmetinde olan Sipahi 258. bölükte olup yevmi 22 akça ulufe mutasarrıf olan Mehmet Rodosçuk iskelesinde demir iskele yapım hizmetinde görev almak istemiş huzura çıkan Mehmet’in isteği kabul edilmiş hizmet karşılığında 22 akça ulufe almıştır. RŞS, nr.1544, 77b/1.; Yevmi 80 akça olan ulufe mutasarrıfı Cenap, yevmi 60 akça olan ulufe mutasarrıfı kardeşi Mustafa, diğer kardeşi yevmi 30 akça ulufe mutasarrıfı olan Mehmet ve diğer bütün kardeşler şubası vazifesini yerine getirmektedirler. RŞS, nr.1543, 32b/1.; Rodosçuk’ta 61. bölükten olan Ahmet, 53. bölükten olan Osman ve Katırcı Ali’nin oğlu Süleyman Yeniçeri vazifesindeydiler, 7. bölükte yevmi 19 akça ulufe ile vazife başında olan Mehmet’in öldürülmesi üzerine Yeniçeri vazifesi ile ilişkisi kesilen diğer kişiler başka bölüklere dağıtılmıştır. RŞS, nr.1545, 161b/1. 72. bölükte bulunan sipahi yevmi 27 akça ulufe mutasarrıfı olan Mustafa Estergon Kalesi muhasarasında hizmet mukabelesinde vefat etmesi üzerine varisi olmayan ve miriyeye ait olan cümle muhalledatının defter edilip hasıl olan malı defter ile kesilip mühürleyip orduyu hümayunda olan hazine-i amireye teslim edilmiştir. RŞS, nr.1545, 114b/1.; 79. bölükteki sipahi yevmi 57 akçaya mutasarrıf olan Mehmet Yusuf, Rodosçuk iskelesinde Muharrem ayının 4. gününden kendi ulufesiyle kavli nasip edip bu beratı hümayun verilmiştir. Emir üzerine hizmette olan 1013-1014 yıllarında hizmette kalıp bu yıllar arasında müttahak olduğu ulufesini iskele mahsulünden verilmesi kararlaştırılmıştır. RŞS, nr.1546, 99b/1.; Rodosçuk mukataası müfettişi ve nazırı tevki’i ve ref’i hümayuna vasıl olan topçulardan İbrahim kulu darsaadete arzuhal sunup sitte’i saadetime gelip ulufesinin Rodosçuk iskelesi mahsulünden verilmesini talep etmiştir. Safer ayının 10. günü tarihiyle emir verilmiş hala cülusu hümayun saadetime hükmü götürüp emir üzere müstehak olduğu ulufenin her üç ayda bir kanun üzere Rodosçuk iskelesi mahsulünden bir kusur verilmesi için emir verilmiştir. RŞS, nr.1545, 127b/1.; Rodosçuk’ta 60. bölükte yevmi üç akça ulufe mutasarrıfı olan Mustafa hakkında arz ve hüccet vaki olup lazım olduğu malumumuz olmadan ulufesi alınıp yeniçeri olup olmadığı bilinmeyen bundan ötürü hukuk namına görevden alınıp hakkından gelinmesi talep edilmiştir. RŞS, nr.1547, 70b/1.; Rodosçuk 1010 yılında 44. bölükte yevmi 20 akça ulufe mutasarrıfı olan Mehmet ve 9. bölükte yevmi 11 akça ulufe mutasarrıfı olan Ömer, kâtip olarak tayin olmuşlardır. Buyruk üzere her bir nefer için miri 70 akça verilmesi talep olunmuştur. RŞS, nr.1543, 67a/1, RŞS, nr.1543, 68a/1, RŞS, nr.1543, 68b/2.; 236. bölükte yevmi 10 akça tımar mutasarrıfı olan Abdülkerim Rodosçuk iskelesi mahsulünden ulufe hizmetinde kalması üzerine Şaban ayının 27. gününde yevmi 8 akça olarak vazifeye tayin edilmiştir. RŞS, nr.1543, 71a/1.

⁴⁵⁵ Kütükoğlu, *Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*, s.539.

Vergi terimi olarak ise, yerine ve vergisine göre, sayı birimi olan gerçek avarız hanesinin 4 ila 50 hanesi bir avarız hanesini oluştuyordu. Donanma için kürekçi istendiği zaman 50 hane başına bir kürekçi çıkarılmakta idi. Diğer haneler de çıkardıkları kürekçinin harçlığını vermekle yükümlüdür. Kürekçi ihtiyacı karşılandıktan sonra kürekçi yerine bedel olarak para isteyebilirdi. Örneğin, Divan-ı Hümayunuma vasıl olan Rodosçuk'tan tedarik edilmesi için çıkarılan fermana; gemilerin kullanımı için kürekçi ihtiyacının olması ve merkezdeki 506 avarız hanesinin her 10 tanesinden 1009 yılına mahsup olmak üzere bir nefer kürekçi alımı kararlaştırılmıştır. Deftere yazılan her bir kürekçi için bire tane de kefil yazılmış ve Müslüman kürekçiler için yüz altışar akça, gayrimüslimler için de seksener akça ispence nafakası verildiği deftere kaydedilip mühürlenerek bizzat dersaadete teslimi için emir verilmiştir.⁴⁵⁶ Avarız adı altında toplanan vergide ise 4-5 gerçek hane bir avarız hanesi sayılırdı. Bunlar avarız hanelerine dağıtılan vergiyi kendi aralarında paylaşırlar ve öderlerdi.

Avarız Vakfı ise, bir köy veya mahalle halkının ödemekte güçlük çektikleri avarız, kürekçi bedeli ve diğer ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere kurulmuş olan akar ve para vakfıdır. Örneğin, Rodosçuk ahalisinin avarız bedelleri bundan sonra matbahı amire emini tarafından matbaa-ı amire için toplanması ferman olmuştur. Hüseyin ve Abdi adlı tavukçulardan 1000-1010 civarı tavuk ve piliç toplandığı belgelere kaydedilmiştir.⁴⁵⁷ Kavak Mahallesi'nden avarız bedeli olarak her hane başına yirmişer tavuk ve 10 adet pilicin matbaa-ı amireye verilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁵⁸ Rodosçuk, "(...) Mahallesi'nde" yaşayan Ahmet, Avarız Vakfı için belirlediği 2000 akçayı teslim etmediği sicile kaydedilmiştir. Yine benzer bir olay Abdi Hoca Mahallesi'nde meydana gelmiş avarız vakfı için belirlenen 2500 akçanın verilmediği tespit edilmiştir.⁴⁵⁹ Osmanlılarda örfi vergiler (tekâlif-i örfiye), başlangıçta nadiren ve çok cüzi miktarlarda toplanırken giderek ihtiyaçların artması ve devlet hazinesinin bunları karşılayamaz hale gelmesi üzerine daha sık aralıklarla ve artan miktarlarda toplanır olmuştur. Bu vergileri ödemekte güçlük çeken fakir halka akar veya para olarak tahsis edilen vakıflardan yardım edilebilirdi. Devlet için emek verip hizmette bulunan kişiler yaptıkları hizmet karşılığında bu gibi vergilerden muaf olurlardı. Örneğin, Rodosçuk ahalisinden olup

⁴⁵⁶ RŞS, nr.1544, 76b/1.

⁴⁵⁷ RŞS, nr.1543, 77a/1.

⁴⁵⁸ RŞS, nr.1545, 110b/1.

⁴⁵⁹ RŞS, nr.1547, 25b/1, b/2.

huzura arz sunan İstanbul suyolları yapım hizmeti için tayin olunan Müslümanlar hizmet mukabelesinde olan avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf olduklarına dair ellerinde hükmü şerif sureti ve defteri verilmiş iken hizmete devam ettikleri her sene için bu vergi ödemelerinden muaf olacakları belirtilmiştir. Aynı şekilde gayrimüslim halktan alınan ispenç vergisinin de hizmette bulunulması üzerine alınmadığı belgelere kaydedilmiştir.⁴⁶⁰ Akarların yıllık gelirinden, paraların ise işletilmesiyle elde edilen kârından yardım yapılırdı. Böylece ana kaynağa dokunulmamış olurdu.⁴⁶¹

2.2. TARIM

Orhan Bey (1326-1362) zamanından itibaren yerleşik toplum düzenine geçmeye başlayan Osmanlı Devleti, sahip olduğu askeri ve idari yapısına da bağlı olarak, iktisadî açıdan tarım toplumuna dayalı bir yapı oluşturmaya başlamıştır. Toplumun büyük bir kısmı tarım alanında çalışmaktaydı. Bundan dolayı da tarım, tımar sistemi içerisinde, Osmanlı Devleti'ne en fazla gelir sağlayan alandı.⁴⁶²

Rodosçuk halkı genel olarak çiftçilikle geçinir, halk geçimini topraktan sağlardı. Rodosçuk'un arazi yapısı ve bitki örtüsü ile yapılan değerlendirmeler, şehrin 5-10 kilometre ile sınırlı olan yakın çevresinde toprağın bereketli olduğu, nispeten iyi işlendiği ve zengin bir ziraatın olduğu noktasında birleşmekteydi. Şehirden uzaklaşıldığında, toprak Rodosçuktaki kadar verimli olmasına rağmen, etraftaki ovalara serpilmiş birkaç köyün çevresi hariç, büsbütün işlenmemiş haldedir. Şehirde bağ ve bahçelerin çokluğu özellikle dikkat çekmektedir.⁴⁶³ Tarla ve bahçelerin çokluğu mahsulün verimliliği oldukça dikkat çekiciydi ve mahsulün toplanması, toprağın işlenmesi için para veya ürün karşılığında toprak sahiplerine yardım eden ırgatların varlığı da bilinmektedir. Rodosçuk kazasında yaşayan Mustafa'nın kocayan (yaşlı) ana ve babasına ait bulgur tarlalarında mahsulün toplanması için Fatma adında bir kişiyi tarlada ırgat olarak çalıştırıldığı belgelere kaydedilmiştir.⁴⁶⁴ Rodosçuk kazasında XIX. yüzyıl ortalarındaki zirai faaliyetler incelendiğinde toprağa dayalı üretimin oldukça

⁴⁶⁰ RŞS, nr.1543, 63b/1.

⁴⁶¹ Mehmet İpşirli, "Avarız Vakfı", *DİA*, C.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.109.

⁴⁶² Cengiz Parlak, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gömülcine Kazasının İktisadi Durumu Üzerine Tespitler", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, s.6, 2013, s.88.

⁴⁶³ Elibol, "Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18-19. Yüzyıllar)", s.390.

⁴⁶⁴ RŞS, nr.1545, 78b-3.

yoğun olduğu görülmektedir. Bunda, iklim koşullarının yanı sıra, arazi yapısının ekime uygun ve aynı zamanda verimli oluşu önemli bir faktör olmuştur.⁴⁶⁵

“Rodosçuk kazasında arazinin kullanım alanlarına dağılımını, hububat ürünlerinin ekimi için ayrılmış tarla, üzüm yetiştiriciliği için bağ ve bağdala (işlenmemiş bağ) ve bunların yanı sıra meyve sebze yetiştiriciliği ile bahçe ve çayır alanları için ayrılmış topraklar oluşturmaktadır. Buna göre toprağın dağılımı; % 71’i tarla, % 20’si bağ, % 4’ü bağdala, % 3’ü diğerleri, % 1’i bahçe ve % 1’i de çayır alanlarına ayrılmıştır. En fazla yer tutan hububat üretimi için ayrılmış olan tarlalardır. Bahçe ve çayır alanları ise, arazinin en az kısmını teşkil etmektedir”. Bağ ve bağdala için ayrılmış topraklar ikinci sırada yer almakta ve bu da kazada bağcılık faaliyetlerinin önemli ölçüde yer tuttuğunu göstermektedir.⁴⁶⁶

Rodosçuk’ta ürün çeşitliliği, toprağın verimliliği, iklim özellikleri ve arazinin yapısıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Bölgenin sahil kesiminde görülen Akdeniz iklimi üzüm ve pamuk gibi ürünlerin yetiştirilmesine imkân vermektedirken iç kesimlerdeki karasal iklim koşulları başta buğday olmak üzere arpa, nohut, yulaf ve darı gibi tahıl ürünlerin yetiştirilmesini mümkün kılmaktadır.⁴⁶⁷ Tahıllar genelde değirmenlerde öğütülerek un haline getirilir ve bu tahıllar arasında en çok öğütülen arpa ve buğdaydır. Örneğin, İnecek kazasına tabiî olan Ahmet Bey’in eşi Hüma Hatun un öğütmek istemiş bunun üzerine Ahmet Bey huzura çıkarak eşinin isteğini söylemiş değirmende un öğütmek için talepte bulunmuştur.⁴⁶⁸ Örnekten anlaşılacağı üzere değirmenlerin devlet eliyle işletildiği ve belirli bir izin dahilinde öğütme işleminin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Tahıl ürünlerini genellikle saklamak için ambar ve sandıklar kullanılırdı böylece tahıllar bu ambar ve sandıklar içinde bozulmadan uzun süre sağlam kalabilmekte idi.⁴⁶⁹ Rodosçuk’un tahıldan sonra gelen önemli tarım ürünü hiç şüphe yok ayçiçeğidir. Ayçiçeği tohumundan yağ elde edilmekte ve bu bitki Trakya topraklarını çok sevmektedir. Sebze ekiminde ise en çok soğan ve patates yer almaktadır. Sefer zamanları tedarik edilen sebzeler arasında soğanın olması da belgelere yansımıştır.

⁴⁶⁵ Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, s.81.

⁴⁶⁶ Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, s.82-83.

⁴⁶⁷ Ateş, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.266.

⁴⁶⁸ RŞS, nr.1547, 32a/2.

⁴⁶⁹ RŞS, nr.1545, 93b/1.

Rodosçuk kazasından 1000 akçalık 80 kilo soğanın alınması için ferman çıkarılmıştır.⁴⁷⁰ Rodosçuk'tan temin edilmesi emri verilen ürünler içinde yine 3000 kantar⁴⁷¹ soğanın yer aldığı belgelere kaydedilmiştir.⁴⁷² Bunlar dışında ordunun ihtiyacını karşılayacak çeşitli ürünlerin varlığı da görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasından ihracı yapılan, otuzar kilo yağ, yirmi beşer kilo bal tedarikinin erkenden yapılması için emir çıkarıldığı bilinmektedir.⁴⁷³ Fasulye, nohut ve bakla ilimizde üretilen kuru sebzeler arasındadır. Yaş sebzeler arasında domates başta gelir. Yıllık üretimi 10.000 tona yaklaşır. Bunu patlıcan, kabak, biber ve taze fasulye izler. Kışlık sebzeler arasında lahana ve pırasa ön plandadır. Rodosçuk Benados Köyü'nde yetiştirilen karpuz da çok meşhurdur. Rodosçuk'ta meyvecilikte oldukça çeşitlidir: Muz, turunçgiller, zeytin, erik, kiraz, dut, ayva, armut, zerdali, ceviz, badem ve incirin yanı sıra üzüm yetiştiriciliği dikkat çekmektedir. Yılda 50-60 ton üzüm üretilmektedir.⁴⁷⁴ Rodosçuk özellikle bağcılık konusunda bu yerlerin başında gelmektedir. Mikes, Rodosçuk'ta üzüm üretimini nasıl yapıldığı şöyle anlatmaktadır: *“Burada o kadar bağ var ki, başka yerlerde bu kadarı vilayete yeter. Hepsi de çok iyi işlenmiş. İçlerinde bol bol meyve ağaçları olduğundan, her biri birer bahçe gibi”*⁴⁷⁵ Yaş üzüm, kuru üzüm, rakı, şarap elde etmek üzere oluşturulan bağlar, temettuat sayımlarında kazada 3.083 dönümlük alanı kaplamaktadır. Bu alanın toplam kıymeti ise 164.805 kuruştur.⁴⁷⁶ Rodosçuk'ta üzümün bol olduğu senelerde Rodosçuk Limanı'ndan İstanbul ve diğer Osmanlı şehirlerine 400.000 kilogram kadar üzüm sevki ve ihracı olmaktadır. Ayrıca buranın üzümlerinden üretilen şarapları da oldukça meşhurdur. Sancak dâhilinde Naip Nahiyesi, Kumbağı Köyü başlıca şarap üretim merkezleriydi. Naip Nahiyesi'nde senede 7.000 metre, Kumbağı Köyü'nde ise senede 30.000 metre şarap üretimi yapıldı. Merkezi idarenin teşvikiyle birkaç seneden beri ipek böcekçiliği halk arasında yayılmaya başlamış ve birçok dutluklar tesis edilmiştir. Bunlardan başka Rodosçuk ve civarındaki otuz köyde tütün ekilmekte ise de

⁴⁷⁰ RŞS, nr.1545, 143a/1.

⁴⁷¹ “Kintar olarak da bilinir. Latince centanarius kelimesinin Arapça şeklidir. Bu ölçünün ağırlık değeri hakkında mevcut birçok rivayet arsında en çok kullanılanı ve kelime manasına en uygunu 1 kantar = 100 rıtlı olanıdır. Fakat bu da pek sarıh değildir. Büyük miktarda altından söz edilirken 10.000 dinarı (42,33 kg) ifade ederdi. Avrupalı kaynaklarda quintal, cantar ve kental olarak geçmektedir”. Ayrıntılı bilgi için bk. Ünal Taşkın, *Osmanlı Devlet’inde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ 2005, s.51.

⁴⁷² RŞS, nr.1546, 93a/1.

⁴⁷³ RŞS, nr.1545, 104a/1.

⁴⁷⁴ Yalçın, Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.19-20.

⁴⁷⁵ Aydın, “Bir Yabancı Gözüyle Tekirdağ Kelemen Mikas’ın Türkiye Mektupları”, s.440.

⁴⁷⁶ Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, s.85.

buranın tütünlerinin kalitesi düşüktü. Tüccar rağbet etmediği için reji idaresi tarafından satın alınarak başkente gönderilmekteydi.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ Ekin Kanal, “Tekfurdağı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902), *Humanitas*, 4, Tekirdağ 2014, s.121.

Tablo 1.2. 1601-1606 Rodosçuk Şer’iyye Sicillerine Göre Tahıl-Bakliyat Tablosu

Sıra No	Tahıl Bakliyat	Defter No
1	Buğday	RŞS, nr.1545, 119a/4, 167a/1, 93b/1, 171a/2, 174b/1, 78a/2, 73b/3, ; RŞS, nr.1544, 77b/2, 18b/3,60b/1, 83b/3, ; RŞS, nr.1546, 11a/3, 17b/1, 29b/3, ; RŞS, nr.1547, 42b/9
2	Arpa	RŞS, nr.1545, 88a/3, 159b/2, 178a/1,167a/2, 171a/2; RŞS, nr.1543, 174b/1, 49b/5, 73b/3, 76b/3, 78a/1; RŞS, nr.1544, 79b/2, 18b/3, 60b/1, 81a/3, 104a/3, 134a/2, 74a/1, 80b/2; RŞS, nr.1546, 96a/1; RŞS, nr.1547, 68b/1
3	Nohut	RŞS, nr.1544, 77b/2
4	Darı	RŞS, nr.1546 9b/1
5	Yulaf	RŞS, nr.1545 92a/2, 81a/3

İncelenen sicillere göre, Rodosçuk’ta pek çok tahılın yetiştirildiği ancak arpanın daha ön planda olduğu onu takiben buğday ve diğer tahılların yer aldığı görülmektedir. Arpa ve buğdayın, yaşamı sürdürebilmek adına tüketilmesi gerekli görülen ekmeğin yapımında kullanıldığı için oran olarak diğer tahıl ürünlerinden fazla üretildiği ve tüketildiği düşünülmektedir. Rodosçuk’ta arpa ve buğday, sadece iç tüketimde değil aynı zamanda ihracatta da önemli bir hububatı.

2.3. HAYVANCILIK

Osmanlı toplumunda süt ve süt ürünleri, halkın günlük tüketiminde önemli ihtiyaç maddeleridir. Bunun için şehirlerde bile birçok aile sırf kendi ihtiyaçları için birkaç koyun, keçi, inek gibi hayvan beslemekteydi. Ulaştırma gereçleri içinde ise deve, at, katır, eşek gibi hayvanlar talep oluşturmıştı. Bu bakımdan hayvancılık önemli bir faaliyetti ve hayvanlardan alınan bir kısım vergilerin bütçelerde çok kere dördüncü gelir kalemi olarak (ağnam gelirleri) kaydedilmekteydi. Osmanlılarda küçükbaş hayvandan alınan bir vergi türü olan resm-i ganem, adet-i ağnam⁴⁷⁸ her iki koyuna bir akça resmi ganem ve her 300 koyun için 5 akça resmi ağıl alınmaktadır. Rodosçuk kazasında yaşayan reayanın ordu hazinesi için gönderdikleri resmi ağnam vergisini 20 gün geçmesine rağmen verememeleri üzerine devlet tarafından sipahiyeler gönderilmiştir. Müslümanların ellerinde mevcut olan koyunlar deftere yazılmış her koyun için birer

⁴⁷⁸ Feridun Emecen, “Ağnam Resmi”, *DİA*, C.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s.478.

akça resmi ağnam, 5 akça resmi ağıl ve 100 resmi ağnamdan 20 akça dahi sipahilerin alıp hazine-i amireye teslim etmesi söylenilmiştir. Koyunların biri için 1 adet resmi ağnam, 300 koyundan, 500 akça resmi ağıl ve 100 koyun için 20 akça verip bundan ziyade kuzu ve arpa içinde birer akça verilmiştir.⁴⁷⁹ Rodosçuk kazasında ordu için, 4778 resmi koyun kaydının olması bu koyunların muaccele tahsil edilip İstanbul'a ulaştırılmak üzere koyunların teslimi için emir verilmiştir.⁴⁸⁰ Rodosçuk'un İltizam Emimi Mahmut, çoban Ömer Çelebi'nin idaresinde olan koyunların kaybolması üzerine olay teftiş edilmiştir. Süleyman'ın koyunları arasında bulunan Mahmut'un koyunları için 20 resmi ağnam alındığı bilinmektedir.⁴⁸¹ Vergilendirme bahar aylarında yapılmakta olup kazadaki koyun ve kuzular nisan başında sayılıyordu.⁴⁸² Küçükbaş hayvan sahiplerinin hayvan başına ödeyecekleri vergi daha önceden tespit edilmekle birlikte devlet tarafından ihtiyaç hâsıl olduğunda vergi miktarlarına zam yapılmaktaydı. Bu durum fermanla tespit edildiğinden vergilendirme uyarınca özellikle küçükbaş hayvan sahipleri gerekli ödemeyi yapmak zorundaydı.⁴⁸³

Rodosçuk'un hayvancılığı, çiftçinin beslediği hayvanlara dayanır. Sicil kayıtlarından elde edilen verilere bakıldığında Rodosçuk'ta sığır (inek, buzağı, dana, at, öküz, tosun, düve), camış, koyun, keçi, arı, oğlak, kuzu ve gibi hayvanlar yetiştirilmektedir. Edirne'den Rodosçuk kazasına satılmak için götürülen beyaz kulağı kesik ve sağ ayak tırnağı kırık bir öküzü 5000 akçaya satan Ali 30 gün içerisinde parasını teslim almıştır.⁴⁸⁴ Rodosçuk'a gitmek üzere atı ile yola çıkan Piri, birileri tarafından önü kesilerek atı çalınmış ve olayın dava edilmesi üzerine ata karşılık mahkeme sonucu Murat'ın öküzlerini Piri'ye vermiştir.⁴⁸⁵ Rodosçuk'ta Mehmet Emin tarafından Osman'a satılmak için gönderilen bir çift karasığır, bir al at, bir miktar akça, bir çift su sığırı satmak istemiş ancak Osman atı satın alıp karasığır çiftini ise bir çil at ve buğday ile değiştirmiştir.⁴⁸⁶ Alım satım esnasında sadece paranın kullanılmadığı değiş-tokuş sisteminin de geçerli olduğu görülmektedir. Büyükbaş hayvanlar arasında

⁴⁷⁹ RŞS, nr.1545, 123a/1.

⁴⁸⁰ RŞS, nr.1545, 115a/1.

⁴⁸¹ RŞS, nr.1545, 78a/3.

⁴⁸² Ateş, XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi, s.275.

⁴⁸³ Göktepe, Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı (1840-1914), s.126.

⁴⁸⁴ RŞS, nr.1543, 139b/2.

⁴⁸⁵ RŞS, nr.1545, 89a/1.

⁴⁸⁶ RŞS, nr.1545, 45a/3.

en fazla sığır cinsi yani inek, buzağı, dana, öküz, tosun ve düve bulunmaktadır. Bunların dışında manda ve camış da diğer büyükbaş hayvanlar arasındadır.⁴⁸⁷

Rodosçuk'ta yetiştirilen küçükbaş hayvanlar arasında koyun, kuzu ve tavuk yer almaktadır. Örneğin, İstanbul'a teslim edilecek koyunların miktarı deftere yazılarak mühürlenip bir sureti koyun sahiplerine bir suretinde koyunları alacak kişilere teslim edildiği bilinmektedir. Üç kuzulmuş koyunu 60 akçaya, iki kuzulmuş koyunu ellişer akçaya ve bir kuzulmuş koyunu 40 akçaya satılmıştır.⁴⁸⁸ Rodosçuk kazasında Abdullah'a ait 2290 adet koyun çoban Ömer tarafından yalaka götürülmek için ahırdan çıkarılmış ve koyunların yanı sıra 2 merkep, 1 siyah at ve 1 çift öküzünde koyunlarla birlikte çoban tarafından yalaka götürüldüğü belgelere yazılmıştır.⁴⁸⁹ Bölgede kümes hayvancılığı da önemli bir uğraş idi. Bazı köyler avarız mukabili olmak üzere matbaa-ı amire mühimmatı için halk tavuk ve piliç gibi hayvanları vermekle yükümlü tutulmuştur.⁴⁹⁰ Rodosçuk'ta matbaa-ı amire Emini Mehmet, verilen emir üzerine 713 hanenin her birine yirmişer adet tavuk ve onar adet piliç dağıtması için görevlendirilmiştir.⁴⁹¹ Rodosçuk kazasından ordu için ihraç edilmesi emredilen yüz ellişer koyun ve yirmi beşer tavuk orduya ulaştırılmıştır.⁴⁹² Rodosçuk'ta 207 hane üzerinden alınan 4140 tavuk, 2070 adet piliç devlet eliyle ordunun beslenme ihtiyacını karşılamak üzere halktan toplanıldığı görülmektedir.⁴⁹³ Rodosçuk, Malkara, Hayrabole ve 70 kadılık yeri tavuğa bağlı bazı kurallar dahilinde her sene 12 kez 100.000 tavuk kesilip matbaa-ı amireye gelir olarak ulaştırılmaktadır.⁴⁹⁴

Rodosçuk, Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarında yer almış bir kıyı şehridir. Ayrıca Marmara da balık geçidinin ve topluluğunun merkezindedir. Onun için eskiden şehir balıkçılığı ilerideydi. Şehir halkının bir kısmı geçimini balıkçılıktan sağlamaktaydı.⁴⁹⁵

⁴⁸⁷ Güldür, *Tereke Defterlerine Göre Rodosçuk Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat (1788-1790)*, s.87-88.

⁴⁸⁸ RŞS, nr.1545, 139b/1.

⁴⁸⁹ RŞS, nr.1547, 19a/4.

⁴⁹⁰ Ateş, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.275.

⁴⁹¹ RŞS, nr.1545, 122b/2.

⁴⁹² RŞS, nr.1545, 104a/1.

⁴⁹³ RŞS, nr.1545, 10b/1.

⁴⁹⁴ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, (5. Kitap), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.165.

⁴⁹⁵ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.22.

Rodosçuk kırsalında hayvancılığın yaygın olması sebebiyle bazı köylerin bir kısmı hayvanların ot ihtiyacını karşılamak üzere ovaları çayırılık olarak bırakmaktadır. Hayvanların yem ve ot ihtiyacını kolayca karşılamak için ahırların etrafına otluk ve samanlık gibi yerler inşa edilmiştir. Hayvan sahiplerinin terekelerinde hayvanlarını beslemek için kullandıkları hububatta yer almaktadır.⁴⁹⁶ Hayvanların beslenmesinde ilk akla gelen ürün arpadır.⁴⁹⁷ Rodosçuk kazasında yaşayan Subaşı Derviş, Rodosçuk İskelesi'nde bulunan bir mahzenden arpa ve saman almıştır. Ali'ye ait olan saman ve arpanın Derviş tarafından izinsiz alınması karışıklığa neden olmuş olayın sual olunup dava açılması kararlaştırılmıştır.⁴⁹⁸

Hayvanlarla ilgili verilen bilgiler salnamelere⁴⁹⁹ göre değişiklik arz etmektedir. 1892 yılında sancak genelinde hayvan miktarları şöyleydi. Tekfurdağ'ı Sancağı'nda 167.999 koyun, 45.058 keçi, 13.631 öküz, 2.347 manda, 3.422 dana, 2.812 beygir, 160 manda boğası, 301 sığır boğası, 4.000 manda ineği, 8.670 karasığır ineği, 2.050 malak, 43 deve, 1.180 eşek, 2.410 canavar (domuz) olduğu tespit edilmiştir. 1900 yılında ise bu sayı, 2.400 öküz, 500 koşu mandası, 2.000 dişi manda, 2.500 eşek, 200 manda boğası, 300 karasığır boğası, 2.000 beygir, 4.000 karasığırdan ibarettir.⁵⁰⁰

Bazı hayvanlar yük taşımak ve ulaşımı sağlamak için kullanılmıştır. Bir yerden başka bir yere gitmek için genelde atlar tercih edilmiş atı olmayan kişiler ise at sahiplerinden emanet olarak yolculuk yapmaya çalışmışlardır. Örneğin, 1012 yılının Cemaziyülevvel ayının 28'inci günü İstanbul'dan, Rodosçuk'a gitmek için bindiği bir kara doruğu Rodosçuk'ta Sinan Mehmet adında bir kişiye emanet ettiği belgelere yansımıştır.⁵⁰¹ Ali ve Turhan Çavuş İstanbul'dan bindikleri bir kara at ve sarı katırı Mehmet'e emanet edip sahibine ulaştırmasını istemişlerdir.⁵⁰² Hayvanların bakımı, beslenmesi ve sayım işlemlerinin yapılması için para karşılığında çobanlar tutulmaktadır. Koyunları çalmak isteyen birçok hırsızın önüne siper olan çobanlar bazen bu olaylardan darp edilerek kurtulmuş bazen de ölümle sonuçlandığı belgelere kaydedilmiştir. Rodosçuk İnecek yolu üstünde akşama doğru çobanı tarafından terk

⁴⁹⁶ RŞS, nr.1544, 84a/2, RŞS, nr.1546, 80b/2, RŞS, nr.1545, 118a/1.

⁴⁹⁷ Ateş, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, s.263-264.

⁴⁹⁸ RŞS, nr.1544, 49a/4.

⁴⁹⁹ Osmanlılar da resmî ve özel kurumlar tarafından yayımlanan yıllıklar olarak ele alınmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Bilgin Aydın, "Salname", *DİA*, C.36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s.51-54.

⁵⁰⁰ Ekin Kanal, "Tekfurdağı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1890-1902)", s.121.

⁵⁰¹ RŞS, nr.1544, 38b/4.

⁵⁰² RŞS, nr.1544, 38b/5.

edilmiş 22 adet keçiye bulan Ali ve Hasan buldukları hayvanları kasaba götürüp kestirmişlerdir. Olayın davaya taşınması ile aslında 80 adet koyun ve keçinin yolda bulunduğu 80 koyunun 58'inin kasap tarafından kesilmiş olduğu ortaya çıkmıştır. Dava sonucu geriye kalan hayvanlar sahibine teslim edilmiş ve zararı karşılanmıştır.⁵⁰³ Rodosçuk kazasında yaşayan Ömer Çelebi, ağılda hayvanlarına bakması için iki çoban çalıştırmaktaydı. Koyunları çalmak için ağıla giren Tarık adlı hırsız iki çobanı da öldürmüştür.⁵⁰⁴

17. yüzyılda ait sicillerin incelenmesi üzerine Rodosçuk'ta küçükbaş hayvancılığın daha fazla yaygın olduğu özellikle koyun ve kümes hayvancılığın yapıldığı anlaşılmaktadır.⁵⁰⁵ Büyükbaş hayvancılığın daha arka planda olması balıkçılığın ve arıcılığın da olmaması dikkat çekicidir.

2.4. TİCARET

Coğrafi konumu sebebiyle stratejik bir öneme sahip olan bir geçit bölgesi olarak adlandırabileceği Rodosçuk, Marmara Denizi kuzey sahilinde bulunup İstanbul, Çanakkale, Kırklareli ve Edirne ile sınırlı bir sahil şehridir. Fetih sonrasında durağan bir gelişme seyretmesine rağmen Rodosçuk iskelesinin devlet tarafından hububat transferi için açıkça teşvik edilmesiyle XV. yüzyıl sonlarına doğru canlanmaya başlamıştır. Bunda İstanbul'un fethi ile şehre göçürülen büyük nüfus kitlelerinin beslenmesi önemli rol oynamıştır. Bu doğrultuda Rumeli'den gelen hububat, et, meyve ve sebze gibi temel ihtiyaç maddelerinin düzenli olarak sağlanması işini Rodosçuk limanı üstlenmiştir. Osmanlı Devleti, Rodosçuk üzerinden yapılan tahıl ticaretini desteklemiştir. Trakya tahıl ticaretini Rodosçuk üzerinden yönlendirmeye yönelik devlet politikası, Rodosçuk'un küçük limanındaki ticaret hacminde belirgin bir artışla sonuçlanmıştır.⁵⁰⁶ Rodosçuk Limanı kullanılarak yakın vilayetlere arpa,⁵⁰⁷ buğday,⁵⁰⁸ küçükbaş hayvan,⁵⁰⁹ üzüm,⁵¹⁰ soğan⁵¹¹ ve tuz⁵¹² gönderildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde Rodosçuk,

⁵⁰³ RŞS, nr.1545, 49a/1.

⁵⁰⁴ RŞS, nr.1546, 5b/2.

⁵⁰⁵ RŞS, nr.1545, 123a/1, 122b/2, RŞS, nr.1546, 2a/2, RŞS, nr.1545, 58a/3, RŞS, nr.1545, 104a/1.

⁵⁰⁶ Özaba, 17. Yüzyılın Başına Ait Şer'iyye Sicillerine Göre Tekirdağ'da Sosyal ve Ekonomik Hayat: Kaynak ve Değerlendirme, s.13.

⁵⁰⁷ RŞS, nr.1545, 60b/1.

⁵⁰⁸ RŞS, nr.1546, 11a/3.

⁵⁰⁹ RŞS, nr.1545, 10b/1.

⁵¹⁰ RŞS, nr.1546, 94b/1.

yapılan ticari faaliyetlerle İstanbul'u besleyen durumunun yanı sıra bölgesinin ihtiyaçlarının karşılanması bakımından liman merkezli bir yerleşim merkezi olarak taşra ticari faaliyetlerine örnek oluşturmaktadır.⁵¹³ Rodosçuk'un 16. yüzyılda büyük ölçüde İstanbul piyasası için çalıştığı söylenebilir. Trakya'da yetiştirilen buğday, Samakov'da üretilen demir, Filibe pirinçleri ve belki abaları bu iskeleden sevk edilmekteydi. Aynı zamanda kasabanın kendisinde üretilen mum ve yağlarda aynı yoldan gönderilmekteydi. Örneğin; Rodosçuk İskelesi'nden yakın taşra vilayetlerine 30 kilo yağın temin edilip gönderildiği bilinmektedir.⁵¹⁴ Rodosçuk İskelesi, Edirne ve Bursa'ya giden ticaret yollarından da yararlanabilmiştir. Edirne'ye meyve baharat gönderimi, Bursa'ya ise demir ve hububat gönderildiği bilinmektedir. Örneğin, Rodosçuk İskelesi'nden İstanbul'a 80 kantar ham demiri götürmesi için Subaşı Hüseyin görevlendirilmiştir.⁵¹⁵ Rodosçuk İskelesi'nden tüfek yapımı için getirilen 614 kantar demirin İstanbul'a Abdi tarafından götürüldüğü belgelere kaydedilmiştir.⁵¹⁶ Rodosçuk İskelesi'nden çeşitli vilayetlere gönderilmesi için demir temin edilmiş ve vilayete gönderilen demir arabalar ile yerlerine ulaştırılmıştır.⁵¹⁷ Ayrıca bölgede akarsularında bol olduğu İstanbul'da tüketilen unların bir bölümü İzmit'te öğütülmektedir. Ancak değirmenlerin faaliyeti için gerekli olan buğday, gemilerle başka bölgelere götürülmekte ve İzmit'in çevresinde tarım arazisi pek bulunmamaktadır. Buğdayın önemli bir bölümü Rodosçuk'tan gönderildiğinden, buğday gemilerinin gelmemesi günlük yaşamın alt üst olmasına yol açmaktadır. Bazı taşra bölgelerinde kıtlık baş gösterdiği zaman Rodosçuk'tan hububat ve çeşitli malzeme temini yapılmıştır.⁵¹⁸ Rodosçuk'ta ekilen buğdayın Yusuf adlı bir kişi tarafından Rodosçuk İskelesi üzerinden İstanbul'a ordu ihtiyacı için bir miktar buğday⁵¹⁹ götürdüğü belgelere kaydedilmiştir.⁵²⁰ Aktif olarak kullanılan liman, gemi ve

⁵¹¹ RŞS, nr.1546, 93a/1.

⁵¹² RŞS, nr.1545, 12b/3.

⁵¹³ Göktepe, *Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı* (1840-1914), s.144.

⁵¹⁴ RŞS, nr.1545, 104a/1.

⁵¹⁵ RŞS, nr.1545, 35b/1.

⁵¹⁶ RŞS, nr.1545, 34b/6.

⁵¹⁷ RŞS, nr.1543, 90a/1.

⁵¹⁸ Faroqi, "İstanbul'un İlaşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı" (16-17. Yüzyılları), s.148.

⁵¹⁹ Rodosçuk iskelesinden İstanbul'a gönderilmesi için, 28 çuval buğday temin edilmiş sorunsuz bir şekilde ulaştırılması üzere ferman çıkarılmıştır. RŞS, nr.1543, 58a/1.; Rodosçuk iskelesinden ambar-ı amire için üçer nüzul akçası, 400 kilo arpa ve 320 kilo yulaf temin edilmiş ve vilayetlere gönderilmiştir. RŞS, nr.1543, 14b/1.; Rodosçuk'ta Sinan Reis ve Ali Çelebi tarafından İstanbul'a ambar-ı amire için Rodosçuk iskelesinden üçer nüzul akçası ve 300 kilo arpa temini için görevlendirilmişlerdir. RŞS, nr.1547, 60a/1.; Rodosçuk iskelesinden İstanbul'a 4 çuval buğday ve daha sonra yine 3 çuval buğday gönderimi gerçekleştirilmiştir. RŞS, nr.1543, 60a/2.; Rodosçuk iskelesinden İstanbul için, dörder nüzul

kayık sahibi olanlar içinde oldukça önemli bir taşıma görevi yapmaktaydı. Mesela; Rodosçuk İskelesi'nde Yusuf'a ait birkaç kayıktan söz edilmektedir.⁵²¹ Yine İbrahim ve Ahmet' ait 13 kayık tespiti vardır. Birden fazla gemiye sahip olan bu kişiler kayıklarını başka kişilere de kiraladıkları bilinmektedir.⁵²²

Kısa sürede gelişen ve yoğunluğu hızla artan bu ticari hareketlilik Rodosçuk merkezli iki önemli ticaret ağının gelişmesine yol açmıştır. Doğu Akdeniz ticaretinde hâkim olan Latin tüccarların oluşturduğu uluslararası bir ticaret ağıdır. Her iki ticaret güzergâhı imparatorluğun hatırı sayılır bölgeleri içine alan bir coğrafyayı kapsamaktadır.⁵²³ Bunlardan birincisi İstanbul iaşesi temininde gelişen iç ticaret ağı ikincisi ise Balkanlar ve İstanbul hattı kadar Marmara güneyindeki ünlü merkez Bursa ve onun iskeleleri ile Balkanların bağlantısını da Rodosçuk sağlıyordu. Bizans döneminden beri Rodosto, İstanbul'un beslenmesi babında önemli bir tahıl iskelesiydi. Rodosçuk kazasında yaşayan Yusuf, Saime adlı bir kadından buğday almak istemiştir. Asaf Reis Rodosçuk İskelesi'nden 100 kilo arpa temini için gönderilen Defterdar Ali Efendi İstanbul'a gönderilecek arpayı Asaf Reis'in eşliğiyle beraber İstanbul'a göndermiş huzura çıkan Asaf istenilen arpayı eksiksiz bir şekilde getirdiğini söylemiştir. Arpa ücretinin Defterdar Ali tarafından verilmesi söylenilmiş ancak ücret olarak belirlenen 2000 akça Asaf'a teslim edilmemiştir. Olayın sual olunması üzerine ücretin Ali tarafından harcandığı birkaç gün sabrederse ödemeyi yapacağını ifade etmiş birkaç gün sonra Asaf 2000 akçayı Ali'ye ödemiştir.⁵²⁴ Saime Rodosçuk'tan İstanbul'a götürdüğü buğday için 3000 akçalık ücret belirlemiştir. Yusuf buğdayı almış ancak ücretin tamamını ödeyememiştir. Bundan dolayı olay mahkemeye taşınmış geriye kalan 700-600 akçanın ödenmesi talep edilmiştir. Fakat Yusuf bu parayı hemen ödeyemeyeceğini biraz müddet verilirse elinde bulunan buğdayı İstanbul'da satıp kazandığı para ile Saime'ye olan borcunu ödeyebileceğini söylemiştir.⁵²⁵ Rodosçuk kazasına tabii olan Yusuf, Süleyman'a 9000 akçalık buğday satmış ödemenin ise dört ay

akçası ve 110 kantar soğan temini yapılmıştır. RŞS, nr.1545, 1b/2.; Ambar-ı amire için çeşitli kazalardan hububat temini yapılmış özellikle 12 kantar buğday temini Rodosçuk iskelesinden İstanbul'a gönderilmiş buğdayın az olması üzerine 11 kantar tekrar gönderme yapılmıştır. RŞS, nr.1545, 35a/1.

⁵²⁰ RŞS, nr.1547, 30a/3.

⁵²¹ RŞS, nr.1547, 4a/2.

⁵²² RŞS, nr.1545, 97a/2.

⁵²³ Ateş, *XIV. Yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk Limanı*, s.22-23.

⁵²⁴ RŞS, nr.1546, 12b/3.

⁵²⁵ RŞS, nr.1547, 30a/3.

sonra verileceği kararlaştırılmıştır. Dört ayın sonunda Yusuf, Süleyman'dan borcu tahsil etmek istemiş ama Süleyman yine borcunu ertelemek istemiştir. Süleyman, henüz harmana iki ay var diyerek 3000 akçayı şimdi verip harman zamanı geldiğinde de diğer kalan kısmını verebileceğini söylemiştir. İki ay sabreden Yusuf önce 3000 akçayı harman sonrası da geri kalan kısmı almıştır.⁵²⁶ Klasik Osmanlı Dönemi'nde de metropol İstanbul'un beslenmesi bir taşıma ve ticaret tekeli ve bu gibi yönlendirilmiş mekanizmalar sayesinde mümkündü. Bu taşıma mekanizmasında Rodosçuk önemli bir toplama merkezi, bir buluşma noktasıdır. Bununla birlikte Rodosçuk'un doğrudan Avrupa karayolu üzerinde olmamasının şehrin halkı için avantajlı bir yönü vardır.⁵²⁷ Buğday ve arpa ticareti sadece Müslümanlar arasında yapılmamış gayrimüslimlerinde buğday ve arpa alım-satım işlemini gerçekleştirdiği görülmektedir. "Yahudi (...) adlı" bir kişinin 20 kilo buğday ve 100 kilo arpayı Ali'ye satmak istemiş ve 40 kilo arpanın Ali'ye satılması üzerine gayrimüslimi kefil göstererek eğer 30 güne değin 40 kilo arpanın teslimi gerçekleşmezse kefillerden arpanın akça ücretinin alınması için kefillere 2000 akça emanet vermiştir. Buğday tahsilinin gerçekleşmemesi üzerine belirlenen akçanın kefillerden alınmasını istemiştir.⁵²⁸ Rodosçuk sakinlerinden olan Hasan, tarlasına giren Yunus'un 2 med miktarı çavdarlı buğday yolmuş ve durumun farkına varan Hasan olayın sual olunmasını talep etmiştir. 7-8 gündür dava olunan buğdaydan elli beşer akça alınması istenilmiştir. Ancak mahkeme esnasında Yunus birkaç kilo buğday aldım ama çavdarlı değildi diye ifade vermiştir. Dava sonucu Yunus'tan 55 akça tahsil edilmiştir.⁵²⁹ Mahsule zarar verilmesi ve olayın mahkemeye taşınması ile kişilerin karşılıklı anlaşarak bedelinin ödenmesi üzerine dava son bulmuştur. Erzurum'dan Rodosçuk'un Kemah kazasına, Kemah gemisiyle gelen 15 kilo buğdayın sipahi Mehmet tarafından alındığı sicile kaydedilmiştir.⁵³⁰ Buğday ve diğer tahıl ürünlerine ihtiyaç duyulduğu zaman civar vilayetlerden tedarik edildiği ve çeşitli bölgelere gönderildiği bilinmektedir.

Rodosçuk bir tarım memleketi olduğu için başlıca gelirini toprak ürünlerinden teşkil etmekteydi. Özellikle bunlar; tahıl, kavun, karpuz, ayçiçeği tohumu ve yağı, pancar, soğan, yumurta, üzüm, şarap, tavuk, peynir, yapağı ve deridir. Malkara, hayvan

⁵²⁶ RŞS, nr.1546, 11a/3.

⁵²⁷ Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*, s.87.

⁵²⁸ RŞS, nr.1545, 60b/1.

⁵²⁹ RŞS, nr.1544, 25a/2.

⁵³⁰ RŞS, nr.1547, 17b/2.

ürünlerinde, Hayrabolu, şeker pancarı ürününde ilk sırada idi. Kümes hayvanları bölgenin hemen her köşesinde beslenmekte ve önemli gelir sağlamaktaydı.⁵³¹

Rodosçuk'ta üretim faaliyetlerinden bir diğeri ise bağcılıktır. Buradaki üzüm bağlarında gayrimüslimler için şarap yaptırılır, geri kalanının pekmez ve turşu için kullanılmasına müsaade edilirdi. Kaza genelindeki bağlardan elde edilen şaraplar, fiçılara doldurulur arabalarla Rodosçuk'a getirilip satılırdı. Arabayla kasabaya getirilen şarapların satışı esnasında satıcıdan kanun gereği fiçı başına 12 akça vergi alınırdı.⁵³² Rodosçuk kazasının da Subaşı Derviş Çelebi, ikişer 195 akça ücreti ile Taşraya siyah üzüm göndermiştir. Siyah üzümün kalmadığı zamanlarda daha az miktarda üzüm vilayetlere gönderilmiştir.⁵³³ Rodosçuk'un Kefe Mahallesi'nde Mustafa ve Durmuş Hasan 4 ay içinde Nasretli Karyesi'nde olan üzüm bağları için 1500 akça, "(...) Karyesi'nde" olan bağlara ise 5000 akça ücret belirleyip üzüm bağlarını satın almışlardır.⁵³⁴ Abdullah ve Mehmet mahruse-i İstanbul şerbetçisi olup ikişer 160 akçaya 29 kantar siyah üzümü satmadan parayı alıp firar etmişlerdir. Durumun sual olunması istenilmiş ve olay mahkemeye taşınmıştır.⁵³⁵ Rodosçuk "(...) Mahallesi'nde" yaşayan Osman şahitler eşliğinde Recep adlı bir kişiye 32 adet çuval içinde 88 kantar siyah üzüm emanet etmiştir. Recep'in ölmesi üzerine şahitler eşliğinde bıraktığı muhallefattan emanet edilen üzüme karşılık gelen akça miktarının alınması için dava açılmış ve dava sonucu 88 kantar üzüme karşılık olarak 8400 akça Osman'a ödenmiştir.⁵³⁶

Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'da ekmek yapımında en çok kullanılan tahıl buğdaydır. Osmanlı Devleti için buğday, un ve ekmek ticaretinin tedarik edilmesi önemli bir meseleydi.⁵³⁷ Rodosçuk'ta ordunun ihtiyacı için 1000 kilo arpa, beşer bin akçalık ekmektedariki için emir verilmiştir.⁵³⁸ Gönderilen tahıllar arasında en çok buğday, arpa ve ekmek ihracı yapıldığı görülmektedir. Rodosçuk kazasında bulunan İstanbul'un gümrük eminleri, Rodosçuk İskeleyi'nden taşınan buğday, arpa ve un

⁵³¹ Yalçın-Gökçen, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, s.24.

⁵³² Kaya Göktepe, "İstanbul'un İaşesinin Temini Meselesi ve İstanbul'un İaşesine Katkı Sağlayan Bir Merkez: Tekirdağ Kazası (XVIII-XIX. Yüzyıllar)", *Belleten*, C.LXXXI, 2017, s.872-873.

⁵³³ RŞS, nr.1545, 94b/1.

⁵³⁴ RŞS, nr.1546, 4a/2.

⁵³⁵ RŞS, nr.1546, 6a/1.

⁵³⁶ RŞS, nr.1543, 42b/5.

⁵³⁷ Ümit Ekin, "17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk'ta Tüketilen Gıda Maddeleri ve Fiyatları", (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ: Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2016, s.84.

⁵³⁸ RŞS, nr.1545, 104a/1.

üzerine teftişler düzenlemişlerdir. Teftişler sonucu gümrük eminlerinin belirledikleri gemiler ve izinler ile taşıma işlemi gerçekleştirilmiştir.⁵³⁹ Seferi hümayunda yeniçeri askerleri tarafından Rodosçuk kazasından tedarik edilmesi için 800 kilo arpa, 60 adet koyun, 3000 akçalık ekmek ve otluğun miri muaccele olarak alınması yönünden ferman verilmiştir.⁵⁴⁰ Rodosçuk İskeleyi'nden saray için İstanbul gemisiyle 100 kilo buğday, 300 kilo arpa ve 300 kilo yulaf miri için kantar ile ölçülüp karşılığında 2870 akça teslim edilmiştir.⁵⁴¹ Rodosçuk Nahiyesi'nden, 1500 kilo buğday, 500 kilo nohut ve İncik Nahiyesi'nden, 1000 kilo buğday ve Keşan kazasından, 1500 kilo buğday, 500 kilo nohut ve İpsala kazasından 1000 kilo buğday, 1000 kilo nohut tedarik edilmesi üzere emir olunmuştur.⁵⁴² Bundan dolayı ekmeğin kalitesi ve fiyatı devlet tarafından denetlenirdi. Rodosçuk, buğday üretimi bakımından oldukça şanslı bir şehirdir. Trakya buğdayı, kalite ve çeşit açısından Antik Çağlardan günümüze hemen her dönem için en çok rağbet gören buğday olmuştur. Üretilen buğday, değirmenler aracılığıyla öğütülüyor ve insanların temel besin maddelerinden biri olan ekmeğin yapımı için hazır kıvama getiriliyordu. Sonrasında fırınlar aracılığıyla ekmekler yapıp, tüketime sunuluyordu.⁵⁴³

Osmanlı sanayisi ve iç ticaret kesimleri esnaf birlikleri halinde teşkilatlanmıştır. “Esnaf-ahî” örgütlerinin kent yönetiminde ve üretimindeki önemli rolleri Osmanlıların kuruluş yıllarında da devam etmiştir. 16. yüzyıldan itibaren de fiili olarak devlet ile daha fazla ilişkileri artan kurumlardan birisi haline gelmeye başlamıştır. İstanbul'un ihtiyacının buradaki esnaf tarafından karşılanamadığı durumlarda yakın yerlerde tedarik edilmesi yoluna gidilmektedir. Bu bağlamda Klasik Dönem de Tekirdağ-Rodosçuk Liman'ı ve limana yakın yerlerde ikamet eden tahıl, demir ve kesimlik hayvan gibi ihtiyaç maddelerinin tedariki ile uğraşan esnaflar kurdukları teşkilat ile halkın ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır.⁵⁴⁴

İklim şartlarına ve toprağın jeolojik yapısına tabî bulunan tuz istihali bakımından Osmanlı İmparatorluğu çok müsait bir coğrafi durumda olması hasebiyle tuzu bol olan bir memleket sayılmakta idi. Bugüne kadar elimize geçen vesikalara göre,

⁵³⁹ RŞS, nr.1543, 167a/1.

⁵⁴⁰ RŞS, nr.1547, 68b/1.

⁵⁴¹ RŞS, nr.1545, 81a/3.

⁵⁴² RŞS, nr.1544, 76b/2.

⁵⁴³ Özaba, *17. Yüzyıl Başına Ait Şer'iyye Siciline Göre Tekirdağ'da Sosyal Ekonomik Hayat: Kaynak ve Değerlendirme*, s.91.

⁵⁴⁴ Göktepe, *Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı (1840-1914)*, s.146.

bu geniş ülkenin sahilllerinde, bir kısım göllerinde ve yeraltı tuz yataklarında tuz istihsal edilen başlıca bölgeler: Akdeniz sahilleri, Adriyatik sahilleri, Anadolu, Karadeniz bölgesinde ise Ahyolu ve Tekfur Köyü başta gelmektedir.⁵⁴⁵

Rodosçuk piyasasında satılan ticareti yapılan üç çeşit tuza rastlanmıştır. Kara tuz, beyaz tuz ve Eflak tuzudur. Beyaz ve siyah tuzun nitelikleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Eflak tuzu sadece Rodosçuk'ta değil İstanbul'da da oldukça revaçta ve diğerlerine nazaran daha pahalıydı.⁵⁴⁶ Bulgaristan'ın güneyine tuzun Güney Marmara bölgesinden deniz yoluyla taşındığı, Rodosçuk iskelesinde ambarlarda saklandığı yük hayvanı ve arabalarla kuzeye taşındığı görülmektedir. Kavak Mahallesi'nde mukataa emini İbrahim, Rodosçuk'ta vekil olan Mehmet ve Sinan Beylerin miri tuzdan Rodosçuk İskelesi'ne 55 kilo miri tuz götürdüğü ancak verilen tuz miktarından memnun olunmaması üzerine tuz mirisini alan Hasan, tuz için belirlenen 1022 akçalık fiyatın yirmi ikişer akçasının geri verilmesini istemiş fakat sadece bir küsur akça teslim edilmiştir. Durumun sual olunup tahrir olunması talep olunmuştur.⁵⁴⁷ Rodosçuk'ta Uzun Ali Paşa, Durak'a 800 akçalık tuz satmış ve 900 akçalık tuzu da arabasıyla Pazarcık'ta Mehmet adlı bir kişiye satmak için götürmüştür. Durak, pazar yerine gelerek tuzun kendisine teslim edilmediğini ve budurumun sual olunup tuzun kendisine verilmesini talep etmiştir. Ali ise, 800 akçalık tuzun arpa karşılığı ile Durak'ın alacağını ama ne arpanın ne de paranın olmaması üzerine satışın gerçekleşmediğini söylemiştir. Tuz alım ücretini Durak, kendisiyle değil de oğlu Hasan ile gönderdiğini ifade etmiştir. Fakat Hasan'ın yolda arpayı suya düşürmesi ve olayı babasına anlatamaması büyük bir anlaşmazlığa neden olmuştur. Bunun üzerine durumun karşılıklı konuşularak çözüldüğü sicile kaydedilmiştir.⁵⁴⁸ Rodosçuk'a kuzeyden yük taşıyan ve Rodosçuk İskelesi'nde kuzeye mal sevk eden, araba ve yük hayvancılığı kentte örgütlenmiştir. Genelde kuzeye sevk edilen tuz pahalı olmasın diye Rodosçuk'ta bundan gümrük alınmadığı (miri tuz ise) anlaşıyor.⁵⁴⁹ Rodosçuk kazasında Hüseyin ve Mehmet tuz satmak için, Meyit Çelebi ve Piri Çelebi'ye beşer

⁵⁴⁵ Lütfi Güçer, "XV-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İhisarı ve Tuzların İşletme Nizami", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.23, s.1-2, 1963, s.97.

⁵⁴⁶ Ümit Ekin, "Rodosçuk Halkının Beslenme Kültürü Üzerine Bazı Gözlemler (1638-1730)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.12, s.1, 2017, s.52.

⁵⁴⁷ RŞS, nr.1544, 27a/1.

⁵⁴⁸ RŞS, nr.1547, 45-4b/1.

⁵⁴⁹ Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim*, s.89.

akça Kavak Mahallesi'nden 486 kilo miri tuz almış gemileri ile Rodosçuk İskeleye'ne götürmüşler. Meyit Çelebi yine "(...) adında bir gayrimüslime" 436 kilo tuz teslim etmiş ve karşılığında 1000 akça almıştır.⁵⁵⁰ İncelenen dönem içerisinde tuz alım satım işlemlerinin sadece Müslümanlar arasında yapılmadığını gayrimüslim halkın da tuz alım işlemlerini gerçekleştirdiği belgelerde görülmektedir.⁵⁵¹ Kavak Mahallesi Mültezimi İbrahim, Süleyman'a ait olan tuzdan yirmi beşer akça üzerinden 3500 kilo tuz almış yine İbrahim adlı bir kişiden 1000 kilo tuz için 20.000 akça ödeme yapmıştır. Alınan tuz yetmeyince tekrar İbrahim'den 1400 kilo tuz istemiş karşılığında 12.000 akça ücret vermiştir.⁵⁵² Rodosçuk'ta Habip Çelebi'nin, Çelebi Şaban'dan tuz alımı sırasında kalan 3000 akçalık hakkının verilmemesi üzerine olayın mahkemeye taşındığı ve mahkeme sonrası Habip Çelebi'nin bu paraya karşılık harman⁵⁵³ zamanında her 30 akçaya 100 kilo tuz vereceğini söylemiş ve belgeye bu şekilde kaydedilmiştir.⁵⁵⁴ Rodosçuk'un Kavak Mahallesi'nde yaşayan "(...) Çelebi", kendisine tahsis olunan miri tuzdan Mezbur Reise beşer bin akça vereceği kaldığını şahitler önünde söylemiş ve borcunu daha sonra ödemiştir.⁵⁵⁵ Rodosçuk İskeleye'nden İstanbul'a gönderilmesi için 10 çuval tuz tedarik edilmiş ve İstanbul ambar-ı amireye gönderilmiştir.⁵⁵⁶ Tuz ticareti yapılırken genelde para kullanılmış ancak değiş tokuş işlemi ile de alışverişin gerçekleştiği bilinmektedir.

Tuz, devlet için önemli gelir kalemlerinden idi.⁵⁵⁷ Akarsular, madenler, göller ve denizler devlet malı sayıldıklarından tuzlaların mülkiyeti de devlete aitti. Dolayısıyla buralarda üretilen tuz devletin malı sayılmaktaydı. Tuzlaların öneminden dolayı tuzcular bazı vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu kapsamda, hayvanlarıyla tuz nakliyatı yapan yörüklerin hizmetlerine karşılık olarak avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf olmuşlardı. Rodosçuk kazasında yaşayan Tuzcu Derviş, vilayetlere tuz alıp sattığı için

⁵⁵⁰ RŞS, nr.1547, 16b/3.

⁵⁵¹ Rodosçuk'ta bir Yahudi Ferhat bir Müslümandan 2840 kilo tuz aldı ve karşılığında 111.360 akça verdi. RŞS, nr.1543, 98b/3.; Rodosçuk ve Edirne'ye, Kavak Mahallesi'nin mukataa emini olan İbrahim, huzura gelip arzuhal sunup tahvil içinde miri tuzun gemiler ile götürülmesini sağlayarak vilayet kadılarına teslim etmiştir. RŞS, nr.1543, 90a/1.

⁵⁵² RŞS, nr.1544, 15b/4.

⁵⁵³ Mahsulün toplanma zamanı olup, köylünün borçlarının vade tarihi olarak bilinir.

⁵⁵⁴ RŞS, nr.1547, 49b/5.

⁵⁵⁵ RŞS, nr.1547, 36b/1.

⁵⁵⁶ RŞS, nr.1543, 58a/1.

⁵⁵⁷ Tapu Kadastro 83 Numaralı Silistre Mufasssalının incelenmesi ile Tekfur köyünün tuzdan devlet hazinesine senelik 153.000 gelir sağladığı belgelerle açıklanmıştır. Bk. Güçer, "XV-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İhisarı ve Tuzların İşletme Nizamı", s.131.

tekâlif-i örfiye vergisinden muaf tutulmuştur.⁵⁵⁸ Devlet tuzlaların açılması aşamasından tuz üretimine kadar bu süreçte de son derece titiz davranır ve her türlü ihtimali göz önünde bulundurarak işe başlardı. Öncelikle açılacak tuzlaların randımanlı ve kârlı olduğuna kanaat getirilirse üretime izin verilirdi.⁵⁵⁹ Kavak Mahallesi'nden, Rodosçuk İskelesi'ne tuzun gönderilmesi için İbrahim Paşa hazretleri tarafından vekâlet emriyle havale yapılması istenilmiştir. 5 akçalık 2000 kilo tuzun sevki bu şekilde yapılmıştır.⁵⁶⁰ Rodosçuk kazasının emini Ali Çavuş, bölgede tuz olduğu zaman “(...) Vilayete” tuz sevkinin yapılmasını istemiştir. Ancak vilayete tuzun gönderilmemesi üzerine Rodosçuk İskelesi'ne gitmiş orada bulunan bir iki sandal dolusu tuzun vilayete ulaştırılmasını sağlamıştır.⁵⁶¹ Belgeler incelendiğinde yine benzer bir olaya rastlanılmaktadır.⁵⁶² Görüldüğü üzere, belgelerde tuz alım satımı oldukça önemli görülmüş ve alım satımları belirli izinler dahilinde devlet eliyle gerçekleştirilmiştir.

2.5. MÜLK SATIŞLARI

Kadınların görev ve yetkileri arasında bir noter gibi alış ve satış işlemlerini tescil etme yetkisi de bulunmaktaydı. Kadınların tutmuş oldukları defterlerde, bol miktarda mülk satışları ile ilgili kayıtlara rastlanmaktadır. Bu kayıtlarda genellikle ev, bağ, bahçe, tarla, arsa ve dükkân gibi gayrimenkul satışları yer almaktadır. Günümüzde de satış işlemleri, noter belgelerinde genelde aynı şablon üzerinden yapılmaktadır. Bu genel şablonun hem taraflara hem de resmî kurumlara kolaylık sağlaması bakımından tercih edilen bir yapı olduğu söylenebilir.⁵⁶³

Osmanlı hukukunda satışla ilgili anlaşmaları kadı mahkemesine kaydettirmek gibi bir mecburiyet bulunmamaktaydı. Buna rağmen mahkemede tutulan şer'iyce sicillerinde çok sayıda satış sözleşmesi kaydı bulunmaktaydı. Bunda alış ve satış yapan

⁵⁵⁸ RŞS, nr.1545, 135b/2.

⁵⁵⁹ Mehmet Demirtaş, “Osmanlı Devleti'nde Tuz Üretimi ve Dağıtımı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, s.1, 2004, s.24.

⁵⁶⁰ RŞS, nr.1543, 99b/1.

⁵⁶¹ RŞS, nr.1545, 12b/3.

⁵⁶² RŞS, nr.1546, 70a/2

⁵⁶³ Ömer Büberci, *1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'iyce Siciline Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, s.52.

tarafların sonradan çıkacak anlaşmazlık ve sorunlarla karşılaşmamak istememeleri önemli rol oynamıştır.⁵⁶⁴

Sicillerde satım işleminin türlü şekillerle yapıldığı bilinmektedir. Şahsen yapılan işlemlerin yanı sıra, vekil aracılığıyla ya da vasi tarafından gerçekleşen işlemler de bulunmaktadır. “Vasiler, satış yaparken mahkemede haklı sebepler ortaya koymuşlardır. Bu sebepler belgelerde, “zarûret-i deyn için” veya “nafaka ve kisve için” yani mecburî satış olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu satışlara müzâyede yoluyla yapılan satışlar da eklenebilir ki, vasinin böyle bir durumda mahkemeye, “ba‘de’l-müzâyede veinkitâ‘i’r-rağbe” diye satışı bildirdiği tespit edilmiştir”.⁵⁶⁵

2.5.1. Ev Satışları

Sicillere yansıyan gayrimenkul alım satımları arasında en fazla kayda rastlanılan ev satışları ile ilgili olan belgelerdir.⁵⁶⁶ Osmanlı Dönemi ahşap karkas Rodosçuk evlerinin temel yapı malzemesi ağaçtır. Genellikle ladin, meşe, çam ve abanoz ağaçları kullanılmıştır. Osmanlı Dönemi Rodosçuk evleri makine ve teknolojinin kullanılmadığı genelde el emeği ve insan gücüyle yapılan yapılardır.⁵⁶⁷ Rodosçuk’un eski evleri, genellikle iki veya üç katlı olup ahşaptan yapılmıştır. Bu, zemin katı yığma taş veya kerpiç, üst katı hafif ahşap iskelet arası dolgu olan bir konstrüksiyondur (hımış).⁵⁶⁸ Dış cephe yatay olarak ağaç malzeme ile kaplanmıştır. Temeller ve zemin kat taştan yapılmıştır.⁵⁶⁹

Rodosçuk’ta incelenen dönemde evler tek ya da iki katlı idi. Tahtani olarak adlandırılan tek katlı evler bir oda ya da yan yana veya karşılıklı odalardan oluşmaktaydı. Bunların yanı sıra yer evi diye tabir olunan tek katlı evler de bulunmaktadır. Yer evi tamamen toprağa bitişik olarak yapılmıştır. Tek katlı evler ise görünümde tek katlı olup altında muhtemelen bugün bodrum katına karşılık kullanılan bir zemin katın varlığından söz edilebilir. Rodosçuk Abdi Hoca Mahallesi’nde Aşur’a

⁵⁶⁴ Şahiner, *Rodosçuk’ta Gayrimüslimler 1640-1648 (Şer’iyye Sicillerine Göre)*, s.125.

⁵⁶⁵ Büberci, *1681-1682 Tarihlerinde Konya’da Sosyal ve Ekonomik Hayat*, s.52.

⁵⁶⁶ Ömer Düzbakar, *XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa’da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları Arasında Bursa Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgelere Göre)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s.18.

⁵⁶⁷ Satkın, *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*, s.45.

⁵⁶⁸ Nur Akın, “Ev”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s.509.

⁵⁶⁹ Satkın, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, s.32.

ait bir bap tahtani evi, 3000 akçaya Ali'ye satmıştır.⁵⁷⁰ Rodosçuk kazasına tabî olan Yunus Mahallesi'nde yaşayan Mustafa, iki bap tahtani evi 8500 akçaya Seyit Mehmet'e sattığı sicile kaydedilmiştir.⁵⁷¹ Fevkani olarak adlandırılan iki katlı evler ise ya bir bâb tahtani ve bir bap fevkani olmak üzere her katta birer odadan oluşan iki odalı evler ya da her iki katında ikişer oda bulunan toplam dört odadan ibarettir. Rodosçuk Kefe Mahallesi'nde Mehmet'e ait iki bap fevkani evi 17.000 akçaya Mahmut'a satmıştır. Rodosçuk'ta yaşayan Mustafa'ya ait olan iki bap fevkani evi ve altındaki ahır 17.000 akçaya Mehmet'e satmıştır.⁵⁷² Bu evlerin de alt katlarında tek katlı evlerde olduğu gibi bir zemin kat bulunmaktadır. İki katlı evlerin alt katlarında ocak bulunmaktadır. Burası mutfak olarak kullanılmakla birlikte ev halkının yemek yediği ve günü geçirdiği kısım olarak da algılanabilir.⁵⁷³ Ev satışlarının yalnız Müslümanlar arasında olmadığı gayrimüslim halkında kendi aralarında ya da Müslümanlarla ev alım-satış işlemi yaptığı görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasında yaşayan “(...) gayrimüslim” buluş çağına gelmiş aklı başında olup bir tarafı Hüseyin'e bir tarafı Yorgi'ye ait olan evi Mehmet Çelebi'ye 4000 akçaya satmıştır.⁵⁷⁴

Ev satış işlemlerinin sayısının mahallenin nüfusu ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Rodosçuk Mehmet Mahallesi'nde yaşayan Turgut, bir tarafı Ahmet Çelebi mülkü bir tarafı Hasan Paşa mülkü olan bir bap fevkani evi ve altında ahır ile birlikte 11.000 akçaya Turgut tarafından satın alınmıştır.⁵⁷⁵ Rodosçuk kazasında Küçük Karaca Muratlı Karyesi'nden Mehmet Bey, Halil'e ait olan iki bap tahtani evi, bir bap ambar ve iki bap ahır 13.500 akçaya Mehmet Bey'e satmıştır.⁵⁷⁶ Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde yaşayan Hami Bey, Ali Paşa'ya ait olan dört bap evi ve ahır 30.000 akçaya aldığı belgelere kaydedilmiştir.⁵⁷⁷ Rodosçuk'ta oturan Ali, bir tarafı Yusuf'a, bir tarafı Tarık'a ait olan iki bap fevkani evi ve altındaki ahır ile birlikte 11.500 akçaya Ali tarafından satın alınmıştır.⁵⁷⁸ Rodosçuk'ta Cennet Hatun Mahallesi'nde, Mehmet Çelebi'ye ait bir bap kerpiç kaplı ev, iki bap ambar, iki bap ahır, iki fırın ve bir bahçe

⁵⁷⁰ RŞS, nr.1544, 30a/4.

⁵⁷¹ RŞS, nr.1543, 32a/1.

⁵⁷² RŞS, nr.1545, 96a/1.

⁵⁷³ Ateş, XVI-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi, s.98.

⁵⁷⁴ RŞS, nr.1547, 5b/1.

⁵⁷⁵ RŞS, nr.1544, 33b/2.

⁵⁷⁶ RŞS, nr.1546, 5a/2.

⁵⁷⁷ RŞS, nr.1544, 45a/3.

⁵⁷⁸ RŞS, nr.1543, 145a/3.

Derviş Bey tarafından 26.000 akçaya satın alınması kararlaştırılmış ancak dört ay sonra ödeme yapılmıştır.⁵⁷⁹ Rodosçuk kazasına tabî olan Gazioğlu Karyesi'nde İnayet Çelebi'ye ait iki bap tahtani ev, bir bap fevkani ev, bir ahır, bir fırın, bir bahçe ve bir arpalık 16.000 akçaya İnayet Çelebi tarafından Yusuf'a satıldığı belgeye kaydedilmiştir.⁵⁸⁰ Mahallelerde türbelerin olması satış işlemlerini daha da artırmıştır. Bazı mahallelerin şehrin merkezinde olması, ticaret mekânlarına yakın olması, korunaklı olması veya avarız vergisinden muaf olması birtakım satış artışlarını beraberinde getirmektedir.⁵⁸¹ Ev satış işlemlerinde genellikle para birimi olarak akça bir kısmı ise esedi gurusu⁵⁸² üzerinden satılmaktadır.⁵⁸³ Rodosçuk'ta Hasan Bey'e ait olan evi, satın almak isteyen Mustafa belirlenen 10.000 akça miktarının 6000 akçasını üç aylığına tecil etirmiştir. Geriye kalan 4000 akçayı teslim etmiş üç ay sonrada 6000 akça verip satış işlemi bitirmiştir.⁵⁸⁴ Alışverişler de paranın yanı sıra bazı ürünlerde kullanılmıştır. Evlerin takas suretiyle de el değiştirdiği de anlaşılmıştır. Evlerin değeri çoğunlukla taraflar tarafından belirlenmekteydi. Evlerin fiyatında karşılıklı rıza olursa alışveriş gerçekleşirdi.⁵⁸⁵

Ev satışlarında değinilmesi gereken bir diğer nokta da zeminleri herhangi bir vakfa ait olan evlerin satış şeklidir. Bu türden ev satışlarında aslında arsa üzerindeki

⁵⁷⁹ RŞS, nr.1546, 1b/4.

⁵⁸⁰ RŞS, nr.1544, 24a/2.

⁵⁸¹ Büberci, *1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'iyye Siciline Göre)*, s.54.

⁵⁸² "Osmanlılar tarafından özellikle XVII. yüzyıldan itibaren kullanılan bir para birimidir. Hollandalıların "rex daller" adıyla darp ettikleri gümüş paraya, üzerinde aslan resmi bulunduğu için Osmanlılar "aslanlı kuruş" veya "esedi" adını vermişlerdir. Esedi Osmanlıların güney eyaletlerinde "köpekli" anlamında ebûkelb* takma adıyla anılırdı. Riyal kuruş XVII. yüzyılda genel olarak 80 akçe, aslanlı kuruş ise 70 akçe tutuyordu. II. Süleyman tahta geçtiğinde cülûs bahşişiyle birlikte yeniçerilere geciken ulufelerini ödemek mecburiyeti karşısında iç hazineden çıkardığı altın ve gümüşten yapılmış eşyaları eriterek bunlardan para bastırmayı kararlaştırmış, bu maksatla IV. Mehmet'in Venedik asıllı mühtedi Cerrah Mustafa'ya yaptırdığı mekanik darphanede Türk kuruşlarını bastırmıştır. Bu kuruşlar için aslanlı kuruş model olarak seçilmiş, böylece yeni basılan kuruşlara, üzerinde aslan resmi olmadığı halde "esedi kuruş" adı verilmiştir. Darphane hesaplarında esedi kuruş diye bir paranın basılması, ancak 9 Mayıs-31 Aralık 1701 arasındaki faaliyet dönemine rastlar. 8,2 (26,39 gr.) dirhem ağırlığında olan bu kuruştan bu dönemde 1.308.936 adet basılmıştır. Aynı dönemde ayrıca 6,25 dirhem ağırlığında 399.031 adet zolota da darp edilmiştir. İlk kuruşların bir kesesinin yani 500 kuruşunun 4060 dirhem ağırlığında basılması emredilmişti. Buna göre bunların ağırlığı, 8,12 dirhem (2604 gr.) olmalıdır". Bk. Ayrıntılı bilgi için, Halil Sahillioğlu, "Esedi", *DİA*, c.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s.368.

⁵⁸³ Düzbakar, *XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları Arasında Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgelere Göre)*, s.58.

⁵⁸⁴ RŞS, nr.1545, 72b/1.

⁵⁸⁵ Hüseyin Muşmal, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2000, s.96-97.

yapı satışa konu olmaktadır. Rodosçuk kazasında oturan Mehmet, Nuri Bey'e ait iki bap ev, iki ahır ve ambar Mehmet tarafından 1006 akçaya kiralanmıştır.⁵⁸⁶ Rodosçuk'ta yaşayan Hasan, Durmuş Bey'e ait dört bap tahtani ve fevkani evi 1 yıl boyunca aylığı 1500 akçaya Hasan'a kiralanmıştır.⁵⁸⁷ Evlerin arsalarının vakıflara aitliği evlerin sahipleri vakfa aylık veya yıllık kira verildiği görülmektedir.⁵⁸⁸

Rodosçuk kazasına ait 1601-1606 yılları arasındaki sicilleri incelendiğinde bazı evlerin satılığa çıkarılmadan özellikle aile içinde hibe edildiği de görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasında yaşayan Gazi Bey, bir bap evi kardeşi Nazıra 15-16 yıllığına hibe ettiği yazılmaktadır.⁵⁸⁹ Rodosçuk kazasına tabiî Büyük Narlı Karyesi'nde olan Şaban Bey, bir bap evi ve ahır kardeşine hibe etmiştir ancak bir müddet sonra ev hibe olarak kalsa da ahır hibe etmekten vazgeçip ahır için bir miktar akça almıştır.⁵⁹⁰

17. yüzyılda satış işlemleri arasında ev satışları oldukça fazla olup sadece Müslümanlar arasında gerçekleşmediği görülmekte idi. Rodosçuk'ta ev satışında genelde tahtani evler tercih edilmiş fevkani evler geride kalmıştır. Satışlar akça üzerinden olup büyük çoğunluğu peşin ödeme ile gerçekleştirilmiştir. Kadınlar satış işlemini çok nadir yapmış veya vekâlet vererek satış işlemini gerçekleştirmişlerdir.

2.5.2. Bağ-Bahçe ve Tarla Satışları

Bağ satışlarında bağın fiyatını olumlu yönde etkileyen bazı normlar mevcuttur. Tabiatıyla satılan bağ ile bağ evi ve ona bağlı müştemilat mevcut ise, bağın satış fiyatında bir yükselme gözlenmektedir. Bağın "köhne" (eski) ya da "yenice" olması da fiyatı etkilemektedir. Ayrıca satılan bağın merkeze yakınlığı da önemli idi. Bağların sulanabilir ya da sulanamaz olması, çevresinde su kaynaklarının bulunması da oldukça önemlidir.⁵⁹¹ Rodosçuklu Mehmet Çelebi, Mustafa'ya ait olan bağı 2800 akça ödeyerek Mehmet'ten satın almıştır.⁵⁹² Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde İsmihan Hatun tarafından Recep ve Mustafa şahitliği ile ev satışı için kardeşi Ali'ye vekâlet vermiştir.

⁵⁸⁶ RŞS, nr.1544, 27b/3.

⁵⁸⁷ RŞS, nr.1543, 135b/1.

⁵⁸⁸ Muşmal, XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650), s.98.

⁵⁸⁹ RŞS, nr.1545, 79b/1.

⁵⁹⁰ RŞS, nr.1547, 32b/1.

⁵⁹¹ Düzbakar, XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları Arasında Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgelere Göre), s.103.

⁵⁹² RŞS, nr.1545, 86a/4.

İsmihan Hatun'a ait olan tarlanın, kardeşi tarafından şahitler önünde aldığı vekâlet ile ev satım işlemini 300 akçaya gerçekleştirmiştir.⁵⁹³ Rodosçuk'ta yaşayan gayrimüslimler arasında bir tarla satım işleminin gerçekleştiği görülmektedir. Yorgi'ye ait tarlanın "(...) kişi tarafından" 2325 akçaya satın aldığı sicillere kaydedilmiştir.⁵⁹⁴ Rodosçuk kazasında Osman Bey'e ait tarlanın, Tarık'a buğday ekmesi için kiraladığı ve bu sene buğdayı hasat ettikten sonra ücretin 600 akçaya çıkarıldığı ve bu seneden sonra bu ücret üzerinden kiranın alınacağı belirlenmiş Tarık'ta bu duruma rıza göstermiştir.⁵⁹⁵ Rodosçuk sakinlerinden Mehmet'e ait tarlanın Derviş Bey'e 1200 akçaya satıldığı bilinmektedir.⁵⁹⁶ Bağ satışları genelde o günün rayicinde ve alışverişlerde kullanılan akça veya yabancı paralarla yapılmaktaydı. Rodosçuk kazasının İbrahim Bey Mahallesi'nde yaşayan Ahmet Çelebi kendisine ait bahçenin satılığa çıkarılması ve Resmiye adlı bir kadın tarafından 6000 akçaya satın alındığı belgelere kaydedilmiştir.⁵⁹⁷ Ancak az da olsa para yerine mücevheratla da satış işlemi yapılmaktadır.⁵⁹⁸ Para dışında bazı satış işlemlerinin altın ile de yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Rodosçuk'un Beni Zade Mahallesi'nden Mahmut kendisine ait olan bağı Yusuf'a iki yıllığına 22 altına kiralamıştır.⁵⁹⁹ Bağların tarifi sırasında kullanılan ölçü birimlerinden en fazla bahsedilenler, tahte, erkek ve puşte, ölçüleridir. Tahte olarak ifade edilen ölçünün diğerlerine nazaran daha büyük bir miktarı ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu ölçülerin yanı sıra zaman zaman evlek ve dönüm olarak ifade edilen ölçülerinde kullanıldığı ve tahtenin dönüm ve evlekten daha büyük olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁰⁰ Tahteler arasından geçen suyollarına erkek tabiri kullanılmıştır. Puşte ise, bağların ekili olduğu alanda bulunan tepelere verilen bir ad olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁰¹ Sınırları belirlenmiş olan bağ-bahçe ve tarla⁶⁰² alanın kimin sahipliği altında olduğunu gösteren özel bir belge

⁵⁹³ RŞS, nr.1547, 23b/1.

⁵⁹⁴ RŞS, nr.1547, 50b/1.

⁵⁹⁵ RŞS, nr.1545, 86a/1.

⁵⁹⁶ RŞS, nr.1546, 36a/3.

⁵⁹⁷ RŞS, nr.1547, 57b/2.

⁵⁹⁸ Ruhi Özcan, *17. Yüzyılda Konya'da Mülk Satışları ve Fiyatları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993, s.67-68.

⁵⁹⁹ RŞS, nr.1545, 72a/1.

⁶⁰⁰ Muşmal, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, s.98-99.

⁶⁰¹ Büberci, *1681-1682 Tarihlerinde Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer'iyye Siciline Göre)*, s.62.

⁶⁰² Rodosçuk sakinlerinden Ömer Çelebi, Nasretli Karyesi'nde olan iki tarafı Ali Çavuş tarlası, diğer tarafı Hüseyin tarlası olan tahmini iki dönümlük tarlayı 1200 akçaya sattığı belgelere yazılmıştır. RŞS, nr.1543, 18a/5.; Rodosçuk Hoca Beyazıt Mahallesi'nde yaşayan Osman, bir tarafı Ali mülkü, bir tarafı Mustafa mülküolan bahçeyi 2100 akçaya Tarık'a satmıştır. RŞS, nr.1543, nr.36b/1.; Rodosçuk İbrahim

alınması gerekiyordu bu belge tapu olarak geçmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasında, Ahmet Çavuş'a ait bir tarafı Sarıyar Geçidi'nden on dönüm miktarı arazinin orman olması ve elinde tapu tezkeresinin olmaması üzerine tapu alması için müracaat etmiş ve 100 akça tapu resmi ödeyerek tapu name almıştır.⁶⁰³ Rodosçuk kazasına tabii Osmanlı Karyesi'nin Subaşı Hüseyin 995 yıllı tapu namesini ibraz edip nazır olduktan sonra merhum Hasan Efendi'nin oğlu Yusuf Çelebi vefat olup kimsesi kalmamıştır. Mutasarrıfı olduğu tarlaları tapuya satması mümkün olmadığından Abdullah tarafından bir miktar resmi tapu vererek tarla tapusunu üzerine almıştır.⁶⁰⁴ Rodosçuk'ta Subaşı Rıdvan, 1015 yılının Safer ayında tapu namesini ibraz edip nazır olduktan sonra vefat etmiştir. Zikir olunan tarla tapusu için 1500 resmi ödeyen Bilal, tapu namesini üzerine almıştır.⁶⁰⁵ Rodosçuk kazasında yaşayan İdris, Abdullah'a ait tarla tapusunu 1013 akçaya darsaadet edip 88 akçasını peşin vermiş 925'ini ise taksit taksit ödemiştir.⁶⁰⁶

2.5.3. Dükkân Satışları

Dükkânlar gerek üretimin yapıldığı gerekse üretimin pazarladığı mekânlar olması açısından ekonomik hayatta çok önemli bir yere sahiptir. Rodosçuk kazası "(...) Mahallesi'nde" Hüma Hatun tarafından Hızır'a verilen vekâlet ile bir tarafı merhum Rüstem Paşa Vakfı, bir tarafı Küçük Papaz dükkânı ve iki canibi Tarık ait iki bap çilingir dükkânını 1012 senesinin Cemaziyülevvel ayında 14.170 akçaya satılması belirlenmiştir. Hüma Hatun, Furkan Efendi'ye 2000 akça deyn olup Halil'in emri ile Furkan Efendi'ye aldığı dükkân parasından borcunu ödeyeceğini söylemiştir. Ancak 14.170 akça olarak belirlenen dükkân Cemaziyülevvel ayından 6 aya değin Hüma Hatun'a ödenmediği takdirde olayın mahkemeye taşınması kararlaştırılmıştır.⁶⁰⁷ Rodosçuk kazasında "vefat eden (...) kişinin" buluş çağına gelmiş erkek çocuğuna ve eşi Saime'ye üç bap dükkân ve iki bap bakkal miras kalmıştır. Bu miras eşi ve çocuğu tarafından bir gayrimüslime 11.000 akçaya satılmıştır.⁶⁰⁸ Satış işlemlerinin sadece Müslümanlar arasında olmayıp gayrimüslim tabanında alım satım işleminde söz sahibi

Bey Mahallesinde vefat eden Mustafa'ya ait evinin önünde bulunan bahçeyi 4000 akçaya aile fertleri tarafından satılmıştır. RŞS, nr.1543, 48b/4.

⁶⁰³ RŞS, nr.1543, 2b/1.

⁶⁰⁴ RŞS, nr.1547, 36a/3.

⁶⁰⁵ RŞS, nr.1547, 57b/1.

⁶⁰⁶ RŞS, nr.1547, 31a/4.

⁶⁰⁷ RŞS, nr.1547, 43b/1.

⁶⁰⁸ RŞS, nr.1547, 58a/1.

olduğu belgelerde görülmektedir. Rodosçuk'ta yaşayan Mustafa, bakkal dükkânı İbrahim ve Turgut Beyler tarafından alınmış ancak dükkânların fiyatında anlaşmazlık çıktığı için satım işlemi gerçekleşmemiştir.⁶⁰⁹ Rodosçuk Mahallesi'nde Yusuf İlyas'a ait iki cami çarşısında bulunan bir tarafı Solak dükkânı bir tarafı ise İskender mülkü idi. Diğer bölümü Yusuf İlyas'a ait bir bap bakkal dükkânı ve bahçesini Yusuf Bey 20.000 akçaya satın almıştır. Fakat dükkânın tamir işlerinin olmasından ötürü birkaç ay sonra alıcıya teslim edilmiştir.⁶¹⁰ Rodosçuk kazasında yaşayan Halil, mezbur Çavuş Abdi Bey'in abacı dükkânına 2500 akça sermaye ile gidip sermayeyi dükkânda unutmuştur. Abdi Bey, dükkânı bırakıp firar etmesi üzerine dükkânda kalan sermayenin alınması için olayın sual olunması istenilmiştir. 2500 akçalık sermaye teslim edilmiş hatta bunun yanında hediyelik elbisede verildiği belgelere kaydedilmiştir.⁶¹¹ Benzer bir olayın yine sicile kaydedildiği görülmektedir. Rodosçuk'ta dükkân içinde kalan sermaye dükkânın mühürlenmesinden ötürü alınamamıştır. Yetkililer tarafından dükkân açılmış sermaye sahibine verilmiştir.⁶¹² Rodosçuk kazasında Mehmet, Yusuf ve Ahmet'in Rodosçuk'ta abacı bakkalı ve diğer dükkânların ehli sefer zamanında kapatıldığı sadece pazar günleri ihtiyacın karşılanması için açıldığı belgelere kaydedilmiştir.⁶¹³

Dükkânların bir kısmı binası ve yeri esnafların kendilerine ait olup diğer bir kısım araziler ise vakıflara aitti bundan dolayı kişiler zemin kirası vermektedirler. Dükkân satışlarının çoğu akça üzerinden olmuştur. Şüphesiz, dükkânların fiyatlarını bulundukları çarşılar, büyüklükleri, dükkânlardaki yer alan malzemelerin miktarı gibi bazı değişkenler belirliyordu.⁶¹⁴ Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde yaşayan Ramazan kendisine ait olan bir bap keresteci dükkânını 1014 akçaya bir yıl tamamına değin Recep'e kiralamıştır.⁶¹⁵ Rodosçuk kazasının Kefe Mahallesi'nden, Papa Mahallesi'ne Yorgi ve Dimitri tarafından Ahmet ve Süleyman'a fırın dükkânı içinde bulunan eşyalar ile birlikte kiralanmıştır. Eşyalar; hamur teknesi, un sandığı, dört kürek, bir tuzluk, on elek, iki simit tablası, dört ekmek teknesi, iki bakır tas, elli dört yağ kutusu, bir siyah hamur teknesi, bir akça sandığı, iki buğday kalburu, bir simit kalburu, iki balta, bir

⁶⁰⁹ RŞS, nr.1547, 2a/1.

⁶¹⁰ RŞS, nr.1547, 53b/1.

⁶¹¹ RŞS, nr.1545, 96b/1.

⁶¹² RŞS, nr.1547, 7a/2.

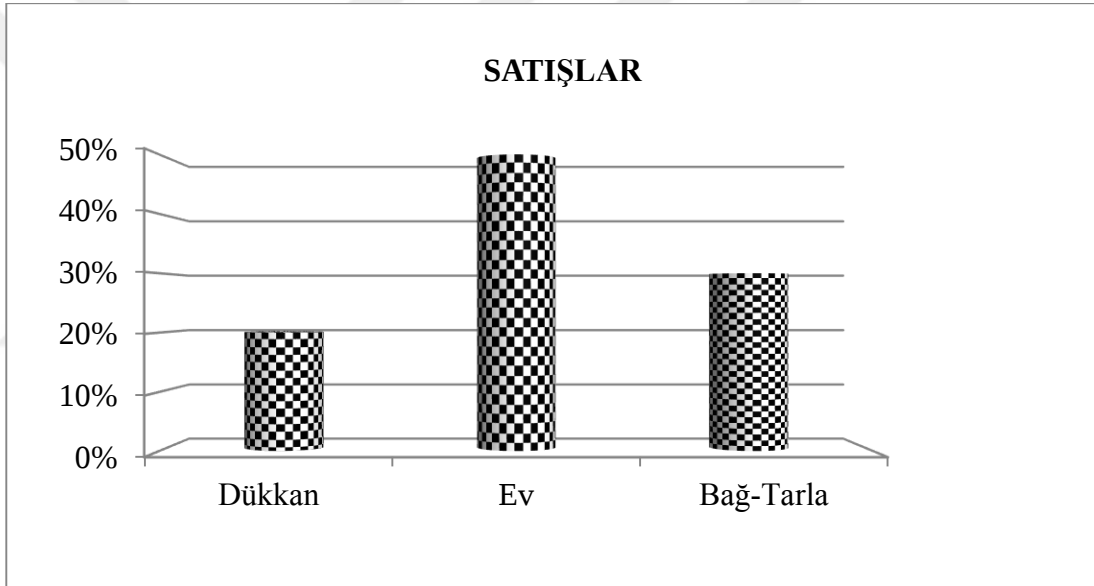
⁶¹³ RŞS, nr.1547, 51a/1, b/2.

⁶¹⁴ Muşmal, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, s.100-101.

⁶¹⁵ RŞS, nr.1547, 13b/1.

urğın (ip) ve dört çuval bulunan fırın dükkânı içinde dört adette fırın bulunmaktadır. 1014 senesinin 17'nci gününde günlüğü 10 akçaya dükkân kiralınmıştır. Dükkânın teslim edildiği esnada eğer eşyalardan biri noksan olursa o eksik eşyanın kiralınmadan önce temin edilmesi gerektiği yönünde beyanda bulunulmuştur.⁶¹⁶ Rodosçuk kazasında merhum Harman Çavuş'un bina ettiği cami evkafı için bir tarafı Hüseyin Çavuş'a at bir bap kasap dükkânı diğer tarafı ise Mehmet'e ait iki bap demirci dükkân ücreti muaccelle ile ödenip cami yapımı için satın alınması talep edilmiştir. 30.000 akça fiyat belirlenip kişilerden dükkânlar satın alınmış cami inşasına başlanılmıştır.⁶¹⁷

Tablo 1.1. 1601-1606 Yılları Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Ait Mülk Satışları

1601-1606 yıllarına ait sicillerde mülk satış işleminde ev satışlarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. İncelenen dönemde 200'e ait satış işlemi gerçekleştirilmiş bunların % 100 ev, % 60 bağ-tarla ve % 40 ise dükkân satışları olarak yapılmıştır.

2.5. MESLEKLER

Osmanlı toplumu, genel olarak tarım toplumu olarak bilinmekte idi. Özellikle köy ve çiftlik türü yerleşim birimleri söz konusu olunca tarım ve hayvancılığa dayalı toplum yapısından ve iş bölümünden bahsedilmekteydi. Ancak bu genellemenin dışında

⁶¹⁶ RŞS, nr.1547, 15a/1.

⁶¹⁷ RŞS, nr.1547, 49a/2.

kalan bölgelerin de olabileceğini unutmamak gerekir. Bu tür bölgelerde değişik meslek gruplarının varlıklarını sürdürdüğü görülmektedir.⁶¹⁸

Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kuralları belirlenmiş iş veya bir kimsenin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı bilgi, eğitim veya yaratıcı güç gerektiren etkinliğe meslek denir.⁶¹⁹

Rodosçuk kazasında ziraat ve hayvancılık ile ilgili meslekler her hanede yapılmaktadır. Hanelerde tarla, bağ, bahçe dönümleri ve değerleri yazılmakta fakat kişinin mesleği “ziraat erbabı” olarak ayrıca belirtilmemektedir. Mesleklerin ayrıca belirtilmeyişi kayıtların döneme göre tutuluş özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kişiye gelir getiren arazi varlığının oluşu zaten kişilerin ziraat ile meşgul olduğunu göstermektedir. İncelen döneme ait şer’iyye sicillerinde açık bir şekilde mesleklerin verilmediği ancak yapılan hayvancılık, tarım, ticaret ve dükkânlardan az çok kimin ne işle uğraştığı tahmin edilebilmektedir. Örneğin, Rodosçuk kazasında yaşayan Mustafa’ya ait bir bakkal dükkânı olması⁶²⁰ yine Rodosçuk’ta Yusuf ve İlyas Beylere ait bakkal dükkânı olması bu kişilerin bakkalcılık mesleği ile uğraştığını göstermektedir.⁶²¹ Rodosçuk Bölgesi’nde Abdi Bey’e ait abacı dükkânının olduğu⁶²², Yusuf ve Ahmet’in ortak olarak açtıkları abacı dükkânı ve abacılık yaparak hayatlarını sürdürdükleri bilinmektedir.⁶²³ Rodosçuk kazasında abacılık yapan Rüstem Paşa’nın 2000 akçalık malzeme tahsil ettiği ve malzeme dükkânına borcu olduğu sicile yazılmıştır.⁶²⁴ Rodosçuk’ta Musa ve Yusuf’a ait abacı dükkânından, Ali adında bir kişinin dükkândan esbab çalması üzerine olayın sual olunması ve hırsızın cezalandırılması talep edilmiştir.⁶²⁵ Rodosçuk kazasının Kefe Mahallesi’nde yaşayan Yorgi ve Dimitri adında iki gayrimüslime ait bir fırıncı dükkânı olduğu ve fırıncılık mesleği ile bölgede anıldıkları belgelere kaydedilmiştir.⁶²⁶ Yine Rodosçuk’ta yaşayan

⁶¹⁸ Metin Menekşe, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir’de Sosyal ve Ekonomik Açından Meslekler”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, s.3, 2013, s.195.

⁶¹⁹ Altuğ Ortakçı, “Şer’iyye Sicillerinden Hareketle 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Geçerken Çorum’da Meslekler”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, s.1, 2011, s.106.

⁶²⁰ RŞS, nr.1547, 58a/1.

⁶²¹ RŞS, nr.1547, 2a/1.

⁶²² RŞS, nr.1545, 96b/1.

⁶²³ RŞS, nr.1547, 51a/1, RŞS, nr.1545, 16b/3.

⁶²⁴ RŞS, nr.1545, 21a/2, a/3, a/4.

⁶²⁵ RŞS, nr.1545, 64a/3.

⁶²⁶ RŞS, nr.1547, 15a/1.

ve Mehmet'e ait bir demirci dükkânının olması, bu durumdan anlaşılacağı üzere Mehmet'in demircilikle uğraştığını göstermektedir.⁶²⁷ Rodosçuk kazasında oturan Tark'ın mesleği çilingirlikti ve kendisine ait bir çilingir dükkânı vardı.⁶²⁸ Rodosçuk Kara Kâtip Mahallesi'nde yaşayan Ramazan'a ait bir bap keresteci dükkânına sahip olduğu ve ağaç pazarında keresteleri sattığı belgelere kaydedilmiştir.⁶²⁹ Dükkân ve aletlerin bilinmesi ile kişilerin hangi meslekle uğraştığı öğrenilebilmektedir. Karşımıza çıkan meslekleri icra edenlerinde genellikle dükkân sahibi olduklarını, çoğunun işçi olmadığını kendi dükkânlarını işleten esnaflar olduklarını söyleyebiliriz.⁶³⁰ Bunların dışında açıkça kişilerin hangi meslekle ilgilendiklerini gösteren birkaç belgeye de rastlanmaktadır. Örneğin, Rodosçuk kazasında yaşayan Ali adlı kişinin abacılık mesleğini yaptığı ve bir dükkânda 13.470 akçaya çalıştığı bilinmektedir.⁶³¹ Rodosçuk kazasında yaşayan Tuzcu Derviş, yakın vilayetlere tuz alım satımı yaptığı şeklinde bir ifadeye belgelerde rastlanılmıştır.⁶³² Bunun yanı sıra temettuat kayıtlarında hiçbir hayvan çeşidi yazılmamış olup sadece kişilerin "Sığırtmacı" ve "Tavukçu" unvanlarını kullanmaları bu işle meşgul olduklarını göstermektedir. Hayvancılığın yaygın olması toplumun beslenmesinde de etkin önemli bir yere sahip olması üzerine birçok bölgede kasap dükkânlarına rastlanmaktadır. Rodosçuk'ta yaşayan İlyas Bey kendine ait bir kümes dükkânının olması ve kişilerin İlyas'a Tavukçu olarak seslendiği belgelere kaydedilmiştir.⁶³³ Rodosçuk kazasında yaşayan Hüseyin Çavuş'a ait bir kasap dükkânının varlığı bilinmekle beraber Hüseyin Çavuş'un kasapçılık yaptığı anlaşılmaktadır.⁶³⁴ Hayvanların bakımı, beslenmesi, güdümü ve sayımı için çobancılık mesleği de oldukça önemli idi.⁶³⁵ Rodosçuk'ta oturan ve semercilik mesleği ile uğraşan Yusuf, iki yıldır Reyan ile semerci dükkânına ortak olmuş ve ortaklık için 5000 akça ödeme yaparak semercilik mesleğini devam ettirmiştir.⁶³⁶ Rodosçuk'ta yaşayan Mustafa, kürekçiler genelde ihtiyaç durumunda devlet tarafından alınsa da Mustafa bu

⁶²⁷ RŞS, nr.1547, 49a/2.

⁶²⁸ RŞS, nr.1547, 43b/1.

⁶²⁹ RŞS, nr.1547, 13b/1.

⁶³⁰ Güldür, *Tereke Defterlerine Göre Rodosçuk Kazasında Sosyal-Ekonomik Hayat (1788-1790)*, s.80.

⁶³¹ RŞS, nr.1545, 15a/3.

⁶³² RŞS, nr.1545, 135b/2.

⁶³³ RŞS, nr.1544, 29a/4.

⁶³⁴ RŞS, nr.1547, 49a/2.

⁶³⁵ RŞS, nr.1545, 49a/1, RŞS, nr.1546, 5b/2.

⁶³⁶ RŞS, nr.1545, 15a/4.

durumu meslek haline getirmiş ve kürekçi olarak hayatını sürdürmüştür.⁶³⁷ Diğer bir meslek olarak Rodosçuk'ta yaşayan katırcı Ali'den bahsedilmektedir.⁶³⁸ Rodosçuk kazasında aşçılık yapan Yorgi adında bir gayrimüslimden de söz edilmektedir.⁶³⁹ Hayvancılığa dair bilgiler kaza merkezinden ziyade Müslümanların yaşadığı köylere ait defterde bulunmaktadır. Kayıtlarda hane reislerinin meslekleri açıkça belirtilmeyip, vasıflarından hangi işle meşgul olduğu anlaşılmakta veya zimmetindeki dükkân, arazi gibi mülklerinden tespit edilebilmektedir.⁶⁴⁰

Rodosçuk'a ait belgelerde genelde askeri mesleklerin ön planda olması toplumun büyük kesiminin askerlikle ilgilendiğini göstermektedir. Askerler arasında yeniçeri ağası,⁶⁴¹ mültezim⁶⁴², sekbanbaşı⁶⁴³, defterdar⁶⁴⁴ ve subaşı⁶⁴⁵ gibi mesleklerin ön planda olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra imamlik mesleğine de belgelerde rastlanmaktadır.⁶⁴⁶

Meslekler kaydedilirken isim ve ünvanın yanında kişinin mesleği de tereke defterlerine kaydediliyordu ancak şer'iyye sicillerinde tereke kayıtlarına rastlanmadığı için meslekler hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz.

Tablo 1. 2. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Meslek Dağılım Tablosu

Sıra No	Meslek	Defter No
1	Abacı	RŞS, nr.1545, 96b/1, 64a/3, 22a/2, 21a/3, 21a/4, 16b/3, ; RŞS, nr.1547, 51a/1
2	Bakkal	RŞS, nr.1547, 58a/1
3	Fırıncı	RŞS, nr.1547, 15a/1
4	Demirci	RŞS, nr.1547, 49a/2
5	Çilingir	RŞS, nr.1547, 43b/1
6	Keresteci	RŞS, nr.1547, 13b/1
7	Tuzcu	RŞS, nr.1545,135b/2

⁶³⁷ RŞS, nr.1547, 38b/1.

⁶³⁸ RŞS, nr.1545, 101b/1.

⁶³⁹ RŞS, nr.1545, 2a/1.

⁶⁴⁰ Bayraktar, *XIX. Yüzyılın Ortalarında Tekirdağ Kazası*, s.38.

⁶⁴¹ RŞS, nr.1544, 21a/1.

⁶⁴² RŞS, nr.1544, 23a/1, RŞS, nr.1547, 69b/1,

⁶⁴³ RŞS, nr.1545, 12a/4.

⁶⁴⁴ RŞS, nr.1543, 47b/5.

⁶⁴⁵ RŞS, nr.1544, 49a/4.

⁶⁴⁶ RŞS, nr.1545, 54b/4, RŞS, nr.1543, 1b/1.

8	Semerci	RŞS, nr.1545, 15a/4
9	Kasapçı	RŞS, nr.1547, 49a/2
10	Kürekçi	RŞS, nr.1547, 38b/1
11	Tavukçu	RŞS, nr.1544, 29a/4
12	Çoban	RŞS, nr.1545, 49a/1, RŞS, nr.1546, b/1-5
13	Irgat	RŞS, nr.1545, 77b/3
14	İmam	RŞS, nr.1545, 54b/3, RŞS, nr.1543, b/1-2
15	Katırcı	RŞS, nr.1545, 102b/1
16	Aşçı	RŞS, nr.1545, 2a/2

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzeri abacı mesleği daha yaygın olup bunun yanı sıra görülen diğer meslek grupları da belgelerde yerini almıştır. Çeşitli mesleklerin olmadığı sadece tolumun geçimini sağlayacak ihtiyaç dahilinde temel meslek grupların ön planda olduğu görülmektedir.

2.6. SERVET DAĞILIMI

Sözlükte “varlıklı olma, fakir ve muhtaç olmama” anlamındaki zenginlik kelimesinin Arapça’da birden çok karşılığı bulunmakla birlikte daha ziyade gınâ kelimesi kullanılır. Fıkıhta zenginlik “aslî ihtiyaçlardan fazla mala sahip olma” manasında kullanılır. Zenginlikle ilişkili bir başka kelime olan servet ihtiyaçtan çok daha fazla miktarda mal sahipliğini, yesâr ise kişinin malî açıdan rahatlığını, sıkıntı içinde bulunmaması durumunu ifade eder.⁶⁴⁷ Şer’iyye sicillerinin incelenmesi üzerine çeşitli dükkân sahipleri görülebilmektedir. Dükkân sahipleri ve mülk alım satımı yapan Rodosçuklu toplumun servet dağılımının ortaya çıkarılması belgelerde ön plandadır.

⁶⁴⁷ Mehmet Erkal, “Zenginlik”, *DİA*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, c.44, s.275.

Tablo 1. 3. 1601-1606 Rodosçuk Şer'iyye Sicillerine Göre Mülk/Servet Dağılımı

MÜLK/MESLEK	ADI	SERVETİ
Abacı	Ali (Müslüman)	13.470 akça
Semerci	Yusuf (Müslüman)	5000 akça
Bakkal	Yusuf (Müslüman)	20.000 akça
Abacı	Halil (Müslüman)	2500 akça
Demirci	Harman Çavuş (Müslüman)	30.000 akça
Bağ	Mehmet Bey (Müslüman)	2800 akça
Tarla	Derviş Bey (Müslüman)	1200 akça
Bahçe	Resmiye Hatun (Müslüman)	6000 akça
Bağ	Yusuf (Müslüman)	26 altın
Ev	Seyit Mehmet (Müslüman)	8500 akça
Tarla	(Gayrimüslim)	2325 akça
Ev/Ahır	Mehmet (Müslüman)	17.000 akça
Ev/Ahır/Bağ/Bahçe	Turgut (Müslüman)	11.000 akça

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 1543-1547 yıllarına ait şeriyye sicillerinin incelenmesi ile servet sahibi⁶⁴⁸ kişilerin genelde erkeklerden oluştuğu ancak bir adet bahçe alımı için 6000 akça ödeme yapan Resmiye Hatun görülmekte⁶⁴⁹ bu da kadınların da servet sahibi olduğunu göstermektedir. Ayrıca gayrimüslim kişilerinde çok fazla olmamakla beraber servet dağılımına belgelerde rastlanılmıştır.

2.7. PARA VAKIFLARI

Bir vakıf medeniyeti olarak vasıflandırılan Osmanlı toplumu kendisinden önceki vakıf geleneğini sürdürerek daha da geliştirmiş ve yaygın bir kurum haline getirmiştir. Vakıf hukuku ile ilgili teorik tartışmalarda menkul malların vakıf olup olamayacağı konusu ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı bilinmektedir. Özellikle 16. yüzyılın ortalarında gündeme gelen bu tartışmalar sırasında dönemin önde gelen ilim adamlarından biri olan ve Rumeli kazaskerliği görevinde bulunan Çivizade Muhyiddin Mehmed Efendi'nin

⁶⁴⁸ RŞS, nr.1545, 96b/1, RŞS, nr.1547, 49a/2, RŞS, nr.1545, 15a/4, RŞS, nr.1545, 15a/3, RŞS, nr.1545, 86a/1, RŞS, nr.1545, 96a/1, RŞS, nr.1546, 1b/4.

⁶⁴⁹ RŞS, nr.1547, 57b/2.

etkisiyle para vakıfları bir süre yasaklanmıştır. Ancak bu tartışmada dönemin güçlü şeyhülislâmları İbn Kemal ile Ebüssuud Efendi'nin tercihleri belirleyici olmuş ve Hanefî mezhebinin kurucu imamlarından İmam Züfer'in görüşü esas alınarak paranın vakfedilebileceği neticesine ulaşılmıştır. Para vakıflarının şiddetli muhalefeti Birgivi Mehmed Efendi'ye rağmen, Ebüssuûd Efendi tarafından formüle edildiği şekliyle para vakıflarının hukûkî meşrûiyeti konusundaki itirazlar bertaraf edilmiş ve neticede para vakıfları vakıf sistemi içinde yerini alarak yaygın bir şekilde uygulanır hale gelmiştir.⁶⁵⁰

Şehir I. Murad Hüdavendigâr'ın şehzadelîği döneminde 1358 yılında fethedilmiştir. Bir liman şehri konumunda olan Rodosçuk, Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen han ve kervansaraylar neticesinde ekonomik açıdan canlanmış ve şehrin nüfusu hızla artış göstermiştir. Para vakıflarının Osmanlı öncesinde uygulandığına dair bir örnek mevcut değildir. 15. Yüzyılın başlarından, özellikle II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinden itibaren para vakfı kurulduğuna dair örneklerle rastlanmaktadır. Para vakıflarının özellikle Anadolu ve Balkanlarda yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Bu durum sonraki dönemlerde de devam etmiş ve para vakıfları vakıf sisteminin bir parçası olarak 20. yüzyılın başlarına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Rodosçuk'a ait VGM arşivinde ise toplam 93 vakfiye vardır. Rodosçuk'a ait para vakfı sayısı 148'dir. Bu vakıfların 96'sı Rodosçuk şer'iyye sicillerinden 52'si ise VGM arşivinden çıkarılmıştır. Rodosçuk'a ait en erken tarihli para vakfı Mevlâna Musa bin Yusuf el-Müderri tarafından 1544 yılında kurulmuştur. Bu vakfin belgesine Rodosçuk şer'iyye sicillerinden ulaşılmıştır. Vakıf, 6.000 akçasını ve bir adet dükkânını Dizdaroğlu Mescidi'nde görevli bulunan imam ve müezzinin kendi ruhu için hatim indirmeleri mukabilinde vakfetmiştir. Vakfiyede işletim oranı belirtilmemiştir. Rodosçuk'a ait en geç tarihli vakıf ise Merhum Hüseyin Ağa bin Hasan tarafından 1914 yılında kurulmuştur. Bu vakfin vakfiyesi VGM arşivinde bulunmaktadır. Vakıf, 1.500 kuruşunu köyünde bulunan caminin masrafları için vakfetmiştir. Bu vakfin işletme oranı ise %15 olarak belirlenmiştir. Rodosçuk'ta Harman Çavuş Mahallesi'nde vefat eden Şaban, Süleyman Cami için 2000 vakıf akçası verilmesini istemiştir.⁶⁵¹ Rodosçuk sakinlerinden Durmuş Efendi hac ibadeti çıkarsa 11.200 akça camiye vakıf akçası vereceğini

⁶⁵⁰ Tahsin Özcan, "Osmanlı Toplumuna Özgü Bir Finansman Modeli: Para Vakıfları", *İslâm Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İş Birliği İstanbul Üniversitesi*, Ekim 2008, s.124-125.

⁶⁵¹ RŞS, nr.1543, 24b/1, b/2.

söylemiştir.⁶⁵² Rodosçuk'un Mehmet Mahallesi'nde oturan Rıdvan'a ait üç bap tahtani ev, bir bap bahçe ve dükkânı 18.000 vakıf akçasını bir camiye vakıf etmiştir.⁶⁵³ Rodosçuk kazasında merhum Sefer'in evkaf mütevellisi olan Mustafa, 1000 senesinin Ramazan ayının ortasında 200.000 akça vakfiyesinden her sene 1000 akçasını 1130 akça sami üzerine istemiş ve bu durumu şart koşturmuştur. Sefer, kendisi hayatta iken 26.000 akçadan 12.000 akçasını kendi tayine eylemiş 2 yıl on ikişer bin akça alıp 2 yıldan sonra vefat etmiş 5 yıl evkaf mütevellisi olmuş ve zuhur eden mal evkafının tahrir edilmesini talep etmiştir. Olayın bu şekilde olmadığını itiraf eden Mezbur Mustafa vakfedilen 200.000 akçasını 5 yıl mütevellisi olduktan sonra bir şart üzere vakıf 5 yılda 1200 akça alıp mirasçısına 130.000 akça verildiğini ve 2 yıl on ikişer bin vakıf Mezbur Hızır Bey tarafından alınmış olduğunu hatta 5 yılda 16.200 alıp sonraki 5 yılda ise 1400 akça vazifelendirilen İbrahim'e verildiğini söylemiştir.⁶⁵⁴ Rodosçuk kazasında yaşayan Mehmet vakfettiği 70.000 akçanın mütevellisi olan Mustafa 70.000 akçanın 60.000 akçasını bana gösterip 70.000 akçanın sadece 10.000 akçasını vakfeden Mustafa hakkında dava açılmasını talep etmiş dava esnasında durumu inkâr eden Mustafa dava sonrası aldığı akçayı Mehmet'e geri vermek zorunda kalmıştır.⁶⁵⁵ Rodosçuk para vakıflarının 56'sı kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde Rodosçuk'ta kadınların sosyal ve ekonomik hayatta etkin oldukları ortaya çıkmaktadır. Rodosçuk'ta büyük oranda % 15 işletme oranı tercih edilmiştir.⁶⁵⁶

Vakfa tahsis edilen paralarla, sürekli bir gelire sahip olmak için ev, han, arsa gibi gayrimenkuller alınmış, elde biriken sermaye bu şekilde ekonomiye kazandırılmış; biriken servet âtil bırakılmamış ve bu varlıklardan elde edilen kira gelirleri vakfın yerine getirdiği hizmetler için harcanmıştır. Vakfa önceden tahsis edilen paraların yeterli gelmediği durumlarda önceden vakfedilen para miktarını artırmak ya da vakfa zam yapılmak suretiyle sermaye artışına gidilmiştir. Bunun yanında bazı vakıflar sermaye artışıyla birlikte yeni gayrimenkuller de vakfederek vakfı güçlendirme yoluna

⁶⁵² RŞS, nr.1543, 57a/3.

⁶⁵³ RŞS, nr.1545, 19a/3, a/4.

⁶⁵⁴ RŞS, nr.1544, 4b/2.

⁶⁵⁵ RŞS, nr.1546, 14b/4.

⁶⁵⁶ Mehmet Tuğrul-Mehmet Bulut, "Bir Mikrofinans Modeli Olarak Osmanlı Para Vakıflarının Karşılaştırmalı Analizi: Edirne, Filibe, Selanik, Tekirdağ ve Üsküp Para Vakıfları", *Adam Akademi*, C.7, s.2, 2017, s.297-298.

gitmişlerdir. Dolayısıyla günümüz şirketlerinde yapılmakta olan sermaye artışının benzeri vakıf müesseselerinde de görülmüştür.⁶⁵⁷

DİĞER OLAYLAR

2.8. DOĞAL AFETLER

Toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını etkileyen önemli etkenlerden birisi de doğal afetlerdir. Genel bir ifadeyle, toplumun normal yaşam düzenini bozarak bu düzenin tekrar sağlanması için dış yardıma gereksinim duyuran ekolojik olaylara doğal afet denilmektedir.⁶⁵⁸ Doğal afetler tarihin ilk çağlarından günümüze kadar varlığını devam ettirmiş ve toplumların yaşam alanlarında ölümler, yaralanmalar, ekonomik kayıplar, çevre sorunları, psikolojik ve sosyolojik sorunlar gibi birçok olumsuzluklara yol açmıştır.⁶⁵⁹ Yol açtığı sonuçlara göre afetler ele alındığında, şüphesiz en olumsuz sonuç, fiziki kayıplar, can kayıpları ve yaralanmalardır. Bunun yanı sıra, hasar gören veya yıkılan işyeri ve konutlar da önemli kayıplar arasındadır. Afetlerin yol açtığı diğer sonuçlar ise ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak sıralanabilmektedir.⁶⁶⁰

Afetler insan kaynaklı (beşerî) afetler ve doğal afetler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Beşerî afetler doğal olmayan, fakat insanlara ve çevreye büyük zarar veren olaylardır. İnsanlar neden olduğu için bunlara “insan kaynaklı afetler” denir. Örneğin; orman yangınlarının bir kısmı, meskûn mahallelerde görülen yangınlar, tehlikeli madde kazaları, nükleer kazalar, hava kirliliği, su kirliliği, toprak erozyonu ve salgın hastalıklar gibi olaylar beşerî afetlere örnektir. Doğal afetler, oluşumları tabiat olaylarına dayanan afetlerdir. Ancak bu tür afetlerin bazısında insan etkisi de bulunabilmektedir. Hatta

⁶⁵⁷ İfan Türkoğlu, “Osmanlı Devlet’inde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.18, s.2, 2013, s.93-94.

⁶⁵⁸ Alpaslan Demir-Esat Aktaş, “Gümüşhane Sancağında Doğal Afetler (1888-1910)”, *OTAM*, C.24, s.24, 2008, s.22.

⁶⁵⁹ Ayhan Bayram-Seyhan Bilir Güler, “Doğal Afetlerle İlgili Kuruluşların Önem ve Sorumluluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: İstanbul Örneği”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, s.2, 2016, s.666.

⁶⁶⁰ Fatih Altun, “Afetlerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme” *Türkiye Sosyal Çalışma Dergisi*”, C.2, s.1, 2018, s.6.

olayın meydana gelmesinde tetik rolü oynayan etken insan olabilmektedir. Ancak olayı hazırlayan faktörler ve olayın hazırlanışı, oradaki doğal özelliklere dayanır.⁶⁶¹

Yerleşim yerlerini etkileyen doğal afetler içinde: Deprem, çığ, sel, fırtına ve su baskını gibi istenmeyen doğa olayları sayılabilir. Bunların oluş şekli ve etkileri her ne kadar farklı olsa bile sonuçta yerleşim yerlerinde yaşayan kişiler için can ve mal kaybına neden olmaları söz konusudur.⁶⁶²

Rodosçuk'ta kuarternen de oluşmuş Marmara çukurları ile Ganos Körfezi arasında, Muratlı ve Çorlu'dan başlayarak güneybatıya paralel uzanan üç kırık fay hattı bulunmaktadır. Bu nedenle Rodosçuk Türkiye'nin depreme duyarlı bölgelerindendir.

Rodosçuk bir liman kenti olup Marmara bölgesinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra sel, fırtına, çığ gibi çeşitli doğa olaylarına da maruz kalmaktadır. Rodosçuk kazasında yaşayan Yusuf Reis ve Mustafa Reis birlikte İstanbul'dan Rodosçuk'a gelirken gemileri fırtına sebebiyle savrulmuş ve içinde olan Mustafa hayatını kaybetmiştir. Yusuf Reis ise etraftan yardıma gelen bir sandal tarafından kurtarılmıştır.⁶⁶³ Rodosçuk'ta ortaya çıkan bir fırtına sebebiyle direklerin devrilmesi, devrilen direklerin Mustafa ve Mehmet'e ait olan gemilerin üzerine düşmesi büyük bir zarara sebebiyet vermiştir.⁶⁶⁴ Rodosçuk İskeleyi'nde bulunan Ahmet, İbrahim'e ait 13 adet kayığın büyük bir fırtına ile sürüklenerek karaya vurduğuna ve kayıkların helâk olduğuna şahit olmuştur. Bunun üzerine bazı kayıkların kiralık olduğu anlaşıncaya kayıkların zararları Ahmet ve İbrahim tarafından karşılanarak 320 akça, kayık sahiplerine ödenmiştir.⁶⁶⁵ Belgelerde özellikle fırtına ile ilgili kayıtların olması Rodosçuk'un bir liman kenti olduğunu ticaretin ve taşımacılığın deniz üzerinden yapıldığını göstermektedir.

⁶⁶¹ Bihter Kahyaoğlu, *Tekirdağ Kentinde Doğal Afet ve Eğitim Parkı Planlanması Üzerine Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ 2016, s.5.

⁶⁶² Fatih M. Kızıloğlu-Mustafa Okuroğlu-İbrahim Örüng, "Kırsal Yerleşimler ve Doğal Afetler", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C.2006, s.2, 2006, s.57.

⁶⁶³ RŞS, nr.1547, 4a/2.

⁶⁶⁴ RŞS, nr.1545, 58b/4.

⁶⁶⁵ RŞS, nr.1545, 97a/2.

2.9. İMAR FAALİYETLERİ

İslâm ülkelerinin toplum ve kültür hayatında önemli rol oynayan hayır müessesesine vakıf denir. Sözlükte “durmak, durdurmak, alıkoymak” anlamındaki vakıf (vakf) kelimesi terim olarak “bir malın maliki tarafından dini, içtimaî ve hayrı bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek hukukî bir işlemle kurulan ve İslâm medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de vakıf kavramını ve kurumunu doğrudan çağrıştıracak bir ifade yer almamakla birlikte Allah yolunda harcama yapmayı, fakir ve muhtaç kişilere infak ve tasaddukta bulunmayı, iyilik yapmada ve takvada yardımlaşmayı, hayır ve yararlı işlere yönelmeyi öğütleyen birçok ayet Müslüman toplumlarında vakıf anlayışını ve uygulamasının temelini oluşturmuştur.⁶⁶⁶

Bir vakfın nasıl yönetilip işletileceği, vakfedilen maldan kimlerin hangi esas ve ölçüler içinde yararlanacağı vakfedenin iradesiyle belirlemektedir. Vakfedenin bu konudaki beyan ve şartlarını içeren, vakfın âdeti tüzüğü niteliğindeki yazılı belgeye ise “vakfiyye” adı verilmektedir. Vakfedilen mal kamu malı statüsünde olup ve satılamaz, hibe edilemez, hiçbir şekilde temellük edilemezdi. Vakıf mallarının işletilmesi, kiraya verilmesi vakfiyedeki şartlara göre ve rayiç bedellerle yapılırdı. Vakfın yeni bir vakfa dönüştürülmesi (istibdâl) konusunda fıkıh mezheplerinin farklı görüşleri vardır. Usulüne uygun biçimde kurulan vakfın kendisinden beklenen amacı gerçekleştirebilmesi için vakfiyedeki şartlara uyulması ve vakfın yararının titizlikle korunması, bakım ve onarımının yapılması, işletilmesi ve elde edilen gelirin hak sahiplerine dağıtılması gerekirdi. Bu vakıflar, vakıf görevlileri tarafından yürütülmektedir.⁶⁶⁷

Osmanlı Klasik Dönem imar sistemine ise: Osmanlı şehirlerinde çeşitli türdeki yapılara ait inşaatlar, büyük çoğunlukta hayır sahipleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Toplumun yararını amaçlayan camiler, çeşitli okullar, kütüphaneler, hastaneler, zaviyeler, imaretler, kervansaraylar gibi dinsel, kültürel, sosyal nitelikli yapılar hep hayır sahipleri tarafından yapılmakta idi. Han, hamam, arasta, bedesten gibi ticari nitelikli yapılar da dinsel, kültürel ve sosyal nitelikli yapıları gelirleri ile desteklemek üzere yine hayır sahiplerince inşa ettiriliyordu. Osmanlı vakıf

⁶⁶⁶ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *DİA*, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.475-476.

⁶⁶⁷ Günay, “Vakıf”, s.478.

sistemi, ebedilik ilkesi ilebirlikte dokunulmazlığa da sahiptir. İmar, “bir ülkeyi imar etme” anlamına işaret ettiği için fiziksel anlamda uygun bir kavram olarak düşünülebilir. Ancak vakıflar yoluyla bunların dışında ve ötesinde çok farklı alanlarda insanlara maddi ve manevi hizmetler sunulmuştur.⁶⁶⁸ Örneğin, merhum Ahmet ve Rıdvan adlı kişilerin evkaflarından Edirne’de bulunan camiî şerifin imarı için kendilerine ait olan buğdaydan matbaa-ı amire için İstanbul’a üçer akça yiyecek akçası, 1770 kilo buğday verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak yiyecek için gönderilecek akçanın 8310 akçaya çıkarılıp gemi ile İstanbul’a gönderilmesi sağlanmıştır.⁶⁶⁹ Merhum Sultan Mehmet Han evkafından olup Babaeski Camî şerifin imamı olan ve Rodosçuk kazası mültezimi Rıdvan tarafından Babaeski Camî şerifinin imarı için vazifelendirilen kişilere yevmi 20 bıçak akçası hesabı üzerine aylık 3690 akça olarak belirlenen maaş üzerine vazifelendirilen kişiler cami imarı için çalışmalara başlamıştır.⁶⁷⁰ Rodosçuk’ta Çelebi Mustafa cami inşası için 24.000 vakıf akçası ayırmış ancak caminin inşa edileceği arazinin çevresinde yıkık dökük binaların olması bu binalar yıkılmadan cami inşası yapılamayacağı için uzun bir süre binaların yıkılmasını beklenilmiştir. Uzun bekleyiş sonucu binalar yıkılıp cami inşasına başlanılmıştır.⁶⁷¹ Rodosçuk Rüstem Paşa Camisi’nin ihtiyaçlarını karşılamak isteyen Ramazan Efendi her sene 200 akça cami için vakıf akçası vermekte idi. Rüstem Efendi’nin vefatı üzerine vakıf için ayırdığı 10.000 akçanın her sene 400 akça şeklinde camiye verilmesini şahitler huzurunda ailesine vasiyet etmiştir.⁶⁷² Rodosçuk kazasında Hüseyin Çavuş’un mescidi şerife hayır için vakıf ettiği akçanın mütevellisi olan İbrahim 2000 akça olup evlerini rehin vermelerine rağmen hala 1000 akçasının karşılanmaması üzerine bir yıl müddet istenilmiştir. Bir yıl dolması üzerine vakıf parası tamamlanmıştır.⁶⁷³ Osmanlı imar sistemini vakıf sistemi ile birleştirmiş, imar ve şehircilik konusunda hayır sahiplerinin yapı kurmalarına daha fazla cesaret ve güvence vermiştir.⁶⁷⁴ Yoksul kişilerin geçimini sağlayamaması üzerine bu vakıfların devreye girerek yoksula, fakire bir yardım kapısı olduğu da görülmekte idi. Örnek ile açıklayacak olursak, Rodosçuk kazası “(...

⁶⁶⁸ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *DİA*, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.480.

⁶⁶⁹ RŞS, nr.1544, 27a/3.

⁶⁷⁰ RŞS, nr.1545, 29a/4.

⁶⁷¹ RŞS, nr.1544, 39b/1.

⁶⁷² RŞS, nr.1545, 13b/1.

⁶⁷³ RŞS, nr.1543, 11a/4.

⁶⁷⁴ Hamza Keleş, “Vakfiyelere Göre 15. Yüzyılda Bursa’da İmar Faaliyetleri”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.21, s.2, 1998, s.178.

Mahallesi'nde) yaşayan Ayşe Hatun eşinin ölümü üzerine geçimini sağlayacak herhangi bir gelirin olmaması üzerine Mahmut adlı bir kişinin vakfından yıkılan evinin otluk duvarının tamiri için 1175 akçalık bütçe belirlenerek birkaç kişi görevlendirilmiş ve evin tamiri gerçekleştirilmiştir.⁶⁷⁵

Şehircilik ilkeleri bağlamında imar planlarında yer seçim ve yoğunluk kararlarının doğal, çevresel, iklimsel, sosyal, kültürel, ekonomik, demografik gibi birden çok değişkene dayalı olarak belirlendiği hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, sadece erişilebilirlik ölçütlerine dayalı bir değerlendirme ile ulaşım sistemi kararlarının belirlenmesinin doğru olmayacağı ancak var olan değişkenlere erişilebilirlik ölçütünün eklenmesi ile ulaşım sistemi kararlarının verimli kılınacağını söylemek mümkün olacaktır.⁶⁷⁶ Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde, fethedilen şehirlerin yeniden yapılandırılması, dinî, kültürel, sosyal yardım, ticarî ve ekonomik alanlarda geliştirilmesi genellikle vakıflar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Vakıf müessesesine dayanan, bir taraftan bu yerlerin fizikî çehrelerini değiştiren, diğer taraftan da onlara yeni bir oluşum sağlayan bu faaliyetler daha sonraki asırlarda da devam etmiştir. Bir şehrin imarında halkın her türlü ihtiyacının düşünüldüğü ve bu ihtiyaçlar çerçevesinde vakıf eserlerinin kurulduğu görülmektedir. Şehirde, ulaşımın sağlanması için yol ve köprü inşası da oldukça önemlidir. Rodosçuk kazasında Kara Kâtip Mahallesi sakini iken vefat eden merhum Hasan, İstanbul yolu kaldırımı için vakfettiği 10.000 akçayı vasi eylediği Mustafa tarafından İstanbul yolu kaldırımı yapılırken akçanın görevlilere ulaştırılmasını vasiyet etmiştir.⁶⁷⁷ Rodosçuk sakinlerinden olan Mehmet'in vefatı üzerine taş köprü inşası için vasiyet ettiği 5000 akçanın köprü yapımı için vazifelendirilen kişilere gönderilmesi talep edilmiş ve vakıf akçası görevlilere gönderilmiştir.⁶⁷⁸ Kara Kâtip Mahallesi'nde yaşayan Ahmet'in vefatı üzerine, vasi olarak belirlenen kardeşlerinden her sene 10.000 akça üzerinden belirlenen 1206 vakıf akçası İstanbul'un yol yapımı için alınması kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine her sene alınması gereken akça miktarı kardeşlerden tahsil edilmiştir.⁶⁷⁹ Örneğin, Rodosçuk Mahallesi'nde Asiye Hatun tarafından merhum Raziye Hatun adına bina yaptırdığı mescit-i şerif için bir tarafı Ömer'e ait bir tarafı da Süleyman'a ait bina yerini

⁶⁷⁵ RŞS, nr.1544, 86a/3.

⁶⁷⁶ Görkem Gülhan, "Nazım İmar Planı Geri Besleme Süreçlerinde Erişebilirlik Ölçütlerinin Kullanılması: Tekirdağ/Süleyman Paşa Örneği, *Artium*, C.5, s.1, 2017, s.59.

⁶⁷⁷ RŞS, nr.1545, 40a/2.

⁶⁷⁸ RŞS, nr.1543, 47b/3.

⁶⁷⁹ RŞS, nr.1545, 41a/2.

600 akçaya satın alıp mescit inşasına başlanılmıştır.⁶⁸⁰ Görüldüğü üzere bazı kadınlarında vakıf binası yaptırdığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ibadet mekânları için cami ve mescitler kurulmuş, eğitim-öğretimin yapılabilmesi için mektepler, medreseler, kütüphane ve zaviyeler inşa edilmiş, sağlık konusunda darüşşifalar oluşturulmuş, temizlik konusunda hamamlar, içme suyu ihtiyacı için çeşmeler ve suyolları kurulmuş, halkın her türlü ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla çarşı, bedesten ve hanlar inşa ettirilmiştir. Rodosçuk kazasında yaşayan Mehmet, çeşme tamiri için bir miktar vakıf akçası ayırmıştır. Belirlenen 1000 vakıf akçası ile bir musalla çeşmesinin tamiri yapılmıştır.⁶⁸¹ Bütün bunlar vakıfların toplumun ihtiyaçlarına göre eserler teşekkül ettirdiklerinin birer örneğidir.⁶⁸²

⁶⁸⁰ RŞS, nr.1544, 48b/5.

⁶⁸¹ RŞS, nr.1545, 16b/2.

⁶⁸² Keleş, “Vakfiyelere Göre 15. Yüzyılda Bursa’da İmar Faaliyetleri”, s.186.

SONUÇ

Marmara Bölgesi şehirlerinden biri olan Rodosçuk, 1601-1606 yıllarına ait belgelerin incelenmesi üzerine tezin merkezi olan Rodosçuk kasabası üzerine odaklanılmıştır. Çalışma, İslam Araştırmaları Merkezi ve Milli Kütüphane'den temin edilen şer'iyye sicilleri ile oluşturulmuştur. Temin edilen şer'iyye sicillerin değerlendirilmesi esnasında bazı belgelerin eksik olması, yazıların okunur halde olmaması önemli sorun teşkil etmiştir. Bu eksiklik konunun tam anlaşılmasına ve verilen bilginin eksikliğine sebebiyet vermektedir. 1543-1547 numaralı Rodosçuk şer'iyye sicillerinde yer alan belgelerin tasnifi neticesinde Rodosçuk'un idari, sosyal, aile, ekonomik vb. yapısı hakkında önemli veriler elde edilmiş ve bu konu ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Kadıların devlet merkezi ile yaptıkları resmî yazışmaları, halkın şikâyet ve dilekçeleri, mahallî idarelere ait hukukî düzenlemeler olarak kabul edilirdi. Ferman ve hükümleri, en önemlisi de ait olduğu mahallenin sosyal ve iktisadî hayatını yansıtan mahkeme kararlarını ihtiva eden bu siciller incelenmeden, Rodosçuk'un siyasî, idarî ve sosyal tarihini hakkıyla ortaya koymak mümkün olmayabilirdi. Sicillerin çok yönlü ve farklı bilgiler barındırması dönem tarihi ve araştırmalar açısından önemlidir. Özellikle sosyal ve ekonomik tarih çalışmalarında bakılması gereken temel kaynakların başında gelmektedir.

17. yüzyılda Rodosçuk'ta yaşayan aileler ile ilgili sicillere yansıyan bilgiler, genelde nafaka, mehir ve boşanma ile ilgili konulardır. Toplumsal hayatın önemli bir boyutu oluşturan aile, her toplumda olduğu gibi Rodosçuk ilinin de temelini oluşturmaktaydı. Belgelerin incelenmesi ile 1601-1606 yıllarında Rodosçuk aile yapısı genel şekil itibarıyla % 95'i tek eşli olup aile fertleri 5-6 kişiyi geçmemektedir. Çocuk sayısı genelde 2-4 arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra dönem içinde geniş ailelerin de olduğu anlaşılmaktadır. Evliliğin neticeleri olarak incelenen mehir ve nafaka geel olarak para, ev, bağ-bahçe, giysi ve ev eşyası gibi şeylerden verilmiştir. Kişilerin ekonomik gelirine göre değişen bu ödemeler Rodosçuklu aileler tarafından kadınların özellikle gelir sıkıntısı çekmemesi için genelde her kadına bu ödemeler verilmiştir. Ancak belgelerde bazı anlaşmazlıkların ve gelir durumu iyi olmayan ailelerde rastlanılmıştır. Evliliğin sonlandırılması yani boşanma ile ilgili elde edilen veriler genelde karşı tarafı mağdur etmeden nafaka ödenerek boşanmalar görülmektedir. Anlaşmalı ve şartlı boşanmaların da belgelere yansıdığı genelde boşanma işleminin

mahkemede gerçekleştirildiği bilinmektedir. İncelenen dönem belgeleri içinde yaklaşık 20 adet boşanma davasına rastlanılmış bir kısmı mahkemeye taşınmış olsada eşler kendi aralarında boşanma işlemini gerçekleştirdikleri de anlaşılmaktadır. Bu konuların yanı sıra toplumu olumsuz etkileyen konuların da yoğunluğu dikkat çekicidir. Hırsızlık, adam öldürme ve eşkıyalık gibi toplumu derinden etkileyecek çok çeşitli olayların varlığına belgelerde şahitlik edilmiştir. Adam öldürme-yaralama ve hırsızlık Rodosçuk şehrinde oldukça fazla idi. Adam öldürme ve hırsızlık olayları % 80 bulmakta idi ve bu oran Rodosçuk için oldukça fazlaydı. Olayların genelde mahkeme taşındığını ve çoğu olay cezasız kalmadığı görülmektedir. Bazen de Rodosçuk halkı kendi mahkemesini kurup suçluların cezasını kendileri vermiştir.

Rodosçuk'ta yaşayan bir ailenin refah seviyesini ortaya koyacak olan mülk satış işlemleri özellikle ev, tarla, dükkân ve bağ-bahçe gibi mülk işlemleri sıklıkla yapılmış, bu satış işlemleri toplumun ekonomik hayatını yansıtmıştır. Rodosçuk'ta ev satışlarının birinci sırada olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırayı ise tarla, bağ ve bahçeler almaktadır. 17. yüzyıl döneminde Rodosçuk'ta yapılan satış işlemlerinin 200' yakın olduğu ve bunun % 100'ü ev, % 60'ı bağ-bahçe ve % 40'ı ise dükkân satışlarını kapsamaktaydı. Genelde alım satım işlemi peşin yapılmakta hem Müslüman hem de gayrimüslim halkın birbirleriyle alım satım gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Ev, tarla gibi mülklerin çeşitli kişilere yıllık, aylık şekilde kiralandığı da anlaşılmaktadır. Rodosçuk'ta satış işlemlerini etkileyen birkaç önemli madde bulunmaktaydı; ev ve dükkânların merkeze yakın olması, etrafında cami ve pazarın olması oldukça önemliydi tarlaların ise sulak yerlerde olması, suya yakın olması, toprağın eski-yeni olması fiyatta artış ve azalışların temel sebebi olarak görülebilirdi. Özellikle dükkân işletmeciliği karşımıza meslek grupları çıkarmıştır. İncelenen dönem içinde çok çeşitliliğin olmamasına rağmen bakkal ve abacı mesleğinin yoğun olduğu bunun dışında çoban, fırın, demir, kereste, çilingir, tuzcu, kasap, semerci, kürekçi, imam ve çeşitli askeri mesleklere de rastlanılmıştır. Mesleklerin çok ön planda olmaması ancak dükkânlardan kişilerin hangi meslekle uğraştığı kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Belgelerde rastlanılan 16 adet meslek grubu genelde temel geçimi sağlayacak mesleklerden oluşmaktaydı.

Diğer bir ekonomik faaliyet ise ölen kişilerin yakın çevresine bıraktığı miras ve muhalefatlar idi. İncelenen dönemde 30 civarı miras davasına rastlanılmıştır. Mirasın paylaşımı tarih boyunca bireyler arasında çekişmenin yaşanmasına müsait bir konu

olmuştur. Ölen kişinin geride bıraktığı mal varlığının akıbetini düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilecek miras hukuku, hukuk sistemlerinin önemli bir sahasını teşkil etmiştir. Muhallefat kavramı ise ölen kişilerin mal varlığını ifade etmek için kullanılan diğer bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Miras bırakılan şey genelde maddi açıdan değerli şeylerdi özellikle ev, bağ-bahçe-tarla, ev eşyası, para ve altın gibi değerli maddeler bırakılmıştır. Rodosçuk'ta miras genelde aile fertleri içinde kalmış eş ve çocuklar ön planda tutulmuştur. Bazen vekiller bazen de mahkeme eşliğiyle miras taksimi yapılmış erkek çocuk da kız çocuk da payına düşen mirası almıştır. Varisi olmayan kişilerin mirası genelde eşlerine kalmış eşi yoksa da kardeşlere verildiği anlaşılmıştır. Muhallefatta ise genelde vasi bırakılarak taksim yapılması sağlanmış, varsa ölen kişinin borcu muhallefatından verilmiştir.

Rodosçuk'taki tarımsal, ticarî ve sanayî faaliyetler bağlamında şehirde yetişen tarım ürünleri ve bunların çeşitleri, hasadı, saklanması; şehirde beslenen hayvan türleri, hayvan alım-satımı, üretim faaliyetleri, ticari münasebetler gibi konular hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir. Rodosçuk'un toprakları oldukça verimlidir. Tarım, bölgenin vazgeçilmezi olup, ikinci sırayı ise hayvancılık almaktaydı. Rodosçuk'un, yüzölçümü dikkate alındığında ekili-dikili alanların geniş sahalar kapladığı ve tarıma elverişli alanların ilin % 80'ini oluşturduğu anlaşılmaktadır. İlde iklime ve tarım arazilerine bağlı olarak çok çeşitli ürünler yetiştirilmektedir. Özellikle belgelerde rastlanılan arpa, buğday, nohut, darı ve yulaf ekimi oldukça fazlaydı. Belgelerde arpanın birinci sırada olması hem insanlar için hem de hayvanlar için bir besin kaynağı özelliği olmasından dolayı insanlar arpayı ilk sıraya yerleştirmiş olabilirdi. Arazi toprakları ile ilgili işletme, kiralama ve vergilendirme sistemi görülmektedir. Rodosçuk'ta vakıf sistemi ile ilgili çeşitli para vakıflarına ve imar faaliyetlerine rastlanmaktadır. Cami ve yol yapımı için çeşitli vakıflar kurulduğu, özellikle Rodosçuk halkı İstanbul'un yol ve kaldırım yapımı aşamasında aktif bir şekilde ön plana çıkarılmış gerek para yardımı gerek iş gücü yardımı ile dikkat çekmiştir.

Sicildeki hüküm kayıtlarına bakılarak Rodosçuk halkının ekonomik ve sosyal durumu hakkında çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Bu kayıtlardan incelediğinde dönemde kullanılan aile, evlenme, boşanma, büyük ve küçükbaş hayvan, bağ-bahçe, ev gibi birçok konu tespit edilmiştir. Hatta hem bu kayıtlardan alım-satım işlemleri, vergilendirme ve ev mimarisi hakkında dahi bilgi edinmek mümkün olmuştur.

Tarımdan sonra hayvancılığın da bölge ticareti için oldukça önemli olması, özellikle Rodosçuk ilinde küçükbaş ve kümes hayvancılığın yaygın olduğu belgelere yansımıştır. Büyükbaş hayvancılığın yaygın olmamı ve bölgede arıcılık, balıkçılığında yapıldığı bilinsede incelenen dönemde ne arıcılık ile ne de balıkçılık ile ilgili bir kayda rastlanılmamıştır.

Deniz ticareti için oldukça elverişli olan Rodosçuk limanı çok önemli bir yere sahip olup kısa sürede şehrin gelişmesine sebep olmuştur. Ticaretin, birer bölgesel idari merkez olarak meydana çıkan küçük kentleri birbirine bağlayan öğelerden biri olduğu şüphesizdir. Ticaret hayatı sayesinde Rodosçuk bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Rodosçuk limanı ticaret için çok önemli olup, çevre vilayetlerine hububat, tuz ve küçükbaş hayvancılık ihtiyacının karşılandığı hatta özellikle İstanbul'un iâşesinde vazgeçilmez bir bölge olduğu bilinmektedir. Ordu ihtiyacınında genelde Rodosçuk bölgesinden karşılandığı anlaşılmaktadır. Özellikle buğday, ekmek, soğan, tuz ve tavuk gibi malzemelerin Rodosçuk'tan temini söz konusudur. Ülkenin Avrupa'ya açılan kapısı olan Rodosçuk ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı nedeniyle sürekli olarak hem nüfus hem de fiziksel yapı olarak devamlı bir artış göstermekteydi. Rodosçuk, farklı milletleri içinde barındıran bir başka deyişle kozmopolit yapıda bir şehir olma özelliğindedir. Deniz ticaretinin aktif olduğu bu bölgede diğer vilayetlerle sıkı bir iletişimi söz konusu olup Rodosçuk'un deprem bölgesinde yer aldığı da bilinmekteydi belgelerde genel olarak depremlerle ilgili hiçbir doğa olayına rastlanılmamış olsada birçok geminin ve insanın Rodosçuk limanında-iskelesinde telef olduğu belgelerde görülmüştür.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları:

Rodoscuk Şer'iiye Sicilleri (RŞS.)

1543. H. 1010-1012/ M. 1601

1544. H. 1012/ M. 1602

1545. H. 1013/ M. 1603

1546. H. 1014/ M. 1604

1547. H.1014-1015/ M. 1605-1606

Kaynak ve Araştırma Eserleri:

“Tekirdağ”, (1982-1983), *Yurt Ansiklopedisi*, C.9-10, Anadolu Yayıncılık, 1982, İstanbul, ss.6964-7000.

ACAR, H. İbrahim, “Talak”, *DİA*, C.39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss.496-500.

_____, “Tefrik”, *DİA*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, ss.277- 279.

ACUN, Fatma, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

AFYONCU, Erhan, “Sipahi”, *DİA*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, ss.256-258.

_____, “Zeamet”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss.162-164.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Başlık”, *DİA* C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss.131-133.

AKIN, Nuri, “Ev”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss.507-512.

- _____, *Osmanlı Klasik Döneminde; Tekirdağ ve Keşan 1546-1556*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014, ss.18.
- AKİF, Mehmet, “Mehir”, *DİA*, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, ss.389-391.
- AKTAR, Hamza, “Miras”, *DİA*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.143-145.
- AKYILMAZ, Gül, “Osmanlı Devlet’inde Kadınların Mülkiyet Hakları ve Karşılaştıkları Hukuki Sorunlar”, *Gazi Üniversitesi*, 2002.
- ALTUN, Fatih, “Afetlerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Türkiye Sosyal Çalışma Dergisi*, 2, (1), 2018, ss.1-15.
- Aşıkpaşazade Tarihi, Osmanlı Tarihi (1288-1502)*, (1. Baskı), haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013, ss.68.
- ANDREASYAN, Hrand D., *Polonyolu Simeon’un Seyahatnamesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2013, ss.29.
- ATAR, Fahrettin, “Muhâela”, *DİA*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.399-402.
- _____, “Nikâh”, *DİA*, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss.112-117.
- ATEŞ, Hacer, “Tekirdağ’da Şehirleşme ve Kentsel Yapı XV-XVI. Yüzyılda Tekirdağ Çalışmaları”, (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto’dan Süleyman Paşa’ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yayınevi İstanbul 2016, ss.1.
- _____, “Tekirdağ”, *DİA*, C.40, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, ss.359-361.
- _____, “Kuzey Marmara’da Bir Liman Kentinde Ticaret XVI. Yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk Limanı”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, (6), Edirne 2013.

- _____, *Kuzey Marmara Sahilleri ve Ard Alanında Şehirleşmenin Tarihi Süreci: XII-XVII. Yüzyıllarda Tekirdağ ve Yöresi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- _____, “Tekirdağ”, *DİA*, C.40, Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, ss.359-361.
- ATİK, Neşe, “Heraion Teikhos Antik Kenti 2000-2010 Yılı Kazı Çalışmaları”, (Ed. Aytekin Erdem-Murat Velioğlu-Fikret Yıkılmaz-Kuloğlu Akpınar), *Tekirdağ Değerleri Sempozyumu: Bildiriler Kitabı*, Ege Basım, Tekirdağ 2010, ss.2.
- AYBAKAN, Bilal, “Vesâyet”, *DİA*, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss.66-70.
- AYDIN, Bilgin, “Salname”, *DİA*, C.36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.51-54.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Aile”, *DİA*, C.2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss.196-200.
- _____, “Kadın”, *DİA*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, ss.86-94.
- AYDIN, Yıldız, “Bir Yabancı Gözüyle Tekirdağ Kelemen Mikas’ın Türkiye Mektupları”, (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto’dan Süleyman Paşa’ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2016.
- AYHAN, Serap, *Tekirdağ ve İlçelerindeki Türk Devri Yapıları (XIV-XVII. Yüzyıl)*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 1992, ss.8.
- BABA, Yasemin, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.71, (1), 2013, ss.76-106.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Diyet”, *DİA*, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss.473-479.
- _____, “Eşkîya”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss.463-466.

- _____, “Had”, *DİA*, C.14, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, ss.547-551.
- _____, “Hırsızlık”, *DİA*, C.17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, ss.384-396.
- _____, “Katil”, *DİA*, C.25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, ss.45-48.
- _____, “Vekâlet”, *DİA*, C.43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss.1-6.
- BARKEY, Karen, *Eşkîyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezîleşmesi*, çev. Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- BAŞOĞLU, Tuncay, “Ta’zir”, *DİA*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, ss.198-202.
- BAYRAKTAR, Hatice, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Tekirdağ Kazası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2011, ss.1.
- BAYRAM, Ayhan-Güler, Seyhan Bilir, “Doğal Afetlerle İlgili Kuruluşların Önem ve Sorumluluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: İstanbul Örneği, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, C.9, (2), 2016, ss.665-686.
- BAYTİMUR, Suha Oğuz, *Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Osmanlı Hâkimiyet Sahası Çalışma, 2018, ss.91-108.
- BELDİCEANU, Nicoana, “Tımar Terimi İhdası ve En Eski Atıflar, XIV. Yüzyıldan, XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Tımar”, çev. M. Ali Kılıçbey, Teori Yayınları, Ankara 1985, ss.11.
- BEYDİLİ, Kemal, “Nizam-ı Cedit”, *DİA*, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss.175-178.
- BOSTANCI, Necla, *1596 Numaralı Rodosçuk* (Tekfurdağ Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

- BOYNUKALIN, Mehmet, “Zevce”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, ss.306-307.
- BOZKURT, Fatih, “Tereke Defterlerine ve Osmanlı Araştırmaları”, *Tarih Dergisi*, (54), İstanbul 2011, ss.91-120.
- BÜBERCİ, Ömer, *1681-1682 Tarihlerinde Konya’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Konya Şer’iyye Siciline Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2017.
- BÜKTEL, Yılmaz, *Tekirdağ, Edirne, Çanakkale Müzelerinde Bulunan Bizans Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989, ss.2.
- CEVGER, Gürkan, “XVIII. Yüzyılda Diyarbakır Şehrinde Ailenin Oluşumu, Dağılımı ve Demografik Yapısı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.2, (1), 2016, ss.83-103.
- CİN, Halil, “Osmanlı Toprak Hukukunda Miri Arazinin Hukukî Rejimi ve Bu Arazinin TMK Karşısındaki Durumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.22, (1), 1966, ss.749.
- _____, *Osman ve İslam Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, ss.341.
- ÇAKIR, İbrahim Etem, “Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, Statü, Servet 1671-1678, Sofya Örneği”, *Osmanlı Araştırmaları Merkezi*, 2012, ss.31.
- _____, *16. Yüzyılda Ayıntâb Şehri*, (Ed. Bilgehan Pamuk), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, ss.427.
- ÇAKIR, Baki, *XVI-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Mukataa Sistemi’nin Yapısı ve İşleyişi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003, ss.32-33.
- ÇELEBİ, Evliya, B. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, 2-4-5-6 Kitaplar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, ss.23-17-165-150.
- _____, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, 6. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, ss.150.

- _____, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Robert Donkoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, 1. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, ss.291.
- _____, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, 5. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, ss.165.
- ÇELEBİ, Kâtip, *Cihannüma I-II*, (Ed. Said Öztürk), Mahya Yayınevi, İstanbul 2013, II/988-989.
- ÇETİNTAŞ, Recep, “İslam Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafaka”, *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, (24), 2014, ss.185-203.
- ÇEVİK, Hikmet, *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul 1949.
- DAĞCI, Şamil, “Kıyas”, *DİA*, C.25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, ss.488-495.
- DARKOT, Besim, “Tekirdağ”, *İA*, XII/I, MEB. Yayınevi, Eskişehir 2001.
- DEMİR, Alpaslan-Aktaş, Esat, “Gümüşhane Sancağında Doğal Afetler (1888-1910)”, *OTAM*, C.24, (24), 2008, ss.21-54.
- DEMİRCİ, Mustafa, “İkta”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 22, 2000, ss.43-47.
- DEMİREL, Ömer-Gürbüz, Adnan, “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınevi, Ankara 1992, ss.97-161.
- DEMİRTAŞ, Mehmet, “Osmanlı Devlet’inde Tuz Üretimi ve Dağıtımı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, (1), 2004.
- DOĞAN, İsmail, “Osmanlı Ailesinin Sosyolojik Evreleri: Kuruluş, Klasik ve Yenileşme Dönemleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, C.5, Ankara 1995, ss.371.
- DÖNDÜREN, Hamdi, “Îlâ”, *DİA*, C.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss.61-62.
- DÜZBAKAR, Ömer, “Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik:1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği”, *Uludağ Üniversitesi, Bursa*, ss.86-100.

_____, *XVII. Yüzyıl Sonlarında Bursa'da Ekonomik ve Sosyal Hayat (1670-1698 Yılları Arasında Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Şehir Merkezindeki Gayrimenkul Alım Satımı, Terekeler ve Aile ile İlgili Belgeler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, ss.20.

EKİN, Ümit, “17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Rodosçuk'ta Tüketilen Gıda Maddeleri ve Fiyatları”, *Tekirdağ Uluslararası Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 2015.

_____, “Rodosçuk Halkının Beslenme Kültürü Üzerine Bazı Gözlemler (1638-1730)”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.12, (1), 2017, ss.37-58.

EKİN, Ümit-Kanal, Hümmet, “Tekfurdağ'ı Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı” (1890-1902), *HUMANİTAS* C.4., Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

ELİBOL, Numan, “Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18-19. Yüzyıl), (Ed. Murat Yıldız), *Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu: 26-27 Mart 2015-Tekirdağ: Bildiriler*, Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2016.

EMECEN, Feridun, “Ağnam Resmi”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.1, 1988, ss.478-479.

_____, “Cebelü”, *DİA*, C.7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss.188-189.

_____, “Çift Resmi”, C.8, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss.309-310.

ERBAY, Celal, “Nafaka”, *DİA*, C.32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, ss.282-285.

ERDOĞAN, Gökhan, *İslam ve Osmanlı Aile Hukukunda Boşanma ve Sonuçları*, (Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2014, ss.27.

EREN, Güler, *Osmanlı Toplumu*, 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

- ERİM, Neşe, “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, ss.79.
- ERKAL, Mehmet, “Cizye”, *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss.42-45.
- _____, “Öşür”, *DİA*, C.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss.97-100.
- _____, “Zekât”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, ss.197-203.
- _____, “Zenginlik”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, ss.275-276.
- ERTUĞ, Hüseyin Necdet, “Şer’iyye Sicillerine Göre, Hicri 1137(1724-1725) Yılı İstanbul’unda Osmanlı Konutu/Menzili”, *Akademik İnceleme Dergisi*, C.10, (2), 2015, ss.129-142.
- _____, “Şer’iyye Sicillerine Göre Hicri 1137 (1724-1725) Senesi İstanbul’unda Osmanlı Ailesinin Evlenme ve Boşanma Verilerine Göre İncelenmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.10, (1), 2015, ss.75-107.
- ERTURHAN, Sabri, “Vesvesenin Talaka Etkisi”, *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, (24), 2014, ss.205-218.
- FAROQHİ, Suraiya, “İstanbul’un İaşesi ve Tekirdağ- Rodosçuk Limanı”, *ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayısı*, (1979-1980), ss.139-154
- _____, “İstanbul’un İaşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı (16-17. Yüzyıllar), *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-1980 Özel Sayısı, Ankara 1981, ss.139-154.
- _____, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Orta çağdan 20. yüzyıla*1995, çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.
- GENÇ, Mehmet, “İltizam”, *DİA*, C.22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss.154-158.
- _____, “Mukataa”, *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, ss.129-131.

- GÖKTEPE, Kaya, “İstanbul’un İaşesinin Temini Meselesi ve İstanbul’un İaşesine Katkı Sağlayan Bir Merkez: Tekirdağ Kazası (XVII-XIX. Yüzyıllar), *BELLETEN* LXXXI, Türk Tarih Kurumu, 2017, ss.292.
- _____, “Osmanlı Döneminde Tekirdağ’da Yapılan Hayvancılığın İstanbul’un İaşesi ile Sanayi ve Ticari Faaliyetlerdeki Rolü”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.20, (1), 2018, ss.361-382.
- _____, *Tekirdağ Sancağında Tarımsal Yapı (1840-1914)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- GÜÇER, Lütfi, “15-16. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İnhisarı ve Tuzların İşletme Nizamı”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.23, (1-2), 1963.
- GÜLDÜR, Kadir, *Tereke Defterlerine Göre Rodosçuk Kazasında Sosyo-Ekonomik Hayat (1788-1790)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2016, ss.56.
- GÜLER, İbrahim, “XVII. Yüzyılda Aile: Sinop Örneği”, *Türkler* C.14, 2002, ss.28.
- GÜLHAN, Gürkan, “Nazım İmar Planı Geri Beslenme Süreçlerinde Erişebilirlik Ölçütlerinin Kullanılması: Tekirdağ Örneği/Süleymanpaşa Örneği”, *ARTIUM*, C.5, (1), 2017.
- GÜNAY, Hacı Mehmet, “Vakıf”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, C.42, 2012, ss.475-479.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Osmanlı Teşkilat Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013.
- GÜMRÜKÇÜOĞLU Okur, Saliha, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.17, (4), 2013, ss.230.
- GÜRDAL, Ayça Demir-Odabaş, Zuhâl Yonca, “Kadın ve Miras: Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Folklor/Edebiyat*, C.20, (78), 2014, ss.37-50.
- GÜRKAN, Menderes, “İslam Aile Hukukunda Kariya Tanınan Boşanma Yetkisi: Tefvizü’t-Talak”, *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2012, ss.18.

- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2014.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Kadın”, *DİA*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss.82-86.
- HATİPLER, Mustafa, *Osmanlı Toprak Rejimi ve Tarihsel Süreç İçinde Kooperatifçiliğimiz*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2010, ss.34-35.
- HÖKELEKLİ, Hayati, “İrz”, *DİA*, C.19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, ss.133-134.
- İŞİN, Mehmet Akif, “1991 Yılından Başlayarak Tekirdağ’da Yapılan Kazı ve Araştırmalar”, *Tekirdağ’ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yayınevi, İstanbul 2015, ss.157-169.
- _____, “Tekirdağ’da Tarih Öncesi Yerleşmelerden Menekşe Çatağı ve Trak Tümölüsleri”, (Ed. Aytekin Erdem- Murat Velioğlu- Fikret Yıkılmaz- Kuloğlu Akpınar), *Tekirdağ Değerleri Sempozyumu: Bildiriler Kitabı*, Ege Basım, Tekirdağ 2010, ss.109.
- İBİCİOĞLU, Şeyda, *1572 Numaralı Şer’iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, ss.9.
- İLGÜREL, Mücteba, “I. Ahmed”, *DİA*, C.2, Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss.30-33.
- Büberci, Ömer *1681-1682 Tarihlerinde Konya’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (26 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, ss.1.
- _____, “Eşkîya”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, ss.466-469.
- IMBER, Colin, “Osmanlı Hukukunda Zina”, çev. Muharrem Midilli, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2017, ss.29.
- İNALCIK, Halil, “Çiftlik”, *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss.313-314.

- _____, “İspence”, *DİA*, C.23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss.177.
- _____, “Tımar”, *DİA*, C.41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, ss.168-173.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- _____, *Osmanlı ve Modern Türkiye Araştırmaları*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2013.
- İNÇİYAN, L. Andereasyan, “Osmanlı Rumeli’sinin Tarih ve Coğrafyası” *Güney Doğu Avrupa Araştırmalar Dergisi*, C.4-5, 1976, ss.136.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Avarız Vakfı”, *DİA*, C.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, ss.109.
- _____, “Nüzul”, *DİA*, C.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss.311-312.
- KAHYAOĞLU, Bihter, *Tekirdağ Kentinde Doğal Afet ve Eğitim Parkı Planlanması Üzerine Bir Çalışma*, (Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ 2016.
- KALLEK, Cengiz, “Haraç”, *DİA*, C.16, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, ss.71-88.
- KARADAĞ, Haydar-Şit, Mustafa, “Osmanlı Devleti’nde Toprak Mülkiyetinin İktisadi Sistemler Açısından Değerlendirilmesi”, *RTEÜ. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, (4), 2016, ss.45-65.
- KARADOĞAN, Umut C., “Osmanlı Hanedanının Aile Yapısı ve Güncel Yaşamı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 1, (1), 2012, ss.213-225.
- KARASLAN, Arzu, “Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik”, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.5, (2), 2015, ss.188-199.
- KEÇİŞ, Murat-Güneş, Cüneyt, “Bizans’ın Anadolu’daki Yeni Düzeni: Thema Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Problemler”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.19, (43), 2018, ss.95-107.

- KELEŞ, Hamza, “Vakfiyelere Göre 15. Yüzyılda Bursa’da İmar Faaliyetleri”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.21, (1), 2001.
- KEVSER, Kâmil Ali-Öğüt, Salim, “Çok Evlilik”, *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss.365-369.
- KIZILOĞLU, Fatih M.-Okuroğlu, Mustafa-Örüng, İbrahim, “Kırsal Yerleşimler ve Doğal Afetler”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2006, (2), 2006.
- KOÇAK, Zülfiye, “Şer’iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, *TAED*, (44), 2010, ss.291-292.
- KONAN, Belkıs, “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, *OTAM*, C.29, (29), 2011, ss.149-172.
- KÖROĞLU, İlkay, *131 Numaralı Gaziantep Şer’iyye Sicilinin H (1182-1196) Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2009.
- KÖSE, Osman, *Osmanlıdan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, İlkadım Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, Samsun 2009.
- _____, “Hülle”, *DİA*, C.18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, ss.475-477.
- KURTULUŞ, Hakkı İsmail, *Tekirdağ Kıyı Şeridi Yüzey Araştırması*, Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi, İstanbul, 1992, ss.6.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Berat”, *DİA*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, ss.472-473.
- _____, “Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi”, *İslam Tarihi, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi*, İstanbul 2016.
- MAŞALI, Münteha, “Ölüm Cezası”, *DİA*, C.34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss.40-43.
- MAYDAER, Saadet, “Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.16, (1), 2007, ss.299-320.

- MENEKŞE, Metin, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir’de Sosyal ve Ekonomik Açından Meslekler”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14, (3), 2013, ss.195-229.
- MENEKŞE, Ömer, “Osmanlıda Zina Cezası Olarak Recm”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, C.3, (2), 2003, ss.7-18.
- _____, *XVII-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.
- MUŞMAL, Hüseyin, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2000.
- NEŞRİ, Mehmet Mevlâna, *Cihânnümâ-Osmanlı Tarihi (1288-1485)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2013, ss.77.
- OĞUZ, Mustafa-Akgündüz, Ahmet, “Hüccet”, *DİA*, C.18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, ss.446-450.
- ORBAY, Kayhan, “Osmanlı İmparatorluğunda Tarımsal Üretkenlik Üzerine Tetkikat ve Notlar”, *BELLETEREN LXXXI*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 2017, ss.292.
- ORHONLU, Cengiz-Göyünç, Nejat, “Has”, *DİA* C.36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, ss.268-270.
- ORTAKÇI, Altuğ, “Şer’iyye Sicillerinden Hareketle 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Geçerken Çorum’da Meslekler”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, (1), 2011, ss.105-106.
- ORTAYLI, İlber, “16. Yüzyılda Rodosto (Via Egnatia’nın Marmara’daki Uzantısı)”, haz. Zachariadou, Elizabeth A., *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia 1380-1699*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul-1999, ss.215-224.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makale I, 2*. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2004.
- _____, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

- Oruç Beğ Tarihi, Osmanlı Tarihi (1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul 2014, ss.21.
- OY, Aydın, *Tekirdağ İli Yer Adları I. Merkez İlçesinin Toponomisi*, Tekirdağ Halkevi Yayınevi, İstanbul, 1964, ss.75.
- ÖNCÜ, Özge, “Eşlerin “Anlaşmalı Boşanma” Çerçevesinde Mal Rejiminin Tavsiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19, 2017, ss.793-835.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Mutasarrıf”, *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss.377-379.
- ÖZ, Mehmet, “Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri”, *İlkadım Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü*, Samsun, 2017, ss.13.
- ÖZABA, Fatma, *17. Yüzyıl Başına Ait Şer’iyye Siciline Göre Tekirdağ’da Sosyal Ekonomik Hayat: Kaynak ve Değerlendirme*, (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, 2018.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, *DİA*, C.3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, ss.457-458.
- ÖZCAN, Ruhi, “Şer’iyye Sicillerine Göre Antep’te Mülk Satışları (1646-1666)”, *Uluslararası 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi; Konya 7-9 Nisan 1999 Bildiriler*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2000, ss.833-343.
- _____, *17. Yüzyılda Konya’da Mülk Satışları ve Fiyatları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1993.
- ÖZCAN, Tahsin, “Muhallefat”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.30, 2005, ss.406-407.
- _____, “Osmanlı Toplumuna Özgü Bir Finansman Modeli: Para Vakıfları”, *İslam Ülkeleri Arasındaki Ekonomik İş Birliği İstanbul Üniversitesi*, Ekim 2008, ss.124-126.

- ÖZDEĞER, Mehtap, “Osmanlı İmparatorluğunda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği”, *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, (13), İstanbul 2003.
- ÖZTÜRK, Nazif, “Mukataalı Vakıf”, *DİA*, C.31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, ss.132-134.
- ÖZTÜRK, Sait, “Kassâm”, *DİA*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, ss.579-582.
- _____, “Osmanlı’da Çok Eşlilik”, *Türkler* C.X, 2002, ss.1999.
- PARLAK, Cengiz, “XV-XVI. Yüzyıllarda Gömülcine Kazasının İktisadi Durumu Üzerine Tespitler”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, (6), 2013, ss.88.
- SAHİLLİOĞLU, Halil, “Avarız”, *DİA*, C.4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss.108-109.
- _____, “Esedî”, *DİA*, C.11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss.368-369.
- SATKIN, Münir, “Tarihi Tekirdağ Evleri”, *Tekirdağ’ın Bilinmeyen Tarihi ve Kültürü*, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği Yayınevi, İstanbul, 2015, ss.41-71.
- _____, *Osmanlı Dönemi Tekirdağ Evleri*, Trakya Gazetesi Tesisleri, 2012, ss.1.
- _____, *Tekirdağ Eski Ahşap Evleri*, Tek Ofset Yayınevi, Tekirdağ, 1996.
- SAYAR, Mustafa Hamdi, *Eskiçağda Tekirdağ*, Kitapevi, İstanbul, 2016, ss.24.
- SAYLAR, Kemal, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İnceleme Dergisi*, C.12, (24), 2018, ss.63-84.
- SEÇER, Öz, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, (2), 2016, ss.259-286.
- SEREZ, Mehmet Saim, “Tekfurdağ’ı Kazası Rodosçuk (Tekürdağ) Mahalleleri ve Tekfurdağ Kalesi”, *Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Dergisi*, (1).

- _____, *Tekirdağ Tarihi ve Coğrafyası Araştırmaları*, Dönmez Ofset, Ankara 2007, ss.103-104.
- SERT, Özlem, *Rodosçuk Osmanlılar Döneminde Esamesi Geçen İnsanların Kenti 1546-1553*, 1. Baskı Süleymanpaşa Belediyesi Yayınları, Tekirdağ 2017, ss.26-27.
- SEZGİN, İbrahim, “Malkara Şehri” (1475-1601), *İlmi Araştırmalar Dergisi*, C.2, İstanbul, 1996, ss.119-130.
- SONYILDIRIM, Şahin, *17. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, ss.13.
- SUNAN, Mehmet Mert, “Ulufe”, *DİA*, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss.124-126.
- ŞAHİN, Harun, “Osmanlı Tımar Sisteminin Menşei Meselesi”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 2013.
- ŞAHİNER, Yakup, *Rodosçuk'ta Gayrimüslimler 1640-1648, (Şer'iyye Sicillerine Göre)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü, Erzurum 2018, ss.3.
- TABAKOĞLU, Ahmet, “Osmanlı Toplumunda Aile Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi”, *Aile Araştırma Kurumu*, C.1, 1992, ss.84.
- TABAKOĞLU, Ahmet-Karaterer, Büşra, “İstanbul'un İlaşesinde Trakya Bölgesinin Rolü”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 2017.
- TAŞKIN, Ünal, *Osmanlı Devlet'inde Kullanılan Ölçü Birimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ 2005, ss.51.
- TOKSÖZ Uçar, Derya, “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Halinin Bir Görünüm Biçimi Olan Anlaşmalı Boşanma İmkânının Türk Hukuk Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *İzmir Democracy University Social Sciences Journal*, C.1, (2), 2018, ss.44-62.

- TUĞRUL, Mehmet-Bulut, Mehmet, “Bir Mikrofinans Modeli Olarak Osmanlı Para Vakıflarının Karşılaştırmalı Analizi: Edirne, Filibe, Selanik, Tekirdağ ve Üsküp Para Vakıfları”, *Adam Akademi*, C.7, (2), 2017.
- TUNCEL, Metin, “Cumhuriyetten Sonraki Dönemde Tekirdağ”, *DİA*, C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss.362.
- TÜRKMEN, Zekeriya, “İdâre-i Örfiyye”, *DİA*, Ek.1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, ss.337-340.
- TÜRKÖĞLU, İrfan, “Osmanlı Devlet’inde Para Vakıflarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.18, (2), 2013, ss.93-94.
- UBEYDULLAH, Sevim, “Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi”, *Tarih Kritik Dergisi*, C.4, (2), 2018, ss.20-22.
- UĞUR, Yunus, “Şer’iyye Sicilleri”, *DİA*, C.39, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, ss.8-11.
- UZUN, İbrahim, “Tekirdağ’a Kuruluşundan İtibaren Verilen Adlar Üzerine Bir Araştırma” *Tekirdağ’ın Bilinmeyen Tarihi*, İstanbul, 2015, ss.31.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi, I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2016, ss.66.
- WOODHEAD, Christine, *Osmanlı Dünyası*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınevi, 2018.
- YAKUT, Esra, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkıyalık ve Cezalandırılması”, *KEBİKEÇ*, C.33, 2012, ss.21-34.
- YALÇIN, Osman-Gökçen, Rıfat, *Tekirdağ ve Marmara Bölgesi*, Özyürek Yayıncılık, İstanbul 1999.
- YAMAN, Ahmet, “Zihâr”, *DİA*, C.44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss.387-390.
- YAŞAROĞLU, M. Kâmil, “Koca”, *DİA*, C.26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, ss.128-130.

- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf”, *DİA*, C.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss.479-486.
- YILDIRIM, Âdem, “İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i ırz (tecavüz), Suçunun Cezası ve Kuran Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (47), 2018, ss.225-261.
- YILDIRIM, Ali, *Osmanlı Devlet’inde Tımar Sistemi*, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Bursa.
- YILDIZ, Murat-Koltuk Murat, *Arşiv Belgelerine Göre XVII-XX. Yüzyıllarda Tekirdağ’da Ekonomik Hayat*, Asyaport Kitapevi, İstanbul 2016, s.XIV
- YILMAZ, Ahmet-Margaret, Meriwether, “Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.9, (20), 2011, ss.191-212.
- YILMAZ, Yiğit, “Osmanlı Devlet’inde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi”, *Makaleler*, (232), ss.368-369.

<http://www.cografya.gen.tr/tr/tekirdag/>

Araba yapımı
Keten
Pirinç
Kuru meyve
Buğday
Abacılık
Demir

0 40 80 120 160 200 km
ÖLÇEK : 1/ 3 000 000

16-17. yüzyıl arası İstanbul'un iâşe temini için Rodosçuk limanı (**Faroqhi: İstanbul'un İâşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk Limanı (16-17. Yüzyıllar), 146).**

Ek-8: Rodosçuk’a Ait Fevkani Evler

Ek-9: Rodosçuk’a Ait Tahtani Evler

Rodosçuk’a ait Fevkani ve Tahtani evler (**Erhan Uludağ, Tekirdağ, Şarköy İlçesi, Uçmakedere Köyü**).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Merve AKBULUT
Doğum Yeri ve Tarihi	Tortum, 05.04.1993
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Bildiği Diller	İngilizce ve İşaret Dili
İletişim	
E-Posta Adresi	merveguler2205@gmail.com
Tarih	19.07.2019